

NUMISMATICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÝ.

(REVUE NUMISMATIQUE TCHÉCOSLOVAQUE.)

VYDÁVÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVENSKÁ V PRAZE
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
A ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK II. (1926).

REDAKTOR:

Dr. GUSTAV SKALSKÝ.

REDAKČNÍ RADA:

Prof. Dr. JOSEF DOBIÁŠ, Dr. VIKTOR KATZ, Dr. ANTONÍN MASTNÝ
a docent Dr. JOSEF SCHRÁNIL.

S 12 TABULKAMI A 23 VYOBRAZENÍMI V TEXTU.

V PRAZE.

NÁKLADEM NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.

1926.

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

OBSAH:

Čl á n k y:	Str.
<i>Dobiáš Josef</i> , Nový nález zlatých „duhovok“ v Čechách	1— 7
<i>Ječný Josef</i> , Antické mince na českém jihozápadě	8— 20
<i>Eisner Jan</i> , Soupis nalezišť římských mincí na Slovensku a v Podkarpatské Rusi	21— 34
<i>Šejnost Josef</i> , Příspěvek k mincovní technice českých denárů a otázka denárů knížete Václava svatého	35— 47
<i>Vávra Stanislav</i> , Poznámky k dějinám českých mincoven a k rážbám českým	48— 51
<i>Ječný Josef</i> , Halěř Jindřicha Šlika	52
<i>Prokop Antonín</i> , Několik vzácných mincí Nikolaje II.	53— 54
<i>Příbil Bedřich</i> , Úvod do studia náboženské medaile	55— 84
<i>Katz Viktor</i> , Wolf Milicz, Nickel Milicz a Zachariáš Kempf	85—114
<i>Braun Edmund Vilém</i> , Medaile na položení základního kamene kostela ve Valčicích	115—118
<i>Katz Viktor</i> , Bílá Hora na medaili	119—124

N á l e z y:	
<i>Machek Rudolf</i> , Nález mincí barbarských u Trnavy	125
<i>Turnwald Karel</i> , Nález denárů Spytihněva II. a Vratislava II. na Plešivci u Lochovic	125—127
<i>Ječný Josef</i> , České denáry nalezené na hradišti Staré Plzně	127—129
<i>Ječný Josef</i> , Nález denárů Vladislava I. a II. u Neustupova	129—130
<i>Sirový Eduard</i> , Nález mincí 15. století v Rovném (Ruben) u Hořic na Šumavě	130—131
<i>Sirový Eduard</i> , Nález mincí v Tržku	131
<i>Sirový Eduard</i> , Nález mincí v Staré Boleslavi	131
<i>Svoboda J. F.</i> , Nález jablonovský	132—133
<i>Skalský Gustav</i> , Nález mincí z poč. války třicetileté v Chlumětíně u Svatky	134—137
<i>Machek Rudolf</i> , Nález mincí stol. 16. a 17. v Dunajské Středě	137
<i>Sirový Eduard</i> , Dva nálezy mincí u Rožmberka	138
<i>Svoboda J. F.</i> , Nález vlkovský	139—140
<i>Ijs</i> , Komu patří nalezený poklad	140—141

L i t e r a t u r a:	
<i>Regling Kurt</i> , Die antike Münze als Kunstwerk (<i>Jan Kvěť</i>)	141—144
<i>Vogt Joseph</i> , Die Alexandrinischen Münzen. Grundlegung einer Alexandrinischen Kaisergeschichte (<i>Jos. Dobiáš</i>)	144—145
<i>Brunšmid Josef</i> , Die Münzen des Gepidenkönigs Kunimund.	
<i>Dr. Friedrich Stefan</i> , Die Münzstätte Sirmium unter den Ostgoten und Gepiden (<i>Josef Schráníl</i>)	145—146

<i>Schránil Josef</i> , Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku (<i>Gustav Skalský</i>)	146—147
<i>Dr. Jesse Wilhelm</i> , Quellenbuch zur Münz- und Geldgeschichte des Mittelalters (<i>Viktor Katz</i>)	147
<i>Dr. Hóman Bálint</i> , Magyar pénztörténet 1000—1325; <i>týž</i> , A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában (<i>Gustav Skalský</i>)	147—153
<i>Oliva Otto</i> , Finanční politika v Čechách po Bílé Hoře do kalady r. 1623 (<i>Gustav Skalský</i>)	153—156
<i>Dr. Dworschak Fritz</i> , Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. (Severin Brachmann); <i>týž</i> , Die Renaissance-medaille in Österreich (Mit einem Exkurs über Hubert Gerhard als Medailleur (<i>Viktor Katz</i>)	156—158
<i>Braun Edmund Wilhelm</i> , Die deutschen Renaissanceplaketten der Sammlung Alfred Walcher Ritter von Moltheim in Wien (<i>Jan Kvěť</i>)	159
<i>Musejní obzor</i> (<i>Ský</i>)	159
<i>Švoboda J. F.</i> , O sbírce numismatické (Věstník moravského musea v Brně, 1924);	
<i>Gottwald Ant.</i> , Osídlení Prostějovska v dobách předhistorických (Ročenka národopis. a prům. musea města Prostějova a Hané, 1925);	
<i>Fried Jan</i> , Zlaté poklady (Vlastivědný sborník čes. jihovýchodu Pelhřimov—Pacov, 1925) (<i>Viktor Katz</i>)	159—160
<i>Katz Viktor</i> , Budějovická mincovna (Československý Regionalismus) (<i>Ský</i>)	160—161
Výtahy z časopisů	161—174
Musea — Výstavy — Zprávy spolkové a j. — Nové ražby — Numismatický trh — Zprávy osobní	174—177
Věstník Numismatické společnosti českoslov. v Praze	178—180
Seznam členů v r. 1925	181—188
Résumé	189—195
Ukazatel k tabulkám.	
Tabulka II. č. 1—18	48—51
Tabulka II. č. 1—6	119—124
Tabulka III. a IV., č. 1—23	53—54
Tabulka V.—X. č. 1—62	85—114
Tabulka XI. a XII. č. 1—27	55—84

JOS. DOBIÁŠ:

NOVÝ NÁLEZ ZLATÝCH „DUHOVEK“ V ČECHÁCH.

Zlaté mince praehistorické, přičítané nejčastěji Keltům a nazývané obyčejně „duhovkami“ (z německého „Regenbogenschüsselchen“, ačkoli se tento název na naše, české typy oněch zlatých mincí naprosto nehodí), jsou u nás známy hlavně z velikého pokladu objeveného r. 1771 v Podmoklech u Radnic¹⁾ a z nálezů asi 200 kusů, učiněného r. 1877 na Hradišti u Stradonic²⁾ Od té doby bylo na lokalitě stradonické, prokopávané často s úmyslem objeviti poklad podobný, nalezeno ještě mnoho takových mincí, ale žádný z novějších nálezů nedosáhl ani zdaleka rozsahu nálezů nejstaršího.

Kromě širokého okolí obou těchto klasických nalezišť (u Rakovníka,³⁾ Křivoklátku,⁴⁾ Nižboru,⁵⁾ Berouna,⁶⁾ Lisku,⁷⁾ pod Plešivcem,⁸⁾ u Hřebečnicku,⁹⁾ Velíže¹⁰⁾ a Zbívova¹¹⁾ byly v Čechách „duhovky“ nalézány jen ojediněle, nanejvýš v několika málo kusech.¹²⁾ V okolí Prahy to byl nález u Podbabý (*Rob. Forrer*, Kel-

¹⁾ Srov. o něm. posledně *Jan Soukup*, Na paměť stopadesátého výročí nálezů pokladu u Podmokel. Věstník Musejního spolku města Rakovníka 11 (1921), str. 50—65.

²⁾ Jedná o něm. posledně *Ed. Lorber*, Nález zlatých penízů na Hradišti u Stradonic roku 1877. Věstník Numismat. společnosti českoslov. V (1923), str. 200n.

³⁾ *Jan Soukup*, Libušin peníz a mince barbarské. Věstník Musejního spolku města Rakovníka 12 (1922), str. 78.

⁴⁾ *Eduard Fiala*, Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen I. Prag 1891, str. 5, č. 3, 5, 38, 39 a 40.

⁵⁾ *Adalst. Voigt*, Schreiben an einen Freund von den bey Podmokl... gefundenen Goldmünzen. Prag 1771, str. 4 a Beschreibung der bisher bekannten böhm. Münzen I. Prag 1771, str. 70; *Ed. Fiala* na uv. m., č. 5.

⁶⁾ *Ed. Fiala* na uv. m., str. 5, č. 3 a 5.

⁷⁾ *Ed. Fiala* na uv. m., str. 5 a 8, č. 32, 33 a 36.

⁸⁾ *Břetislav Jelínek*, O Plešivci a jeho nejbližším okolí v době předhistorické. Památky archaeologické a místopisné XII (1882—1884), sl. 87.

⁹⁾ Soupis památek historických a uměleckých v král. českém XXXIX. V Praze 1913, str. 8 a *Jan Soukup* ve Věstníku Musej. spolku města Rakovníka 12 (1922), str. 79.

¹⁰⁾ *Bohusl. Balbinus*, Historiae Beatissimae Virginis in Sancto Monte... Auctarium I. Pragae 1665, str. 23.

¹¹⁾ *Ed. Fiala* na uv. m., č. 5.

¹²⁾ Nálezy zlatých mincí praehistorických v Čechách registroval *Ed. Fiala* na uv. m., str. 5—10 a *J. L. Pič*, Starožitnosti země české II. 2. V Praze 1903, sl. 9 nn. a 107 nn. Některé doplňky a opravy podal *Hans Freiherr von Koblitz*, Beiträge zur keltischen Münzkunde Böhmens. Sonderabdruck aus den Mitteilungen der Oesterr. Gesellschaft für Münz- und Medaillenkunde XIV (1918), 3 nn.

tische Numismatik der Rhein- und Donaulande. Strassburg 1908, str. 195, obr. 367), v Žižkově (1873, 3 kusy. *Fr. Xav. Beneš*, Starožitnosti nalezené v Žižkově. Památky archaeologické a místopisné X. 1874–1877, sl. 76 nn.), z Vinohrad (1886. *Fiala*, č. 27) a od Jílového (před 1771. *Adauct Voigt* na uv. místech); na východ od Prahy nálezy na Oško-brhu u Poděbrad (*Jan Hellich*, Kostrové hroby latěnské na Poděbradsku. Památky archaeologické a místopisné XIX. 1900–1901, sl. 388), u Kolína (*Fiala*, č. 14), u Kutné Hory (před 1771. *Ad. Voigt* na uv. m. a *Fr. Xav. Beneš* v Pam. archaeol. X. 1874–1877, sl. 78), v Žehušicích, u Ronova a ještě na třetím nalezišti u Čáslavě (*J. L. Pič*, Starožitnosti II. 2, sl. 109 n., pozn. 202, č. 5, 7 a 11); v severovýchodních Čechách nález u Starého Bydžova (Tamtéž, č. 6), u Nechanic (Tamtéž, č. 1 a 2), Hradce Králové (*Jan Er. Wocel*, Pravěk země české I. V Praze 1868, str. 142 pozn. 1), v Kopidlně (*H. v. Koblitz*, str. 4, č. 39 a 40), u Jičína (*Pič*, č. 10) a v Trutnově (*Rob. Forrer* na uv. m., str. 195, obr. 365); na sever od Prahy nálezy z Levého Hradce (1865. *Fiala*, č. 30), z Veltrus (1862. *Fiala*, č. 31), z Roudnice (1876. *Fiala*, č. 44), z Litoměřic (1874, 5 kusů. *Fiala*, č. 3)¹³⁾, z Hrušovky (*v. Koblitz*, str. 5), z Třebivlic (*Pič* na uv. m., č. 5 a *v. Koblitz*, str. 5 a 8) a z Peruče (*Pič*, č. 5); v severozápadních Čechách nález od Chomutova (*Jan. Er. Wocel* na uv. m.); na západ od Prahy z Unhoště (1863. *v. Koblitz*, str. 4); v jihozápadních Čechách nálezy z Plzně (1856 a 1865. *Fiala*, č. 3, 5, 27 a 28), z Sušice (1854. *Fiala*, č. 3 a 5), z Kašperských Hor (*Fiala*, č. 5), z Chvaletic u Protivína (asi 1906. Národní museum, č. inv. 8141) a z Hradiště u Písku (1858. *Fiala*, č. 37).

Tento inventář dosavadních nálezů „duhovky“ u nás rozmnožuje nyní nový jejich nález, tím důležitější, že se stal v Čechách jihovýchodních, odkud nebyl dosud znám ani jediný nález toho druhu, a že pochází z krajiny, která byla dosud i po stránce archaeologické pokládána za docela sterilní.

Nález učinil v březnu 1923 p. Jos. Novák, majitel usedlosti č. 74 v Moravči (v soud. okr. pacovském, polit. okrese pelhřimovském), na svém poli v nejjižnějším cípu katastru obce Leskovic. Bohužel nebylo možná zjistiti podrobnější okolnosti nálezů, který se ostatně nestal na jednou, nýbrž na dvakrát: Náhodný objev několika zlatých „cvočků“ při zřizování polního trativodu vedl k opětovnému prohledání vykopané hlíny, v níž pak bylo nalezeno několik exemplářů dalších. Zlaté čočky prý se z hlíny vysypaly docela volně, nebyly v žádné nádobě a nebyla prý zpozorována žádná stopa po ztrouchnivělém dřevě, kůži ani po čem podobném.

¹³⁾ Z kterého naleziště pocházely zlaté „duhovky“ v kabinetě biskupa litoměřického, o nichž mluví *Adauct Voigt*, Beschreibung der bisher bekannten böhm. Münzen I. 85, pozn. 44, nedovedu zatím povědět.

Z 9 takto nalezených mincí jich existuje dosud 8: Čtyři koupilo 3. května 1923 Národní museum v Praze (NM), čtyři získalo Městské museum v Pelhřimově (MP), jedna (velká) zmizela v tavicím tyglíku zlatníkův, kterému ostatní unikly skoro v poslední chvíli.

Zlaté „duhovky“ jsou po stránce historické mince tak záhadné, že ještě dlouho budou čekat na úplně uspokojující výklad všech problémů, které kladou. Ačkoli většinou, a patrně větším právem, jsou pokládány za mince původu keltského,¹⁴⁾ nescházejí ani hlasy, přičítající je Germánům, kteří někdy bydlili na naší půdě. Problematický je jejich původ a vzor,¹⁵⁾ problematický je vývoj jejich vah a typů, velmi nejistá jejich chronologie. Všecky tyto otázky se dosud daly těžko řešit pro nedostatek spolehlivých a vyhovujících publikací jednotlivých nálezů. To budiž vysvětlením, proč věnujeme novému malému pokladu mincí na první pohled beztvarych popis co možná podrobný. Mince jsou seřaděny typologicky podle svých aversů.

1. Líc: Vypouklý útvar podobný ptačí hlavě v levo obrácené, se zobákem jako u papouška, zřetelným bodem v místech, kde by bylo oko, a chocholem. Velmi příbuzný je tomuto aversu líc stejně těžké (7-300 g) mince u Píče II. 2, sl. 16, č. 11. (Tab. II. 12).

Rub: V ploše mince mušlovitý útvar hranatě kruhovitý se silně vypouklou vyvýšeninou tvaru půlměsíce. Uprostřed velmi pravidelná kruhovitá jamka dosti velkého průměru, od níž se rozcházejí husté paprsky vějířovitě nahoru, ale i na obě strany dolů.

Váha 7-31 g, průměr 14-2–16-2 mm, tloušťka 4-8 mm. MP.

2. Líc: Nádor v podobě ptačí hlavy, mnohem méně zřetelný, ale s velmi výrazným zobákem. Na nižších plochách střížku několik drobných čárek a bodů.

Rub: Týž mušlovitý útvar na střížku, na jedné čtvrtině obvodu daleko přečnívající. Střední jamka menší, paprsky (přetrhované) jdou jen vějířovitě nahoru. V pravo na této horní části velmi zřetelná vypouklá

¹⁴⁾ Za keltské je pokládá na př. *Franz Streber*, Ueber die sogenannten Regenbogen-Schüsselchen I. Abhandlungen der philos.-philolog. Classe der Königl. bayer. Akademie der Wissenschaften IX. 1 (1860), str. 242 nn. a 262 n. a II. Tamtéž IX. 3 (1863), str. 727; *Friedr. Kenner*, Der Münzfund von Simmering in Wien. Numismatische Zeitschrift XVII (1895), str. 85 n.; *Adrien Blanchet*, Traité des monnaies gauloises II. Paris 1905, str. 443 nn. I *Rob. Forrer*, Keltische Numismatik der Rhein- und Donaulande. Strassburg 1908, str. 214 nn., ačkoli je přesvědčen, že „duhovky“ razili i Markomani (str. 225 a 274), přičítá těžké typy jejich ještě Boiům. Srov. jeho str. 200.

¹⁵⁾ Ani ze statéru Filippova (*C. Fr. Keary*, The morphology of coins. Numismatic Chronicle III, 19 [1885], str. 182) ani ze statéru Alexandrova (*Rob. Forrer* na uv. m. 214 a 225. Srov. však jeho str. 34 a 274) nelze původ „duhovky“ přesvědčivě odvodit. Proti výkladu Forrerovu, že mušle na reversu vznikla degenerací Heraklea, střílejícího z luku, na mincích ostrova Thasu, svědčí, tuším, sama forma této mušle, někdy velmi dokonalá, a naprostý nedostatek typů, které by zprostředkovaly přechod mezi oním lučištníkem a touto mušlí.

plama napříč přes paprsky, podobná jako u stradonického, úplně stejně těžkého exempláře u *Forrera* 215, obr. 389 (= Tab. XXVII, 389) a lehčího exempláře, rovněž ze Stradonic, tamtéž 8, obr. 4 (= Tab. XXVII, 4). Srov. i u *Piše* tab. II, 2.

Váha 7.27 g, průměr 14–16.3 mm, tloušťka 4.5 mm. NM.

3. Líc: Zcela týž typ jako u čís. 2, jen ještě neforemnější, bez „zobáku“ a bez bodů i čárek.

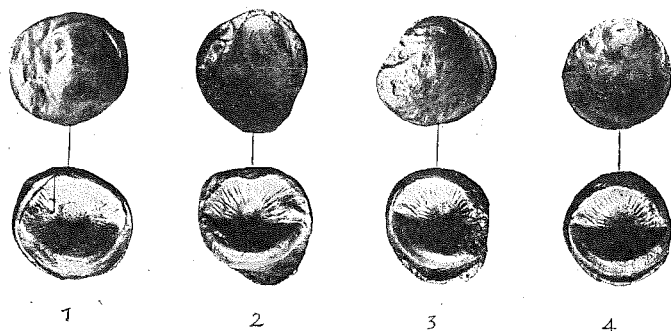
Rub: Totožný s předešlým číslem. Jamka dosti veliká, plama s celým pravým okrajem schází.

Váha 7.37 g, průměr 13.7–15.7 mm, tloušťka 4.5 mm. MP.

4. Líc: Týž jako u předešlého čísla, jen ještě méně zřetelný.

Rub: Stejný jako u čís. 2, ale jamka nepatrná, skoro pouhý bod.

Váha 7.40 g, průměr 13.9–14.9 mm, tloušťka 4.5 mm. MP.

5. Líc: Podobný typ jako u čís. 2, se stopou zobákovitého předku a bez čárek vzadu. Celý nádor hranatější nežli u všech kusů dosud uvedených.

Rub: Půlměsícovitý útvar, oddělený od kruhové mušle jako její úsek ostrou vodorovnou linií, je úplně zploštělý, střední jamka proměněna ve velkou prohlubeň. Paprsky scházejí vůbec.

Váha 7.31 g, průměr 14.2–15 mm, tloušťka 4.2 mm. NM.

6. Líc: Silně vypuklý útvar podoby hlavy v levo hledící, se silným krkem, v pravo nahoře 4 velmi přesně formované a neotřelé vypouklé čárky.

Rub: Mušle zřetelná a úplná, skoro kruhovitá, dolní vypuklý úsek zploštělý, paprsky takřka neviditelné. Spíš ještě jejich stopy na ploše střížku mimo mušli.

Váha 7.335 g, průměr 15.9–16.9 mm, tloušťka 4.5 mm. MP.

7. Líc: Ostře a vysoko vyčnívající nádor podoby čtverce, na jedné straně přecházející dvěma mělkými ústupky do úrovně střížku (quadratum incusum).

Rub: Mušlovitý útvar s velkou střední jamkou má sice ostré okraje, ale je jinak velmi nezřetelný. Paprsky silně rozmazané, v horní části v pravo kulovitá bradavka.

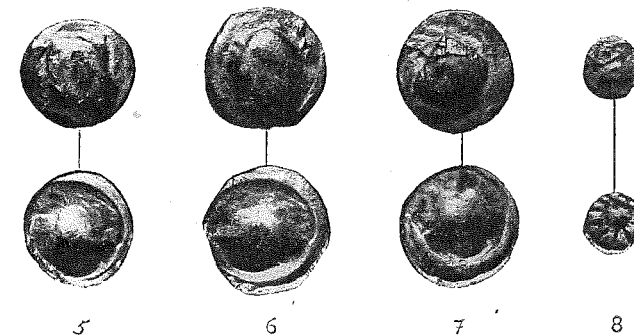
Váha 7.36 g, průměr 15.1–16.2 mm, tloušťka 4.2 mm. NM.

8. Líc: Z kruhovitého konkávního středu se rozbíhá nahoru 7 paprsků delších, dolů 3 kratičké.

Rub: Excentricky položená, ostře ohraničená vyboulenina.

Váha 0.86 g, průměr 7.7–8.1 mm, tloušťka 2 mm. NM.

Všech 8 mincí nálezu leskovického patří nejznámějšímu typu stradonickému. Jsou vesměs z ryzího, dukátového zlata. To, jakož i váha 7 větších kusů, na primitivní poměry ve vážení a lití jednotlivých střížků, jaké musíme předpokládati pro dobu vzniku našich „duhovek“, nápadně konstantní (7.27–7.40 g), je klade blízko k počátkům vývoje zlatého mincování keltského.¹⁶⁾ Neboť, jak lze předpokládati, i u „duhovek“ směřoval vývoj k postupnému zlehčování, až u nejmladších zástupců tohoto typu, označených jménem BIATEC (na půdě české dosud nenalezených), klesá váha na 6.45 g.

Nápadný je ovšem poměr váhy jediné malé mince nálezu leskovického k těmto statérům, neboť je se svými 0.86 g i na osminku (0.92 g) příliš lehká. Jestliže ji pokládáme za osminu lehčího (a tedy mladšího) statéru o váze jen 6.88 g, bylo by tím ukrytí celého nálezu, pocházejícího asi z I. stol. př. Kr., aspoň relativně datováno do doby poměrně pozdní, nepříliš daleko před dobu, kdy se razily zlaté mince s nápisem BIATEC.¹⁷⁾

Z aversů nově nalezených „duhovek“ je vedle velmi nápadně čistého ražení čísla 1 nejzajímavější avers čís. 6, který by mohl posloužit za nový důkaz výkladu *Forrera*,¹⁸⁾ že tu běží o podobu lidské hlavy, z níž se však

¹⁶⁾ Nejtěžší zlaté mince keltské českého původu váží 8.00 g. *Rob. Forrer* na uv. m. 213.

¹⁷⁾ O datování těchto mincí nebylo ovšem dosud dosaženo shody: *Friedr. Kenner*, *Der Münzfund von Simmering in Wien*. Numismatische Zeitschrift XXVII (1895), str. 68–77 je klade až do doby pannonského povstání v letech 6–9 po Kr., *E. Gohl*, *Barbár aranypenzeink*. Numizmatikai Közlöny X (1911), str. 64 nn. a v *Bulletin international de numismatique* 1902, str. 4 n. do let 60–45 př. Kr. Srov. *Adr. Blanchet*, *Traité des monnaies gauloises* II. 454 n. *Rob. Forrer* na uv. m. 198 se nerozhoduje a doporučuje vyčkatí dalších nálezů.

¹⁸⁾ *Keltische Numismatik der Rhein- und Donaulande* 214 a 215 s pozn. 1. Srov. obr. 65 na jeho str. 34 a na tab. XXVII. Tam je ovšem hlava obrácena do prava;

zachovaly pro nedokonalost keltské ražební techniky jen kontury. Aversy č. 1–5 by pak mohly býti pokládány za další degeneraci této hlavy, kterou by v č. 7 již vůbec nikdo nehledal.

Ovšem má i Forrerova hypotéza své obtíže: Jednak by se byl při jeho chronologii kelto-germánského ražení (tak nazývá F. ražení „duhovek“) musil proces degenerace provést velmi rychle, jednak — a to je námitka nejzávažnější — ani tu, jako pro reversy, nemáme zprostředkujících mezistupňů mezi původní předlohou a zachovanými typy. Předpoklad, že předloha byla jen jediná, že pro přílišné prohloubení spodní matrice, podle ní zhotovené, se při ražení na střížku objevily jen kontury hlavy (Forrer na uv. m. 34 n.) a podle těchto nepodařených ražeb že napodobením dalším vznikaly beztvárné vybouleniny na líci našich „duhovek“, se mi zdá příliš odvážný.

Nezbývá tedy nežli opakovati stále ještě znova Forrerova slova (str. 217): „Noch bleibt Numismatikern, Archäologen und Historikern hier ein grosses Feld der Arbeit!“ K úspěšnosti této práce naprosto nutným předpokladem je však publikovati nalezené exempláře přes jejich zdánlivou beztvárnost, ba vlastně právě pro ni, v š e c k y, a ne jen vybrané typy, volené často velmi subjektivně, a to i s reprodukcemi, co možná dokonalými. Neboť žádný popis nevystihne všechny podrobnosti „duhovek“, hlavně jejich aversů, jako ony. Ideálem badatele, který se věnuje speciálně jejich studiu, musí ovšem být, aby si opatřil ode všech známých exemplářů odličky, není-li už prakticky dobře možné, aby je znal z autopsie. Tím se také zmenší nebezpečí, že by se z jediného exempláře, který se náhodou dostal do té neb oné sbírky, činily závěry příliš generalisující.

* * *

Nález leskovecký je zajímavý ještě po jedné stránce, svým nalezištěm. Z toho, že nejvíc „duhovek“ bylo dosud nalezeno v Čechách, se soudí, že to jsou mince domácího původu; a v tomto názoru jsou numismatikové utvrzováni zjevem jistě nápadným, že valná část těchto nálezů byla učiněna v blízkosti míst, kde se v horninách a řekách nalézá neb nalézalo zlato.¹⁹⁾

ale příkladů takového střídání ve směru hlav, zaviněného jistě tím, že rytec matrice se řídil přesně svou předlohou a zapomněl, že k ní má rýti o b r á c e n ý negativ, poskytuje keltská numismatika velmi mnoho.

¹⁹⁾ Franz Streber, Ueber die sogenannten Regenbogen-Schüsselchen II. Abhandlungen der philosoph.-philolog. Classe der bayer. Akademie IX. 3 (1863), str. 727; J. L. Ptě, Starožitnosti země české II. 2, sl. 30; Jos. Siblík, Sidliště rázu stradonického u Chluma-Bezdědovic na Blatensku. Památky archaeologické XXV (1913), str. 113 a 116; Hans Freiherr v. Koblitze, Beiträge zur keltischen Münzkunde Böhmens 7 n.; Ed. Fiala ve Věstníku Numismat. společ. českoslov. I (1919), str. 45 n.; Ed. Lorber, Nález zlatých peněz na Hradišti u Stradonic roku 1877. Tamtéž V (1923), str. 200 n. — Friedrich Kenner, Der Münzfund von Simmering in Wien 85 n. soudil na zlato původu norického.

Pro správnost tohoto názoru by se mohlo naleziště nově objevených „duhovek“ zdáti důkazem přímo frapantním. Neboť na potůčku, k němuž se sklání leskovecké pole, naleziště našich zlatých mincí, jest dosud viděti rozsáhlé sejpy, stopy to po velmi intenzivním ryžování na zlato v dávno minulých dobách. Takové stopy po těžení zlata nejen z písku potočního, ale i z údolních teras se dosud přes všechny meliorační práce minulého století zachovaly v přímém sousedství i na obou pramenech potoka Novocerekvickeho, tekoucích od Lidmaně a Markvarce; a jinou stopu po něm zachoval dosud kopec, pod nímž se pramení potůček, tekoucí kolem naleziště našich „duhovek“, ve svém jméně „Zlátenka“. Tak se nyní jmenuje i sousední ves, zvaná někdy Zlatná Lhota, v níž podle tradice bydlili horníci, dobývající tu zlato.²⁰⁾

Bohužel písemných pramenů o zdejším zlatém dolování a ryžování nemáme, i nemůžeme je vůbec datovati. Tím odvážnější by bylo promítati zjištěné tu těžení zlata až do I. stol. př. Kr. Velikou závadou je hlavně to, že po sídlech lidských v době tak staré a ještě dlouhá a dlouhá staletí později tu nemáme jediné spolehlivé stopy.²¹⁾ Ovšem jest také pravda, že prozkoumání jihovýchodních Čech po stránce archaeologické je teprve v samých počátcích a že tedy nejsou vyloučeny nálezy stejně překvapující jako nález leskoveckých duhovek, které by dokázaly nejen p r ů c h o d praehistorického člověka tímto územím, nýbrž i trvalý jeho p o b y t. Do té doby bude však opatrnější nečiniti z nového nálezu „duhovek“ u Leskovic po této stránce závěrů příliš dalekosáhlých.

²⁰⁾ J. Kratochvíl, O rýžovištích a zlatu čes. jihovýchodu. Věda přírodní II (1921), str. 149; Týž, Příspěvek k topografii a dějinám dolování v jihovýchodní části Čech (Knihovna Stát. geolog. ústavu českoslov. republiky, sv. 7). V Praze 1923, str. 11; Týž, O zbytcích starodávného dolování v jihových. Čechách. Krása našeho domova XVI (1924), str. 75.

²¹⁾ Hromadný nález bronzový, učiněný prý při stavbě transversální dráhy mezi Pelhřimovem a Pacovem, tedy asi v místech nálezu leskoveckých „duhovek“, jediný to vůbec praehistorický nález, ohlášený dosud z těchto míst, je víc nežli pochybný. Kromě zprávy Jindř. Richlého v Mittheilungen der k. k. Central-Commission. N. F. XVIII (1892), str. 122, který se však o domnělém nálezu vyjádřil velmi skepticky (srov. i jeho Příspěvky ku poznání prvotního osídlení jihových. části hvozdu pomezního v Čechách. V Jindř. Hradci 1892, str. 57 a Mittheilungen der Central-Commission XXVIII [1902], str. 35), není o existenci tohoto nálezu vůbec nic známo,

JOSEF JEČNÝ:

ANTICKÉ MINCE NA ČESKÉM JIHOZÁPADĚ.

Ve XXVIII. svazku Památek archaeologických uveřejnil r. 1916 Dr. Schráníl na str. 125—139 pečlivě sestavený „Soupis nálezů antických mincí v Čechách“, k němuž připojil mapku nalezišť těchto mincí, která se rozkládají ponejvíce ve středních a východních Čechách v povodí středního Labe. V ostatních krajinách naší země shledáváme nalezišť takových poskrovnu. V jihozápadní oblasti Čech uvedeny jsou na mapce a ve článku Schránílově pouze 4 místa jako naleziště římských mincí: Folmava, Únějovice, Kyjov u Malesic a Vimperk, která v článku Dra Eisnera „Jihočeské mohyly“¹⁾ doplněna jsou dalšími dvěma nalezišti: Vrbice u Volyně a poříčí říčky Chumavy u hory Vyšebihu jižně od Zdic.

Tento nepatrný počet registrovaných nálezů římských mincí na ploše zaujímající téměř čtvrtinu Čech nabádal mne pátrati po dalších takových nálezích; výsledek několikaleté práce podávám v tomto článku, kde popisují celkem 29 nálezů antických mincí, čítaje v to ony svrchu uvedené nálezy Drem Schránílem a Drem Eisnerem popsané.²⁾

Při nálezích tohoto druhu je především třeba, aby údaje o nich byly naprosto spolehlivé, vylučující každou pochybnost, která by mohla vzbuditi sebemenší nedůvěru nebo zdání nevěrohodnosti; proto registruji pouze nálezy naprosto bezpečně zjištěné a ověřené, při čemž uvádím, pokud to je ovšem možno, podrobně prameny, místo i datum nálezu, popis nalezených mincí a jiné okolnosti pro ověření nálezu důležité.

1. Krajina u Protivína.

Tetradrachma města Syrakus (485—478 př. Kr.).

Líc: Vlevo hledící bohyně, kolem ní 4 plovoucí delfíni, dole malý nápis: AINE (snad řeka u Syrakus?) nahoře .. PAKOSION (Syrakosion).

¹⁾ Pam. arch. XXXIII. (1922), str. 12—13. Srv. též článek Schránílov v Num. Čas. Čsl. č. 1 a 2. (1925), str. 23—27.

²⁾ Jest jisto, že nálezů těchto ve skutečnosti bylo a jest mnohem více; zde popsány byly učiněny téměř vesměs v době nejnovější; o nálezích z dob dřívějších nemáme téměř žádných zpráv a ještě dnes zůstávají velmi mnohé nálezy zatajeny a nepovšimnuty. O četných nálezích římských mincí na Plzeňsku zmiňuje se též povšechně F. X. Franc (viz Popis školního okresu plzeňského str. 129), bohužel ničeho bližšího neuvádí. Rovněž numismatická sbírka profesora plzeňského gymnasia P. Stanislava Zaupra († 1851), nyní v premonstrátském klášteře v Teplé, obsahovala četné nálezy řím. mincí ze záp. Čech; bližší záznamy však chybějí (viz čl. Jar. Schiebla, Před půlstoletím v Plzni, v Českém Deníku z 11. 6. 1925).

Rub: Válečný vůz tažený čtyřmi oři (quadriga), na němž stojí vozataj a nahoře se vznáší bohyně Niké držící v ruce vavřínový věnec; dole výzbroj bojovníka. Bab. I. 2275, B. M. C. 30 var., B. Head 151, W. 468.³⁾

Nalezena r. 1907 na poli mezi Protivínem a Vodňany a darována správcem dvora protivínského dp. P. Frant. Domorázkovi, faráři ve Čkyni u Vacova, v jehož sbírce se nachází.⁴⁾

2. Malý Bor.

Při opravě silnice, vedoucí z Bavorova do Netolic, nalezena v blízkosti uvedené vesnice konsulární mince římská, již jsem nemohl pro značnou otřelost blíže určit.

3. Kyšice (okres Plzeň).

Nedaleko mlýna zvaného „Nouzov“ na levém břehu říčky Klabavy nalezeno r. 1917 na čerstvě zoraném poli asi 20 stříbrných mincí římských; z nich zachráněny p. Karlem Čiperou, měst. úředníkem v Plzni, pouze 2 konsulární mince římské republiky z polovice 2. stol. př. Kr. Označeny jsou jménem rodu Renia a mají obě na lici okřídlenou hlavu Romy v levo bez opisu s označením hodnoty X (denarius) po straně pravé, na rubu obraz bohyně Iuno s kozím dvojspřezím (biga) a nápisem dole umístěným C. R E N (C. Renius r. 154 př. Kr.), pod nímž je na jedné ještě označení R O M A.⁵⁾ W VI. 100, Bab. II. 399, 1.⁶⁾ Darovány plzeňskému historickému museu.

4. Vršíček u Rokycan.

Na jihozápadním úpatí kopce zv. „Vršíček“ našli dělníci 24. října 1920 na přeoraném poli kromě několika kusů železa a bronzů 3 římské mince, které rovněž získal p. Karel Čipera. Nejstarší z nich jest kombinovaná měděná konsulární mince římská rodu Iulia a Clovia z polovice I. stol. př. Kr., mající na lici hlavu v levo s opisem CAESAR DICTER (patrně C. Iulius Caesar, † r. 44. př. Kr.), na rubu postavu bohyně Minervy

³⁾ Bab. = Babelon, Catalogue des monnaies grecques. Traité des monnaies grecques et romaines; tome I-ière Paris 1901. B. M. C. = British Museum, Catalogue of Greek coins. B. Head = Barclay V. Head, Historia numorum, a manual of greek numismatics, 1887. W. = Collection Ernst Prinz zu Windischgrätz V. Band, Griechische Münzen. Viz též: A. E. Cahn, Griechische u. röm. Münzen č. 292 (Catalog Nr. 24, Frankfurt a. M. 1912) a Saly Rosenberg, Verzeichnis XXIV verkäuf. Münzen u. Med. č. 82 (Frankfurt a. M. 1925), dále Du Chastel I. 12 var.

⁴⁾ Kromě této mince nacházejí se i další v tomto článku jako č. 2, 9, 13, 14, 15, 17 a 25 popsané a v poříčí řeky Blanice nalezené antické mince ve sbírce téhož dp. P. Fr. Domorázka, jemuž tímto vzdávám srdečné díky za zprávy o těchto nálezích.

⁵⁾ Podrobnosti a vyobrazení v časopise „Plzeňsko“ roč. III. (1921), str. 44—46.

⁶⁾ W. = Collection Ernst Prinz zu Windischgrätz sv. VI., díl 1—3. Bab. = E. Babelon, Description historique et chronologique des monnaies de la république romaine vulgairement appelées monnaies consulaires. Paris 1885—6, 2 sv.

se štítem a trofejí, po stranách opis: C. CLOVI — PRAEF (C. Clovius 46—45 př. Kr., současník Caesarův). W. VI. 363, Bab. 11. Coh. 7.⁷⁾ Další 2 mince jsou značně porušené a pouze podle otřelých obrazů a zbytků opisů možno souditi na drobné bronzové mince cis. Claudia II. Gothica (268—270 po Kr.) a Constantina I. (306—337 po Kr.)⁸⁾ V plzeňském historickém museu.

5. Únějovice (Ouňovice, okres Nová Kdýně).

R. 1823 rozkopány byly u Košetic, poplužního dvora panství chudnického, na t. zv. Štětkové Hůrce 3 mohyly; v jedné nalezena bronzová mince syna římského císaře Tiberia a Vipsanie, Drusa Caesara (10. př. Kr. — 23 po Kr.) s opisem: DRVSVS CAESAR TI AVG F DIVI AVG N PONT TR P II (t. j. Drusus Caesar Tiberii Augusti filius divi Augusti nepos pontifex tribuniciae potestatis secundus) kolem písmen S C (senatus consultum) na straně jedné, hlavy Drusa a Claudia, mezi nimi operutěná hůl Merkurova na straně druhé. W. VI. 603, Coh. 1.⁹⁾

6. Kyšice (okres Plzeň).

R. 1908 našel kyšický občan Matěj Šnaider na poli ležícím při křižovatce silnic k Ejpovicům a Letkovu 4 římské mince; jedna z nich je zachována ve sbírce p. Josefa Thomayera, nyní v Hradišti u Plzně a sice bronzový peníz cis. Oktaviana Augusta (31 př. Kr.—14 po Kr.) o průměru 25 mm; na lici nese hlavu imperátora a nápis, z něhož čitelně pouze AVGVSTVS, na rubu postavu bohyně, držící kopí v ruce levé a misku v pravici, dole po stranách písmena S C.

7. Folmava (okres Domažlice).

V letech šedesátých minulého století učiněn poblíže osady hromadný nález měděných mincí římských císařů Oktaviana Augusta (31 př. Kr.—14 po Kr.), Claudia Nerona (54—68 po Kr.) a Hadriana (117—138 po Kr.)¹⁰⁾

⁷⁾ Coh. = H. Cohen: Description historique des Médailles Impériales, 2 me édition Paris, 1880, 8 svazků.

⁸⁾ Srov „Plzeňsko“ I. c. (viz pozn. 5.).

⁹⁾ Pam. arch. XII., str. 237 a XXVIII. (Schránil, Soupis nálezů antických mincí v Čechách,) str. 130, Soupis pam. polit. okr. domažlického str. 191, sdělení p. říd. učitele Ad. Šlegla. Drusus Caesar válčil v zemích podunajských, zejména v Pannonii, kam byl r. 14. po Kr. vyslán otcem cis. Tiberiem potlačit vzpoudu legií. Mince prý se nyní nalézají ve sbírkách na zámku Černínově v Petrohradě u Jesenice.

¹⁰⁾ Pam. arch. XXVIII. (Schránil), str. 129, 130 a 132; tamže V., str. 237 (zpráva o schůzi archaeol. sboru musea), Soupis pam. pol. okr. domažlického (XVII.), str. 126.

8. Prachatice.

Na podzim r. 1879 nalezen při vyorávání bramborů na poli blíže města peníz cis. Vespasiana Flavia (69—79 po Kr.).

Líc: Hlava imperátora, kolem jen z části čitelný opis: VESPA-
SIANUS... Rub: ...IVDAE...CAPTA...SC.¹¹⁾

W. VI. 759, Coh. 258; ražen r. 71. po Kr., patrně na paměť dobytí Jeruzalema.

9. Bavorov.

Domitianus (81—96 po Kr.) Velký bronz. Líc: Hlava panovníkova v pravo, opis (jen částečně čitelný): IMP...DOMIT...AVG GERM COS. Rub otřelý a nečitelný. Coh. 10. Nalezen r. 1909 jihovýchodně od města na poli za mlýnem p. Skuhry.

10. Vimperk.

Peníz cis. Hadriana (117—138 po Kr.) nalezen r. 1897 ve městě naproti hostinci „Pasov“ při překlenování potoka pstruhového.¹²⁾

11. Vyšebohy (hora jižně od Zdic).

Denár cis. Hadriana (117—138 po Kr.) nalezený r. 1878 v hrobě u kostry na planině jmenované hory, daroval zemskému museu p. Č. Mareš, velkostatkář v Suchomlatech.¹³⁾

12. Zalužany (okres Mirovice).

Hadrianus (117—138 po Kr.), stříbrný denár. Líc: Hlava imperátora v levo, opis: HADRIANUS-AVGUSTVS. Rub: Sedící postava ženská, opis: COS-III. W. VI. 1072, Coh. 381. Nalezen 15. srpna 1922 po průtrži mračen na poli rolníka p. Václava Kubáta z č. 64. Darován plzeňskému museu historickému p. Bedř. Soukeníkem, učitelem v Malešicích.

13. a 14. Velká Blanice.

a) Marcus Aurelius Antoninus Elagabalus (218—222 po Kr.), malý stříbrný denár. Líc: Ověččená v pravo hledící hlava imperátora, opis: IMP ANTONINVS PIVS AVG. Rub: V pravo obrácená postava obětující na oltáři slunci. Opis: SACDEISOLI ELAGAB. W. VI.

¹¹⁾ Pilsner Reform 19. 11. 1879; peníz se dostal do sbírky faráře Rodlera v Husinci.

¹²⁾ Soupis pam. okr. prachatického XXXVIII., str. 314, Eisner, Jihočeské mohyly, Pam. arch. XXXIII., str. 12—13, darován p. M. Donebauerem zemskému museu.

¹³⁾ Pam. arch. XI., str. 471 (zpr. arch. sboru), Schráníl, Soupis, Pam. arch. XXVIII., str. 132, Píř, St. II. 3. 162, Urn. 202. Šnajdr, Počátkové předhistorického místopisu země české, Pardubice 1891, str. 66.

1827, Coh. 246. var. Nalezen 7. srpna 1910 na poli nedaleko osady u silnice vedoucí z Bavorova do Strunkovic.

b) Trajanus Decius (249–251 po Kr.) malý stříbrný denár. Líc: ověšená hlava císaře v pravo, z popisu čitelné pouze: IMPCMQTRAIA-NVS . . . Rub: Stojící Felicitas s rohem hojnosti, opis nečitelný. W. VI. 2194, Coh. 2? Nalezen 2. dubna 1910 v těchto místech jako předešlý.

15. Dubský potok.

Při regulaci tohoto potoka, jenž se vlévá mezi Bavorovem a Strunkovicemi do říčky Blanice, nalezeny byly 6. května 1912 při silnici spojující obě právě uvedené osady v místech, kde tato vede přes zmíněný potok, kromě převozu ze zčernalých dubových trámů značně silných tyto římské mince: Marcus Aurelius Antoninus (161–180 po Kr.),

a) malý bronz. Líc: Hlava v pravo ověšená paprskovitou korunou, opis: IMPCMVREL ANTONINVS AVG. Rub: (částečně čitelný opis) CONCORDIAE XIX TRP. Postavy Marka Aurelia a Lucia Vera podávající si ruce, na nichž stojí Pax. Coh. 35 var.

b) stříbrný denár. Líc: V pravo hledící hlava ověšená korunou z paprsků; opis: M ANTONINVS AVG- ARMPARTH MAX (Marcus Antoninus Augustus Armenicus Parthicus Maximus). Rub: Sedící bohyně Fortuna s veslem a rohem hojnosti vlevo obrácená; opis: FORT RED TRP XXIII IMP V COS III; ražen r. 169 po Kr. Coh. 209.

c) Trajanus Decius (249–251 po Kr.) velký bronz. Líc: v pravo hledící hlava imperátora s hvězdovitou korunou, opis: IMCMQTRA- IANVS DECIVS AVG. Rub: stojící Felicitas s rohem hojnosti; opis: FELICITAS SAECVLI SC. (Podobný jako č. 14. Coh. 39.)

16. Vrbice u Vimperka.

Alexander Severus (222–235 po Kr.) stříbrný denár nalezený r. 1878 v jedné ze hliněných nádob pocházejících z hrobů odkrytých u osady, darován p. M. Donebauerem zemskému museu.¹⁴⁾

17. Petrův dvůr u Netolic.

Herennia Etruscilla, manželka císaře Trajana Decia (kol. r. 250 po Kr.), stříbrný peníz prostřední velikosti. Líc: Hlava ženy vpravo, opis: HERETRVSCILLA AVG. Rub: Sedící postava vlevo obrácená, opis: PVDICITIA AVG. Coh. 21, W. VI. 2211. Nalezen r. 1911 v zahradě jedné usedlosti.

¹⁴⁾ Pam. arch. XI. 135, 137, Eisner, Jihočeské mohyly, Pam. arch. XXXIII., str. 13, Schráníl tamže XXVIII., str. 135, Fundchronik 87, Píř II. 3., 163.

18. Podmokly-Hradiště (okres Zbítov).

Václav Krolmus, farář ve Zvíkovci, našel v únoru r. 1832 mezi Podmokly a Hradištěm bronzovou minci římskou císaře Valeriana staršího (r. 260 po Kr.) a daroval ji zemskému museu.¹⁵⁾

19. Kyšice (okres Plzeň).

Gallienus (253–268 po Kr.), bronzový peníz. Líc: Vousatá hlava imperátora s paprskovitou korunou, opis: GALL . . . (GALLIENVS AVG). Rub: běžící antilopa nebo jelen, z popisu čitelné pouze: . . . ESAVG (patrně SAECVLARES AVG) W. VI. 2342? Coh. 925 var. Nalezen v březnu 1923 p. P. Černým, kaplanem z Dejšín, na zoraném poli blízko vesnice.¹⁶⁾

20. Kyjov u Malesic (okres Touškov).

Při rozvážení mohyl v lese „Kyjově“ objeveny na povrchu jedné z nich 2 mince císaře Constantina I. (306–337).¹⁷⁾

21. Blovice.

Constantinus I. (306–337 po Kr.) malý bronz. Líc: Ověšená v levo hledící hlava imperátora, opis: CONSTANTINVS AVG. Rub: 2 postavy k sobě obrácené držící v pozvednutých rukách věnce; opis kolem okraje nečitelný, dole SMTSE (mincovna v Thessalonice, nynější Soluň). Nalezen r. 1917 v blízkosti města na poli; ve sbírkách místního musea.

22. Plzeň.

Malá bronzová mince císaře Constantina II.? (317–337 po Kr.). Líc: Ověšená hlava v levo, z popisu čitelná jen písmena CONSTAN . . . Rub: 2 vojínů s kopím a insignií, opis: GLORI-AEXE . . . (Gloria exercitus). Nalezena v květnu 1890 při vykopávce na Jíkalce nedaleko ústí vejprnického potoka do Mže; ve sbírce p. Jos. Steina v Plzni.

23. Dýšina (okres Plzeň).

Constans (339–350 po Kr.) malý bronzový peníz. Líc: Kolem hlavy imperátora opis CONSTAN-SPFAVG. Rub: 2 postavy vojáků ve zbroji s kopím a žerdí, kolem opis GLOR-IAEXERC-ITVS, dole: AEXE. Nalezena r. 1898 u Dýšiny dle zápisu v knize darů plzeňského histor.

¹⁵⁾ Pam. arch. XXVIII. (Schráníl), str. 136, Č. Lid. X., 109.

¹⁶⁾ Plzeňsko roč. V. (1923), str. 40.

¹⁷⁾ Pam. arch. XV., str. 275, XXVIII., str. 137, Píř, Čechy předhistorické I., 2, 219, Mitteil. der Zentralkom. X. (1884), str. XXXVI., Soupis pam. pol. okr. stříbrského (XXX), str. 157. Nalézají se prý nyní ve sbírkách v Schönbornském paláci na Malé Straně v Praze.

musea a pochází podle šetření z hromadného nálezu římských mincí na Kokotském vrchu nad Dýšinou, jenž byl úplně rozebrán, aniž by bylo lze podrobně zjistiti jeho obsah.

24. Hůrka nad Plzencem.

V první polovici dubna r. 1921 našel občan Batěk z Plzně v místech, kde se nacházejí zbytky 16 kamenných mohyl před více než 30 lety tajemníkem plzeňského musea Francem rozkopaných, tedy mimo hradiště Staré Plzně, na nejvyšším bodě vrchu as 400 m na východ od odkrytých základů kostela sv. Kříže, 14 malých bronzových mincí římských ze 3. a 4. stol. po Kr., jež získal od nálezce p. Dr. Friedl, provádějící právě vykopávky na hradišti. Jedna z mincí byla tak otřelá, že nebylo lze jí určití, ostatní náleží těmto imperátorům:

Marcus Aurelius Claudius II. Gothicus (268—270 po Kr.), 1 kus. Líc: Hlava imperátora v levo s paprskovitou korunou, opis: IMPCLAUDIVSPFAVG. Rub: postava s rohem hojnosti, zbytky opisu nečitelné.

Cornelia Salonina, manželka císař. Galliena (253—268 po Kr.), 1 kus. Líc: Hlava ženy s účesem v levo, z opisu znatelná písmena: ALONINAAVG. Rub: postava bohyně, kolem opis: PIETAS. Coh. 77.

Licinius Pater (307—323 po Kr.), 1 kus. Líc: Neověšená hlava císaře vpravo, opis: IMPLICI-NIVS... Rub: Postava s opisem: IOVICONSERVATORI, dole: SNET. Coh. 80.

Constantinus I. Magnus (306—337 po Kr.), 5 kusů.

a) Líc: Ověšená hlava imperátora v levo a opis: CONSTAN-TINVS AVG. Rub: kolem okraje opis DNCONSTANTINI-MAX AVG, uprostřed ve věnci ve 2 řádcích VOT XX, dole TSIVI. (mincovna v Thessalonice). W. VI., 6185., Coh. 119 var.

b) Líc: ověšená hlava a opis jako a). Rub: postavy 2 vojáků s insigniemi uprostřed, kolem opis: GLORI-AEXERC-ITVS. Coh. 244.

c) Líc: ověšená hlava v levo s opisem: CONSTAN-TINPFAVG. Rub: postava s lukem, opis nečitelný.

d) Líc: ověšená hlava, opis čitelný pouze částečně na jedné straně: DNCONSTAN-... Rub: velmi otřelý, z opisu znatelná písmena: ... NAN-TIO...

e) Líc: jako d), opis: DNCONSTANTI... Rub: nečitelný; mince částečně ulomena.

Constans Flavius Julius (333—350 po Kr.), 4 kusy.

a) Líc: ověšené poprsí v levo s opisem: CONSTANS-PFAVG. Rub: dvě postavy, opis: VICTORIAEDDAVG GQON, dole SMTSE (mincovna v Thessalonice). Coh. 176.

b) Líc: ověšená hlava v levo s opisem: CONSTAN-SPFAVG. Rub: dvě postavy, opis otřelý, dole TSIS (mincovna Siscia v Illyricu, nynější Sisak na řece Sávi v Chorvatsku).

c) a d) 2 kusy špatně zachovalé, mohou býti dle obrazců shodných s předešlými zařazeny mezi mince téhož panovníka.

Valentinianus I. (364—375 po Kr.), 1 kus. Líc: ověšené poprsí císaře, opis: DNVALENTINI-ANVSPFAVG. Rub: postava s kopím, vedle ní klečící voják, z opisu čitelné: GLORIARO... NOR..., dole BSISC (špatně čitelné).

25. Kotouň u Nepomuka.

Licinius Pater (307—323 po Kr.) malý bronz. Líc: ověšená hlava vpravo, opis: LICINIVSPFAVG. Rub: stojící Jupiter mezi orlem a zajatcem, opis: VBIQVE VICTORES. Coh. 167. Nalezen místním farárem dp. P. Petrem r. 1915 na poli u cesty mezi vsí a nádražím; ve sbírce dp. P. Fr. Domorázka ve Čkyni.

26. Plzeň.

Constantius II. (323—361 po Kr.), malý bronz. Líc: ověšená hlava vpravo, opis: CONSTAN-TIVSPFAVG. Rub: postava Diany s lukem vedoucí menší postavu za ruku; z opisu zřetelná jen písmena: FE...EPARATIO (Felix temporum reparatio?), dole NOP? Tato mince darována byla plzeňskému museu historickému r. 1923 jistým dělníkem, jenž ji prý našel ve městě při provádění vykopávky.¹⁸⁾

27. Tejnice u Horažďovic.

Flavius Valentinianus II. (383—388 po Kr.), aureus. Líc: Ověšené poprsí imperátora s opisem: DNVALENTINIANVS IVN-PFAVG. Rub: 2 postavy s děleným opisem VICTOR-IAAVG, dole TROBS (mincovna v Římě). Coh. 36. Vyorán na poli blíž vsi r. 1905, ve sbírkách musea v Horažďovicích.¹⁹⁾

28. Vysočany u Manětína.

Aureus východořímského císaře Arkadia (395—408 po Kr.). Líc: poprsí imperátora s opisem: DNARCADI-VSPFAVG. Rub: postava s přilbou držící v levici štít, v pravici trojzub (?), opis: CONCORDI-AAVG GGG, dole CONOB, na štítu ve 4 řádcích VOT-V-MVLT — X. W. VI., 3. I. S.²⁰⁾ 12. Nalezen kol r. 1880 na poli u vsi, jest ve sbírkách plzeňského historického musea.

¹⁸⁾ Dle sdělení p. Dra. F. Macháčka, měst. archiváře v Plzni.

¹⁹⁾ Dle sdělení p. Vojt. Pomahače, ředitele škol v Nepomuku a p. K. Němce, odb. učitele a správce musea v Horažďovicích.

²⁰⁾ S. = Sabatier, Description générale des Monnaies Byzantines. Paris 1862, 2 sv. Viz též: A. E. Cahn, Griechische u. römische Münzen č. 1923 (Katalog č. 24, Frankfurt 1912).

29. Paštiky u Blatné.

Římskou minci cis. Constanse (339–350 po Kr.) vyoral na svém poli r. 1925 rolník Tomášek Coh. 41. [Sdělení p. Dra Skalského na základě informace předsedy musejního spolku v Blatné p. Jos. Siblíka.]

Kromě mincí známy jsou též 2 medaliony římské práce z nálezů v lese zvaném Sukořín (mezi Přestvicemi a Blovicemi nedaleko osady Řenče), které nalezeny současně s různými bronzovými a jinými předměty (Katalog retrospektivní výstavy str. 31, Dr. Eisner, Pam. arch. XXXIII., str. 13).

Z popsanych zde 49 antických mincí jest pouze jedna řecká z V. stol. před Kr. (č. 1), ostatní jsou mince římské:

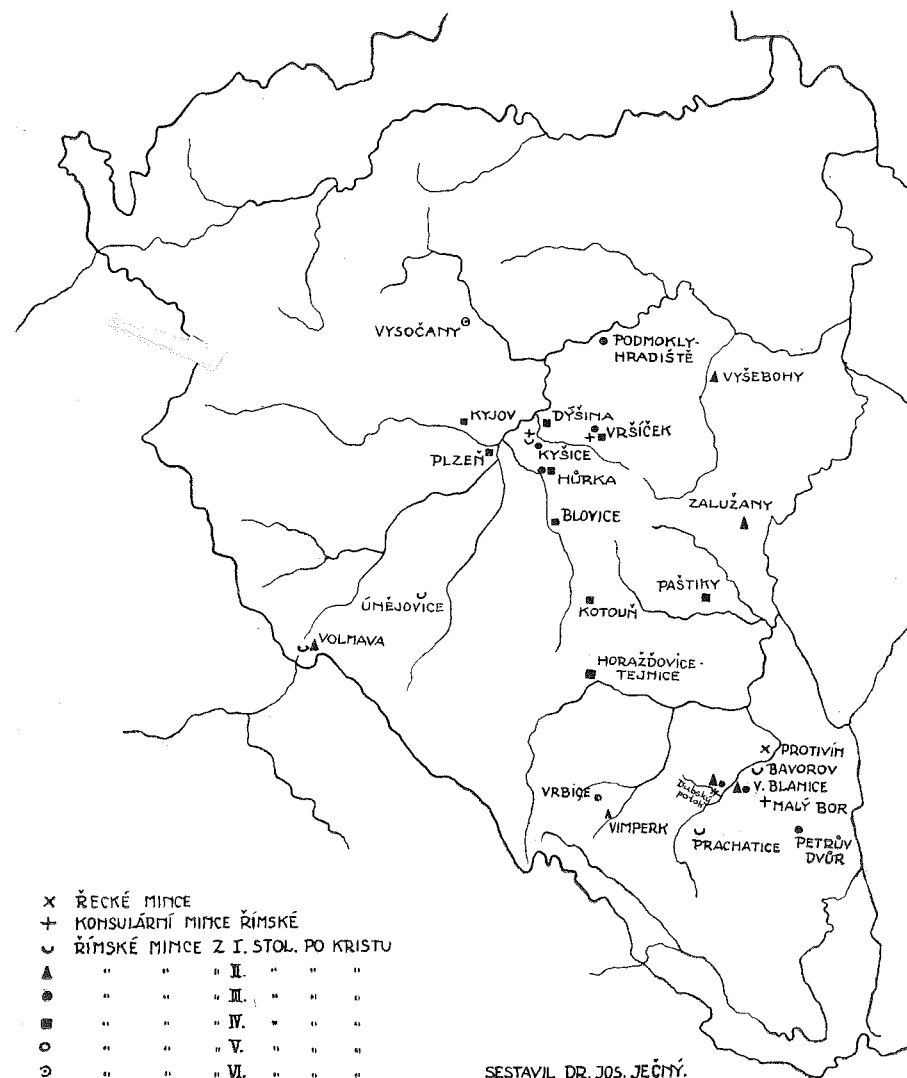
konsulární z doby před Kristem	4		
Drusus Caesar (10 př. Kr. — 23 po Kr.)	1	I. stol.	6 k.,
Augustus C. Caesar Octavianus 30 př. Kr. — 14 po Kr.	2		
Nero 54–68 po Kr.	1		
Vespasianus 69–79 po Kr.	1		
Domitianus 81–96 po Kr.	1	II. stol.	6 k.,
Hadrianus Publius Aelius 117–138 po Kr.	4		
Marcus Aurelius 161–180 po Kr.	2		
Elagabalus Marc. Aurel. Antoninus 218–222 po Kr.	1		
Alexander Severus 222–235 po Kr.	1	III. stol.	10 k.,
Trajanus Decius 249–251 po Kr.	2		
Herennia Etruscilla 250 po Kr.	1		
Salonina 253–268 po Kr.	1		
Gallienus 253–268 po Kr.	1	IV. stol.	21 k.,
Valerianus st. 260 po Kr.	1		
Claudius II. Gothicus 268–270 po Kr.	2		
Licinius Pater 307–324 po Kr.	2		
Constantinus I. Magnus 306–337 po Kr.	9	V. stol.	1 k.
„ II. 317–337 po Kr.	1		
Constans 339–350 po Kr.	6		
Constantius II. 323–361 po Kr.	1		
Valentinianus I. 364–375 po Kr.	1		
Flavius Valentinianus II. 383–388 po Kr.	1		
Arcadius 395–408 po Kr.	1		

Ve sbírce dp. P. Fr. Doromázka, faráře ve Čkyni, jest dále mimo mince zde jako č. 2, 9, 13–15, 17 a 25 uvedené ještě 26 bronzových mincí římských, kterých pro značnou otřelost nelze blíže určit; všechny po-

cházejí podle sdělení jmenovaného z porůčí řeky Blanice, poněvčí z okolí Bavorova.

Naskytá se otázka, jaký význam mají tyto nálezy antických mincí pro jihozápadní Čechy a jaké závěry z nich lze činit.

MAPKA NÁLEZIŠŤ ANTICKÝCH MINCÍ V JIHOZÁPADNÍCH ČECHÁCH.

Mezi odborníky v oboru historie a munismatiky převládá názor, že z nálezů antických mincí, zejména ojedinělých kusů, nelze bezpečně stanovit alespoň přibližně doby, kdy asi mince tyto k nám dostaly; proto nemohly by býti ani důkazem existence nebo směru nějaké starověké

obchodní cesty.²¹⁾ Větší důraz se klade na nálezy hromadné. Tento názor je sice do jisté míry oprávněn, přece však jej nelze generalisovati a nutno mnohdy připustiti výjimku.

Většina nálezů zde popsaných obsahuje pouze ojedinělé antické mince, nálezů hromadných jest celkem málo (č. 3, 4, 7, 15, 23, a 24) a ani tu počet hromadně nalezených mincí není veliký, nejvýše 20 kusů. Připustí-li se tudíž uvedený názor i u těchto nálezů, nebylo by možno z nich mnoho odvoditi. Pokusím se však uvést některé okolnosti, které jsou dle mého soudu dosti závažné pro posuzování právě těchto nálezů s hlediska poněkud odchylného od názoru svrchu uvedeného.

Pohlédneme-li na připojenou mapku, shledáme, že téměř všechna zjištěná naleziště, až na nepatrné výjimky (č. 10—12, 16, 17 a 29) jsou geograficky položena tak, že tvoří, jsouce spojena, dva určité směry, které můžeme s velkou pravděpodobností označiti jako staré obchodní cesty, po nichž se před dávnými časy ubírali obchodníci římsí. Pro tento názor mluví zejména okolnost, že takovéto seskupení nálezů antických mincí pocházejících z období více než půl tisíce let v určitý směr nelze prostě považovati za pouhou náhodu a že stěží bychom našli pro ně pravděpodobnějšího a případnějšího vysvětlení.

Jedna z těchto cest, značená pouze třemi dosud známými nálezy (č. 5, 7, a 20?) vycházela patrně z *Castra Regina*, nynějšího Řezna na Dunaji v Bavorsku, vedla údolím říček Řezné a Kouby k *Folmavě* a odtud směrem více méně severním přes *Ůnějovice* po pahorkatině mezi *Radbuzou* a *Úhlavou* ke *Mži* (*Kyjov* u *Malesic*), resp. k *Hůrce nad Plzencem*.²²⁾

Druhá cesta, značená již četnějšími a hustěji umístěnými nálezy, šla buď z *Lince* (*Lencia*) v *Horních Rakousích* nebo, což jest pravděpodobnější, z římské osady *Castra Batava* (dnešní *Pasov*) směrem severním k českému pomezí a pokračovala na české půdě podél řeky *Blanice*, tudíž krajinou, kudy vedla stezka nazývaná *pasovskou* nebo *zlatou*, která byla z nejdůležitějších stezek ve střední Evropě;²³⁾ od této stezky uchýlovala se pak směrem zprvu severozápadním podél *Otavy* a od *Horázdovic* směrem téměř čistě severním podél *Úslavy* do kotliny *plzeňské* jako cesta *řezenská*. Odtud možno opět sledovati dva směry, jeden k severu přes *Manětínsko* (nález č. 28) k *Ohři*, kde se nacházejí římské mince dosti četně, druhý k severovýchodu podél říčky *Klabavky* k *Rokycanům* a dále přes pohoří *brdské* ke hradšti *stradonickému*, kde shledány stopy kultury římské, a do středních Čech.²⁴⁾ Za středisko, kde

²¹⁾ Viz článek *Schránilův*, *Nálezy antických mincí v Čechách a význam jejich pro datování* v *Num. časop. českoslov.* roč. I. (1925), str. 23—27.

²²⁾ Tímto směrem vede starou římskou stezku též *Dr. Schráníl*; viz jeho „*Soupis*“ v *Pam. arch.* XXVIII. str. 129—130, srov. též *Hraše*, *Zemské stezky*, zejména mapku připojenou II. vydání.

²³⁾ *Hraše*, *Zemské stezky* I. c. str. 47—56.

²⁴⁾ V tomto směru je důležitý hromadný nález římských mincí z 3. a 4. stol. učiněný v *Berouně*, jenž je počtem kusů (1846) nejbohatším v Čechách.

se obě cesty na *Plzeňsku* sbíhaly, můžeme považovati *Hůrku nad Plzencem*, kde později asi ve stol. IX. vznikl župní hrad *Plzeň*.

Poněkud stranou od těchto hlavních směrů leží nálezy č. 10 a 16 (*Vimperk* a *Vrbice*) na pobočné stezce k *Sušici* a č. 17 (*Petrův Dvůr*) na stezce linecké od *Netolic* přes *Krumlov* na *Vyšší Brod* vedoucí.²⁵⁾ Nálezy v *Zalužanech* (č. 12) a v *Paštikách* (č. 29) jsou zajisté v souvislosti se stezkou vedoucí od stezky zlaté, která se ve *Vodňanech* dělila, směrem severním poblíž toku *vltavského* ku *Praze*; v tomto směru známe již denár manželky *Antonina Pia*, *Faustiny starší* (r. 141 po Kr.), nalezený ve *Zvíkově*.²⁶⁾

Nalezené mince římské sahají svým původem, jak z hořejší tabulky vidno, od II. stol. před Kristem až do V. stol. po Kristu. Nejvíce jich je z III. a IV. stol. po Kr. a jest proto pravděpodobno, že v těchto dvou stoletích se římsí obchodníci naznačenými cestami ubírali nejčastěji; přinášeli s sebou kromě římské mince současné i minci starší, tuto zajisté z důvodů obchodních, neboť byla v tehdejší *Germanii*, rozprostírající se severně od horního toku *Dunaje* mezi *Rýnem* a *Vislou*, do níž se zahrnovala i naše vlast, zvláště oblíbena, jak je známo ze zprávy *Tacitovy*.²⁷⁾ Dokladem toho jsou zejména hromadné nálezy, v nichž vedle starší mince konsulární shledáváme mince imperátorů III. ano i IV. století po Kr. (viz nález č. 4); nálezy u *Folmavy* a na *Hůrce nad Plzencem* (č. 7 a 24), v nichž zastoupeny jsou mince z období více než 100 let, dokazují rovněž, jak starší mince dlouho obíhala a byla oblíbena. Také řecká *tetradrachma* ze IV. stol. př. Kr. (č. 1) dostala se k nám nejspíše obchodem byvši sem přinesena současně s mladší mincí římskou.²⁸⁾

Není však vyloučena možnost, že již v prvních dvou stoletích našeho letopočtu byly cesty do jihozápadních Čech římským obchodníkům známy a jimi používány;²⁹⁾ svědčí o tom denár *Drusa Caesara*, nalezený v mohyle u *Ůnějovic* (č. 5).³⁰⁾

Někteří archaeologové mají za to, že lid kultury mohylové mizí na rozhraní našeho letopočtu ze západních Čech, které pak prý zůstaly vůbec

²⁵⁾ *Hraše*, I. c. str. 45—47.

²⁶⁾ *Schráníl* I. c., str. 134. P. a. XXIII. 548.

²⁷⁾ *Tacitus*, *Germania*, kap. 5. a 1b., citaci viz ve shora uvedeném článku *Schránílově*.

²⁸⁾ Řecké mince jsou v Čechách velice vzácné; známe pouze několik namnoze ne dosti bezpečně ověřených nálezů. Srv. *Kliment Čermák*, *Zemské cesty z Moravy do Čech*, zvláště *Ljubětina* a *Gabrská* a provádící je starožitnosti (*Musejních Časlavský roč.* I. 1913, str. 15, 19 a 20) a k tomu uvedený článek *Schránílův*.

²⁹⁾ Že obchodní styky jižních národů s národy v Evropě střední a severní existovaly již od pradávna, dosvědčují nám staří historikové řečtí i římsí jako *Herodot*, *Strabo*, *Polybios*, *Ptolemaios*, *Plinius* a jiní.

³⁰⁾ Z nálezu *kyjovského* (č. 20) takového závěru činiti nelze, neboť mince objeveny na povrchu mohyly, kam se dostaly spíše náhodně a zajisté mnohem později, než byla mohyla zřízena. Tamže nalezena i bronzová soška římská (*Katalog retrospektivní výstavy* str. 30., *Pam. arch.* XV, 320).

neosídleny po několik staletí; k novému osídlení došlo dle názoru jedněch ve stol. VI., dle jiných až ve stol. VII.—IX. některým z kmenů českých, jehož jméno se nám však nezachovalo. Je-li tomu tak, pak by bývali římsí obchodníci putovali liduprázdnou krajinou a naznačené cesty byly by jim sloužily za pouhý průchod k severu, kamž se však mohli dostat i též pohodlnější cestou krajinami podél toku Vltavy a Labe, tehdy již hustěji obydlenými. Jestliže přece volili méně schůdné cesty pohraničním lesem, rozprostírajícím se značně hluboko do nitra země, mohla je k tomu vésti nejen ta okolnost, že si tím velmi zkrátali putování do končin severních, byly-li tyto jejich cílem, nýbrž rozhodovala zde také asi možnost obchodování v těchto končinách, neboť není naprosto vyloučeno, že krajiny ty v oněch dobách přece snad byly obydleny, třeba velmi řídké, zbytkem obyvatelstva po četném kdysi národu kamenných mohyl. Kupci římsí vykonávali tu nejspíše funkci potulných obchodníků přinášejíce s sebou a prodávající v jednotlivých osadách nebo na tržištích předměty, jichž domorodé obyvatelstvo nemělo a nezbytně potřebovalo. Úplné jasno v této otázce, dosud nerozřešené, bude-li vůbec kdy dosaženo, mohou nám podati jediné další nálezy archaeologické, zejména stopy starých sídlišť a hroby římského typu, dosud čteněji objevené pouze v jižnější části při řece Otavě na Strakonicku a Volyňsku zásluhou místního badatele p. učitele Bedřicha Dubského.³¹⁾ V poříčí Mže známo jest pouze ojedinělé pohřebiště římské v kotlině plzeňské u Doudlevec nad stokem Radbuzy a Úhlavy.³²⁾ Nedostatek dokladů o osídlení Plzeňska v době provinciální kultury římské přispěl ku vzniku theorie o tak zvaném hiatu,³³⁾ což však nemůže existenci obchodních cest římských nijak vylučovati. Nálezy hromadné, zejména na Hůrce nad Plencem (č. 24), dále nález bronzového štítu hallstattského a nádoby s bronzovými předměty na Jíkalce v Plzni,³⁴⁾ v jejímž sousedství nalezena též římská mince (č. 22), jsou neklamným dokladem, že v místech těch bylo jakési depôt starověkých obchodníků. Podobné depôt mohli bychom snad též spatřovati v nálezu sukořinském (viz shora za č. 29).

Nejmladší římská mince pochází z první polovice V. století; s pádem říše římské přestávají též cesty římských obchodníků do naší vlasti.

JAN EISNER:

SOUPIS NALEZIŠŤ ŘÍMSKÝCH MINCÍ NA SLOVENSKU A V PODKARPATSKÉ RUSI.

Naleziště římských mincí na Slovensku sepisoval kdysi J. Petrikovich¹⁾ a nově J. Dobiáš,²⁾ jemuž jsem dal i svůj materiál, pokud jsem jej tehdy mohl sehnati. Ale byly v něm některé drobné omyly, jež je nutno opravit, a lze jej ovšem též doplniti daty nově sebranými.

Soupis nalezišť římských mincí na Slovensku a v Podk. Rusi považuji za potřebný, když se nyní numismatické studium u nás soustřeďuje v „Numismatickém časopise československém“, kde bude registrována celá práce na tomto poli v naší vlasti i nové nálezy, a tak soupisy jednotlivých skupin mincí budou doplňovány nebo připravovány. Chci podati pouze soupis nalezišť římských mincí na Slovensku a v Podk. Rusi, nikoli mincí samých, k jejichž sepsání je třeba speciálního studia ve sbírkách, k němuž jsem se dosud nedostal.³⁾ Proto ocením archeo-

¹⁾ Literární údaje uvádím u jednotlivých nalezišť.

²⁾ Archaeologické nálezy jako prameny pro dějiny styků Říma s územím dnešního Slovenska, *Obzor praehistorický*, I, 1922, 65—90; o nálezech mincí na str. 73—77.

³⁾ Ö. Gohl sepsal r. 1906 veřejné numismatické sbírky bývalého Uherska v článku *A magyarországi múzeumok, köz-és tanintézetek éremgyűjteményei*, *Numizmatikai közlöny*, V, 1906, 51—68. Podle tohoto seznamu byly tehdy na území našeho Slovenska a Podk. Rusi tyto sbírky: *Banská Bystrica*, museum, 315 mincí; katol. gymn., 749 mincí. — *Banská Štiavnica*, evang. gymn.; katol. gymn., 404 mincí; museum, asi 4000 mincí. — *Bardiov*, stát. gymn. — *Berehovo*, stát. gymn., 567 mincí. — *Bratislava*, evang. lyceum, 18.500 mincí; katol. gymn., 3600 mincí; učit. ústav řádu Uršulinek, 105 mincí; městské museum, 1088 mincí; vyšší obchodní škola, 136 nových mincí. — *Humenné*, vyšší obchodní škola, 1296 mincí. — *Jasov* (okr. Moldava), premonstr. klášter, asi 1000 mincí. — *Kežmarok*, evang. distriktní lyceum, 1007 mincí. — *Komárno*, benedikt. gymn., 1073 mincí; museum, 2860 mincí. — *Košice*, museum, 2458 mincí. — *Kremnica*, museum, 2081 mincí; mincovna; reálka, 535 mincí. — *Levice*, katol. gymn., 3050 mincí; stát. učit. ústav, 320 mincí. — *Levoča*, katol. gymn., 689 mincí a 17 papírových peněz. — *Lučenec*, stát. gymn., 452 mincí. — *Mukačevo*, stát. gymn., 502 mincí. — *Nitra*, kat. gymn.; kat. dívčí vyšší škola, 420 mincí; v Nitře je i museum. — *Nové Mesto nad Váhom*, žid. reálka, 22 mincí. — *Nové Zámky*, katol. gymn., 827 mincí. — *Poprad*, museum, 1000 mincí. — *Prešov*, kolegium evang. distriktu, 3567 mincí; katol. gymn., 441 mincí. — *Prievidza*, katol. gymn., 884 mincí. — *Revúca*, stát. měšť. a vyšší obchod. škola, 1000 mincí a 53 papírových peněz. — *Rimavská Sobota*, evang. gymn., 2000 mincí; museum, 315 mincí. — *Rožňava*, katol. gymn., několik set mincí; evang. gymn., 1691 mincí. — *Spišská Nová Ves*, evang. gymn., 2388 mincí. — *Šahy*, museum. — *Trenčín*, katol. gymn., 665 mincí. — *Trnava*, katol. gymn., 1480 mincí; měšť. škola, několik set peněz. — *Trstěná*, katol. gymn., 1248 mincí. — *Turč. Sv. Martin*, museum. — *Užhorod*, katol. gymn., 2917 mincí a

³¹⁾ Pam. arch. XXIX. (1917), str. 132 a XXXII. (1921), str. 65—68.

³²⁾ Dr. Fr. Macháček, *Pravěk Plzeňska v I. díle sborníku „Plzeň a Plzeňsko v minulosti a přítomnosti“* 1925, str. 57.

³³⁾ Dr. F. Macháček I. c., str. 57—59.

³⁴⁾ Dr. B. Horák, *Bronzový štít ve sbírkách historického musea v Plzni*, sborník téhož musea roč. II. (1911).

logicky a historicky nálezy římských mincí na Slovensku a v Podk. Rusi až později, až budu moci sepsat seznam mincí samých, nikoli jen jejich nalezišť,⁴⁾ a zatím uvádím jen toto:

Je známo, že o každé římské minci u nás nalezené nelze říci, že se na své naleziště dostala v době římského císařství.⁵⁾ Je někdy těžko poznati, kdy a odkud tam zabloudila. Ale je užitečné publikovati přece každý nález, neboť může býti později novými nálezy ověřen. Najdou-li se v některém kraji římské mince několikrát, třeba vždy jen ojedinele, mohou nám býti na př. dokladem kupecké cesty, jež šla krajem v době římské, jmenovitě jsou-li ty mince celkem současné. Cenným dokumentem jsou poklady římských mincí, o nichž víme bezpečně, že byly zakopány už v době římské. Příkladem takového pokladu je bohatý nález brestovský, jenž dosvědčuje, že na konci římského císařství šla živá cesta údolím Latorice a Vereckým průsmykem.⁶⁾ Na Slovensku je jako doklad staré stezky důležitý hlavně nález římských mincí v Žilině. Nejvíce mincí se našlo v jižním Slovensku, v kraji z valné části žirném a blízkém Carnuntu, Brigetiu a vůbec Pannonii. Hojně nálezů (i zlatých mincí) známe též z Podk. Rusi a přilehlé části Slovenska na východ od Slánských hor, jednak že tam jsou v Karpatech důležité průsmyky, a celý kraj je proto zemí průchodní, jednak že tam, hlavně v okolí Mukačeva, dlouhá léta o zachraňování památek horlivě pečoval T. Lehoczky. Zato známe pramálo nálezů římských mincí ze středního a severního Slovenska, ač i tam o zachraňování starých památek pečovali.⁷⁾

papírových peněz; stát. reálka, 45 mincí; řeckokatol. učit. ústav. — *Velká*, museum, 2727 mincí. — *Žilina*, kat. gymn., několik set mincí, většinou novověkých peněz. — Serie římských mincí ze Slovenska a z Podk. Rusi je v Národním museum v *Budapešti*. O soukromých sběratelích se zmíním při výčtu nalezišť. — O zachraňování nálezů mincí na Slovensku pilně pečuje Referát na ochranu památek v Bratislavě a musea, z nichž Vlastivědné museum slovenské v Bratislavě má zdatného referenta pro numismatiku, R. Machka; v Podk. Rusi je důležité museum T. Lehoczkyho v *Mukačevě*.

⁴⁾ Prohlédl jsem všechnu literaturu, pokud mi byla přístupna, hledaje zprávy o nálezech římských mincí na Slovensku a v Podkarpatsku. Literárních dat, jež mi ušla, a jimiž můj soupis bude snad doplněn, není už jistě mnoho. Některé zprávy, jež jsem sebral, jsou přesné, jiné jsou neurčité, ale většinou je nelze studiem ve sbírkách kontrolovati.

⁵⁾ *J. Schráníl*, Numism. časopis českosl. I, 1925, 23—27. — Někdy je však už ojedinelý nález římské mince velmi cennou oporou při datování naleziště. Sem patří na př. mince Herennie Etruscilly z hrobu v Ostrovanech a peníz Aureliánův z římského opevnění nad Stupavou, jež tam našel A. Gnirs při svém výzkumě r. 1925.

⁶⁾ Tato cesta je pro dobu římskou doložena i jinými nálezy mincí a byla vůbec v pravěku a v době raně historické důležitou tepnou.

⁷⁾ Na př. Mikuláš Kubinyi v Oravě a musea, především museum v Turč. Sv. Martině. Také v Čechách i na Moravě jsou naleziště římských mincí především v žirných nížinách; mapa nalezišť římských mincí v celém státě, již lze už nyní nakresliti, bude mít značnou cenu pro úvahy o kulturních (obydlených) krajích v naší vlasti v době římského císařství a pro rekonstrukci tehdejších cest.

Slovenská a podkarpatskoruská⁸⁾ naleziště římských mincí jsou tato: *Araš* na Žitném ostrově (okres Zemianska Oča). Museum v Komárně získalo odtud dvě stříbrné římské mince.⁹⁾

Bagy, pusta u Hodějova (okr. Veľadín), je nalezištěm denáru Antonína (tr. p. XIII. imp. V. cos. III, stojící postava).¹⁰⁾

Beňadiková (okr. Lipt. Sv. Mikuláš). J. Neudeck popisuje „Hrádek“ u Kónské a podotýká, že v údolí beňadikovském, v němž je ono opevnění, se našly dva denáry císaře Traiana při kultivování půdy. Je prý na nich zobrazen Traianův sloup.¹¹⁾

Bereg. Odtud je mince Domitianova,¹²⁾ z Biharu nebo z Beregu je barbarská zlatá imitace mince Constantia Chlora,¹³⁾ vážící 5.01 g. Seznam římských mincí v Beregu a v okolí nalezených podává T. Lehoczky, jenž je získal pro svou sbírku.¹⁴⁾ Naleziště však neuvádí.

Berehovo. T. Lehoczky získal odtud dvě mince Vespasianovy, jednu Traianovu a jednu s nápisem Constantinus a Gloria exercitus. Našli tam i stříbrné mince Antonina Pia, z nichž jedna měla prý na líci nápis Antoninus Aug. Pius P. P. F. a na rubu obraz bohyně Salus a nápis Providentia deorum.¹⁵⁾ Jinde T. Lehoczky¹⁶⁾ vzpomíná při zmínce o mincích z Berehova vedle uvedených císařů též Faustiny (které?) a Commoda. Z okolí Berehova nebo Margity (v Biharu?) je barbarská zlatá mince římského typu.¹⁷⁾ Našli tam též aureus Probus, opatřený dírkou (H. Cohen, Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain, 2. vyd., č. 906; ale má na aversu P · F · AVG a na rubu postavu do leva obrácenou).¹⁸⁾

Bošáca (okr. Trenčín). J. Petrikovich popisuje měděný peníz císaře Philippa v Bošáci vyoraný¹⁹⁾ a dvě bronzové mince „Maximianovy“.²⁰⁾

⁸⁾ Zeměpisná hranice Slovenska jde na východě až k věnci hor, jenž se počíná u dunajského ohebu a končí se horami Slánskými. Uvádím proto i naleziště za politickou hranicí Slovenska až k oné guirlandě hor, jež jsou jeho zeměpisnou hranicí. Také z nejbližšího sousedství východního cípu Slovenska a Podk. Rusi uvádím naleziště v Maďarsku ze stolic, jež aspoň částečně patří k našemu státu.

⁹⁾ Komárom a Jókai közmívelődési- és muzeum egyesület hivatalos értesítője, I, 1913, č. 3 (na obálce).

¹⁰⁾ *A. A.*, Num. közl., XXI—XXII, 1922—1923, str. 29.

¹¹⁾ Germanische Befestigungen des oberen Waagthales in Ungarn, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, IX, 1880, 58—59.

¹²⁾ *H. J.*, Archaeologiai értesítő (régí folyam), I, 1869, 268.

¹³⁾ *Ö. Gohl*, Num. közl., III, 1904, 79, č. 6; *tyž*, tamtéž, X, 1911, 63, obr. 29.

¹⁴⁾ Archaeologiai közlemények, VII, 1868, 155—168.

¹⁵⁾ *T. Lehoczky*, Adatok hazánk archaeológiájához különös tekintettel Beregmegyére és környékére, I, 64—65.

¹⁶⁾ Tamtéž, I, 32.

¹⁷⁾ *Ö. Gohl*, Barbár aranypenzeink, Arch. ért., XXXI, 1911, 63, 64.

¹⁸⁾ *Ö. Gohl*, Num. közl., XIII, 1914, 22.

¹⁹⁾ Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti, IX, 1904, 130.

²⁰⁾ Tamtéž, XI, 1906, 174—175.

z nichž jedna je postříbřená; tuto vyorali na „Pohančeniskách“ u Bošáce, onu vykopali před domem Dzurakovým v Bošáci.

Bratislava. Naleziště římských mincí, i stříbrných.²¹⁾

Brestovo (okr. Mukačevo). Našli tam vzácný poklad zlatých památek na př. kusy slitiny, tyčinku, řetizek a 25 zlatých mincí, z nichž některé mají úško, jiné díрку, jiné nic.²²⁾ Jsou to mince: Sabina, Marcus Aurelius, Diocletianus, Maximianus Herculus (2 mince), Galerius Maximianus, Licinius, Constantinus I. (4 mince), Crispus, Constantinus jun., Constantius I. (2 mince), Constantius II., Vetrano, Magnentius (2 mince), Constantius Gallus, Julianus, Valentinianus I. (2 mince) a Valens I. (2 mince).²³⁾

Búrsky Svätý Mikuláš (okr. Malacky). Naleziště římského měděného penízu (Antoninus).²⁴⁾

Čepa (okr. Sevljuš). Našli tam dvě mince Traianovy a jednu Hadrianovu.²⁵⁾

Činadievo (okr. Svaljava). Odtud je peníz Antoninův s úškem a zlatý peníz s úškem a s nápisem na lici Severus Aug. a na rubu Herculi Victori Coin.²⁶⁾

Děvín (okr. Bratislava). Římské mince nalezené na děvinském hradisti jsou: denár Galbův, Vespasianus (dva velké bronzky),²⁷⁾ pak Aurelianus a Constanti(n)us.²⁸⁾ Mince ze sbírky J. Zavadilovy uveřejní J. Dobiáš.²⁹⁾

Děvinská Nová Ves (okr. Bratislava). M. Bél napsal³⁰⁾ r. 1735, že nedávno vykopali v Děvinské Nové Vsi ohromné množství římských mincí, vesměs z doby úpadkové. J. Dobiáš³¹⁾ důvodně soudí, že M. Bél mluví o témž nálezě i jinde³²⁾ pravě, že na břehu řeky pod Skalou se r. 1729 přišlo na zlaté mince římské, z nichž M. Bél některé viděl a některé dokonce získal. J. Zavadil správně lokalizuje nález tohoto pokladu na úpatí

²¹⁾ *Th. Ortway*, Geschichte der Stadt Preszburg, I, Preszburg 1892, 41 a d. — Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Pozsony vármegye, 501.

²²⁾ *T. Lehoczky*, Az ormódi aranykincsről, Arch. ért., XII, 1892, 75–76; *týž*, Adatok, I, 113–117, II, 75; *Hpl*, Arch. ért., XII, 1892, 379.

²³⁾ Detailně popisuje poklad mincí z Brestova *B. Kuzsinszky*, Az ormódi aranykincs érmei, Arch. ért., XII, 1892, 335–338. Mince jsou v Národním muzeu v Budapešti.

²⁴⁾ *J. Petrikovich*, Sborník Mus. slov. spol., VI, 1901, 172.

²⁵⁾ *M. J.*, Arch. ért., XI, 1891, 454.

²⁶⁾ *T. Lehoczky*, Adatok, I, 126, II, 75.

²⁷⁾ *E. Šimek*, Děvín, Památky archeologické, XXXII, 1920, 32.

²⁸⁾ Tyto 2 mince byly vykopány r. 1921 (*J. Dobiáš*, Obzor praehistorický, I, 1922, 74).

²⁹⁾ *J. Dobiáš* píše (l. c.) o Děvinské Nové Vsi, že mince z nejbližšího okolí má jednak tamější správce školy, jednak J. Zavadil. Jde však o Děvín, nikoli o Děv. Novou Ves.

³⁰⁾ Notitia Hungariae Novae historico-geographica, I, 1735, 83 (Videň).

³¹⁾ Obzor praeh., I, 1922, 73.

³²⁾ Notitia, II, 1736, 278.

vrchu „Písečníku“ při břehu Moravy. Na poklad se asi přišlo, když otvírali tamější lom.

Doborgaz (okr. Šamorín). Naleziště římských mincí Constantina II. Valentiniana I., Justina I. a jedné mince nečitelné.³³⁾

Dobronivá (okr. Zvolen). Dr. Jan Slávik, evang. senior v Dobronivě, napsal mi 12. ledna 1926, že poslal do musea v Turč. Sv. Martině (hned po jeho založení) dvě římské mince, vyorané v katastru Dobronivě; jedna z nich byla malá, ale tlustá mince bronzová.

Dolný Ohaj (okr. Vráble) jako naleziště římských mincí zná A. Ipolyi.³⁴⁾

Drieňovo (okr. Krupina). Na vrchu „Čamardik“ zvaném byl tam nalezen denár Hadrianův.³⁵⁾

Ecseg (Novohr. stol., v Maď.). Naleziště měděné mince Traianovy a snad i zlaté mince Theodosia II.,³⁶⁾ ač její nález je pochybný.

Felsőnyárasd (okr. Dunajská Streda). V pustě zvané Čanád nalezli římskou bronzovou minci.³⁷⁾

Fornoš (okr. Mukačevo). Naleziště zlaté mince císaře Maximina; mince má úško.³⁸⁾

Fridešovo (okr. Rozvíhovo). Naleziště mince Traianovy.³⁹⁾

Gemerská stolice. Našli tam denár Caesarův (E. Babelon, Description historique et chronologique des monnaies de la république rom. II. 65, Julia, č. 155.)⁴⁰⁾

Goronďa (okr. Mukačevo). Naleziště stříbrné mince Hadrianovy.⁴¹⁾

Gúta (okr. Komárno). Vlastivědné museum slovenské v Bratislavě získalo zásluhou R. Machkovou sbírku římských stříbrných mincí (od Augusta do Galliena), nasbíraných v okolí Gúty, Kamoče, Imele a Szimő,

Hronské Vozokany (okr. Želiezovce). Byl tam nalezen denár Antonina Pia.⁴²⁾

Hronský Damašd (okr. Želiezovce). Vlastivědné museum slovenské v Bratislavě získalo odtud minci Caracallovu, již J. Dobiáš datuje do let 210–213 (H. Cohen, IV², 160, Caracalla, č. 150).

Chyžné (okr. Revúca). S. Tomášik píše,⁴³⁾ že „v Chyžnom a na mnohých iných miestach v Gemeri a Malohonte našli strieborné peniaze Tita Vespasia a . . .“

³³⁾ *A. Ipolyi*, Arch. közl., I, 1859, 72; *týž*, tamtéž, II, 1861, 307.

³⁴⁾ Arch. közl., II, 1861, 295.

³⁵⁾ Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti, I, 1898, 13; *St. Zoch*, tamtéž, I, 1898, 35; *J. Petrikovich*, Sborník Mus. slov. spol., IX, 1904, 130.

³⁶⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nógrád vármegye, 337.

³⁷⁾ Je v Národním muzeu v Budapešti. Arch. ért. (régí folyam), X I, 1877, 192. Ale nevím jistě, jde-li opravdu o pustu Čanád u Felsőnyárasdu.

³⁸⁾ *T. Lehoczky*, Adatok, I, 1892, 31, 76.

³⁹⁾ *T. Lehoczky*, Adatok, I, 77.

⁴⁰⁾ *Ö. Gohl*, Num. közl., XIII, 1914, 19.

⁴¹⁾ *T. Lehoczky*, Adatok, I, 79.

⁴²⁾ Arch. ért. (régí folyam), XIII, 1879, 244.

⁴³⁾ Pamätnosti gemersko-malohontské, Matičná knižnica Miestneho odboru

Imel' (okr. Stará Ďala). Srv. zmínku při jméně Gúta!

Ináncs (stol. Abaujská; v Maď.). Tam byly nalezeny mince Vespasianovy (dvě), Domitianova, Nervova, Traianova, Hadrianova, Antonina Pia (jedna), Faustiny sen. (dvě), M. Aurelioia a Faustiny jun. (jedna).⁴⁴⁾

Iža (okr. Stará Ďala). Museum v Komárně odtud získalo tři římské mince.⁴⁵⁾ — Blízko Iže směrem ke Komárnu je místo zv. Leányvár, na němž byl kdysi římský kastel naproti Brigetiu, jež stálo na jižním břehu Dunaje. Nejstarší mince na Leányváru nalezená je triumvira Antonia. Císařové a císařovny, jichž mince se na Leányváru našly, jsou: Vespasianus, Domitianus, Nerva, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Faustina jun.,⁴⁶⁾ Commodus, Julia Domna, Caracalla, Julia Maesa, Julia Soaemias, Alexander Severus, Gordianus Pius, Salonina, Postumus, Aurelianus, Probus, Carinus, Diocletianus, Maximianus Herculus, Maxentius, Licinius, Constantinus I. a II., Constantius, Constans, Valentinianus, Valens, Gratianus.⁴⁷⁾ Nejhojnější jsou prý⁴⁸⁾ mince Constantina I., Constantia a Constanse. Museum v Komárně skoupilo serii mincí z Leányváru i po výkopě J. Tóth Kuruczově,⁴⁹⁾ některé získalo zase Vlastivědné museum v Bratislavě (uveřejní je J. Dobiáš). Také Ö. Gohl píše⁵⁰⁾ o minci Gordiana Pia a denáru Alexandra Severa s nápisem CONCORDIA na rubu z Leányváru.

Jakubové (okr. Malacky). Prý naleziště římských mincí.⁵¹⁾

Jasenie (okr. Brezno). J. Botto píše: „V susednej stolici zvolenskej, v okolí jaseňovskom a predajňanskom sú pozostatky práce Rímanov . . ., mavších za účel vymývanie zlata. Náhodou vykopali tam i peniaze z doby cisára Maximiána“.⁵²⁾

Matice Slovenskej v Rimavskej Sobote, roč. I, č. 2–3, 1921, 22; *týž*, Letopis Matice Slovenskej, IX, 1872, 37.

⁴⁴⁾ Arch. ért. (régí folyam), IV, 1870, 190; J. Csoma, Östörténelmi nyomok Abaujmegeyben, A Felső-magyarországi muzeumgyűjtés tizenegyedik évkönyve, Kassa, 1892, 57.

⁴⁵⁾ Komárom a Jókai közmívelődési- és muzeum egyesület hivatalos értesítője, II, 1914, č. 1 (na obálce).

⁴⁶⁾ Bronzový velký medailon Faustiny jun. získal ze sousedství Leányváru dr. D. Korbuly, okresní lékař ve Staré Ďale (zemřel r. 1925). Je totiž na severním břehu Dunaje mezi ústím severního ramene dunajského do hlavního toku řeky a mezi Leányvárem sídliště z doby římské. Tam našel J. Dudáš zmíněný medailon a nasbíral tam i jiné mince, jež dr. Korbuly kupoval. Některé mince získalo od Dudáše Vlastivědné mus. slov. v Bratislavě.

⁴⁷⁾ J. Tóth Kurucz, Leányvár, A Komáromvármegyei és városi muzeum-egyesület 1906. évi értesítője, 64; *týž*, A leányvári ásatások folytatása 1907-ben, tamtéž, 1907, 52; *týž*, A leányvári ásatások folytatása 1908-ban, tamtéž, 1908, 52; *týž*, A leányvári ásatások folytatása 1909-ben, tamtéž, 1909, 92.

⁴⁸⁾ *Týž*, tamtéž, 1908, 52.

⁴⁹⁾ Komárom a Jókai közmívelődési- és muzeum egyesület hivatalos értesítője, I, 1913, č. 1/2, 3, 4 (na obálce).

⁵⁰⁾ G — n, Num. közl., XIV, 1915, 143.

⁵¹⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Pozsony vármegye, 501.

⁵²⁾ Z gemerského Hrona, Sborník Mus. slov. spol. VII, 1902, 97.

Kálnik (okr. Rozvihovo). Odtud je zlatá mince prý s nápisem na lici Constantinus nob. Caesar Dn. a na rubu Principi juventutis.⁵³⁾

Kamoča (okr. Komárno). Srv. zmínku při jméně Gúta!

Kapušany (v stol. Užhorodské). T. Lehoczky získal odtud tyto stříbrné mince: Hadrianovu, dvě Antonina Pia a jednu Julie Maesy.⁵⁴⁾

Kláštôr pod Zniovom (okr. Turč. Sv. Martin). U chlumu, jehož téměř korunují zříceniny hradu Zniova, je vyšší vrch, na němž prý vykopali peníze z doby Claudia I., Valeriana a Galliena.⁵⁵⁾

Klučarky (okr. Mukačevo). Stříbrná mince Traianova.⁵⁶⁾

Kolta (okr. Stará Ďala). Našli tam stříbrnou minci s nápisem na aversu IMP ANTONINVS PIVS AVG a na reversu INVICTVS . . . AVG, a dvě špatně zachovalé římské mince měděné.⁵⁷⁾

Komárno. Tamní museum získalo z Komárna šest římských mincí (malých bronzů)⁵⁸⁾ a jindy třicet bronzových mincí (byly nalezeny v Komárně?).⁵⁹⁾ — Z okolí Komárna je hliněný kadlub na slévání barbarských mincí, jež snad napodobily minci Antonina Pia.⁶⁰⁾

Kopanica (okr. Sevljuš). Stříbrná mince L. Vera.⁶¹⁾ Jiná zpráva hovoří⁶²⁾ o stříbrné minci prý s nápisem Severus Aug. a Providentia Deorum.

Kosino v Beregu. Bronzová mince císaře Philippa⁶³⁾ a zlatý peníz Probu (Cohen, 2. vyd., sv. V, 336, č. 837).⁶⁴⁾

Latorút v Boršodě v Maď. Našli prý tam zlatý peníz s nápisem Caesar Augustus.⁶⁵⁾

Lúčky (okr. Německá Lupča). Naleziště stříbrné mince Hadrianovy.⁶⁶⁾

⁵³⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 82, II, 75.

⁵⁴⁾ Adatok, I, 156–157.

⁵⁵⁾ Jonáš Záborský, Historické památky v Turci, Letopis Matice Slovenskej, III a IV, 1867, 10. Záborský se dovolává zprávy Mórica Krasnéce.

⁵⁶⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 91.

⁵⁷⁾ Arch. közl. X, 1876, sešit I, str. 132.

⁵⁸⁾ Komárom a Jókai közmívelődési- és muzeum egyesület hivatalos értesítője, I, 1913, č. 4 (na obálce).

⁵⁹⁾ Tamtéž, II, 1914, č. 2–3 (na obálce).

⁶⁰⁾ Ö. Gohl, Arch. ért., XXI, 1901 357, 403; obr. 7 na str. 353; *týž*, tamtéž, XXII, 1902, 190; *týž*, Num. közl., III, 1904, 78, obr. 4. na str. 79. — V Arch. ért. (régí folyam), VI, 1872, 54–57 píše Fl. R(ómer) o náleze římských mincí v stolici Komárenské, ale naleziště neuvádí. Bylo na sever od Dunaje?

⁶¹⁾ T. Lehoczky, Arch. közl., VII, 1868, 156. Naleziště zove maď. Veresmart.

⁶²⁾ *Týž*, Adatok, I, 160. Naleziště zove maď. Vörösmart. Snad jde v obou případech o Kopanicu v okr. sevljušském. J. Král (Podkarpatská Rus, Praha, 1924) má název Kopanica, maď. Vere mart.

⁶³⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 32, 103. Maď. Mezókaszon. J. Král (l. c.) píše Ko.inovo.

⁶⁴⁾ Num. közl., V, 1906, 140.

⁶⁵⁾ Slovenské starožitnosti. Ze zápisků dra Gust. Reusza sděluje Bož. Němcová, Pam. archaeol. a místop., III, 1859, 62.

⁶⁶⁾ J. Neudeck, l. c. 45.

Lukáčovce (okr. Hlohovec). Naleziště mincí Septimia Severa.⁶⁷⁾

Madunice (okr. Hlohovec). Zlatá mince Arkadiova.⁶⁸⁾

Malyj Dobroň (okr. Kosino v Beregu). Našli tam zlatou minci p r ý s nápisem na lici Dn. Theodosius P. P. Aug. a na rubu Victoria Augus. R. V. Conob.⁶⁹⁾

Mást (okr. Bratislava). F. Šándorfi získal⁷⁰⁾ od chlapců z Mástu tyto mince: 1. denár s nápisem na lici HADRIANVS · AVG · COS · III · P · P, na rubu ITALIA. — 2. Měděnou minci s nápisem na lici IMP · C · AVRELIANVS · AVG a na rubu ORIENS · AVG. — 3. Měděnou minci s nápisem na lici IMP · LIC · LICINIVS · P · F · AVG a na rubu IOVI · CONSERVATORI · SIS. — 4. Měděnou minci s nápisem na lici DN · CONSTANTIVS · P · F · AVG · a na rubu GLORIA · EXERCITVS. Mimo tyto mince, jež bylo možno určit, sebral od másteckých chlapců ještě 7 otřelých a již neurčitelných římských mincí z 3. a 4. stol. po Kr. — Nejsou všechny tyto mince z nedalekého stupavského římského kastelu?

Malé Brestovany. Střední bronz Lucia Vera byl tam nalezen r. 1925.⁷¹⁾

Mária Čalád u Nového Lótu (okr. Vráble); jako naleziště římských mincí císařských uvádí tuto osadu A. Ipolyi.⁷²⁾

Marm. Sihot. Mince, p r ý s nápisem Constantinus Aug. a Providentia Caes. S. M. K. B.⁷³⁾

Megyaszó v stol. Zemplínské v Maď. Tam byly okolo r. 1842 nalezeny stříbrné mince, o nichž nevíme, byly-li vesměs římské, ale na jedné z nich bylo lze čísti na př. jméno Vespasianus.⁷⁴⁾

Miškovce v Maď. Nalezena tam byla malá bronzová mince Constantina (Securitas atd. SISC) a jiný římský peníz ze IV. stol.⁷⁵⁾ Jinde⁷⁶⁾ čteme o měděné římské minci, již tam našli.

Moravské Lieskové (okr. Trenčín). Vyorali tam dva římské bronzové peníze Constantinovy.⁷⁷⁾

Mukačevo. Stříbrná mince p r ý s nápisem: na lici Antoninus Aug. Pius P. P. T. R. XXXIII a na rubu Felicitas C. Cos. IIII⁷⁸⁾ a dvě stříbrné

⁶⁷⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nyitra vármegye, 65.

⁶⁸⁾ Arch. ért. (rég. folyam), XIII, 1879, 408.

⁶⁹⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 74, II, 75.

⁷⁰⁾ S—i N—r, Arch. ért., X, 1890, 94.

⁷¹⁾ Nalezl jej student fil. fak. un. Komenského Fr. Hrušovský a daroval jej Vlastivědnému museu slovenskému v Bratislavě. — Fr. Hrušovský, Numism. čas. českosl., I, 1925, 130.

⁷²⁾ Arch. közl., II, 1861, 295. — Mluví o Dolním Ohaji jako nalezišti římských mincí a v souvislosti s ním se zmiňuje o Čaládě, a tak měl s n a d na mysli osadu Mária Čalád, jež není daleko od D. Ohaje, a nikoli vzdálenější Čalád v okr. nitranském.

⁷³⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 160.

⁷⁴⁾ Arch. ért. (rég. folyam), II, 1870, 95.

⁷⁵⁾ A. Leszih, Num. közl., VIII, 1909, 58.

⁷⁶⁾ Num. közl., VIII, 1909, 60.

⁷⁷⁾ J. Petrikovich, Sborník Mus. slov. spol., XI, 1906, 174.

⁷⁸⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 112.

mince M. Aurelia.⁷⁹⁾ — Na východní hranici města směrem k Lipnici a Fornoši jsou četné mohyly, v jejichž okolí se prý nezdálo našly římské peníze. T. Lehoczky odtud získal mince měděné a stříbrné i zlatý peníz Maximinův z r. 235.⁸⁰⁾ — Z Mukačeva je též stříbrný peníz Constansův⁸¹⁾ a zlatá mince Honoriova.⁸²⁾

Myjava. Stříbrný denár C. Julia Caesara našli tam v lese „Pod kopcem“.⁸³⁾

Násvad (okr. Stará Ďala). Odtud prý je mosazná mince Hadrianova.⁸⁴⁾

Neděd (okr. Tornok). Zlatá mince Gratianova (Cohen, I. vyd., sv. VI, 431, č. 24). Mince má na rubu na okraji COM.⁸⁵⁾

Novohradská stol. Odtud je denár Septimia Severa, ale naleziště mince není známo.⁸⁶⁾

Obošovec (okr. Lemešany). Tam byly nalezeny zlaté mince z doby Theodosia (kterého?), Justiniana a Valeriana II.⁸⁷⁾

Ostrovany (okr. Sabinov). V hrobě s bohatými milodary byla též zlatá mince Herennie Etruscilly.⁸⁸⁾

Patvarce (Patvarcz) v stol. Novohradské v Maď. Mince C. Vibia a Treboniana Galla; pak starověká olovená imitace stříbrné mince antoniniovské.⁸⁹⁾

Peľova, pusta u Ďurkovic (okr. Modrý Kameň). Otřelá bronzová mince římská ze 4. stol. po Kr.⁹⁰⁾

Ploštín (okr. Lipt. Sv. Mikuláš). Na vrchu Rohačce nad Ploštínem se podle zprávy M. Bélovy našly „zlaté peníze Theodosiusovy a denár VI. legie“.⁹¹⁾

⁷⁹⁾ Tamtéž I, 32, 112.

⁸⁰⁾ Tamtéž, II, 75.

⁸¹⁾ Tamtéž, I, 32, 112. Lehoczky uvádí jednou Constantia (str. 112) a jindy Con. tantina (str. 32), ale nahoře uvádím Constanse řídě se roky, v nichž Constans panoval, a jichž Lehoczky v jedné své zprávě (str. 112) vzpomíná.

⁸²⁾ T. Lehoczky, Arch. ért. (rég. folyam), II, 1870, 45; týž, Adatok, I, 32.

⁸³⁾ J. Petrikovich, Sborník Mus. slov. spol., IX, 1904, 128.

⁸⁴⁾ Arch. ért. (rég. folyam), IV, 1870, 104.

⁸⁵⁾ Num. közl., XV, 1916, 84.

⁸⁶⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nógrád vármegye, 337.

⁸⁷⁾ S. Tóth, Sáros vármegye monografiája, I, Budapest, 1909, 67.

⁸⁸⁾ Z četné literatury o náleze lze uvést: E. Henszlmann, Arch. közl., V, 1865, 89—96; týž, Mitth. Centr. Com., XI, 1866, 39 a d.; J. Hampel, Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós, 1886, 152 a d., S. Reinach, A herpályi paizsdudor, Arch. ért., 1894, 395—404; C. C. Diclescu, Die Wandalen und die Goten in Ungarn und Rumänien, Mannus-Bibl. 34, Leipzig, 1923, 3 a d.; G. Kossinna, Mannus, IV. Ergänzungsband, 1925, 30—31.

⁸⁹⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nógrád vármegye, 337. Je tam i zmínka o 13 denárech římské republiky, ale z textu dobře nepoznávám, jsou-li jejich nalezištěm Patvarce.

⁹⁰⁾ Myslím aspoň, že se k tomuto místu vztahuje zpráva v Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nógrád vármegye, 337.

⁹¹⁾ F. Houdek, Liptovské hrady, zámky a opevnenia, Slovenská zem, II.

Podhorjany (okr. Rozvihovo). Stříbrná mince odtud má prý na líci nápis *Constantinus Perp. Aug.* a na rubu *Gloria exercitus*.⁹²⁾

Predajná (okr. Brezno). Zmínka o ní je u jména *Jasenie*.

Prievidza. Naleziště „římských a starých uherských mincí.“⁹³⁾

Púchov. Mince odtud jsou takto popsány: „peniaz... hadriánsky bronzový s patinou, avers: poprsie s kolopisom; — *Avrelius - Diocletianov*, bronzový; avers: poprsie s kolopisom, rev. stojací voják, tlačiaci druhého u hlavy k zemi; kolopis patinou zkazený; — *Flavius - Valentinianov*, stříborný, aver. poprsie s kolopisom, rev. chrám *Iuno*; kolopis nečitelný“.⁹⁴⁾

Rimavská Sobota. S. Tomášik napsal: „Rímské peniaze našly sa pri Rimavskej Sobote, a síce stříborné Antonina Aemiliána...“.⁹⁵⁾

Sečany (Szécsény) ve stol. Novohradské v Maď. Několik bronzových mincí římských ze 4. stol.⁹⁶⁾ bylo odtud darováno do Národního musea v Budapešti.

Sečovská Polanka (okr. Vranov). Vyorali tam denár Domitianův z r. 94.⁹⁷⁾

Serenčovce (okr. Rozvihovo). Tam našli stříbrnou minci Hadrianovu.⁹⁸⁾

Sevljuš. J. Dobiaš zvěděl r. 1923 o římských denárech tam nalezených, ale ani jemu ani mně nepodařilo se zachrániti je pro veřejnou sbírku. Kam se poděly, nevíme.

Sírte (okr. Královský Chlumec). Naleziště mince Domitianovy (Cohen, I. vyd., str. 442, č. 457).⁹⁹⁾

Slovenské Nové Mesto. Římské mince byly tam často nalezeny v městě i v jeho okolí. Na jižní straně vrchu Šiatoru našli mince z doby Traianovy.¹⁰⁰⁾

Soba (Szob) při ústí Iplu (v Maďarsku). Naleziště římského bronzového penízu.¹⁰¹⁾

Spišská Belá. Denár Faustiny sen. a střední bronz (?) Aurelianův.¹⁰²⁾

1921, 261. Kde Běl o tom píše, nepodařilo se mi dosud zjistiti. V *Notitia II*, 563 čteme jen, že se na Rohačce našly římské mince.

⁹²⁾ T. Lehoczky, *Adatok*, I, 123.

⁹³⁾ A. Ipolyi, *Arch. közl.*, II, 1861, 298.

⁹⁴⁾ Púchovské starožitnosti. Dla nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroli-a. Podává A. Halaša. *Sborník Mus. slov. spol.*, X, 1905, 137.

⁹⁵⁾ Pamätnosti gemersko-malohontské, 22.

⁹⁶⁾ Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Nógrád vármegye, 337.

⁹⁷⁾ *Arch. ért. (régi folyam)*, II, 296.

⁹⁸⁾ T. Lehoczky, *Adatok*, I, 127.

⁹⁹⁾ H. J., *Arch. ért. (régi folyam)*, I, 1869, 268.

¹⁰⁰⁾ Gyula Dudás, *Arch. ért.*, 1906, 72–73 v referátě o spise: D. Gyárfás Géza, *Sátoraljaujhely története*, S.-Úhely, 1904–1905, I.–VII. sešit. Spis Gyárfásův se mi nepodařilo sehnati. Nalezištěm je Nové Město pod Šiatorem, jehož část nám patřící se zove Sl. N. Mesto.

¹⁰¹⁾ Je v Národním museu v Budapešti. Czobor, *Arch. ért. (régi folyam)*, XII, 1878, 263.

¹⁰²⁾ A. J. Horváth, *Num. közl.*, XIII, 1914, 123.

Stará Huta v Boršodě v Maď. Stará zpráva¹⁰³⁾ o nálezech starohutských praví: „Také peníze se našly. Jeden drobný peníz měděný, na jehož jedné straně viděti vlčici s hlavou svěšenou, a pod ní při cecách leží dvě nahé děti (Romulus a Remus). Nad nimi jsou dvě hvězdy. Pod čarou na penízi jsou neznatelná již písmena, jak se zdá S. M. K. E. Na spodní straně je hlava šišákem přikrytá, a pod ní zřetelně psáno: V. R. B. S., a neznatelně: ROMA. Jiný peníz pochází z dob císaře Domitiana. Je měděný, velikosti tolaru...“.

Strojno (okr. Svaljava). Odtud je stříbrná mince Antonina Pia¹⁰⁴⁾.

Stupava (okr. Bratislava). Nad Stupavou byl římský kastel, na jehož městišti byla nalezena mince Gordiana Pia.¹⁰⁵⁾ Snad tohoto kastelu a nikoli sousední dědiny Mástu se týká zpráva M. Bélova o mincích Hadrianových, Antoninových a Faustininých.¹⁰⁶⁾ J. Dobiaš píše¹⁰⁷⁾ o minci, již ze Stupavy získal neznámý člověk, a dvou jiných mincích, jež odtud má E. Šimek. R. 1925 našel A. Gnirs na stupavském kastelu pouze stříbrnou minci Aurelianovu, ač jeho výzkum byl krajně pečlivý, a prozkoumána byla značná část opevnění.

Sučany (okr. Turč. Sv. Martin). Na „Skale“ u Sučan vyorali minci Hadrianovu.¹⁰⁸⁾ — Fl. Rómer píše¹⁰⁹⁾ o stříbrné minci Traianově v Sučanech nalezené.

Svaljava v Beregu. Naleziště zlaté mince Neronovy.¹¹⁰⁾

Svätý Peter pri Komárne. Museum v Komárně koupilo z pustý Váröfödu u Sv. Petra římskou minci (střední bronz).¹¹¹⁾

Szimő (okr. Komárno). Srv. zmínku při jméně Gúta!

Šalgotarján (Salgótarján v Maď.). Našli tam měděnou minci Traianovu.¹¹²⁾

Šarfia (okr. Nitra). Naleziště římských mincí.¹¹³⁾

¹⁰³⁾ Slovenské starožitnosti. Ze zápisků dra Gust. Reusza sděluje Božena Němcová, *Pam. archael. a místop.*, III, 1859, 59. — A. Ipolyi, dovoláva se zprávy v *Pam. arch.*, hovoří (*Arch. közl.*, III, 1863, 179) o minci Diocletianově místo Domitianově, ale to je jistě omyl.

¹⁰⁴⁾ T. Lehoczky, *Adatok*, I, 102.

¹⁰⁵⁾ W. Hönz, *Die Standpunkte der einstigen Römer-Castelle zu Stampfen und Mäsz. Rukopis Národního musea v Pešti*, Quart. Germ. 818.

¹⁰⁶⁾ *Notitia*, II, 276; srv. Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája, Pozsony vármegye, 501 (ač i tu je řeč jen o Mástě).

¹⁰⁷⁾ *Obzor praeh.*, I, 1922, 74.

¹⁰⁸⁾ P. B. Sochán, *Slovenské pohľady*, XIII, 1893, 366–368; J. M. Hodža, *Prúdy*, VIII, 1924, 173.

¹⁰⁹⁾ *Arch. közl.*, VI, 1866, 183. Mince je v Národním museu v Budapešti.

¹¹⁰⁾ T. Lehoczky, *Adatok*, I, 133–134, II, 75.

¹¹¹⁾ Komárom a Jókai közmívelődési-és muzeum egyesület hivatalos értesítője, I, 1913, č. 4 (na obálce).

¹¹²⁾ O. T., *Arch. ért. (régi folyam)*, IX, 1875, 123.

¹¹³⁾ *Arch. közl.* IV, 1864, 161. Mince jsou v Národním museu v Budapešti.

Šurany (okr. Nové Zámky). V písečníku blízko Karolyovské cihelny byl nalezen bronzový medailon Septimia Severa.

Tekehaza (okr. Sevljuš). Mince „Flavia Constantia“.¹¹⁴⁾

Tiačevo (stol. Marmarošská) a Jód (je v Rumunsku nad horní Izou) jsou označeny za naleziště římských mincí.¹¹⁵⁾

Tokaj v Maď. U Tokaje nalezena byla stříbrná mince císaře Philippa.¹¹⁶⁾

Tornala. Našli tam zlatý peníz Neronův s nápisem Jupiter Custos na rubu.¹¹⁷⁾

Trenčín. Tam našli pět římských denárů, jež získal M. Tomík, notář v Trenč. Teplé. Jsou to mince: 1. Avers: bezvousá hlava císařova v pravo obrácená a s vavřínovým věncem. Nápis: IMP · CAES · DOMIT · AVG · GERM · P · M · TR · P · X. Revers: Ženská postava s kopím v pravici a s levicí podepřenou v bok.¹¹⁸⁾ Nápis: IMP · XXI · COS · XV · CENS · PPP · Avers i revers jsou v perlovém kruhu. — 2. Avers: Hlava císařova s vavřínovým věncem hlídá do prava. Nápis: IMP · CAESAR · TRAIAN · HADRIANVS · AVG. Na reversu je Iustitia v levo obrácená, v pravici má váhy, v levici roh hojnosti. Nápis: P · M · TR · P · COS · III. Avers i revers v perlovém kruhu.¹¹⁹⁾ — 3. Avers: Hlava císaře s vavřínovým věncem, v pravo, v perlovém kruhu. Nápis: ANTONINVS · AVG · PIVS · PP · TR · P · XII. Na reversu je v perlovém kruhu nahý genius v levo hledící, v pravici pateru, v levici klasy. Nápis COS · IIII. (Cohen, 2. vyd., II, 295, Antonin č. 218; r. 149). — 4. Avers: V perlovém kruhu poprsí císaře v pravo. Nápis: AVRELIVS · CAE · · · AVG · P · II · FIL. Revers: Genius vojska v levo obrácený s legionářským orlem v levici; má v pravici obětní pateru nad hořícím oltářem. Nápis: TR · POT · VII · COS · II. (Cohen, 2. vyd. III, 66; Marc Aurèle, č. 661; r. 153). — 5. Avers je v perlovém kruhu, je na něm poprsí mladého císaře do prava obrácený a nápis: ANTONINVS · PIVS · AVG. Na reversu je v perlovém kruhu Roma v brnění, v levici s kopím, v pravici s Victorií (Nikou). Cohen, 2. vyd., IV, 196; Caracalla č. 499; rok 203).

Uhorská Skalica. Není jisto, je-li odtud malý bronz s nápisem na lici IMP · LICINIVS · AVG a na rubu IOVI CONSERVATORI.

¹¹⁴⁾ M. J., Arch. ért., 1891, 454.

¹¹⁵⁾ Arch. ért. (régí folyam), X, 1876, 294–295.

¹¹⁶⁾ O. T., Arch. ért. (régí folyam), IX, 1875, 124.

¹¹⁷⁾ G — — n, Num. közl., XIV, 1915, 143.

¹¹⁸⁾ Domitianův denár z r. 90 (Cohen, 2. vyd., I, 494, Domitien č. 264) má na reversu Palladu s přílbou, s bleskem v levici a s oštěpem v pravici; u nohou má štít. — Mince z Trenčína mi laskavě pomohl určit J. Dobiáš. — V Arch. közl., IV, 1864, 163 je zpráva, že faráři trenčinský a beckovský darovali Národnímu museu v Budapešti římské mince. Byly nalezeny na Slovensku?

¹¹⁹⁾ Cohen, 2. vyd., II, 199 (Adrien č. 1119). Z let 119–127/128. Tak minci datuje J. Dobiáš uváděje, že Hadrianus byl od 1. ledna r. 119 cos. III, v letech pak 127/8 dostal titul p(ater) p(atriciae), který na minci není.

Z okolí Uh. Skalice je stříbrná římská mince, již bude publikovati J. Dobiáš.¹²⁰⁾

Uhorská Ves pri Morave (okr. Malacky) je prý naleziště římských mincí.¹²¹⁾

Velká Boržova (okr. Berehovo). V katastru této obce je na levém břehu Boršavy chlum „Szépaszonydomb“, jenž měří na obvodě 216 kroků. Na rovině pod ním našli hojně měděných a stříbrných římských mincí z 2. stol. po Kr.¹²²⁾

Velké Ostratice (okr. Bánovce). Prý tam byl nalezen zlatý peníz Constantina I.¹²³⁾

Velký Šářiš (okr. Prešov). K. Siegmeth napsal¹²⁴⁾ neurčitou zprávu o náleze římských mincí v okolí Šárišského hradu.

Verecky (okr. Niž. Verecky). Odtud je zlatá mince Neronova.¹²⁵⁾

Vojčice (okr. Sečovce). V Előhomoku u Vojčic našli denár Hadrianův a denár Antonina Pia.¹²⁶⁾

Vráble. R. 1914 byly tam nalezeny tyto římské mince: prostřední bronz Hadrianův, denár Hadrianův, peníz Otacilie Severy a billonová mince Saloniny.¹²⁷⁾

Zemanské Podhradie (okr. Trenčín). U Zem. Podhradí vyorali čtyři římské bronzové peníze, vesměs špatně zachované; na největším z nich lze čísti jméno Probus.¹²⁸⁾

Žňatyno (okr. Mukačevo). Nalezli tam stříbrnou minci Antonina Pia.¹²⁹⁾

Zohor (okr. Bratislava). R. Machek získal (možná z většího nálezů) pro Vlastivědné museum slovenské v Bratislavě denár Hadrianův nalezený v Zohore.

Ztratená (okr. Spišská Nová Ves). Odtud jsou mince: Iulia Domna, Claudius II., Gallienus, Licinius, Constantinus I. a II.¹³⁰⁾

¹²⁰⁾ Obě mince našel V. Ondrouch, profesor v Uh. Skalici.

¹²¹⁾ Magyarországi vármegyék és városai enciklopédiája, Pozsony vármegye, 501.

¹²²⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 32, 67; *týž*, Arch. ért., XXI, 1901, 200. J. Král (l. c.) má název Boržova, což je jistě správnější než název Velká Boržova v úředním seznamu obcí podkarpatskoruských z r. 1922.

¹²³⁾ Num. közl., IX, 1910, 133.

¹²⁴⁾ Eine Tour durch das Sároser Komitat, Jahrbuch des Ungarischen Karpathen-Vereines, VI, 1879, 79.

¹²⁵⁾ T. Lehoczky, Arch. ért. (régí folyam), II, 1870, str. 45. Osadu zove maď. Vereczke.

¹²⁶⁾ P. Harsányi, Num. közl., XI, 1914, 17.

¹²⁷⁾ Z. Nagy, Num. közl., XIV, 1915, 70–71.

¹²⁸⁾ J. Petrikovich, Sborník Mus. slov. spol., XI, 1906, 175.

¹²⁹⁾ T. Lehoczky, Adatok, I, 82.

¹³⁰⁾ Archaeologischer Anzeiger, 1909, Berlin, 1910, sl. 300; J. Dobiáš, Obzor praehistorický, I, 1922, 75.

Žilina. J. L. Holuby píše, že kdesi u Žiliny vykopali „za dobrou hrst římských medených peňazí.“¹³¹⁾ — J. Neudeck popisuje zase tyto denáry v Žilině (neb u Žiliny)¹³²⁾ nalezené: Traianův, Hadrianův, Antonina Pia, Commodův, Gordianův, Deciův a C. Vibia Treboniana Galla.

JOSEF ŠEJNOST:

PŘÍSPĚVEK K MINCOVNÍ TECHNICE ČESKÝCH DENÁŘŮ A OTÁZKA DENÁRU KNÍŽETE VÁCLAVA SVATÉHO.

Mnoho bouří se již přehnalo přes nivy naší vlasti od té doby, kdy český panovník železným razidlem vtiskl svou vůli a své jméno do kousku drahého kovu, kdy první česká mince byla dána do rukou národa. Jak rádi bychom se dozvěděli, za jakých okolností se to stalo, kdo to byl, jenž vnukl tuto mysl nku našemu panovníku, z jakých to bylo pohnutek, komu bylo svěřeno toto důležité dílo a kde byla umístěna dílna, naše první mincovna! Nikdo nezanechal nám však o tom zpráv. Některé otázky nebudou snad zodpověděny nikdy. Z některých problémů pokusím se odhaliti cípek závoje dosud je kryjící, hodlají pojednati o technice našich denárů na základě toho, co lze vyčísti z mincí samých.

* * *

Jako medailéra zajímaly mne především naše mince po stránce umělecké a komposiční. Když jsem se počal před lety studiem jejich zabývati, hodlají se dopátrati komposičních zákonů, jimiž se řídili umělci reliéfy mincí navrhující, došel jsem u denárů k zajímavému výsledku. Měřením všech typů od Boleslava I. počínaje až do doby brakteátů jsem zjistil, že všechny naše denáry jsou komponovány podle jednoho schématu, a sice: vnitřní kroužek, který odděluje střední obrazec od nápisu na okraji, měří v průměru přesně polovinu průměru mince. Tloušťka tohoto kroužku, ať již perličkového nebo hladkého, kolísá u různých mincí mezi 1·3 mm a 0·4 mm. Když si tedy změříme kružidlem průměr denáru a rozpůlíme jej, tato půlka prochází vždy ať již vnitřním krajem nebo středem anebo zevním krajem tohoto vnitřního kroužku. Tohoto schématu drželi se tak houževnatě, že od něho neustupovali, ani když měli na minci umístit motiv, který se jim do tohoto středního kroužku vejíti nemohl. Tu kroužek nechali na svém místě, ale vynechali jej v místech, kde toho obrazec vyžadoval.

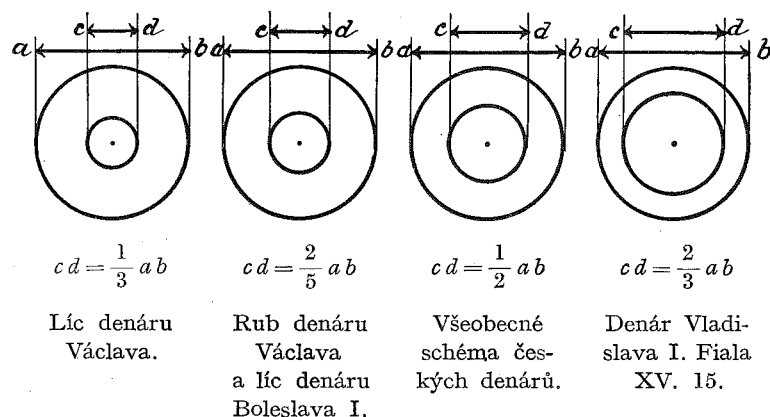
Protože je to poměr geometrický, není to náhodou. Také najdeme skutečně na některých denárech stopu po hrotu kružidla, které bylo ve středu tohoto kroužku při výrobě razidla zaraženo.

Je-li toto schéma tak typické pro naše denáry (jak české tak moravské), jsou tím nápadnější úchyly od tohoto schématu. Každý laik prohlížející tabulky ve Fialových „Českých Denárech“ zastaví se na IV. tab. u č. 11., kde vyobrazen jest denár Václava, a řekne hned, že do té

¹³¹⁾ Z prechádzky po Minčove a jeho okolí v Trenčiansku, Slovenské pohľady, XIII, 1893, 460.

¹³²⁾ L. c. 47. Z textu není patrné, kde vlastně se tam ony denáry našly.

řady nepatří. Vždyť průměr jeho vnitřního kroužku měří jen $\frac{1}{3}$ průměru mince, ačkoliv denáry Boleslavů zobrazené před tím mají své křížky umístěné v kroužcích o polovině průměru. Staneme zde před záhadou. Proč se dělníci zhotovující razidla najednou v tomto případě odchýlili od svého „šimla“ a hned se zase k němu vrátili? Napadlo mě tehdy hned, nepatří-li vlastně tento denár jinam, čili nezahajuje-li řadu našich mincí jako denár Václava sv. A skutečně mají také některé denáry Boleslava I. mečového typu (Fiala I., 13. a 14.) vnitřní kroužek menšího průměru než polovina, měřivář kroužek $\frac{2}{5}$ průměru. Vysvětlení těchto odchylek je asi takové: václavský denár jest starého karolinského typu, s nímž se mohlo začít naše mincovnictví; později, když po smrti Václavově Boleslav I. dal zobrazit na svých denárech symbol meče místo kříže, musil se nutně vnitřní kroužek poněkud rozšířit, aby se tam meč vešel. Později rozšířil se vnitřní kroužek ještě více, až se ustálil na polovině průměru. Tehdy bylo těžko sdělit tyto poznatky s veřej-

ností, vždyť jsem denár Václavův ve skutečnosti neviděl, bylt všechny tou dobou v Německu. Když však Dr. V. Katz oznamoval výsledek své práce, že totiž denár Václavův je denárem Václava sv., připomněl jsem hned tehdy, že jsem k stejnému výsledku došel i na základě studia komposičního rozvrhu. V 12. století nastalo větší rozšíření tohoto vnitřního kroužku u některých denárů v době Vladislava I. Tam vidíme na př. u nejkrásnějšího denáru našeho (Fiala XV., 15), jak umělec rozšiřuje vnitřní kroužek na $\frac{2}{3}$ průměru mince, aby tam měl dost místa pro stojící postavicky sv. Václava a Vojtěcha. Jinak si též umělec na počátku své činnosti za Bořivoje II. pomáhal tím (jako se už dělo dříve), že hlava postavicky proráží vnitřní kroužek do nápisového okraje (na př. Fiala, X., 23).

* * *

Denáry mne zajímaly nejen po stránce umělecké, nýbrž i po stránce mincovní techniky, kterou tak pěkně pro pozdější dobu popsal Em. Le-minger ve své knize Král. mincovna v Kutné Hoře. Pokud a jak se dá tato stará technika zjistit i na našich denárech?

Z hojných zpráv a ze zkušeností pozdějšího středověku víme bezpečně, že se způsob a postup výroby mincí po staletí neměnil, ba možno říci, že v principu postup výroby do dneška jest týž. V každé mincovně, pokud víme, čistil a čistí se drahý kov, aby získán byl ve stavu ryzím, k němu přidávána byla a jest zákonná přísada méně cenného kovu, obyčejně mědi, směs tato se taví, leje v cány, tyto se dříve ručně roztepávaly, nyní se ve válcovně vytahují v plech. Z toho se vystříhovaly a vystřihují střížky určité velikosti a váhy, jež se opatřovaly a opatřují raženými obrazy jakožto zákonnou zárukou za hodnotu mince.

Z drahých kovů přichází u denárů v úvahu stříbro. Stříbro v půdě naší vlasti se vyskytuje hojně a nic neodporuje tomu, že ho již v nejdávnejších dobách dobývali, a že přicházelo jako t. zv. „hertovní“ stříbro z hutí do mincovny. Vedle toho přicházelo do komory knížecí i mnoho stříbra ve způsobu různých zlomků ať již mincí cizích anebo šperků. — Nedá se zjistit, bylo-li stříbro čistěno, neboli přepalováno na ryzí stav před použitím za mincovní kov. Naše denáry 10. stol. jsou ze stříbra dobré jakosti, je tedy možno, že k sazení mincovní slitiny používali stříbra tak, jak přišlo z hutí. Na to by ukazovala křehkost některých denárů, které bývají puklé nebo i zlomené, ač jakost jejich zrna bývá kolem 900/1000. Tuto křehkost zavinují obyčejně kovy přimíšené z rud, jako olovo a antimon.

Na jakost se stříbro zkoušelo. Při rozboru některých denárů, hlavně pozdějších, byly zjištěny stopy olova, jež mohly pocházet ještě z olověných leštěnců. Ale v nálezu denárů v kanálské zahradě z doby Břetislava I. našla se i prubířská mistička neboli testík i kousky olova mimo 3 neražené střížky. Z mincovní techniky pozdějšího středověku i novověku víme, že stříbro bývalo čistěno a zkoušeno pomocí olova. Olovo se totiž na otevřeném ohni za přístupu vzduchu snadno okysličuje. Této vlastnosti užívali staří k tomu, aby znečištěné stříbro zbavili méněcenných přísad. Stříbro se roztavilo, pak podložilo kousky olova, jež se se stříbrem slilo, a nyní se dmychal žár na roztopenou slitinu tak dlouho, dokud se všechna přimíšenina v podobě kysličníků, hlavně olověného klejtu, z lesklého zrcadlového povrchu stříbra neodprášila. Zařízení k tomuto účelu bylo dosti primitivní, bylo na způsob výhně venkovského kováře, již se zařízení výhně ve středověké mincovně velmi podobalo. Byl to povýšený krb, jehož dno bylo asi ve výši pasu dospělého člověka, a přímo nad krbem byl komín. K postranní stěně krbu přistaven byl veliký měch, jehož ústí pronikalo stěnu krbu něco málo nade dnem. Aby bylo docíleno potřebného žaru, užívalo se dřevěného uhlí.

Stříbro se čistilo v t. zv. „testu“. Byl to plochý hliněný hrnec podobný kastrolu, naplněný proplaveným, prosátým a upěchovaným dřevěným popelem, v němž byla jamka pro bochníček stříbra, který se přepaloval. Podobně se i stříbro zkoušelo. Kousek stříbra, jenž se měl zkoušet, rozklepal se na plíšek, přesně zvážil a podložil destičkou olova na hliněné mističce, se kterou se ve zvláštní pícce prudce vyžíhal. Olovo slilo se s přísadou, okysličilo se a utvořilo na hliněné mističce glasuru. Čisté stříbro v podobě zrnka zůstalo sedět uprostřed mističky. Zrnko se pak zvážilo a rozdíl značil množství přísady. Mincovní kov se taval, jak se do dnes děje, v tuhovaných hrncích o tlustých stěnách, v t. zv. kelímcích nebo-li tyglech. Stříbro se vkládalo do kelímků v kouskách, jeho měděná přísada v zrnkách. To proto, aby se docílilo pokud možno ve stejné době roztavení směsi. Jak známo, jest stříbro tavitelnější mědi. Stříbro taje při 970°C , kdežto měď teprve při 1050°C . Zrnění mědi věnovala se vždy velká pozornost. Provádělo se tak, že se roztavená měď lila do mokrych košťat nad škopkem vody nastavených. Vyžadovalo to velké zručnosti a zkušenosti. Že zrno našich denárů se neustále zhoršovalo, jest myslím dostatečně známo, bylo o tom již mnoho psáno.

Z mincovního kovu se lily cány. Pokud víme, lily se do mokrého žlábků ze složeného prošítoho a napjatého plátna. Je zvláštní vlastností stříbra, že možno je liti do mokré formy. Žádný jiný kov to nesnese. Lití cánů do plátna mělo tu výhodu, že povrch kovu byl čistý bez prachu a písku, jímž by byly trpěly nástroje při dalším zpracování a nakonec i vzhled mince. Cány se roztepávaly za studena hrubými kladivy na kovářských v plech. Byla to práce kovářská a vůbec možno předpokládati, že dělníci pro mincovnu vybíráni byli z řemesla kovářského. Rozklepáváním cánů v plech se kov zhustil a ztvrdl a bylo nutno několikrát jej vyžíhati, aby změkkl.

Z cánů takto v plech roztepaných se vystřihovaly ručně nůžkami kulaté střížky, budoucí mince. Všechny denáry jsou raženy ze střížky dosti tenkého, tak že vystřihávání nepůsobilo jistě žádných zvláštních obtíží, stříbrný plech té síly dá se pohodlně stříhati obyčejnými nůžkami. Stříháním se střížky zohybaly. Bylo potřebí je srovnati. Ve staré terminologii se tomu říkalo *k l o p o v á n í* a provádělo se to plochým kladivem. Takto srovnané střížky se sestavily do sloupců ve zvláštních žlábkách a určitý počet jejich se uchopil do zvláštních kleští. Pak byly stloukány kladivem na hraně, aby se okulatily a hrana jejich se rozpleskla. V mincovní hantýrce se tomu říkalo „*k v e č o v á n í*“. Toto stlučení hrany, jež se v moderní době provádí na t. zv. rolovacích strojích, jest důležité proto, že na něm závisí jasné vyrazení mince hlavně na okraji. Stopy tohoto kvečování vidíme na našich mincích již od počátku. V době pozdější, počínaje vládou Vladislava I., nevěnovala se tomuto úkonu patřičná péče k veliké škodě vzhledu překrásných komposic denárů těch, které jsou, jak známo, málokdy vyraženy s opisem. Zaviňovala to ovšem také

úprava razidel, jak uvidíme později, ale hlavní vinu nutno přičísti nedostatečnému kvečování.

Všechny denáry jsou na rozklepané hraně jaksi vroubkovány. Vroubky ty nejsou všechny stejného směru a vznikly asi opílováním. Účel tohoto pilování jest nejasný.

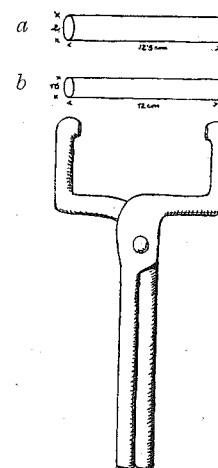

Střížek kvečovaný.

Střížek kvečovaný a na hraně pilovaný.

Původně napadlo mně, nejsou-li to stopy zločinné manipulace, ořezávání mince. Tomu odporoval však fakt, že by nestálo za to ořezávat denáry Fridricha čistě měděné, které to vroubkování mají též. A konečně tomu odporoval i fakt, že neražené střížky z doby Břetislava I. z nálezů v Kanálské zahradě jsou také vroubkovány. Bylo třeba vysvětlení hledati jinde.

Denáry ze stejné doby, stejného typu a z jedné razidel neváží stejně. Nebyly tedy jednotlivě justirovány. Protože víme, že byly předpisy, kolik denárů se má raziti z mincovní jednotky, jak o tom psal podrobně Dr. G. Skalský v pojednání „K dějinám mincovnictví českého a moravského do poč. XIII. stol.“ (v Časop. Matice Mor. na r. 1924), jistě se dbalo, aby knížecí komora neprodělala. Představuji si to tak, že odpočítaný sloupec denárů se zvážil najednou, pak se vzal do těchto kleští a opíloval se tak dlouho, až dosáhl předepsané váhy. Jaký počet denárů se tímto způsobem justiroval, nevíme. Jest však pozoruhodno, že karolinská libra stříbra o 408 g upravená ve tvar válečku 2 cm v průměru, jak jsou přibližně veliké naše denáry většího střížku, dala by váleček 12,3 cm dlouhý (obrázek a). Česká marka, podle Skalského o 253,14 g, dala by váleček též 12 cm dlouhý při průměru 1,6 cm, tedy ve velikosti střížku denárů menšího typu Břetislava I. a Svyatopluka (obrázek b). Tento sloupec mincí značící počet 240 denárů bylo by možno vzíti najednou do kleští, zmačknout a mince ve žlábků umístěné na hraně opílovat. Tak je možno vysvětlit vroubky na hraně našich denárů a zároveň vysvětlit různost váhy jednotlivých kusů. Zajímavé je, že toto pilování na hraně chybí denárům polským a částečně i francským.

Kleště na kvečování.

Fiala tvrdil o střížkách z nálezů v kanálské zahradě, že byly vyrobeny jakýmsi probíječem, tedy jako průstřížním strojem moderním. Jistě nesprávně. Z průstřížního stroje vychází střížek, jehož okraj jest převislý pouze na jedné straně, kdežto druhý jest zaoblený ve směru

tlaku, který střížek vyráží. Tento střížek je převíslý na obou stranách a to vzniklo kvečováním a také stopy po pilníku jsou na jeho hraně patrné.

Střížky se pak žihaly v ohni a bílily. V době grošové se vyvářely v roztoku vinného kamene s kuchyňskou solí. Byly-li tímto způsobem bíleny i v době denárové, zjistit se nedá, možná, že se to ve starších

 Profil střížku z průstřížního stroje.

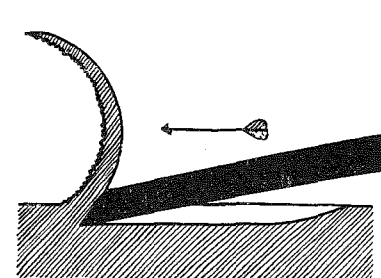
 Profil střížku kvečovaného.

dobách provádělo jen cestou mechanickou, na př. třením dřevěným uhlím. Denáry z dvanáctého století bývají přes své špatné zrno dosti bílé, což by ukazovalo, že s povrchu byla měď chemickou cestou odstraněna, jistoty však nevíme.

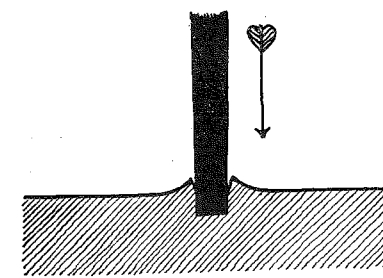
Vybílené střížky se pak razily. Jak je z předešlého patrné, bylo a je dosud vlastní těžiště práce mincovní ve vytažení cánů a úpravě střížku. Považme jen, co tu jest věnovati mechanické práce jeho úpravě, kdežto ražení samo je vykonáno úhozem jediným. Proto také počet personálu zaměstnaného výrobou střížků (vlastních mincířů) býval čtyř- i více-násobný než pregéřů, kteří minci razili. — Denáry se razily párem železných (ocelových?) razidel. Razidlem spodním, pevně zasazeným ve špalku prý březovém, na nějž se kladl střížek, a razidlem vrchním, které se kladlo na střížek a jež pregéř držel obvykle v levé ruce. Pravicí tloukl na ně kladivem. — Jak zevně razidla na denáry vypadala, nevíme a snad se nikdy nedozvíme, protože žádné se nezachovalo. Známe jen otisky reliéfů jejich, jak byly do denárů vyraženy. O těchto obrazech možno již mluvit podrobněji. Kdo tato razidla zhotovoval, nevíme, ani byla-li hotovena v mincovně anebo mimo ni. Nuže, co nám o tom povídají otisky těchto razidel na mincích samotných!

Špalík železa nebo oceli, avšak spíše jen kujného železa, byl po kovářsku vykován a na ploše pro obrazec určené srovnán pilníkem. Stopy po svaření a kování jsou na denárech někdy patrné. Někdy byla, jak se zdá, plocha obroušena na kameni, někdy ponechána tak, jak ji kladivo zanechalo. Po pilníku jsou na základní půdě denárů zřetelné stopy. Na plochu takto upravenou si asi dělník razidlo hotovící nakreslil kresbu, (vnitřní kroužek dělal kružidlem, jak již pověděno), zda olovem, rudkou nebo inkoustem, těžko říci. Po kresbě na mincích samých stopy nejsou. Rozhodně to nebylo ostrým hrotem, jenž by na ploše razidla zanechal stopy. Na to přikročeno k provedení reliéfu mince. Dosud se všeobecně mluvilo o rytině a ryteckém umění našich denárů. Není to správné. Razidla našich denárů nebyla vytvářena technikou ryteckou, nýbrž technikou kovářskou nebo, řekli bychom jinak, cizelérskou. Rozdíl v technikách těch jest veliký. Při rytině rydlo vybírá určitou část kovu tak, že povstává po

něm mezera. Okolní plocha zůstává tím netknuta, rovná. Kdežto při cizelérské technice vráží se kladivem určité razítko do hladké plochy, kde

Rydlo.

Punc.

zanechává svůj otisk. Kov razidla se musí rozestoupit a utvoří po stranách vraženého punce zvláštní vyvýšenou hráz. Je to technika čistě kovářská

Denáry Bořivoje II. (1100—1120).

Hlava knížete byla v positivu vyryta rydlem, negativně vyražena do razidla; vlasy a některé části hlavy byly dodatečně opraveny puncí. Písmo je ještě skládáno z jednotlivých prvků.

Hlava knížete byla v positivu vyryta rydlem (jako u vedlejšího obr.), dodatečně nebylo však na ní již ničeho měněno. Písmo vyraženo je do razidla již v hotových typech. V poli jsou patrné stopy po srovnávání plochy razidla pilníkem. Ve vousecch je stopa po hrotu kružidla.

a užívají ji dodnes kováři na př. k ozdobě kování venkovských vozů anebo zámečníci na ozdobách mříží a p.

Všimneme-li si blíže našich denárů, zvláště starších z 10. a 11. stol., vidíme, že se tam různé obrazce opakují. Na př. písmenka S jsou složena ze dvou rohličků, na koncích písmen jsou trojúhelníčky, dřívky složených

písmen na př. A, V, nebo E buď přečnivají přes sebe nebo nedosahují k sobě, podle toho, jak punc tam býval vyražen. Z počátku, v době Václava sv. a Boleslava I., byl asi počet těchto nástrojů malý, aspoň celý reliéf mince se dá redukovat na malý počet punců. V pozdější době se tento počet velmi rozhojnil.

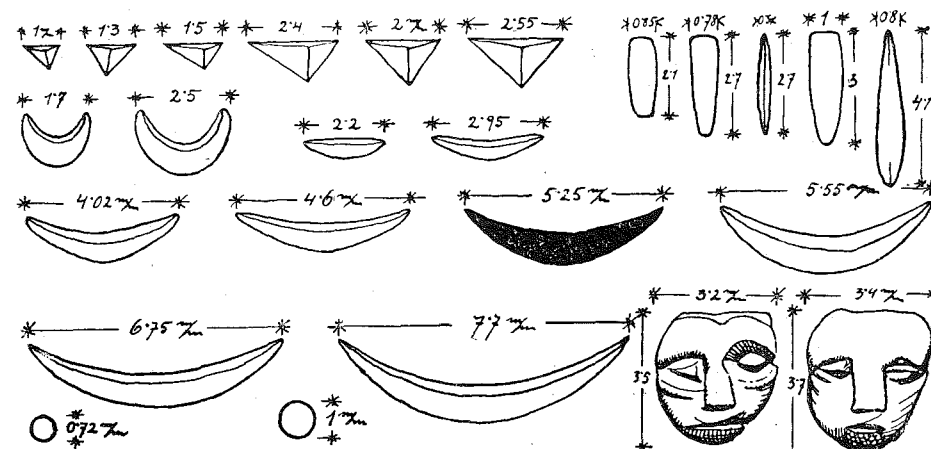
O b r a z c e p l a s t i c k é (ne liniové), jako na př. meče na denárech Boleslava I. anebo obličejů na pozdějších denárech, byly asi vypracovány pozitivně v kousku oceli a pak do razidla vráženy najednou. Tím způsobem zaráženy najednou i celé skupinky za doby květu našich denárů vládou Bořivoje II. počínaje. Delší kontury jako kroužky, ruce, nebo kontury figur na ethelredovském typu denárů Boleslava II., Oldřicha a j. bývají puncovány tak, že se punc postupně vyrážel vedle sebe.

Od Bořivoje II. počíná užívati umělec, v jehož pracích vyvrcholuje naše středověké mincovnictví, skutečného rydla. Na př. denár Bořivoje II., Fiala, XI., 2., tvoří typický přechod. Hlava jest ještě pracována starým způsobem puncovním do hloubky, roucho již jest pozitivně ryté na puncu. Stopa po rydle jest hladká a ostrá. — Za Bořivoje II. jsou písmena skládána ještě z jednotlivých prvků, za Vladislava I. jsou již puncována písmena celá. Pro srovnání vyobrazuji dva. Bohužel jsou písmena u těchto překrásných denárů málokdy vyražena. Je to jednak proto, že střížky byly nedostatečně kvečovány, ale i tím, že se zarážením střední skupinky do razidla plocha pro písmo poněkud pohnula k okraji a sešikmila vystouplým kovem. Dokud se do razidla puncovaly jen drobné jednotlivosti, valy se utvořily kolem všech kontur a nevadilo to při ražbě, protože je stloukli částečně do roviny kladivem, jak je to patrné na mnohých denárech. Na denárech 9. až 11. stol. jest patrné, že kontury jsou různě deformovány a přerušovány. Deformace ty nejsou otiskem razidel, ale vznikly tak, že reliéf nebyl podle ražební mechaniky správně rozdělen, aby proti reliéfu na druhé straně byla základní plocha, která by kov do dutiny razidla vtlačila.

* * *

Když jsem poznal, že obrazce našich denárů nejsou ryté, nýbrž složené z otisků různých punců, napadlo mě, že takový punc trval delší dobu v dílně, v níž se razidla vyráběla a že otisky těchto punců se musí objeviti na více denárech, měřením pak že se dá zjistiti jejich totožnost. Protože tu jde o dimenze velmi malé, bylo třeba najít metodu, jež by dala pokud možno přesné výsledky. Jako nejspolehlivější k tomu cíli uznal jsem malé kružidlo s ocelovými jehlami, které se samočinně perem rozvírá a šroubkem přitahuje. To poskytuje bezpečné záruky, že se nám dimenze pod lupou zaměřená nížádnou náhodou nezmění. Srovnáme-li takto dvě mince ležící vedle sebe, můžeme pohodlně přenášet a zkoušet míru s jedné mince na

druhou i měřit tentýž punc na různých místech mince samé. Na konec si zapíšeme do poznámek i míru punce v milimetrech. K tomu cíli se hodí nejlépe přesné milimetrové měřítko, do kterého mohou poněkud vnikat i špičky kružidla. Nanese-li si kteroukoliv dimenzi desetkrát vedle sebe, změní se nám milimetry na centimetry, desetiny milimetru na milimetry a setiny milimetru na zlomky milimetru. Tomu, kdo by se tím chtěl ve volných chvílích obírat, radím, aby začal s dobře raženými denáry Oldřicha a Břetislava, kde punce bývají jasně vyraženy, na př. charakteristické rohlíčky, někdy na pravém, jindy na levém konci ztlustělé, trojúhelníčky, u nichž třeba zjistit všechny strany, tečky a pod. Mohou se tím vykonat neocenitelné služby pro datování denárů. Je to jedna z cest, která nás může přivést k poznání, jak naše denáry následovaly za sebou.

8 denárů Břetislava I. (1037—1055) (Fiala VII—22) vyrobených různými razidly. Nahoře souprava punců, jichž bylo k výrobě těchto razidel použito.

Konečně mě napadlo, že tato metoda mohla by přispět k rozřešení otázky, je-li známý denár Václavův skutečně denárem sv. Václava, čili, má-li nějakou souvislost s prvními denáry Boleslava I. Na originále p. Dr. V. Katze jsem zjistil a změřil hlavní tři punce, jež předvádím tuto na výkresu.

Zkoušel jsem pak souvislost s denáry Boleslava I. typu mečíků na obou stranách. Výsledek byl negativní. Po prohlídce několika denárů mečového typu přišel jsem v Národním museu na denár, jež prof. Smolík považuje ve své publikaci Denáry Boleslava I., Bol. II., Bol. III. a Vladivoje (Rozpr. Č. Ak., tř. I., r. VII., č. 1.) za nejstarší, u něhož jsem přesně zjistil, že jeho razidla vyrobena byla týmiž puncí, jako denár sv. Václava. Punce tohoto denáru jsou rozmnoženy o tečku a kosočtverce na vnitřním kroužku. Nejcharakterističtější známkou totožnosti jest nepravdělný trojúhelníkový punc, jehož jedna strana měří 1.7 mm, druhá 1.5 mm a třetí 1.4 mm. Druhou bezpečnou známkou totožnosti jest charakteristický rohličkový punc, třetí, který má na levé straně typickou ztlustěninu.

Denár knížete Václava Sv.
dle originálu Dra V. Katze.

Denár Boleslava I.
dle originálu Nár. musea v Praze.

Mimo tento denár přicházejí první dva punce ještě na denáru podobném, a na jiném denáru jest těmito dvěma puncí provedena jedna strana. Druhá jest provedena již puncí jinými. Zvláště klínovitý punc jest širší a delší. Tento klínovitý punc byl asi jako u denáru václavského zroben z kusu buď nějakého meče anebo nože, jak zřejmě ukazuje jeho tvar. Další denáry mečové i jiné jsou již tvarů i měr jiných. Protože tyto tři punce postupně mizí, resp. jsou nahrazovány jinými, není možno, aby denár Václava následoval po denárech Boleslava I., ale musil je rozhodně předcházet. Tedy tento denár určitě nemůže nikomu jinému náležet než předchůdci Boleslava I. knížeti Václavovi sv. A protože denár Boleslava I., který za ním následuje, nese zřetelně na svém rubu opis Praga, ražen byl i denár sv. Václava pravděpodobně v Praze. Pro místo jiné, nemáme dokladů, kdežto pro Prahu svědčí společné punce razidel obou zmíněných denárů.

Denár knížete Václava známe v pěti exemplářích, z nichž jeden náleží Dr. V. Katzovi, druhý p. Kulhánkovi v Praze, ostatní tři jsou tou dobou

v Německu, známe je však z odlitků. Všech pět těchto denárů jest raženo z jednoho páru razidel, jak lze lehce zjistiti z různých nahodilostí, na př.

Diagram použití společných punců při výrobě razidel. Zvětšeno a sestaveno dle několika denárů. Černé punce jsou měřeny dle originálů, čárkované dle sádrových odlitků.

rozštěpení vnitřního kroužku na rubu. Dr. Ed. Fiala je popisuje ve svých Denárech jako tři typy. Z toho jest vidět, že je nikdy v ruce neměl. Protože jiného typu těchto denárů knížete Václava sv. dosud neznáme, možno říci, že byly raženy krátce před tragickou smrtí knížete Václava v Boleslavi, čili že založení pražské mincovny možno položit do roku smrti Václavovy 929. Tento denár Boleslavův s kapličkou, na němž se objevuje již meč, který tak dobře přiléhá ráznosti Boleslavově, byl ražen asi nejpozději v roce po smrti Václavově, tedy asi 930.

Zajímavé jest i srovnání zrna denárů sv. Václava s denáry Boleslava I. Velikost střížků jest stejná. Denár Boleslava I. typu mečového jest jakosti ca 950/1000, denáry Václavovy jsou každý jakosti jiné. V puncovním úřadě dali jsme zkoušet denár p. dra Katze a páne Kulhánkův a vyžádali si na berlínském museu, aby dalo zkoušet své dva kusy. Výsledek jest překvapující. Nejlepší jakosti jest denár páne Kulhánkův, který má přes 950/1000, je tedy téměř z čistého stříbra. Berlínské denáry mají jeden 875/1000, druhý 812/1000 a denár dra Katze má jakost nejnižší, pouze 750/1000. Denáry jsou, jak jsem již řekl, raženy z jednoho páru razidel. Čím tedy vysvětliti ten veliký rozdíl v zrně jednotlivých denárů? Každému mincmistru se povolovala určitá mez (*remedium*), v níž se měla pohybovat úchylka proti předepsanému zrně neb i váze. Bývalo to kolem $\frac{1}{2}\%$. *Remedium* 21% nebylo možno v žádné spořádané mincovně, protože by tím mincmistr okrádal buď knížecí komoru anebo oběh o 210 denárů z tisíce. Vysvětlíme to prostě primitivními poměry v naší mincovně, již bylo stříbro jako stříbro. Každý ten denár pochází z jiného kelímku, řekli bychom z jiné várky, a podle toho, co asi přišlo náhodou do kelímku k roztavení, jeví se i jakost jeho zrna. To ukazuje jasně, že v naší pražské mincovně se stříbro za Václava sv. nečistilo ani ne znečišťovalo. Mnoho personálu mincovna Václava sv. také jistě nepotřebovala. Uvažujme: v moderní mincovně se vyrábí z jednoho páru razidel ze speciální oceli vyrobených a zakalených průměrně 60.000 mincí. Odznaků z jednoho razidla také ze speciální oceli pořízeného se vyrazí kolem 5000 kusů. Odhadneme-li podle toho výkonnost razidel známého nám denáru Václava sv. na 5000 kusů, není to jistě podcenění této výkonnosti, uvážíme-li, že ražbou nečištěného stříbra razidla velice trpí. Na zmínování těchto 5000 kusů denárů bylo potřebí něco přes 5 kg stříbra. Je to poklad, který by se vešel do čepice. A k tomu známe, jak víme, dosud čtyři různé slitiny. Tedy se netavilo v jednom kelímku ani 1 kg kovu. Věru že k tomuto výkonu by stačil nějaký knížecí mistr kovářský snad s nějakým tovaryšem anebo učedníkem. Zbývá otázka, byl-li to cizinec anebo domácí člověk. Zdá se, že mincování v tomto rozsahu nestálo by za angažování nějaké zvláštní speciální cizí síly. A snad by si byli povolali z ciziny zručnějšího odborníka, než ukazuje zrna denárů sv. Václava. Cizinec byl by si jistě přinesl vedle zručnosti i své nástroje, řekněme přímo punce na výrobu razidel. Této přímé souvislosti s franckými a bavorskými denáry není,

ačkoliv typ denárů jest západofrancký. Na denárech franckých a bavorských, jež znám, vidíme, jak punc, který tvoří dráčky písmen, jest tvaru obdelníkového, byl to nástroj speciálně jen k tomu vyrobený, kdežto naše denáry používají punce klínového, jak jsem již uvedl, z kusu nějakého nože nebo meče přibroušeného. Že však náš první „pan mincmajstr“ techniku mincovní aspoň zhruba přece jen znal, ukazují střížky těchto denárů, které jsou kvečované (otloukány na hraně) i připilované. Ale to by se dalo vyložit tím, že někdo mohl našeho mincíře o tom poučit, snad nějaký kněz, který v cizině mincování viděl. Nápis na razidla jistě předpisoval někdo jiný, než mincíř sám. Podle přeházenosti písmen na některých denárech vidíme, že naši první mincíři vládli asi lépe kladivem a snad i mečem, než uměním literním. Aspoň na rubu denárů Václava sv. je nerozlučitelný shluk písmen. Za to meč na denáru Boleslava jest podán s odbornou znalostí. Vždyť ani na žlábek v jeho čepeli nezapomněli, je vidět že jej dobře znali a snad i rádi ho užívali.

Kde tato naše první mincovna Václava a Boleslava I. byla, těžko říci bezpečně. Praga civitas značí pražský hrad. Snad vykopávky na hradě přinesou nějaké světlo. Tyglíky se tam našly, zbývá jen ještě zjistit, tavitelo-li se v nich stříbro nebo jiný kov. Ze všeho vysvítá, že poměry na knížecím dvoře knížete Václava sv. byly asi velmi primitivní a jeho mincovna se vešla snad i s arsenálem do knížecí kovářny.

STANISLAV VÁVRA:

POZNÁMKY K DĚJINÁM ČESKÝCH MINCOVEN A K RAŽBÁM ČESKÝM.

(Tab. I.)

Eliáš du Bois, pražský mincmistr v letech 1630—31.

Z doby úřadování Eliáše du Bois v mincovně pražské, těsně spojeného jak s ražbou vládní mince české s titulem Ferdinanda II., tak i s ražbou tolarů s titulem Jana Oldřicha z Eggenberga, se nám zachovalo archiválních zpráv velmi málo. Této okolnosti dlužno též připočísti, že až do nedávna kladeno bylo působiště jeho v letech 1630—31 do Eggenberské mincovny v Krumlově, teprve r. 1642 zřízené.¹⁾

Hledav bližší údaje o jeho činnosti, pátral jsem v archivu mincovny pražské, jenž bohužel zpráv těch má velmi málo. Poprvé se tu setkáváme se jménem tohoto mincmistra v poznámce uvedené v knize stříbra „Silberbuch“ nadepsané, z níž je vidno, že tento „Francouz“ dal v druhém čtvrtletí r. 1624, tedy ještě za mincmistrování Bartoloměje Suttnera, nějaké mince v této mincovně raziti. Poznámka ta zní: „zu merckhen der Frantzoss Eliseus de Bois hatt gemünzet, in der neunnden Post Trinitatis anno 1624, an seiner Schuldt zahlt wiener Gevicht 126 M. 6 Lot rohe Silber etc.“²⁾

Listin neb účtů z roku 1630—31, vztahujících se na vlastní úřadování Eliáše du Bois, se zde nezachovalo. Jedinou zprávu, která však plně potvrzuje úřadování jeho v mincovně pražské, našel jsem na posledním vyúčtování Huebmerově ze dne 29. června 1630. Listina ta, začínající záhlavím „Kurzer Extrakt über das Pragerische Münzamt auf ein halbes Jahr der Zweye Quartal R miniscere und Trinitatis anno 1630“, má na poslední straně soudobou doložku: „Vom Herrn Huebmer, bey Übernembung von ihm des Münzmeister Ampts und installation des Elisci du Bois, dennen Hier zur verordneten Commissarien anghendigt. Actum 30. Juli a. 630.“

Du Bois používal na svých ražbách mincovní značky „kančí hlava“ aneb „kančí hlava na razidlu naražená“. Z roku 1630 známe s touto značkou 10dukát, dvoudukát, dukát, tolar, půltolar, čtvrttolar a groš. Z roku 1631, v kterém bylo raženo již skrovněji, známe pouze dukát, tolar a groše.

¹⁾ Adolf Mayer, Die Münzen und Medaillen der Familie Eggenberg, W. N. Z. sv. 20., str. 190.

²⁾ Ed. Fiala, Die Angehörigen der Prager Münzstätte, W. N. Z. sv. 27., str. 201.

Krejčary bez minc. značky s tit. Maxmiliána II. byly raženy v mincovně pražské.

V článku „Krejcar v českých mincovnách“ uveřejněném ve „Věstníku“ naší num. spol. uvádí Dr. Katz na str. 247 i tři krejčary s tit. Maxmiliána II. bez minc. značky, z nichž jeden klade na základě oddělovacích znamének „teček“ do mincovny budějovické, mincmistru Gebhartovi, a další dva dle oddělovacích značek „kroužků“ do mincovny jáchymovské, mincmistru Geizkoflerovi.

Srovnávaje výše uvedené krejčary bez minc. značky s krejčary nesoucí mincovní značku „hlava noha“, tedy značku Harderovu, dospěl jsem k přesvědčení, že veškeré tyto krejčary pocházejí nade vší pochybnost z jedné mincovny, jsouce raženy mincmistrem Harderem v Praze. Jak z vyobrazení na tab. I., č. 1—5 patrně, jsou tyto krejčary mezi sebou pětkrát kříženy. Tak použito bylo k ražbě s minc. značkou „hlava noha“ (č. 1) téhož kolku rubu jako u č. 2 a 4, nesoucího zkrácený letopočet 70. K ražbě krejčarů vyobrazených jako č. 2 a 3 použito opět společného kolku líce. Jiného společného kolku lícního použito bylo pro č. 4 a 5.

Použité kolky na těchto krejcarech předvádějí nám dvě různá oddělovací znaménka, která poukazují na práci dvou rytců, již do pražské mincovny ražební železa dodávali, a to na práci jáchymovského rytce Miliče (odděl. zn. „kroužky“) a lineckého rytce Matesa Doctora (odděl. zn. „tečky“).

Ražby neobsazené mincovny pražské v letech 1594 a 1600. (Minc. značka korunovaný lvíček.)

V dražbě konané u fy O. Helbing v Mnichově dne 17. října 1900 byl jako č. 221 vydražen český dukát s tit. Rudolfa II. a letopočtem 1594, mající na lici pod postavou panovníka mincovní značku „korunovaný lvíček“. V obsáhlé sbírce Chaurově setkáváme se s podobným dukátem téhož typu s touže minc. značkou, ale s letopočtem 1600 (T. I., č. 15.).

Obě tyto velmi vzácné, širší veřejnosti neznámé ražby se řadí jak typem, tak i ryteckou prací k dukátům s minc. značkou „lilie“, vyšlým z mincovny pražské v letech 1592—99. Příslušnost těchto dvou dukátů do mincovny pražské určuje ta okolnost, že k vyražení prvního dukátu s letopočtem 1594 bylo použito téhož ražebního železa rubního, slouživšího k vyražení dukátu v témže roce s minc. značkou Erkerovou. K ražbě druhého dukátu s letop. 1600 bylo pak použito starého lícového železa ražebního s minc. značkou „korunovaný lvíček“, slouživšího při ražbě prvního dukátu s touže minc. značkou v r. 1594. K oběma těmito ražbám sloužily kolky ryté Davidem Engelhartem, jenž dodával od r. 1593 až 1601 do pražské mincovny ražební železa. Oba ročníky těchto mincí poukazují svou mincovní značkou na dvě zcela krátká provisoria pražské mincovny, pod vedením vardajna Davida Enderle, z nichž první trvalo krátkou dobu od úmrtí mincmistra Lazara

Erkera začátkem r. 1594 až do té doby v témže roce, kdy byla dvorní komorou vdova jeho Zuzana pověřena dalším vedením mincovny. Druhé, asi delší provisorium trvalo od 22. srpna 1600, t. j. od doby, kdy byla Zuzana Erkerova správce mincovny zbavena, až do nastoupení nově jmenovaného mincmistra Hanuše Lasanze z Friedeneggu.

Činnost mincovny pražské r. 1600 byla velmi skrovná. Známe z téhož roku mimo uvedený dukát s minc. značkou provisoria pouze malé groše s minc. značkou „lilie“ (Zuzany Erkerovy) a malé groše s minc. značkou „tři hvězdy ve štítku“, značkou to Lasanzovou. Mimo uvedené dva dukáty, jež byly asi raženy v počtu velmi skrovném, jiných mincí se značkou „korunovaný lvíček“ dosud neznáme.

Několik málo známých mincí českých.

Jelikož je celá řada našich mincí dosud nepopsaných, vyobrazuj na *tab. č. 1.* několik velmi vzácných ražeb, jednotlivě po našich num. sbírkách roztroušených.

1. *Dukát* bez letop. s tit. Ludvíka I., s minc. zn. Jindřicha Tunkla z Brníčka, nejvyššího mincmistra v letech 1522—23. Minc. zn. „ve štítku na koso plovoucí kapr“. *Tab. I., č. 14.* (V minc. kabinetě ve Vídni.)

2. *Čtvrttolar* s letop. 1573 s tit. Maxmiliána II., z jáchymovské mincovny, s minc. zn. „Φ“ Jiřího Geizkoflera. *T. I., č. 10.* (Ve sbírce p. Chaury.)

3. *Půltolar* s letop. 1576 s tit. Maxmiliána II., z jáchymovské mincovny s minc. zn. „hlava noha“ Jiřího Kadnera z Greifenecku. *T. I., č. 8.* (Ve sbírce p. Dr. Katze.)

4. *Čtvrttolar* s letop. 1576 s tit. Maxmiliána II., z jáchymovské mincovny s minc. zn. „hlava noha“ Jiřího Kadnera. *T. I., č. 11.* (Ve sbírce mé.)

5. *Bílý peníz* s letop. 80. (1580) s tit. Rudolfa II., jednostranný z mincovny jáchymovské s minc. zn. „hlava noha“ Jiřího Kadnera. *T. I., č. 7.* (Ve sbírce p. Chaury.)

6. *Čtvrttolar* s letop. 1582 s tit. Rudolfa II., z mincovny jáchymovské, s minc. zn. „hlava noha“ Jiřího Kadnera. *T. I., č. 18.* (Ve sbírce Národního musea v Praze.)

7. *Půltolar* s letop. 1583 s tit. Rudolfa II., z pražské mincovny, s minc. zn. „lilie“ Lazara Erkera. *T. I., č. 9.* (Ve sbírce Národního musea v Praze.)

8. *Malý peníz*, jednostranný, s letop. 1583 s iniciálkou R, z pražské mincovny, s minc. zn. „lilie“ Lazara Erkera. Jest to jediný dosud známý český malý peníz s minc. značkou. *T. I., č. 6.* (Ve sbírce Národního musea.)

9. *Dvoudukát* s letop. 1598 s tit. Rudolfa II., z mincovny pražské, s minc. zn. „lilie“ Zuzany Erkerovy. Z kusu, jež mám ve vlastní

sbírce, lze dle části zachovaného původního opisu zjistiti, že ražen byl na starém dvoudukátu sedmhradském z r. 1577 s tit. Kryštofa Bathoriho. *T. I., č. 17.* (Ve sbírce Národního musea.)

10. *Pět dukát* s letop. 1605 s tit. Rudolfa II., z mincovny pražské, s minc. zn. „tři hvězdy ve štítku“ Hanuše Lasanze. *T. I., č. 16.* (Ve sbírce p. Chaury.)

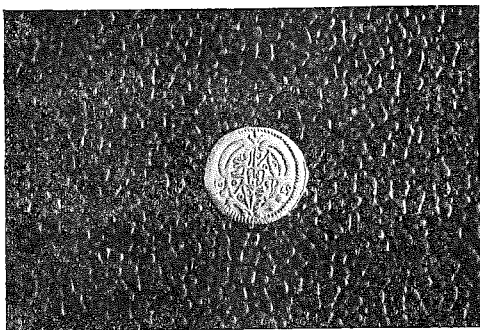
11. *Bílý peníz* s letop. 1600 neb 1602, jednostranný, s tit. Rudolfa II., z jáchymovské mincovny, s minc. zn. „lilie“ Kryštofa Taubenreutera. Jediná mince česká nesoucí na rubu samotný letopočet. *T. I., č. 12 a 13.* (Ve sbírce Národního musea.)

JOSEF JEČNÝ:

HALĚŘ JINDŘICHA ŠLIKA.

Sledujeme-li vývoj soukromých ražeb českých, vidíme, že mincovnictví šlikovské zaujímá mezi nimi místo nejpřednější pro množství rozličných ražeb a pro délku doby, po kterou tento rod používal práva mincovního. Vedle vzácných a umělecky cenných medailí shledáváme se ve sbírkách a v odborné literatuře se všemi téměř druhy mincí krejcarem počínaje a desítinásobným dukátem konče.

V prodejním seznamu č. 32 firmy Riechmannovy v Halle n. S., vydaném v říjnu 1925, uveden je pod č. 4494 jednostranný halěř se šlikovským znakem v srdcovitém oválu obklopeném ozdobnou kartuší a děleným letopočtem 16—29 po stranách, jinak bez opisů, jež se mi podařilo získati. Pokud mi známo, není v odborné literatuře uveden ani popsán žádný halěř šlikovský a proto jej zde pro zajímavost vyobrazuji.

Halěř Jindřicha Šlika.

Má 13 mm v průměru a váží 29 cg. Ražen byl za Jindřicha Šlika pravděpodobně v Norimberku mincmistrem Putzerem z Putzenau; soudím tak z toho, že na groších, tolarech a dukátech s letopočty 1628—1630 ražených tímže mincmistrem se značkou tří pšeničných klasů (viz Miltner-Neumann tab. LIII. č. 449—452 a 455) jest šlikovský znak rovněž v srdcovitém oválu a obklopen podobně stylisovanou kartuší, což svědčí o tom, že kolky k těmto mincím jsou prací téhož rytce.

ANTONÍN PROKOP:

NĚKOLIK VZÁCNÝCH MINCÍ NIKOLAJE II.

(Tab. III. a IV.)

Mince Nikolaje II. byly raženy vzhledem k rozlehlosti říše ruské ve velmi značném počtu, tak že se sotva kdy stanou zajímavými objekty numismatickými. I t. zv. Romanovský rubl s portréty Nikolaje II. a Michaela Feodoroviče na 300letou oslavu domu Romanova z r. 1913 nemá zvláštní numismatické ceny. Za vlády Nikolaje II. byla však vydána řada mincí většinou na zkoušku, jež jsou dnes z prvotřídních vzácností numismatických. Tak nařídil Nikolaj II. r. 1895, aby byla ražena nová zlatá mince v hodnotě 5, 10 a 15 rublů; vyslovil při tom přání, aby to byla taková mince zlatá, v níž by každý upřímný Rus pocítil sílu a slávu své říše. Poukázav na Francii, jak tam je ve vážnosti *frank*, dal rozkaz, aby tak jako ve Francii se razí franky, na Rusi se razily *rusy*. Na základě tohoto rozkazu (zprávu tuto mám od barona Taube, býv. ministra vyučování a rádce Nikolaje II. v prvních letech jeho vlády) byly raženy na zkoušku tři druhy zlatých mincí a to

- 5 Rusov ($\frac{1}{3}$ imperiálu), tab. III., č. 1.,
- 10 Rusov ($\frac{2}{3}$ imperiálu), tab. III., č. 2. a
- 15 Rusov (1 imperiál), tab. III., č. 3.

Všechny tyto mince mají letopočet 1895. Leč císařská rada neschválila těchto mincí jednak z důvodů obchodně-politických, jednak vzhledem k historickému významu rublu, tak že se mince sice dle tohoto vzoru razily, avšak s označením ceny v rublech. Uvedené zkoušky rusov jsou podle M. Garšina¹⁾ nejvzácnějšími mincemi ruskými. Rusy vyobrazené na tabulce III., č. 1—3 daroval imperátor Nikolaj II. osobně hraběti Ivanu Tolstému, největšímu sběrateli mincí na Rusi, od jehož vdovy podařilo se mně je získati.²⁾

K velkým vzácnostem ruské numismatiky patří i $\frac{1}{2}$ imperiál a imperiál z r. 1895 (vyobr. na tab. III., č. 4. a 5.), $\frac{1}{2}$ imperiál a imperiál z r. 1896 (vyobr. na tab. III., č. 6. a 7.), imperiál z r. 1897 (tab. III., č. 8.) a 25rubl ve zlatě (tab. III., č. 11.) z r. 1896. Mince ty raženy

¹⁾ M. Garšin byl člen ruské numismatické společnosti v Petrohradě, jenž s povolením vojenské censury vydal „Doplňk k seznamu mincí Nikolaje II.“ (Petrohrad 1917) str. 4.

²⁾ 1 kus 5 Rusov vydražen byl r. 1924 u firmy Adolf Hess nást. ve Frankfurtě n. M. za 320 dolarů.

byly jen pro Nikolaje II., jenž jimi někdy při význačných událostech obdaroval své ministry nebo cizí vyslance.³⁾ Pro úplnost uvádím ještě vzácný zlatý 100frank (37 rublů a 50 kop.) z r. 1902 (*tab. III., č. 10.*) a zlatý 25rubl (2½ imperiál) z r. 1908 (*tab. III., č. 9.*).

S numismatického hlediska zajímavé jsou i mince drobné, ražené za vlády Nikolaje II. z niklu a mědi na zkoušku v Berlíně, aby se zjistilo, není-li ražba v cizině levnější než v Petrohradě. Jest to

- ¼ kopejka měděná z r. 1898 (*tab. IV., č. 12.*),
- ½ kopejka měděná a niklová z r. 1897 (*tab. IV., č. 13.*),
- 1 kopejka měděná a niklová z r. 1898 (*tab. IV., č. 14.*),
- 2 kopejka měděná z r. 1898 (*tab. IV., č. 15.*) a
- 3 kopejka měděná z r. 1898 (stejná na lici i rubu) (*tab. IV., č. 16.*).

Ražby ty jsou zajímavé i tím, že jsou na nich vyraženy nápisy i leto-počty obráceně (místo 1897 je na minci 7981 atd.), kopejka a 2 kopejka mají na lici pruského jednohlavého orla a na ¼ a ½ kopejce je obrácená iniciálka Viléma W. I tuto řadu mincí na zkoušku daroval Nikolaj II. baronu Taube a je to jediná úplná řada těchto mincí. R. 1911 raženy byly na zkoušku v Petrohradě niklové mince o 5, 10, 20 a 25 kopejkách (*tab. IV., č. 17.—21.*) z důvodů úsporných. Nepřišly však do oběhu, poněvadž ministr financí hrabě Witte nechtěl připustiti znehodnocení ruské měny obávaje se, že by ruský sedlák, zvyklý na minci stříbrnou, neprodal obilí za minci z levného kovu.

Velmi vzácný je poslední běžný rubl stříbrný s portrétem Nikolaje II. s letopočtem 1915, rubl s portrétem Petra I. na 200letou památku vítězství nad švédským králem Karlem XII., t. zv. rubl gangutský,⁴⁾ jež daroval Nikolaj II. několika námořním důstojníkům (*tab. IV., č. 22.*) a rubl z r. 1912 s portrétem Alexandra III. a s jeho pomníkem v Moskvě na rubu (*tab. IV., č. 23.*). Z malých mincí uvádím jako vzácné

- 20 kopejku z r. 1912 (BC.—СПБ),
- 15 kopejku z r. 1912 (BC.—СПБ) a
- 5 kopejku z r. 1904 (AP.—СПБ).

³⁾ Vyobrazené mince právě jmenované jsou z majetku barona Taube.

⁴⁾ Dle nejlepší švédské lodě „Gangut“, jež byla zničena v této námořní bitvě.

BEDŘICH PŘIBIL:

ÚVOD DO STUDIA NÁBOŽENSKÉ MEDAILE.

(Tab. XI. a XII.)

I.

Náboženské medaili se dosud věnovalo málo pozornosti. — Není českého díla o tomto důležitém odvětví. — V Německu si všímá r. 1857 J. Petr Baierlein první systematicky medaili bavorských kostelů, klášterů, poutních míst a j. — L. Kuncze se pokouší r. 1885 o systematiku nábož. medaili celého světa ve smyslu katolického učení dle obrazů, jež nesou. — Odlišné názory jiných autorů. — Účel a způsob upotřebení nábož. medaile. — Různost tvarů. — Jiná forma nábož. medaile v podobě známek početních a odznaků. — Medaile nábož. nelze oddělovati od jiných památek (relikviářů, škapulířů atd.) nekovových, naopak nutno je studovati ve spojení s nimi. — Důležitost studia pomocných oborů zvláště v archivech. — Náboženství a víra v ochranné prostředky. — Víra v obřady, kouzla, obřadnictví. — Funkce kněží. — Obrazy božstev a jména kněží už na nejstarších mincích. — Zápas křesťanství s pohanskými zvyky, církev se přizpůsobuje. — Obrazy světců na medailonech a mincích v nejranějších dobách křesťanství. Tvůrce medaile Vittore Pisano. — Rozšíření medailérství v 16. stol. (Norimberk, Augsburg, Jáchymov). — Petr Seel a jeho škola. — Italští mistři v 18. stol. — První poutě, užívání poutních odznaků a medaili, stará poutní místa. — Řády, medaile s oblíbeným světce neb zakladatelem řádu. — Klášterní práce jako: relikviáře, obrázky, škapulíře a p. — Bratrstva a jejich úkoly. — Růženec a jeho význam. — Patronáty vůbec. — Patroni proti nemocem. — Ex voto-dary v poutních místech. — Inventáře milostných obrazů. — Kříž sv. Oldřicha. — Med. sv. Benedikta. — O amuletech, talismanech a škapulířích. — Zápas státu a církve v 2. pol. 18. stol. — Rušení řádů, bratrstev a poutí. — Úpadek náboženské medaile.

Náboženské medaili se dosud u nás nevěnovalo takové pozornosti, jaké si zasluhuje pro svůj kulturně historický význam. Nemáme českého díla, jež by se obíralo touto důležitou složkou etnografie a folkloru. Sběratelé neprojevíli včas myšlenku a vůli sbírat zvláště poutní, bratrské a růžencové medailky, tak zv. „svatostky“¹⁾ a to proto, že zdálo se jim

¹⁾ F. Töpler, *Weihmünzen für Sammler*, Graz 1893, rozumí slovem „svatostka“ všechny kovové předměty, jež se vztahují k poutním místům neb ke svatým vůbec, a vyjímá kusy, jež tvoří zvláštní skupiny, jako med. křestní, birmovací a na paměť různých náboženských úkonů. Rozděluje svatostky takto: a) poutní, b) se svatými (světicemi) bez udání místa. Každá skupina se srovná abecedně (dle výslovnosti) na př. ph = f. Místa, jež mají jméno Maria-Hilf, Schein atd., řadí se pod „M“ a druhé jméno abecedně. Medaile s obrazem papeže, biskupa a pod. se zařazují jednak k církevnímu státu, jednak k místu. — Určení aversu se děje dle důležitějšího obrazu tedy: Maria má přednost před Ježíšem, oba před světci, světci před světicemi. Světci dle abecedy. Veškeré aversy se řadí též abecedně. Je-li zobrazena skupina, zařazuje se pod začáteční písmeno světce, nejbližší k začátku abecedy. Neurčité svatostky nutno zařaditi zvlášť. — Zařazené kusy jsou různě veliké (do

býti pracemi menší ceny, jsou provedeny více řemeslně než umělecky a pak, že byly zřídka výrobkem domácím, nýbrž byly dováženy z ciziny, z Itálie nebo z Německa.²⁾ Pozornost budily jen význačné skupiny bibli-ckých medailí jáchymovských aneb medaile předních osob duchovních, k jejichž jménům byly šablonovitě zařazovány ostatní druhy náboženských medailí. Touto nevšimavostí způsobeny numismatice jistě ztráty, poněvadž je dnes již nedostatek starého dobrého materiálu, který zmizel v tavicích kelímčích zlatníků, pokud byl z drahého kovu.

Roku 1857, 1866 a 1879 pojednává *Johann Petr Baierlein* v časopise *Das Oberbayerische Archiv* o medailích bavorských klášterů, kostelů, poutních míst a jiných duchovních ústavů. Pod vlivem těchto prací je *Friedrich Och*,³⁾ který sestavil r. 1897 doplněk popisující 252 čísel, v němž zahrnul i nejnovější medaile země bavorské. Mezitím vydal r. 1885 *L. F. Kuncze* v Rábu po 12letém studiu svoji *Systematik der Weihmünzen*, v níž se pokouší shrnouti úžasnou spoustu náboženských medailí celého světa dle obrazů, jež nesou, opíraje se o sbírku 9000 kusů. Učení katolické, jeho obřady, jeho světci, jeho řády i některá bratrstva jsou mezinárodní. Autor nerozeznává tudíž ve své systematice jednotlivých zemí. Počínaje Bohem a sv. Trojicí, dělí medaile ve skupiny podle obrazů, čistě ve smyslu katolického učení. Tento systém nemůže býti vskutku ničím jiným, nežli pečlivě srovnaným skladištěm materiálu pro další práci a zdá se mně dnes už neudržitelným.⁴⁾ Jest dále předem vyloučeno, aby každý sběratel sbíral s úspěchem vše; hledí se tudíž záhy specialisovati. To nám ukazuje i novější literatura, zabývající se buď určitým mistrem (na př. dílo *Gustava Zeller*a a doplněk *A. M. Pachinger*a *Medaillen von Peter und Paul Seel*, r. 1904), nebo určitou oblastí (na př. *A. M. Pachinger*a *Wallfahrts-, Bruderschafts- und Gnadenmedaillen des Herzogtums Salzburg*, Wien, 1908, anebo jeho dílko o Tyrolích z r. 1908). Též profesor *Bernhard Müller* pojednává ve své velmi informativní práci *Medaillen und Münzen im Dienste der Religion* z r. 1915 po všeobecném krátkém úvodě výhradně o náboženských medailích a mincích v zemích německých.

Vyskytla se ovšem i hlediska jiná: r. 1882 vydali *L. Pfeiffer* a *C. Ruland* v Tübingách spis *Pestilentia in nummis*, v němž uvedli různé medaile podle událostí, na něž jsou vydány, jako hladomor, komety, zátopy, cholera, zimnice atd., bez ohledu na určité patrony. R. 1905 pak uveřejnil

35 mm a nad 35 mm), různého tvaru, s nápisy v různých jazycích (abecedně anglicky, česky atd.) a z různého kovu. — Medaile na P. Marii se rozdělují dle vztahu na I. dogma (neposkvrněné početí), II. mater Dolorosa (s mečí), III. Maria svatého srdce, IV. Maria ustavičné pomoci, V. Královna andělů, VI. Královna sv. růžence, VII. Nejsvětější srdce P. M.

²⁾ Srovnej: Medaile v zemích českých, Praha 1924, str. 15 a 18.

³⁾ *Friedrich Och*, *Münzen bayerischer Klöster, Kirchen, Wallfahrtsorte und anderer geistlicher Institute*, München 1897.

⁴⁾ *Dr. Max Bernhardt* soudí v dílku *Medaillen und Plaketten*, Berlin 1920, že Kuncze snadno zavádí nezkušeného sběratele na pole příliš široké.

D. H. Kerler v Ulmu knihu *Patronate der Heiligen*. Tam shrnuje výsledky badání o patronech po stránce národopisné i numismatické. *A. M. Pachinger* se pak r. 1909 pokusil o systematiku medailí s obrazem patronů proti nemocem (*Archiv für Geschichte der Medizin*, Lipsko 1909, sešit 4—5.).

Náboženská medaile sloužila nejrozličnějším účelům a také způsob jejího upotřebení byl rozmanitý: byla užívána jako odznak poutní, neb ražena na paměť různých úkonů a slavností církevních, založení a posvěcení kostelů, intronisace neb úmrtí duchovních hodnostářů; byla dále užívána jako odznak bratrstev, řádů a kongregací, jako přívěsek k růžencům, jako amulet na ochranu proti nemocem, nebo obětována na oltáři jako „ex voto“. Kromě toho bývala věnována jako dar ke křtu, biřmování, ke svatbě. Podobně bývaly darovány v době empiru k Novému roku tak zvané medaile kalendářní se jmény světců. Vyskytly se i medaile posměšné. Sem patří i známky pro chudinské porce, nebo odznaky dávající žebrákům povolení žebrati u kostela, jetony kontrolní a početní, presenční známky pro kněze při rekviem, při schůzích kapitulních, pro kostelní zpěváky, kteří mohli si je vyměnit za dávku vína a pod., a konečně jako průkazy o vykonané zpovědi.⁵⁾

Můžeme říci, že posláním a kulturní význam náboženské medaile v uměleckém světě nedoceněné jest velmi důležitý. Předpokládá ovšem náležitou znalost náboženských obřadů a lidových zvyků, které je provádějí. Jest také sledovati dějiny řádů, bratrstev, klášterů, studovati obrázky poutních míst, jejich historii, různé škapulíře, relikviáře a řadu jiných věcí souvisejících s těmito předměty, abychom získali správný základní názor na materiál kovový, který jest právě jen částí tohoto celku. Jmenovitě medaile bratrstev a družin, řádů a patronů odkryjí svoje tajemství jen pracovníkům vyzbrojeným velikou znalostí. Nejobtížnější však bude zpracovati materiál archivní uložený v kláštorech. Medaile náboženské jsou z velké části němé. Tak se stává, že se o našem předmětu lze poučiti často jen z poznámek, roztroušených v oborech hodně odlehlých. Abych přiblížil tento obor obecnému zájmu, uvádím napřed několik zlomků kulturně historických s ním úzce souvisejících.

Člověk od pradávna si uvědomoval závislost na vyšší moci. Pociťoval k ní úctu, bázeň, naději i lásku a hleděl si ji nakloniti. Primitivní i pokročilá náboženství podávají nám toho četné doklady různými amulety, talismany a jinými podobnými prostředky, jejichž ochranné moci a čarovné přitažlivosti lid věřil. Nemoha přirozenými prostředky dosáhnouti svých přání, se zbaviti nemoci, se dočkati dlouhého života a pod., zjednával si různé zázračné předměty a věřil, že jimi bude chráněn. Aby kouzlo působilo stále, nosil mocný ten prostředek u sebe. Náboženského citění využívají záhy jednotlivci, kteří o sobě, prohlašují,

⁵⁾ *Gustav Schöttle*, *Systematik der Marken alter u. neuer Zeit*. Num. Zeitschrift serie 13., rok 1920.

že znají lépe nadpřirozené mocnosti. Jsou to obřadníci a kouzelníci, později kněží, kteří se stávali lékaři těla i ducha ubohých a nevědomých. V rukou kněží byla od pradávna kultura. Mívali největší vědomosti, přičítá se jim i zásluha o rozšíření mincovnictví. Od Eufratu k Helladě přechází kultura s náboženskými představami a nápájí klasický starověk. Kněží babylonští měli vědomosti na svou dobu ohromující a rozuměli výborně obchodu. Prodávali amulety, obrazy bohů k obětování, financovali dokonce mnohé podniky.⁶⁾ Na nejstarších mincích čteme i jména kněží a vidíme obrazy náboženské. Téměř všechny řecké mince mají obrazy bohů. — Pohané pak nesmyli křtem staré zvyky. Lidové podání i národů vzdělaných má ještě v 19. stol. hojné kulturní přežitky z doby předkřesťanské.⁷⁾ Jeden z takových zvyků jest dávat mince nebožtíkovi do hrobu a to buď do ruky, do úst, pod hlavu nebo házet je za ním. Je to obyčej prastarý, doložený nejen u Řeků (za převoz Charonovi), nejen v Evropě, ale v lidovém podání skoro všech národů. Z dob křesťanských knížat máme doklady, kde často nalezeny denáry v ruce nebožtíkově⁸⁾ (viz vykopávky na Vyšehradě z r. 1924.). — Obraz některé božské osoby nebo světce na medailích a mincích se objevuje již v dobách nejranějšího křesťanství. V museu vatikánské bibliotéky chová se 10 medailonů z 2.—7. století.⁹⁾ Je na nich obraz Kristův, P. Marie, apoštolů, obět Abrahamova, christogram, umučení sv. Vavřince a pod. Také mince Konstantina a dalších byzantských císařů mají křesťanské znaky. Bylo obyčejem tehdejších křesťanů nositi mince i medailony zavěšeny na krku. — Vlastním tvůrcem medaile jest ovšem teprve Vittore Pisano († 1456). V 16. stol. přechází pak toto umění do Německa. Zatím, co se Norimberk a Augsburg zásluhou Albrechta Dürera a Hans Schwarze stávají uměleckými ohnisky tohoto umění, počíná v téže době v Čechách svérázná škola jáchymovských mistrů, která je ve stol. 16. (asi v l. 1520—1590) význačným zjevem středoevropským. Na začátku doby barokní objevují se pak dvě osobnosti v Salzburku, které tvoří díla lepší umělecké hodnoty v oboru poutních medailí. Petr Seel, 1623 arcibiskupský řezáč kolků v Solnohradě, a jeho syn, jenž je od r. 1660 jeho pomocníkem a po jeho smrti následovníkem v úřadě do r. 1695.¹⁰⁾ Oba vychovali

⁶⁾ *Dv. Fr. Friedensburg*, Die Münze in der Kulturgeschichte, Berlin 1909, str. 70.

⁷⁾ Hlavními dokumenty té doby jsou poenitencialie, t. j. formuláře církevní, podle nichž duchovní vyměřovali pokuty těm, kdož se nevzdávali pohanských zvyklostí. Vedle těchto řádů objasňuje kulturní poměry na začátku středověku „indculus superstitionum et paganiarum“ chovaný ve vatikánské knihovně v Římě. Srv. Dr. Č. Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských, Praha 1894, str. 6n.

⁸⁾ *Mat. Václavík* podotýká ve spise Moravské Valašsko, Vsetín 1894, že se dával hospodářům do hrobu stříbrný peníz: dvacetník, zlatník, čtvrtzlatník, chudým pak čtyrák. *Zíbrt*, l. c., str. 151.

⁹⁾ *M. B. Müller*, Medaillen und Münzen im Dienste der Religion, Berlin 1915, strana 8n.

¹⁰⁾ *A. M. Pachinger*, Medaillen von Peter und Paul Seel, München 1904.

řadu žáků, jejichž práce i napodobeniny byly rozšířeny i v Čechách a uchovávány v rodinách. — Také italští mistři, hlavně rodina Hamerani, pracují hojně na medailích náboženských pro různé řády a bratrstva, dodávající je do celého světa. Po období úpadku v druhé pol. 18. stol. dává móda znovu impuls k vytvoření skupiny t. zv. medailí křesťanských.

Největší zásluhu o rozšíření náboženské medaile má poutnictví. Křesťané chtějí poznati místa, kde Kristus žil, trpěl a zemřel a putují do svaté země. Hovělo to úplně mystické náladě pozdního středověku. Hned od počátku nosí poutníci na šatech neb za kloboukem různé jednostranné poutní odznaky, nebo medaile s obrazem Krista, P. Marie, nebo některého světce. Když Turci dobyli Palestiny a uzavřeli přístup do posvátných míst, počaly poutě do Říma k hrobu sv. Petra a Pavla,¹¹⁾ do Compostelly ve Španělsku k hrobu sv. Jakuba, do Lorety v Itálii k svatému domu (casa santa). To byly poutě hlavní. Vedle toho se putovalo do jiných bližších míst, jež lid měl za posvátná. Byly to poutě vedlejší. Návštěva těchto míst se dobrému věřícímu přímo ukládala. Tak rozkvetlo poutnictví nejvíce v zemích románských a v jižním Německu, kde se hluboko zakořenila víra v relikvie. V Einsiedeln na př. prodáno v roku 1466 ve 14 dnech o pouti 130.000 odznaků poutních po 2 pf. za kus.¹²⁾ — O zavedení poutních medailí lze mluvit ovšem teprve koncem stol. 15. Když řádila morová nákaza, za hladu a válek, byly raženy ve velikém počtu. Poutníci je kupovali před návratem z poutí a přivěšovali pak k růžencům nebo je darovali známým a přátelům. Tyto medaile jsou ovální, kulaté, hranaté, jednostranné nebo oboustranné.

Stará proslulá poutní místa v Itálii jsou: Řím, kde se putovalo mimo jiné do chrámu p. Marie Sněžné k obrazu malovanému sv. Lukášem, Genazzano s obrazem Matky dobré rady, Assisi s kostelíčkem Porciunculi a Loreto. Ve Španělsku byl to Montserrat, založený v 9. stol. V katolickém Německu prosluly Cáchy, Kevelaer u Düsseldorfu v Porýní, Špýr ve Falci na Rýně, dále Würzburg, Alt-Öttingen v Bavořích, Maria Zell ve Štýrsku. V Polsku Czestochowa, ve Švýcarsku Einsiedeln. — V Čechách¹³⁾ hlavně Praha, kam se hrnuli zvláště za Karla IV. poutníci, aby spatřili relikvie na nynějším Karlově náměstí ve věži svatých ostatků, pak Stará Boleslav, Svatá Hora u Příbrami, Sedlec u Kutné Hory s cisterciáckým chrámem P. Marie s proslulým hřbitovem, jehož sláva založena byla hlinou ze Svaté Země, Račice v obvodu působnosti kláštera osekého, Šejnov (Maria-schein), Týnec u Královic (Cisterciáci), Zbraslav u Prahy (Cisterc.), Dou-

¹¹⁾ V hlavním chrámu lateránském jsou předmětem zvláštní úcty poutníků sv. schody, po nichž kráčel Spasitel, přenesené prý sv. Helenou z domu Pilátova. V Praze na Karlově zřízeny podobné v letech 1708 až 1709 a vysvěceny roku 1711. Po schodech se postupuje pouze po kolenou, ježto obsahují ostatky svatých (*med. vyobr. na tab. XI. č. 3*). Srv. *Fr. Eckert*, Posvátná místa, Praha 1883, II. 169.

¹²⁾ *Müller*, l. c., str. 13 a 14.

¹³⁾ Mapa poutních míst byla na výstavě národopisné pořizena *J. Flumem*.

dleby a Kajov. Na Moravě: Sv. Hora premonstrátská u Olomouce (Svatý Kopeček), Velehrad, Žarošice (cisterciánky brněnské), Tuřany, Vranov, Křtiny, jakož i Lechvice vesměs u Brna v oblasti premonstrátů. V Čechách známe celkem 150 poutních míst, na Moravě 100, ve Slezsku 100, většinou ke cti P. Marie.

Duchovenstvo se pilně staralo o rozmnožení, rozhlášení slávy poutních míst, hlavně literaturou, jež byla latinská a tudíž mezinárodní. Umělci, strženi náladou doby, vyjadřovali ochotně dlátem, štětcem, rydlem vidiny mučedníků. Zlatníci, řezači želez tvořili medaile často v bohatém, umělém orámování s obrazy náboženskými i s podobou obrazu nebo milostné sochy. Hlavně se staraly řády a bratrstva o rozkvět poutních míst a medailí. Řády vznikly tím, že nadšení vyznavači víry Kristovy počali trávit život o samotě, zakládajíce později kláštery. V západní Evropě si získal v 6. stol. největší zásluhy o organizaci mnichů sv. Benedikt z Nursie. Na základě jeho řehole utvořily se řády nové, zvláště ve století 13. Byli to cisterciáci, bernardiní, kartusiáni, premonstráti; podobně vznikly řády žebravé: karmelitáni, augustiniáni, dominikáni, františkáni, minorité, kapucíni, servité a j. Za válek křížových vznikly pak řády rytířské: johanité, templáři, řád maltézů a křížovníků. V 16. stol. povstaly spolky regulovaných kleriků, aby hájily víru katolickou: jezuité, theatini, barnabité, piaristi, redemptoristi, milosrdní bratři. Kláštery ženské volily obyčejně řeholi sv. Benedikta. Samostatnými řády byly magdalenky, brigítky, milosrdné sestry, anunciátky, saleziánky, voršilky a salvátorky.

Tyto řády dávaly raziti medailky v dílnách různých mistrů zlatnických, které pak členové nosili na růžencích jako přívěsky a pod. vždy s obrazem světce, zakladatele nebo mučedníka ve službách řádu. Na rubu bývá obraz buď patrona země, nebo jiného oblíbeného světce neb světice. Tyto medaile byly dotýkány a prodávány. Dle obrazů světců možno také přidělit medaile různým řádům.¹⁴⁾ Servité mají obraz Bolestné p. Marie, pavláni sv. Františka de Paula, saleziánky sv. Františka Sales., oratoriáni sv. Filipa z Neri, lazaristé sv. Norberta, milosrdné sestry sv. Vincence de Paula a Karla Borromejského, voršilky sv. Angelu z Merici, redemptoristé sv. Alfonse, redemptoristky Marii de Liguori, piaristé sv. Josefa Kalasanského.

Obyvatelé klášterů se zabývají odedávna výrobou relikviářů, jež byly často přímo měřítkem umění své doby. Řeholníci a řeholnice vyráběli obrázky malované na pergameně, papíře, často uměle jako krajkovina profezované nebo kolorované barvami a zlatem. Vyráběli i škapulíře s obrázky oblíbených světců, do nichž vkládali částečky z hrobu světce a různé talismany. Obrázky poutní jsou většinou jednoduché mědiryty

¹⁴⁾ Chceme-li určit obraz některého světce, kde to nápis přímo neříká, všimněme si v první řadě symbolů (přívlastků), jež světce provázejí. Tyto atributy jsou odvozeny z jeho života a jsou pro každého z nich typické. Na př. bývá sv. Prokop zobrazen s čertem na řetěze.

a dřevoryty, pracované však i na hedvábí a zobrazující světce, zázračný obraz nebo sošku a často i poutní místo s kostelem. Zajímavé je, že podoba zázračného obrazu a sošky bývá časem jiná než typické obrazy, jež přináší medaile, nebo jak je známe dnes. Vysvětluje se to tím, že oblékány byly (jmenovitě v době barokní) módou různých století. Tak dostala na př. gotická soška sv. Barbory v Kutné Hoře plášť bohatě stříbrem a zlatem krumplovaný nebo krajkami a hedvábím zdobený dle módy 18. stol.¹⁵⁾ Některé milostné sošky a obrazy scházely mimo to časem tak, že hrozila jim zkáza. Tu bývaly pokryty tepanými stříbrnými ozdobami vzácné práce (na př. v Klokotech u Tábora). Sošky dostaly do rukou žezla, říšské jablko, na hlavu zlaté korunky a pod. Jen málo odborníků zná skutečnou nezakrytou podobu milostného obrazu.

Po boku řádů byla náboženská bratrstva. Jsou to jednoty osob světských, jež konají jisté zvláštní pobožnosti a dobré skutky. Tím, že žijí ve světě, liší se od řádů řeholních, jejichž členové žijí v odloučenosti společně vázání sliby čistoty, chudoby a poslušnosti. Bratrstva se rozeznávají také od tak zv. terciárů a terciárek, osob to světských, přivtělených některé řeholi. Původem sahají bratrstva vůbec do středověku; bratrstva k pochovávání mrtvých a k ošetření nemocných jsou prastará.¹⁶⁾ Je velmi pravděpodobno, že už tehdy měli členové bratrstev a družin svoje odznaky. V době barokní se stalo zvykem, že nosili medaile, které byly vkládány i do jejich hrobů. Bratrstva byla zejména zřizována při klášterech, kde mívala svoje slavnosti a pobožnosti ve svých kaplích a oltářích; konala časté průvody s korouhvemi na místa poutní. Měla své regulky a sloužila jako velmi účinné těleso proti protestantismu a reformaci. Po mnohých z nich nezbylo jiné památky než medailka. V Praze bylo v 18. stol. 37 náboženských bratrstev s velikým počtem členů ze všech vrstev obyvatelů.

Bylo již řečeno, že se náboženských medailek užívalo odedávna jako přívěsků k růžencům.¹⁷⁾ Zvláště se rozšířily ve stol. 17., kdy papežové propůjčovali těm, kdož je nosili, zvláštní odpustky s podmínkou, že vykonají určité dobré skutky. Najdeme je dosud v některých rodinách zavěšeny na soškách světců, nebo na kropence. V poutních místech se růžence odedávna prodávaly s miniaturními obrázky milostné sošky,

¹⁵⁾ *Zd. Wirth*, Kutná Hora 1912, kap. IV.

¹⁶⁾ V roce 1382 povstalo v Praze „Bratrstvo Božího těla“ se znamením obruče a kladiava uprostřed visícího. Krátce nazýváno „Obruč.“

¹⁷⁾ Růženec znám jest již v kulturách starých, buddhistických a indických, a přešel k nám prostřednictvím Arabů. Byl určen původně pro analfabety, aby jim připomínal způsob modlení. Dle běžných podání odevzdala P. Marie osobně růženec sv. Dominikovi roku 1213 po vítězství Šimona z Monfortu nad Albigeny. Rozmanitost jeho jest veliká: růženec sedmibolestný se znaky 7 bolestí P. Marie, růženec pěti ran Krista Pána, růženec počtů, růženec srdce P. Ježíše a P. Marie s medailí, r. duší v očistci, r. sv. Josefa, r. sv. Michala, a sv. Trojice — vesměs s medaillemi. Viz *R. Andrieu*, *Votive u. Weihegabe des kath. Volkes in Süddeutschland*, Braunschweig 1904, str. 181 a n.

těšící se donedávna také v Čechách nesmírně oblíbených věřících.²⁹⁾ Téměř v každém venkovském museu nalezneme je mezi svatostkami. Dle údajů Maxe Kemericha³⁰⁾ a B. Müllera³¹⁾ je medaile sv. Benedikta obzvláště působivá proti kouzlům a ďábelským rejdům, proti moru dobytčímu, proti otravám jedy, proti šíření moru vůbec, proti kamenu močovému, proti krvácení, proti blesku. Pro mimořádný způsob pověřenceho užití medaile uvádím příklady: Jistá paní trpící bolestným zánětem v uchu, „že krev s hnisem z něho vytékala“, vložila medaili sv. Benedikta do ucha a byla prý uzdravena. Jiná měla dítě nemocné zánětem v hrdle. Ponořila medaili do vody, kterou dala děcku vypít, a dítě se rychle pozdravilo. Medaile sv. Benedikta přichází velmi často nalepená v papírových škapulířích.

Církev dávno zapovídala dvojí druh amuletů a talismanů, jejichž moci křesťanský lid důvěřoval podle obyčeje pohanského: totiž phylacteria a ligatury.³²⁾ Phylacteria (characteres, amuleta, brevia, precaciones) byla hotovena v době konstelace určitých souhvězdí tím, že črtány na destičku dřevěnou, kovovou, na papír symboly a různé čary, které pak lid nosil na těle. Stav se křesťanem črtal věřící místo pohanských značek značky a symboly křesťanské a nosil je s velikou oblibou. Ligatury jsou původně stužky, pásy z rostlin, kteréž zavěšovány s rozličnými zaříkadly na hrdlo.

Sem dlužno zařaditi vyobrazený škapulíř s obrazem sv. Jana N. (viz obr. č. I. — 3.) z let asi 1740.³³⁾ Není to však škapulíř v pravém slova smyslu,

²⁹⁾ Na med. sv. Benedikta přichází na jedné straně kříž se zažehnaváním sv. Benedikta, na druhé velmi často zažehnavání papeže Zachariáše († 752), proti moru, proto byly med. nazvány morové amulety. — Toto zažehnavání skládá se z 18. písmen

(Z + D . L . A . +),

slov, jimiž počíná některý žalm, nebo modlitka proti moru. Písmena jsou oddělena sedmi + (magické číslo). Blíží viz u *Donebauera* č. 5075.

³⁰⁾ *Dr. Max Kemerich*, *Aus der Geschichte der menschlichen Dummheit*, München 1912, str. 223n.

³¹⁾ *B. Müller*, l. c., str. 43.

³²⁾ Srv. *Č. Zíbrt* l. c., str. 45—51. V archivu jindřichohradeckém zaznamenáno r. 1590, že Janek služebník pana Jiříka Vratislava, obdržel odměnu za to, že jest zlato v kameni fasované, které JMt. vždycky při sobě pro dnu (gicht) nositi ráčil, zase našel, které ztraceno bylo. — I proti moru nosívali staří Čechové „stříbrný jablíčko na hrdlo v morní čas“. — Zuzana Černínová píše svému synovi Humprechtovi: „Posílám Ti teď grošiček zlatý z svého hrdla, který jsem nosila proti mornému nakažení“.

³³⁾ Datování umožňují tyto okolnosti: V září 1925 vypukl požár v mikulášské věži v Praze-III. V makovici nalezena byla jednoduchá plechová krabice, nyní uložená v archivu města Prahy. S dovolením archiváře p. Dr. Vojtěška prohlédl jsem obsah krabice. Uchované v ní listiny dokazují, že obsah vložen r. 1752. Pod listinami byla bromniční svíčka, dva balíčky s mincemi, dále medailon ve stříbrném rámečku s broušenými skly rozměru 33 × 39 mm. Uvnitř medailonu z průsvitného vosku s Božím Beránkem a nápisem AGNUS DEI na lici obraz sv. Anežky s nápisem S. AGNES na rubu. Dále ovální relikviář s ostatky svatých pod sklem v černém rámečku, tři mosazné křížky, jeden křížek cínový dvojramenný a tři bronzové medailky

neboť tímto slovem rozumíme dva stejné kousky čtyřhranné látky, které spojené tkanicí nosili i dosud nosí členové bratrstva na těle tak, že jeden kousek jest na prsou, druhý na zádech. Právě škapulíře bývají posvěceny knězem a slavnostně oblékány členům, kdežto vyobrazený škapulíř byl vyráběn a prodáván asi proti předpisům, ač církevní schválení bývá na nich přece vytisknuto. Lid takovýmto škapulířům věřil a nosil je zavěšeny ve vyšíváných pouzdrech na těle.³⁴⁾ Vyobrazený škapulíř je složen z devíti rytinek světců, pod něž jsou vlepeny složené modlitby žádající na určitém světci ochranu proti zlým duchům, proti přízrakům, proti uhranutí a pod. Modlitby blíží se svým obsahem zaříkávání. Pod obrazem sv. Jana N. vlepeno jest zaklínadlo. Dole čteme církevní schválení: Fr. Bartholomeus-Rocca de Palerm. Inq. Taurini vidit permittitque, imprimatur. Ve středu pod obrázkem pražského jezulátka vidíme na černém podkladu nalepeny odznaky umučení, voskové pečeti, bylinky, zvláště posvěcenou kočičku, plavuň, semeno nebo větévku, vesměs součásti vykuřovadel, dále korál proti uhranutí a do jakési hliněné masy vytisknuté obrázky patronů: P. Marie svatohorské a sv. Jana N. Jsou to magické prostředky opatřené textem na malých ústřížcích. Zde jest nalepena i tenká bronzová medaile sv. Benedikta. Pod obrázkem P. Marie čteme modlitbu ke svatým třem králům se zaklínadlem proti zimnici. Pod obrázkem svatého Ignáce jest složena rytinka s celou skupinou svatých kolem benediktinského kříže. Střed této rytinky tvoří milostný obraz P. Marie z kláštera voršílek v Laa. Rytinka má latinské texty. Dole: Contra maleficia, pestem et — contra ignem, tempestates.

Amuletů jako ochranných prostředků církev nikdy neschvalovala, naopak vždy je zavrhovala, jak o tom svědčí článek Dra Podlahy v bohovědném slovníku (praví na str. 402. že amulet jest pověřený prostředek proti kouzlům a nehodám). Je však jisto, že zbožní, pravověrní katolíci kupovali a dávali svěřit škapulíře toho druhu, jaký je zde vyobrazen, podobně jako medaile sv. Benedikta a sv. Oldřicha (Udalricha), aby je zavěšené na těle užívali v potřebách, na něž bylo poukázáno. Andréa, Pachinger a jiní věrohodní autoři přinášejí sdostatek dokladů, že amulety jakéhokoliv druhu církví neschválené byly prodávány v klášterech, poutních místech a že byly kněžími doporučovány.

s obrazem sv. Ignáce, s rozevřenou knihou v rukou a zrakem upřeným vzhůru v levo na zářící I. H. S. Líc: S. IGN-D. LO. S. I. Rub: obraz sv. Františka Xav. bez opis. Rozměr 20 × 23. Konečně tam ležel papírový škapulíř v červeném koženém povlaku s vyrytými zlatými ozdobami, téměř shodný s škapulířem zde vyobrazeným.

³⁴⁾ V severní Itálii a v alpských zemích vyskytují se takové škapulíře v hojném počtu. Dosud je najdeme tu a tam v rodinách uchovány po prabábách. Některé exempláře má Národopisné museum. Kladly se na okna a pod krov proti bouři a blesku. V Poděbradech je v okresním museu také vystaven jeden exemplář. Dále je tam aršík malých rytin s obrazem „Piety“. Tyto obrázky se stříhaly a lepily dobytku na rohy, na chomout nebo do chlévů proti dobytčímu moru (podle sdělení p. lékárníka *Hellicha*).

Doba od poloviny 18. stol. jest charakterisována úpadkem katolické zbožnosti a zároveň i úpadkem církevního umění, pokud jde o svatostky.

Č. 1. Škapuliř asi z r. 1740.

V této době osviceného rozumu, jenž chtěl chápat i nadsmyslné věci racionalisticky a s hlediska vývoje historického, nebylo místa pro nábo-

Č. 2. Škapuliř: Magické prostředky ve středu pod obrázkem pražského jezulátka. (zvětšeno).

ženské zanícení doby barokní. Činnost církevních řádů a duchovenstva nahražována je činností učených společností, vedených ideami zejména zednářskými. Tak došlo k zrušení řádu jezuitského v r. 1783, zákazům

Č. 3. Škapulír: Rytinka se skupinou svatých pod obrázkem svatého Ignáce.

poutí, církevních průvodů, rušení bratrstev a kostelů. Tato doba, rodící velkou revoluci francouzskou a připravující dráhy novému umění světskému, musila přinést úbytek a úpadek medailérství církevního.

II.

Náboženské symboly mají už naše první mince, denáry. — Význam symbolů ve středověku. Kultus světců na českých denárech. Jména jejich určují kostel a tím knížecí úděl. — Poutní odznaky ve stol. 12. až 15. (odzn. vyšehradský). — Husitské války přerušily rozvoj poutnictví na dobu 150 let. — Škola jáchymovských mistrů ve stol. 16. a její zánik. — Protireformace po r. 1620 přináší nové druhy medailí nábož. na různé slavnosti církevní. — Jejich nízká umělecká úroveň až do pol. 17. stol. — Med. intronizační duchovních osob. — Množství rozmanitých řádů v Čechách. — Slavnosti církevní ve stol. 17. a 18. nabyly velikého lesku. Jezuité stali se pořadateli slavností, organizátory společných poutí a zakladateli nových pout. míst, družin a bratrstev. — Rozšíření medailí Petra a Pavla Seela a jejich školy a prací mistra I. N. v Čechách. — Skupina italských svátostí hlavně v jezuitských místech poutních. — Rozkvět barokní med. náboženské (Vestnerova med. na 100letí založ. Lorety). — Barokní zbožnost. — Svatojánská kanonisační, její historie na medailích. — Otisků medailí do směsi hlíny a vosku se užívá jako středu relikviářů. — Zachované olovené formy z kláštera Uršulinek v Praze. — Korunovace milostných obrazů. — Med. neznámých českých rytců 18. stol. — Napodobeniny židovských šekelů, jako med. poutní u „božího hrobu“ ve Zhořelci, na Petříně a jinde. — Zrušení řádu jezuitského r. 1773. — Rušení poutních míst a bratrstev za Josefa II. r. 1783–90, svatostky téměř zanikají. — Na konci 18. století nastala móda křesťanských medailí. — Přehled med. nábož. v první pol. 19. stol. — Amulety v podobě medaile neb reliéfu jsou hojně rozšířeny po Čechách. — Množství dochovaných med. sv. Benedikta proti moru a j. nemocem. — Medaile s obrazem světců k účelům světským (sv. Hubert na Šporkových med. a pod.) — Hojnost obrazů světců na pečetidlech měst a vesnic i cechů i v erbech pánů. — První výstava souboru nábož. med. r. 1896 na výstavě národopisné. — Po druhé r. 1924 nebyly vystaveny samostatně. — Sbírka Killianova a Donebauerova a jejich význam. — Návrh na roztřídění medailí náboženských ze zemí koruny české i medailí z ciziny k tomuto území hledících.

Náboženské symboly a výjevy zobrazují už nejstarší české peníze — denáry. Křesťanství, nehledíc k době cyrilomethodějské, přišlo k nám od západních národů kulturně vyspělých a je tudíž přirozeno, že přineslo všude, kde zakotvilo, vedle nových idejí také mnoho zařízení praktického života, na př. i mincovnictví. — Bylo hned od počátku nepřátelské penězům; „mamon“ platil za cosi nečistého a Bohu protivného. Různé symboly na obrazech i v nápisech měly proto učiniti peníze méně hříšnými. I posvátné tajemství čísel, jmenovitě čísla 3, jež značí svatou Trojici, bývá vyjádřeno na mincích těch dob písmeny nebo obrazy: křížem, prstenem, koulemi, hřeby. Dále bývá vyobrazen lev, beránek, ryba a pod. Středověká fantasie vytvořila řadu představ zvířat i nestvůr, které symbolisovaly náboženský živel. Křížácké výpravy přidaly ještě řadu nových představ. Lid viděl kouzlo v písmenech abecedy, dále v obrácených a zpět běžících písmenkách i nápisech, v samém

kříži, v „boží ruce“, ve lvu, orlu, meči.³⁵⁾ — U nás počínají mince knížetem Václavem sv. a Boleslavem I. Je pochopitelné, že zobrazují symboly křesťanské: kříž a kaplici, nebo nápis „Dextera Dei“, rybu, beránka a pod. Ale nikde nenajdeme ve středověku kult světců, hlavně zemských patronů v takovém množství, jako na denárech našich.³⁶⁾ Už denáry Jaromírovy připomínají nám jméno svatého Václava a brzo potom svatého Vojtěcha.³⁷⁾ Tento zvyk se udržuje až do doby brakteátů. Obrazy, případně jména světců, určují numismatikům místní kostel, jeho zasvěcení a tím i knížecí úřed.³⁸⁾ Svatý Petr, patron úřadu brněnského, se vyskytuje již za Břetislava I., svatý Jan Křtitel, patron znojemský, je vyobrazen na denárech knížete Luitolda znojemského, r. 1092—7 a 1100—12, archanděl Michal na denárech vévody Přemysla 1197—8. Brakteaty nemají již obrazy světců; teprve Jan Lucemburský dává na malých penězích pražských raziti poprsí sv. Václava. Počínaje Václavem IV. až do Ferdinanda I.

raženy dukáty se sv. Václavem, jehož obraz vidíme pak ještě r. 1611 na dukátech Matyáše I.

Ze století 12. až 15. zachovaly se nám, ovšem velmi pořídku, poutní odznaky, které si poutníci přišívali k šatům.³⁹⁾ V městském museu pražském uložen jest takový odznak tvarů románských. Zvláště pozoruhodný je gotický odznak poutní z Vyšehradu. (Viz obr. č. 4.) Je to olověný prolamovaný relief rozměru 61 × 39 mm: Pod gotickou arkaturou, posázenou kraby, je v hořejších třech čtvrtinách ohraničeného prostoru kříž, pod nímž v levo stojí z předu sv. Petr v celé postavě s tiarou na hlavě, držící v levé ruce klíč. V levo bokem obrácený a rozkročený sv. Pavel má na hlavě korunu a opírá se o kopí. Ve spodní čtvrtině jsou tři znaky: Vyšehrad (2 skřížené klíče), ve středu orlice a v levo český lev. Ouško a část arkatury chybí.

Č. 4. Poutní odznak z Vyšehradu.

Poutě se ve stol. 14. konaly jednotlivě a ne v průvodech jako od konce stol. 16.,⁴⁰⁾ lze je tedy stěží srovnávat s poutnictvím doby barokní, kdy dosáhlo vrcholu svojí organizací, počtem uctívaných míst a oblíbeností

³⁵⁾ Srv. Ferd. Friedensburg, Die Münze in der Kulturgeschichte a Symbolik der Mittelaltermünzen.

³⁶⁾ Ed. Fiala, Kult světců na mincích staročeských, Literární Almanach z r. 1915, Praha, Československá tiskárna.

³⁷⁾ Nejkrásnější vyobrazení obou je na denáru Vladislava I. z let 1120—1125, Fiala, České denáry, tab. XV, č. 15.

³⁸⁾ Jos. Smolík, Denáry úředních knížat na Moravě, Rozpr. Č. Ak. tř. I., r. V., č. 1, 1896.

³⁹⁾ Poutní odznaky jednostranné se nosí vlastně ještě dnes.

⁴⁰⁾ Stejskal, I. c., II., str. 65.

ve všech vrstvách lidu katolického. — Náboženský konflikt podnícený mistrem Janem Husem a zápas, jenž se později rozpoutal mezi většinou národa českého s nejvyšší mocí církevní a s předními mocnostmi křesťanského světa, přerušil pak na dobu asi 150 let vývoj poutnictví v Čechách. Jedině v Kájově se prý udržely poutě nepřetržitě.⁴¹⁾

Ve stol. 16. upoutá nás v dějinách náboženského medailerství významný zjev, skupina medailí jáchymovských.⁴²⁾ Počátkem tohoto století se objevilo v Jáchymově neobyčejné bohatství stříbra. Obchodníci, zlatníci a umělci oboru zlatnického a ryjeckého hlavně ze Saska a Bavor utvořili zde znenáhla školu. Zabývali se výrobou tak zvaných biblických medailí, jichž známe na 400 typů, které byly s oblibou používány jako dary vánoční, novoroční i ke křtinám. Zobrazovaly výjevy ze Starého i Nového zákona. Jsou to práce zcela zvláštní, pracované buď ploše jako tolary, aneb do hloubky, většinou dle současných rytin. Tehdy dostává německá medaile ráz náboženský hlavně vlivem reformace. Skupina saská, česká a kremnická vystupují v současném medailerství zvlášť do popředí.⁴³⁾ Reformní hnutí se odráží v soudobých rytinách a tudíž i ve výběru obrazů pro jáchymovské medaile, na nichž lze viděti snahu přiblížit se jim i technicky. Pozoruhodné jsou medaile t. zv. morové s hadem, dále medaile na svobodné užívání kalicha a Husovy tolary.⁴⁴⁾ Také nejstarší známky v Jáchymově spadají sem.⁴⁵⁾ Jsou to známky chudinské, které mají obraz Adama a Evy pod stromem poznání a jichž se užívalo v jáchymovském špitále, zřízeném asi roku 1521. Dále jest jmenovati početní groše s obrazem sv. Vavřince s palmovou ratolestí, které Fiala připisuje Lorenzovi hr. Šlikovi, a poč. groše s obrazem sv. Vavřince s rostem opřeným o pravé rameno a poč. groše s archandělem Gabrielem a P. Marií ze skupiny horního hejtmana Könritze v Jáchymově. Jáchymovské medaile zanikají za Rudolfa II. V době Matyášově jsou to již jen práce zcela řemeslné, upadající s blahobytem města. Poslední výhonek možno stopovati až do r. 1616, kdy zjištěna jest medaile s českým nápisem zobrazující narození Páně, MČ 27/1, která znamená naprostý úpadek medailerství.

Vítězství na Bílé Hoře r. 1620 je vítězstvím katolicismu a proti-reformace. Obnovené zřízení zemské z r. 1627 prohlásilo za zrušené, co odporuje římské církvi, a tvrdý mandát z téhož roku vyhání ze země všechny, kdož by se nechtěli srovnati s panovníkem u víře. Tato doba přináší zcela

⁴¹⁾ J. Vávra, Vývoj kultu mariánského v koruně české. Mariánský almanach na r. 1905, Praha str. 150.

⁴²⁾ Jest podivno, že Müller ve svém díle Medaillen und Münzen im Dienste der Religion o těchto medailích nemluví.

⁴³⁾ Med. tyto tvoří tedy skupinu samy pro sebe a připravovaná systematika je teprv řádně zhodnotit.

⁴⁴⁾ Z medailí portrétních poukazují na portrét pražského arcibiskupa Berky z Dubé z r. 1592 (Doneb. 4632).

⁴⁵⁾ E. Fiala, Die ältesten Raitpfenige Joachimsthal's (zvl. otisk z Num. Zeitschrift).

nové a u nás neobvyklé druhy medailí: na různé církevní slavnosti, procesí, založení kostelů, kaplí atd. Tak dává r. 1627 opat strahovský Kvestenberk raziti medaili na přenesení těla sv. Norberta do Prahy (Donebauer č. 4708—10). Tuto medaili přidělujeme Donátu Starckhovi nebo Křištofu Engelhardtovi. Týž opat jest činným při slavnosti položení základu poutního kostela řádu servitů na Bílé Hoře r. 1628. Této slavnosti zúčastnil se sám císař a medaile (Donebauer č. 4722) zobrazuje Ferdinanda II., jak kleče přijímá korunu z rukou Panny Marie Vítězné, na reversu pak bitvu bělohorskou. Do Jilového se pořádá r. 1627 první poutní procesí z Prahy ke kapli P. Marie loretánské u kláštera minoritů. Stříbrná medailka (Doneb. č. 4232) s nápisem: Fit prima processio zobrazuje na druhé straně kapli loretánskou nesenou anděly. Podobně vydána na čtvrté procesí r. 1630 medaile (D. č. 4233) s nápisem: Fit quarta processio⁴⁶⁾ Na založení kostela a residence jezuitů v Březnici Přibíkem Jeníškem z Oujezda a jeho manželkou r. 1638 se nám zachovala v Národním museu medaile (vyobrazena na *tab. XII., č. 15*). Téhož roku 1638 přenesen zářný obraz Panny Marie Staroboleslavské, uloupený saským plukovníkem Hoffkirchem.⁴⁷⁾ Na zakročení katol. šlechty s Benignou Kateřinou z Lobkovic v čele zapláceno výkupné v Lipsku a obraz vrácen. Veliké slavnosti uspořádány v Praze a ve Staré Boleslavi. Vracený obraz, z počátku u paní z Lobkovic chovaný, byl umístěn v Loretě a pak nesen v průvodu, jehož se účastnily všechny duchovní řády měst pražských. Obraz umístěn na zvláštním trůnu zdobeném perlami a drahokamy a nesen 4 preláty. Za ním krácel sám císař až k obvodu Prahy, kde vsedl s družinou do povozů. Medaile s obrazem P. Marie v plamenné záři s nápisem na reversu jest dílem Salomona Sculteta (D. 4086).⁴⁸⁾ Jsou to práce úpadkové. I svojí formou jsou podobny více jetonům nežli medailím. K jejich řádnému zpracování nebylo v té době, nejméně do pol. stol. 17, povolanych lidí. Lépe je provedena medaile bronz. na posvěcení základu kostela sv. Ignáce v Praze arcibiskupem hr. z Valdštýna r. 1678. I svěcení kostela sv. Václava na Malé Straně r. 1685 bylo zvěčněno ovální medailí velmi vzácnou s poprsím Leopolda I. s nápisem na reversu vyrytým (D. 4638.) Podobně dobře ilustrují dobu práce Öffingerovy na svěcení kostela křižovníků v Praze (D. 4635—6) a kostela v Plasích r. 1688 hr. Valdštýnem (D. 4614). Prostomyslné jest umístění poutníků na medailích vydaných hr. Fr. Antonínem Šporkem na založení kaple u Malešova k r. 1697 (D. 3916—7), i na narození třetího děcka r. 1699 (D. 3918—9), zhotovených rytcem dosud neznámým.

Podle vzoru korunovačních medailí panovníků dávali sobě i církevní hodnostáři raziti medaile intronisační. Tak je ve sbírkách Nár. musea

⁴⁶⁾ Killian, Verzeichniss der ausschl. böhm. Münzen u. Med.-Sammlung, Vídeň 1858, ji uvádí také č. 4635, s nápisem FIT TERTIA . . .

⁴⁷⁾ Jan Kř. Vořka, Památky staroboleslavské, Praha 1879, str. 337n.

⁴⁸⁾ Eckert, I. c., II. 265.

vzácná zlatá medaile intronisační pražského arcibiskupa Arnošta Harracha⁴⁹⁾ (vyobr. na *tab. XII., č. 16*). Je rozměrů 41½ × 50 mm a ovální. Líc má poprsí kardinála s čepičkou na temeni hlavy, s vousem na rtu i na bradě. Opis: ERNESTUS. S. R. E. PRESB. CARD. AB. HARRACH. Rub: znak rodový, nad ním kardinálský klobouk. Opis: ARCHIEPS. PRAG. AC. REGNI. BOHAE. PRIMAS. ET PRINCEPS. Dole pod znakem letopočet 1629. Je to asi práce Donáta Starckha. Dále jsou známy intr. medaile hraběte z Valdštýna z r. 1688 (D. 4633), vyšehradského probošta hr. z Königsegg z r. 1698 od Öffingera (D. 4681) a jiné.

Již ve století XVI. a XVII. mají Čechy veliké množství klášterů řádů domácích i cizích, které přinesly k nám mnoho nového a nezvyklého v oděvu, obřadech, v legendách i ve způsobu života duchovního. Uvedu několik dat z jejich historie.⁵⁰⁾ Řád servitů usazen r. 1627 u sv. Michala v Praze I., r. 1666 obnovil klášter v Praze-II. na Slupech a v Rabštejně, r. 1677 v Nových Hradech, r. 1696 u Králík, r. 1737 v Konojedech. Řád bosých karmelitánů, jejichž člen P. Dominik nesl obraz P. Marie na Bílé Hoře, byl usazen u Matky Boží Vítězné v Praze a r. 1666 v Pacově. Obutí karmelitáni usazení od r. 1627 u sv. Havla v Praze a r. 1660 v Chýších. Dominikáni, kteří přežili bouře v Praze na Újezdě, v Plzni a Budějovicích, nabyli po r. 1620 mnoho nových sídel: v Praze u sv. Jiljí, v Ústí n. Lab., v Chebu, v Jablonném, v Klatovech, Chomutově, Litoměřicích, Nymburce, Písku a Nových Dvorech. Vynikli jako pěstitelé pobožností růžencových. Španělští benediktini uvedení r. 1636 na Slovany v Praze; zde, jakož i r. 1662 na Bezděži zavedli poctu Panny Marie Montserratské. Řád sv. Františka usazen byl r. 1659 v Hájecké Loretě u Prahy, dále v Bechyni, od r. 1694 v Hejnici (Haindorf) u Friedlandu. Piaristé usazení na panství v Kosmonosích r. 1688, kdež zřízena kolej při Loretě r. 1651 vystavěné. Cisterciáci působili na poutních místech: Vyšší Brod, Zlatá Koruna, Kájov, Doudleby, Týnice u Plas, Račice u Duchcova. Křižovníci s červenou hvězdou na Chlumu sv. Máří u Falknova. Kapucíni se oddávali kultu mariánskému mimo pražskou Loretu ve svém klášteře hradčanském, od r. 1690 v Maria-Sorg u Jáchymova. Premonstráti strahovští, nabývše r. 1622 svého panství Milevska, zvelebili r. 1650 Sepekův, kdežto Klokoty pustili benediktinům španělským. Později zřídili benediktini medličtí r. 1712 toto místo znovu a rozšířili je. Benediktini broumovští zřídili r. 1733 ve Hvězdě u Police poutní kapli. Augustiniáni v Praze na Karlově a Augustiniáni bosáci na Zderaze v Praze, jakož i ve Lnářích od r. 1684 pěstovali hlavně kult mariánský, pauláni v Nové Pace od r. 1658, piaristé v Litomyšli od r. 1721. Vedle

⁴⁹⁾ Killian popisuje pod č. 5618 měděnou pozlac. med. arcib. praž. hrab. Lambergova r. 1606, († 1612). Líc: poprsí s nápisem CAROLUS ARCHIEPS PRAG: PRINCEPS LEG. NAT. Rub: obraz stromu: OMNIA FLOREBUNT PROSPICIENTE DEO - SPES.

⁵⁰⁾ Viz uved. čl. J. Vávry Vývoj kultu mariánské v koruně české v Mariánském almanachu na r. 1905, str. 149 a násl.

těchto známe celou řadu poutních míst v době pobělohorské, péči katolické šlechty buď oživených neb nově zřízených.

Z nejvýznačnějších zjevů století 17. a 18. jsou slavnosti církevní. Pořadatelé těchto slavností byli především jezuité, kteří pochopili působení lesku na mysl davů. Jejich činnost ovlivňuje i působení jiných řádů u nás.⁵¹⁾ Do Čech přišli r. 1556, 16 let po svém založení, a to ke sv. Klimentu v Praze. Měli tuhou kázeň, hájili katolicismus, nelekajíce se žádného prostředku. Zaváděli společné poutě, na př. r. 1577 do Boleslavi, r. 1588 do Šejnova.⁵²⁾ Organisovali tak poutnictví, jež nabylo obrovských rozměrů a přinášelo velké užitky duchovenstvu, hlavně řádovému. V té době vykonávají přitažlivost různá poutní místa a církevní řády neopomenuly zajisté již v té době dávati lidu různé svatostky, jako upomínky na pouti, církevní slavnosti a mocné působení různých světců hlavně z řádu jezuitů. Lid hrnul se do kostelů vyzdobených novou barokní nádherou a věřil v pravost ukazovaných relikvií, jimiž Praha byla přeplněna jako žádné jiné město střední Evropy, sdružoval se v bratrstva a kongregace.⁵³⁾

Bratrstva a družiny nosily hojně na stužkách a na růžencích medailky.⁵⁴⁾ Jest však malý počet těch, jež lze dnes přidělit na základě nápisů. Většina má pouze obraz světice nebo světce s jeho jménem; bratrstvo, které je

⁵¹⁾ Zdeněk Wirth, Kutná Hora, Praha 1912, kap. IV., charakterisuje působení jezuitů v Čechách takto: „Jezuité, kteří ocitli se v popředí protireformační agitace, projevovali k císařům oddanost. Císařské orly upevňovali na portálech a věžích svých ohromných a nákladných residencí (v Kutné Hoře má půdorys tvar písmene F = Ferdinand) — přízně lidu dovedli si získati malými pozornostmi k domácí historii. Učili a kázali česky, malovali české patrony, okázale slavili jejich svátky, respektovali staré zvyky na př. v Hoře dovolili postaviti sochu klečícího horníka v cechovním starodávném oděvu na pilíři v chrámě sv. Barbory mezi sochami svatých. Jsouce výborní znalci lidské duše, postřehli brzo náladu doby a dovedli vyhověti požadavkům nové složky tehdejších časů, totiž smyslné, vášnivě zbožnosti širokých vrstev. Kvietism doby předbarokní změnil se vlivem a působením kazatelů, nastala nová zbožnost, záležející ve stále stupňovaných individuálních citech náboženských — touha po sensacích.“

⁵²⁾ Stejskal, I. c. II., 27.

⁵³⁾ Jest známo, že hned po válkách křížových v Čechách, na Moravě i ve Slezsku byla zřizována ve městech bratrstva mariánská, kromě bratrstev pod titulem jiných svatých, (Praha, Ústí n. L., Kadaň, Kladsko, Nové Hrady, Kaplice). Ale teprve jezuité vytvořili bojovné ovzduší zakládáním mariánských sodalit, čili družin. Počali v Římě, kde založili první družinu r. 1563. V Praze utvořili r. 1573 kongregaci mariánskou vlašskou, která zřídila vlašskou kapli u kostela sv. Salvátora u mostu r. 1595 a později vlašský sirotčinec. R. 1575 se utvořila v konviktu sv. Klimenta mariánská družina akademická, podobné byly zřizovány všude, kde měli jezuité svoje koleje. K nim přistupovaly družiny měšťanské a šlechtické. Jezuité vzali do své péče poutní místa, hlavně mariánská: Boleslav, Šejnov, Tuřany, i novější Chlumeck, Vambeřice, Vartu, Sv. Horu. V Římově vystavěli r. 1650 Loretánský dům. Zavedli úctu sošky Matky Boží Foyenské od r. 1629 u sv. Mikuláše na Malé Straně, dále v Jíčině, Hradci Králové a Brně. Srv. J. Vávra, I. c., str. 151n.

⁵⁴⁾ Bratrstva mívala tištěné regulky, některé s rytinkou milostného obrazu z kostela, v němž se konala pobožnost. Tyto jsou důležitou pomůckou k určování

nosilo, není označeno. Přidělení určitému bratrstvu nebo družině můžeme jen ty, které označení bratrstva již mají, na př. bratrstva svatojanského v Libáni založeného r. 1764 (D. 4525) s opisem CONFRATERNITAS LIBANÆ . . . , nebo vlašské kongregace u sv. Klimenta s obrazem P. Marie z tohoto chrámu (Kil. 4205). Jinou takovou popisuje Killian (č. 4292) s obrazem P. M. z kostela křížovníků s červenou hvězdou a klášterním znakem. Je to medaile bratrstva pěti ran Krista Pána. — Med. bratrstva Ježíš, Maria, Josef v Loretě na Hradčanech uvedena je bez bližšího popisu u Kil. č. 4303. Einsiedel v kraji plzeňském měl při kostele bratrstvo, jehož medaile má znak kláštera v Teplé, nad nímž jest v oblaku jazyk sv. Jana. Lic: TUTELARIS — CONFRATERNITATIS EINSIDLÆ. Rub: obraz sv. Jana v oblacích, dole zemský znak český. Opis: THAUMATURGUS — REGNI PATRONUS (Kil. 4631). Med. bratrstva sv. Jana na Skalce v Praze má dle Kil. č. 4297 na aversu obraz pouti sv. Jana do Boleslavi a na reversu zavraždění sv. Václava. Dále možno určit kusy, o nichž zjistíme, že je členové dotyčného bratrstva nosili. Naprosto nelze však přidělit určitému bratrstvu svatostky, které sice členové nosili, ale jež nosili i věřící nečlenové. Některá bratrstva měla medailky různého provedení i materiálu, řezané, lité a ryté, na př. arcibratrstvo sv. Jana N. u sv. Víta nosilo takové na levé straně prsou.⁵⁵⁾ Vznesené osoby té doby nosily medailony s pergamenovým miniaturním obrázkem pod fasetovanými skly ve stříbrném ramečku, jež byly často uzpůsobeny jako relikviaře.

Vůbec přináší konec 17. stol. hojnost náboženských medailů různých řádů, bratrstev a hlavně hojnost medailů poutních a růžencových, jež jsme uvykli nazývati svatostkami. Dováženy byly většinou z Německa z dílen Petra a Pavla Seela a jejich školy. Bratři Seelové pracovali hlavně pro kláštery benediktinské v Salzburku, v Rakousích, v Bavorsku a pravděpodobně i v českých zemích. Do této skupiny, charakteristické pro konec stol. 17., náležejí různí mistři, kteří neznačkující zůstali anonymní, ale jejichž práce ihned prozrazují svůj vzor. Jiní značkují C. S., I. S., V. S. (V. Seitz v Pasově 1688—1706), G. A. a I. N. Tato poslední značka jest velmi hojná. Pachinger ji uvádí ve svém doplňku k Zellerově monografii o medailách bratří Seelů na deseti kusech. Bernard (Medaillen und Plaketten) uvádí 38 různých poutních míst, kde značka ta přichází. Vyobrazená (na tab. XII., č. 18) mosazná med. srdcovitá má na líci obraz kostela na sv. Hoře s milostnou soškou nad ním, na rubu má obraz P. M. klatovské a P. M. z Neukirchen se šavlí v hlavě. Vyobrazená med. stříbrná (na tab. XII., č. 20) z Nár. musea s obr. P. M. z Křesic má značku V. S. Medaile vyobr. na tab. XII., č. 19 s P. M. staroboleslavskou a na rubu se sv. Václavem se 4 bakulkami, dále med. s obrazem P. M. z Chlumu, jejíž avers je zde vyobrazen na tab. XII., č. 22, jsou z tenkého stříbrného plechu; jim se podobá

a přidělení svatostek podobně jako poutní obrázky, jichž sbírání jest pro sběratele svatostek příkazem.

⁵⁵⁾ Jul. Max Schottky, Die Karolinische Zeit, Praha 1830, str. 47.

oboustranná medaile vyobr. na *tab. XII., č. 21.* Podobně srdcovitá meč. (vyobr. na *tab. XII., č. 26*) s P. M. staroboleslavskou, na rubu se sv. Janem N., na tenkém stříbrném plechu, jest bez značky (jsou vesměs majetkem Nár. musea). Dále sem náleží srdcovitá med. s P. Marií svatohorskou a sv. Janem (*tab. XII., č. 17*).

Od této skupiny se zřejmě odlišuje skupina italských mistrů také většinou nezjištěných. Tyto práce objednávány byly hlavně z Říma pro poutní místa: Budějovice (řád dominikánů), Kutná Hora (řád jezuitů) Chlumeck (řád jezuitů), Stará Boleslav s obrazem zavraždění sv. Václava (D. 4096, na reversu se sv. Norbertem). Pro Prahu: Vyšehradská Madona, (D. 5274), sv. Jan N. (D. 4745), karmelitáni (M. Č. 78/10) Jsou to vesměs výrobky 18. století.

Začátkem stol. 18. uzrává umění barokní k vrcholným projevům hlavně v bohatě zdobených stavbách, ale i v malbě a medailérství. Vestnerova medaile na sté výročí založení hradčanské Lorety r. 1728 jest barokní freska v malém — jak praví prof. Žakavec ve své zprávě o naší výstavě medailí z r. 1924. — Doba je plná živosti, umělec se vyjadřuje v neklidných liniích, Obrazy jsou sytých, jako tekoucích barev. Vzduch jest pln divných zvěstí o zázracích, jichž líčení plní vrchovatě literaturu projevy své vše strhující víry. Poutníci snášejí do poutních míst ohromné bohatství. Není divu, že se objevují i nová místa poutní, odkud si poutníci na památku odnášejí i různé medaile. Ohromná a slavná procesí k milostným obrazům a soškám nebo pouť k hrobu svatojanskému jsou živou ilustrací zvýšené citovosti nového katolicismu a jeho působení na smysl davu. Nastala doba, kdy se pátrá po příležitosti, která by mocným dojmem naplnila mysl věřících. Shledává se, že ten který muž či žena, kteří žili svatým životem, nejsou dosud církví uznáni, a hledá se průvodní materiál ke kanonizačnímu procesu.

Klasickým dokladem jest kanonisace sv. Jana,⁵⁶⁻⁵⁸ jejíž historii lze stopovati na medailích často umělecky a vkusně provedených. Katolický svět celá desetiletí žije v napětí. Roku 1695 podána žádost do Říma a obnovena příštího roku samým císařem Leopoldem I. Arcibiskup Khünburg zahajuje roku 1715 energicky vyšetřování, je vyslýcháno množství svědků v přítomnosti hodnostářů, výpovědi se ověřují notářsky, materiál roste do foliantů. — Pak následují zprávy z Říma, kde dlužno stále intervenovati. Sepisují se petice, které podepisuje celý katolický svět střední Evropy s členy panovnického rodu v čele, aby byl proces urychlen. Toto úsilí korunováno jest prvním zdarem roku 1719. Při novém zkoumání dat naří-

⁵⁶) *Stejskal*, I. c., II. 44. uvádí, že papež Inocenc XI. (1676—1689) požehnal medailky s obr. sv. Jana a udělil těm, kteří je nosili, neplnomocné odpustky. Tyto raženy byly na poukaz Makaria z Merfelic a jsou to asi první med. svatojanské.

⁵⁷) *Schotky*, I. c., str. 107, 110.

⁵⁸) *W. Fr. Reumann*, Hundertjährige Jubelfeier der Heiligsprechung des Heil. Johann von Nepomuk, Praha 1829.

zeném z Říma se stal nevidaný zázrak, vyvolaný city překypující víry: vykopává se tělo světcovo a nalezne se neporušený jazyk v holé lebce. K svatojanskému hrobu se hrnou poutníci, kteří přinášejí dary a vyzdobují hrob. Světec v Římě zapsán do alba divorum v roce 1720 a r. 1721 prohlášen blahoslaveným. Slavnosti, které provázejí toto prohlášení v Praze, ve Vídni a jinde, jsou dle líčení současníků i dle dochovaných rytin prostě velkolepé. R. 1725 následuje druhý nevidaný zázrak: U přítomnosti vysoké šlechty a duchovenstva v kapli sv. Václava naběhne jazyk blahoslaveného Jana v rukou světícího biskupa von Mayern tak, že činí dojem živého. Vlna nové sensace šíří se katolickým světem a způsobuje r. 1729 vyvrcholení celého procesu prohlášením Jana za svatého. Slavnosti, které nyní nastaly připadají nám dnes jako pohádka. Oslavuje se po celý oktáv s nesmírnou pompou za účasti obrovské. Praha jest přeplněna poutníky: hudba, vojsko, zpěv, průvody, iluminace, slavobrány na všech větších náměstích, jásot malých i velkých. Tisíce lidí se zpovídají a jdou k přijímání, tisíce náboženských medailí se rozlétnou z Prahy do světa. Počínaje Antoniem Travanim (medailí na postavení sochy sv. Jana na mostě) pracuje řada umělců⁵⁹) velkého nadání na medailích k uctění světce. Tak Herm. Hamerani (na svatořečení roku 1729),⁶⁰) Jiří Vilém Vestner (na rok 1719, blahoslavení sv. Jana), Petr Pavel Werner (na r. 1720, zapsání do alba světců a med. staroboleslavskou), neznámý mistr pražský (M. Č. 79/1 na r. 1721), Fr. Altomonte (na rok 1729 a pak na založení Skalky⁶¹) r. 1730). Všichni svým uměním přispívají k apoteose sv. Jana, jehož martyrium se stalo téměř výhradním námětem umění náboženské medaile na dobu skoro tři desetiletí. Vrcholu úcty dosaženo postavením skvělého náhrobku svatojanského u sv. Víta r. 1736. Medaile s tímto vyobrazením jest znamenitá práce Zikmunda Docklera (M. Č., 89/2). Vzniká řada svatojanských bratrstev.⁶²) R. 1696 bratrstvo na Skalce v Praze, 1733 v Litni, 1729 v Senožatech bratrstvo sv. Jana a sv. Norberta (případná med. měla by míti oba světce), r. 1758 arcibratrstvo u sv. Víta, r. 1764 v Libáni. V cizině: v Římě u sv. Vavřince r. 1737, v Bamberku r. 1731, v Kostnici, v Benátkách r. 1794 a t. d. Zajímavou skupinku tvoří svatostky svatojanské v podobě jazyka (vyobr. na *tab. č. XI., 6., 7.*). Jsou asi z doby barokní, až na největší, zhotovenou z aluminia na rozkaz monsignora Jäniga (*tab. XI., č. 4.*). V měst. museu pražském nalezl jsem olovené formy na vyrábění hliněných reliefů s obrazem světce nebo jeho jazyka pocházející z kláštera Voršilek v Praze (vyobr. na *tab. XI., č. 10 až 14*). Takových otisků tvořících střed dracounové práce klášterní zachováno mnoho. Mají na sobě pásku s nápisem ex terra S. Joannis Nep., t. j. z prachu svatojanského hrobu.

⁵⁹) M. Č., str. 14 až 19.

⁶⁰) Kanovník Špork obstaral ke slavnosti svatořečení v Římě r. 1729 medailky v šesti různých velikostech. Srv. *Stejskal*, I. c., II. str. 115.

⁶¹) *Eckert*, I. c., II. 239.

⁶²) *Stejskal*, I. c., II. 126.

Požitií takového prachu z hrobu sv. Jana uzdravilo prý paní trpící žaludeční chorobou. Pro nás mají ten význam, že jsou to většinou otisky medailí svatojanských i jiných, z nichž mnohé se snad nedochovaly.

Jiný doklad zvýšené citovosti náboženské této doby barokní jsou tak zvané korunovace milostných obrazů. Vyznamenání to dává církev jenom obrazu či sošce, která 1. požívá neobyčejné úcty, 2. vyniká neobyčejnou starobylostí a 3. která jest oslavena zázraky. Příkladem jest korunovace milostné sošky svatohorské v Příbrami r. 1732. Třetí neděli po Svatém Duchu konána tehdy velkolepá slavnost korunovace u přítomnosti světicího biskupa Rudolfa hr. Šporka. Celé město i Svatá Hora se oděly hávem nejnádhernejším. Kněžstva, poutníků bylo tolik, že je ani posvátné místo nemohlo pojmuti. Slavnosti trvaly celý týden.⁶³⁾ Na paměť raženy pamětní medaile (viz Don. 4262/3), vydány spisy bohatě zdobené rytinami a obrázky, po nichž byla i ve vzdálených krajích čilá poptávka. Podobně veliká slavnost konána 8. září 1732 na Moravě na Svaté Hoře premonstrátů u Olomouce, kde též korunována zázračná soška Madony s děťátkem na paměť 100letého jubilea jejího zázračného přinesení anděly. Opět vystaveny velkolepé slavobrány a pořádána ohromná procesí s velikým leskem. Stříbrnou medaili na tuto slavnost, asi práci Mat. Donnera, ze sbírky Nár. musea vyobrazují (na *tab. XII.*, č. 23). Vedle vzpomenutých již medailí se zachovaly práce dvou neznámých mistrů a to na založení poutnického kostela v Sepekově r. 1727 a druhá se sv. Podivenem a umučeným sv. Janem; ovální, řezaná a zlácená medaile vyobrazená v M. Č. *tab. VI.* Do téže doby náleží medaile M. Č. 82/1 a 2. První má na líci obraz sv. Václava s korunou, na rubu sv. Jana, druhá jest medaile benediktínská z poutního místa Přestic. Rovněž neznámý jest rytec mosazné a zlácené medaile benediktínů v Kladrubech (M. Č. 103/1), medaile je rytá. Ant. Wideman zanechal medaili na sv. Jana N. (D. 4772) s nápisem *Aus Liebe des Nächsten* (zednářská?).⁶⁴⁾

K medailím poutním náleží dále napodobeniny t. zv. židovských šekelů, za něž Kristus byl prý prodán,⁶⁵⁾ relikvie poutníky kdysi velmi hledaná. Nejsou ničím jiným, než-li medailemi poutními. Tyto židovské šekely bývaly v Německu nazývány Silberling a platily půl tolaru. Na jedné straně měly zelenou ratolest Aronovu s hebrejským nápisem Svatý Jerusaleme, na druhé nádobu k vykuřování se slovy Šekel Israel. Prodávány byly odlitky ve stříbře i jemném cínu. Bývalý měšťan ve Zhořelci Georg Emmerich († r. 1507) vystavěl po návratu z cesty do Jeruzaléma ve Zhořelci „Boží hrob“. Návštěvníkům a poutníkům byl prodáván na upomínku

Silberling buď ze stříbra nebo cínu a výtěžek určen k udržování Božího hrobu. Ještě v r. 1850 uvádí Reuman (*Geschichte der Stadt Görlitz*), že se v oltáři nalézala železná skříňka na 30 stříbrných zrádce Jidáše a že lze od kustoda obdržeti odlitky v cínu nebo ve stříbře. Donebauer (č. 5070) uvádí takovou medaili od C. Höfera s malým „Prag“, kulatou, 32½ mm, v cínu. Není pochyby, že této medaile užíváno i v Praze, kde máme Boží hrob na Petříně v r. 1732 založený podle vzoru Božího hrobu v Jeruzalémě. Tam zavedl také v r. 1733 Norbert Saazer, kněz u sv. Vavřince, pobožnost křížové cesty, v Praze velmi oblíbenou. Po roce 1740 se připomíná spor mezi knězem a bratrstvem pražských kuchařů při kostele sv. Vavřince o obětní dary, jichž se kostelu dostávalo.⁶⁶⁾

Ve druhé polovině stol. 18. se zmenšuje počet náboženských medailí, nastává úpadek ve slohu i v provedení medailí růžencových a poutních. Velkou ranou postižena byla jejich výroba a šíření zrušením řádu jezuitského roku 1773 a ovzduším doby Josefa II. Od r. 1783 mizí stará bratrstva a řada poutních míst se více nevzpamatovala. Svatostky u nás téměř zanikají. Následovaly války s Francií, dražota, hlad a finanční katastrofa za Františka I. Teprve po roce 1815 vidíme snahu po obnovení starých poměrů.

Koncem stol. 18. přišly v rodinách měšťanských znovu do módy medaile křestní.⁶⁷⁾ Jsou to pěkné empirové práce A. Guillemarda a F. Stuckharta, J. Langa (D. 5069), J. Lercha (D. 3434), a j., určené pro křtiny, k Novému roku, jmeninám a pod. Medaile určené ke křtu byly raženy hojně do tenkého stříbrného plechu a zobrazovaly křest Páně v Jordáně. Vkládány byly často do ozdobných stříbrných rámečků filigránské práce. Věnování kmotrovo bývalo vyryto na rubu. Medaile určené výslovně k biřmování jsou řidčí. Vedle medailí křestních pracoval A. Guillemard i medaili s obrazem sv. Josefa, na rubu se šesti řádky písma (*tab. XII.*, č. 27); dále medaili na opravu chrámu sv. Pankracia (D. 4580), medaili s obr. sv. Anny, která učí Pannu Marii (D. 5063), a sv. Václava s křížem (D. 4759). — I rok 1829, který přinesl Praze řadu slavností na stoleté jubileum sv. Jana N., přinesl spolu několik pěkných prací Stuckhartových (D. 4660-1), Puttinatiho (D. 4655), Langa a K. Höffera (viz M. Č. str. 26—31). Po úmrtí Guillemarda a Stuckharta používala ražebna firmy Karel Höffer & Sohn některé zbylé matrice a všelijak je kombinovala. Zboží této továrny kleslo po stránce umělecké velmi hluboko. V železárnách hořovických se lily ze železa jemné, velké medaile jednostranné vídeňského

⁶³⁾ J. Jentsch, Svatá Hora, Příbram, 1868, str. 74n.

⁶⁴⁾ Velmi zajímavá jest medaile jednostranná s obrazem těhotné P. Marie na Karlově. Je litá s nápisem na reversu, pochází z r. 1753 a nosily ji porodní báby jako odznak vykonané zkoušky (Kil. 4207) patrně však jen do nastoupení vlády Josefa II. Srv. Dr. Mastný, *Obstetricia in nummis*, Praha 1923, Čas. lékařů čes.

⁶⁵⁾ Friedrich Striebe, *Der jüdische Schekel*, Brüx 1923.

⁶⁶⁾ Eckert, I. c., I. 206.

⁶⁷⁾ Na zrození Krista byl ražen a odlit veliký počet mincí i medailí jakožto dary k vánocům a Novému roku. Jmenovitě jáchymovští umělci zhotovovali takové med. s různými alegoriemi ze Starého i Nového zákona. Křtěnci byli jimi obdarováni tím způsobem, že kmotr upevnil medaili na svíčku, kterou držel při křtu; v Norimberku nazývány ve stol. 18. ražené mince toho druhu Kerzendreier. Srv. Dr. Friedensburg, *Die Münze in der Kulturgeschichte*, Berlin 1909, str. 181.

medailera Heubergera. Z těch dob jest také med. Ignáce Rosnera na poutní místo Bohosudov, Vartu, Sv. Kopeček u Olomouce a Dom. Zafouka na Polici nad Ploučnicí (M. Č. 130 a 131). Dědictví svatojanské, které vstoupilo po dlouhé přestávce na místo starých svatojanských bratrstev, si objednalo r. 1850 medaile od fy Drentwett (M. Č. 152/5, 6.). Výborný rytec Seidan vytvořil v našem oboru velmi pěkné práce (M. Č. 150/2, 3, 14, 27, 28, 43, 44). Roku 1844 vysvěcena kaple v ústavu slepých v Praze-III; medaili s pohledem na kapli sv. Rafaela uvádí Donebauer (č. 4867). Konečně na *tab. XII.*, č. 24. vyobrazena pro zajímavost tvaru i účelu medaile v podobě srdce na paměť 50. výročí professe Marie Vincencie rozené Zuzany Mayerové ze řádu sv. Voršily v Praze-II. a (*tab. XII.*, č. 25) medaile v podobě hvězdičky na 50. výročí professe Marie Antonie rozené Terezie Pedálové z kláštera pražských Alžbětinek († 1831). Obě medaile jsou z roku 1860. V novější době byly ryty zvláště v dílně pražského zlatníka Kettnera ve velkém počtu medaile pro bratrstva nynější⁶⁸⁾ jmenovitě od rytců Šimánka, Goldschmieda, Srba, Šantrůčka a Abrahama.⁶⁹⁾

Amulety v podobě medaile neb litých reliefů byly v Čechách užívány hojně. Byly to v první řadě medaile jáchymovské s hadem, které byly ochranou proti moru, dále byl svatojanský jazyk (*tab. XI.*, č. 4, 6, 7) oblíbenou ochranou proti zlé pověsti; různé lité reliefy ze Staré Boleslavě (*tab. XI.*, č. 8) a Příbramě, užívané již v době barokní, nosí dosud dráteníci. (*tab. XI.*, č. 8.) Také Killian (č. 5745) uvádí jednostranný mosazný odrazek s obrazem svatojanského hrobu, který se nosil za cholery r. 1831. Velmi malý jest počet svatostek, jež mají přímo písemné označení patronátu světcova a jež byly noseny s důvěrou jako amulet proti pohromám. Taková medaile od Vestnera je vyobrazena v katalogu výstavy (M. Č. 73./6.), jiná vyobrazena je na *tabulce XI.*, č. 5. Velmi hojně užívána byla v Čechách medaile sv. Benedikta proti různým nemocem. Soudím tak dle množství exemplářů v Čechách běžných a nalezených, uložených nyní v okresních museích. V Čechách bylo i množství medailí a amuletů donesených z cizích poutních míst a zde používaných.

Vedle těchto vysloveně náboženských nebo náboženským cílům sloužících medailí setkáváme se s medailemi, které mají obraz svätce, nebo výjev náboženský, jsou však určeny k cílům světským. Známý jsou na příklad medaile se sv. Hubertem, které byly udělovány lovcům jako odznak při velkolepých honech pořádaných hr. Šporkem (D. 3920-5). Později užívají i spolky pro ochranu lovu zvěře a myslivci obrazu buď světce, nebo aspoň jelena s křížem mezi parohy na svých odznacích a medailích. Podobně použily spolky včelařské sv. Ambrože jako patrona na

⁶⁸⁾ Mariánské družiny obnoveny v Praze r. 1880. Almanach mar. str. 160.

⁶⁹⁾ Podrobný seznam novějších prací vůbec viz M. Č. počínaje str. 30. Vyžaduje ovšem značných doplňků, poněvadž byly v tehdejší výstavě ukázány z tohoto oboru z doby novější pouze lepší kusy.

dvou stříbrných medailích. V Praze vidíme obraz sv. Kateřiny na medaili z let kolem r. 1800, upomínce to pro doktoranty university (D. 4849). Památka nalezení léčebného pramene v Teplicích před 900 lety dala podnět k vytvoření několika medailí s obrazem sv. Jana Křtitele (D. 5224-6).

Roku 1771 rozdělován na Staroměstském rynku v době nouze chléb za mosazné známky, které měly na lici „Boží oko“ a nápis SPEIS DER ARMEN 1771, na rubu GUT FÜR EINEN TAG (Kil. 4213). Německý spolek chudinský v Praze vydal neznámého mně roku polévkové známky pěti různých tvarů: kulaté i hranaté s poprsím Spasitele a značkou I. R. (Josef Rossner). Dále dal humanitní spolek v Praze raziti medaili ve stříbre i v cínu rozměru 26×20 (D. 4912). Líc HUMANITNÍ JEDNOTY KU VZÁJEMNÉ PODPOŘE V PRAZE — sv. Trojice v oblacích. Rub: ŽEHNEJ NÁM BŮH — dole dvě ruce přes sebe a letopočet 18 9./11. 67). Různé krajské i zemské výstavy mívají obraz patrona země či patrona určitého řemesla na medailích, které byly dávány odměnou nebo na upomínku.⁷⁰⁾

První soubor českých náboženských medailí vystaven byl na výstavě národopisné r. 1895. Výstava byla rozdělena na tyto oddíly:⁷¹⁾

1. Medaile hodnostářů duchovních: Arcibiskupové pražští, biskupové budějovičtí, litoměřičtí, královéhradečtí, arcibiskupové olomoučtí. Probošti vyšehradští. Strahovští opati, břevnovští opati. 2. Medaile duchovních řádů — nejvíce bylo jezuitských a benediktinských. 3. Medaile bratrstev. 4. Medaile míst poutních. 5. Medaile na památku svěcení chrámů a jiných míst. 6. Medaile patronů českých. Nejvíce bylo svatojanských (60) a sv. Václava 30). 7. Medaile křestní a biřmovací. 8. Biblické medaile jáchymovské. — Po druhé byly české náboženské medaile veřejně vystaveny na výstavě Numismatické společnosti v Praze r. 1924, avšak podle autorů.

Rozdělení medailí náboženských na výstavě národopisné má výhodu, že tvoří uzavřené, snadno přehledné skupiny v rámci zemí koruny české. Vystavený materiál byl tak zpracován s hlediska všeobecného. Nevýhodu vidím však v tom, že kusy se vztahující k určitému místu byly vřaděny do různých skupin. Navrhuji zařazení k místu a v místě ke kostelu. Vedou mne k tomu tyto důvody: Církevní obřady a děje vycházely vždy z kostela. Při kostele zřizovány kapituly, biskupství, odtud pořádány i slavnosti církevní, některé kostely byly klášterní, kde různé řády konaly své pobožnosti, tam byla zřizována i bratrstva a slaveny poutě. Význam kostela v numismatice skvěle ocenil náš výborný numismatik prof. Smolík, rozluštěv otázku přidělení denáru úředních knížat obrazem patrona dotyčného hlavního kostela údělu. Numismatičtí autoři se snaží, jak jsem ukázal

⁷⁰⁾ Upozorňuji, že nalezneme obrazy svatých a světic na pečeti různých měst a vesnic obyčejně s obrazem patrona, jemuž zasvěcen místní kostel. Samozřejmě též na pečeti kostelů i klášterů. I cechy používaly často na pečeti obrazu patrona svého řemesla nebo patrona zemského.

⁷¹⁾ Národopisná výstava československá, Praha 1895.

na počátku, lokalisovati vše, co se z materiálu lokalisovati dá. Že se při této namáhavé práci jistě skupiny, na př. řádové medaile, vymykají svým posláním mezinárodním tomuto úkolu, jest samozřejmé a nutno s tím počítati. Pachinger uvádí medaile sv. Benedikta mezi patrony proti nemocem, čímž zařazení nabývá jiné tvářnosti. V Čechách máme dlouhou řadu medailí jezuitských, jež nutno uvést ve zvláštní skupině, poněvadž jsou společny témuž řádu i v jiných zemích.

Lokalisovati náboženské medaile pokouší se už sbírka Killianova, jež vznikala podle autorovy předmluvy ke katalogu z r. 1858⁷²⁾ již od r. 1821. Činí tak místy dosti povrchně a mohl říci mnohem více. Početností popsaných kusů, jmenovitě medailí poutních a bratrských a různých přívěsků k růžencům a svými poznámkami, které ukazují dobrou znalost po stránce náboženské hlavně v Praze, je tento katalog základní pomůckou při popisu a určování náboženských medailí českých. Killianovi dokázány byly vedle snahy, učiniti co nejvíce kusů unikátními, skutečné padělky, jmenovitě v denárech a jetonech; to nabádá k opatrnosti, ale nedokazuje, že by jeho údaje z našeho oboru byly úmyslně mylné. — Fiala-Donebauer zařadil do popisu z r. 1898 velmi pečlivě s mnohými historickými poznámkami náboženské medaile dle místa, v němž byly používány, případně i vznikly. Zemské patrony vřadil do Prahy, podobně arcibiskupství i kapitolu vysehradskou. Počet medailí náboženských, jmenovitě poutních a bratrských této sbírky byl však poměrně nepatrný. Ostatní katalogy zmiňují se o kusech našeho oboru po řídce.

Stanovil jsem si úkol poříditi soupis českých náboženských medailí a svatostek, který by byl základem další specializační práce. — Podobně mělo by se státi i na Moravě a ve Slezsku.

Z tohoto soupisu vyjímám celý soubor jáchymovských medailí, tolikráte a velmi podrobně popisovaných a zkoumaných u nás i v cizině. Mimo to vybočují jáchymovské práce, vyznačující se zvláštním biblickým pojetím směru protestantského, samy z rámce námi popisovaných medailí a svatostek, jež jsou charakterisovány pojetím a účelem po výtce katolickým. K připravovanému soupisu náboženských medailí bylo nutno roztržiti materiál ve skupiny tak, aby byl přehledný a věcně správný.

Utvořil jsem skupiny dle místa, k němuž se medaile neb svatostka vztahuje a vzal jsem za základ kostel (kapli, klášter) a jeho posvěcení. Připojuji medaile duchovních osob při kostele na nastolení, úmrtí a med. na církevní slavnosti dotýčného časového úseku chronologicky, medaile řádů, bratrstev, družin při dotýčném kostele (klášteře), medaile poutní tam, kde se nalézá milostný obraz a pod. Uvedu i medaile, jež nelze dosud přidělit určitému bratrstvu a pod., jetony, známky početní a chudinské. Zvláštní skupinu v dotýčném místě utvoří medaile ke křtu, biřmování, k sňatku,

⁷²⁾ W. Killian, Verzeichniss der ausschl. böhm. Münzen- u. Medaillen-Sammlung. Vídeň 1858.

ďále medaile s náboženským obrazem k účelům světským, jako jsou medaile porodních bab z roku 1753, med. lovecké, cechovní, spolkové, výstavní a pod.

V soupisu medailí Velké Prahy jako hlavního města používám rozdělení dle jmen světců v abecedním pořádku. Navrhuji tedy toto roztržidění náboženských a jim příbuzných medailí českých:

Hlavní skupiny dle míst:

I. Praha a sousední obce (Velká Praha). II. Osiatní místa republiky čsl.

- a) v Čechách,
- b) na Moravě,
- c) ve Slezsku.

III. Zahraničí (pokud se odnáší k českým světcům a místům).

Další dělení jednotlivých skupin dle účelu:

A. Pamětní:

- 1. stavba, posvěcení, obnovení atd. církevních budov,
- 2. církevní hodnostáři (intronisace, jich jubilea, úmrtí a pod.),
- 3. církevní slavnosti (na př. korunovace milost. obrazů atd.),
- 4. církevní svátosti (na př. křest, biřmování atd.),
- 5. svatořečení českých světců: a) všech mimo sv. Jana N.,
b) sv. Jan N. výhradně,
- 6. hornické, výtěžkové, cechovní.⁷³⁾

B. Náboženské odznaky:

- 1. řádové:
 - a) kollegia katedrální (kanovníci),
 - b) mnišské řády mužské i ženské,
 - c) terciáři (laické řády),
 - d) bratrstva, družiny, nábož. spolky.
- 2. poutní (ev. růžencové závěsky).

C. Amulety a talismany.

D. Světské společnosti (jich med. s nábož. obrazy a symboly).

E. Jetony a známky.

⁷³⁾ Pro srovnání uvádím rozdělení medailí poutního místa Maria Zell podle katalogu Th. Ungra z r. 1897. I. Datované. II. Bez letopočtu. A) kulaté: 1. jednostranné, 2. oboustranné. Tyto poslední dle obrazů: milostný obraz a kostel, milostný obraz a písmo, milostný obraz a Schatzkammer, milostný obraz a různé reversy, kostel Maria Zell a různé reversy. B. Ovální rozdělené podobně. C. Různého tvaru.

1. početní,
2. chudinské,
3. poukázky a reklamy.

F. *Různé a pochybné.*

Medaile, uvedené v některém oddílu a hledící k oddílu jinému, nebudou na obou místech zaznamenány plným textem, nýbrž formou revokace.⁷⁴⁾

VIKTOR KATZ:

WOLF MILICZ, NICKEL MILICZ A ZACHARIÁŠ KEMPF.

Příspěvek k dějinám jáchymovského medailérství 16. století.
(Tab. V. — X.)

I.

Z let 1562—1568 máme řadu portrétních medailí vládních i soukromých bez jakékoliv signatury umělcovy, o nichž můžeme dle vzhladu říci, že pocházejí z téže dílny. Z vládních uvádím tyto:¹⁾

1. Líc: Poprsí Maxmiliana II. s leva v krunýři. Opis: MAXIMILIANVS ◊ D ◊ G ◊ ROMA ◊ IM ◊ S ◊ AV ◊ GER ◊ HVN ◊ BO ◊ ZREX ◊

Rub: Korunovaný dvojhlavý orl s Ukřižovaným na prsou. Opis: AQVILA ◊ ELETA ◊ IVST | OMNIA ◊ VINCIT ◊ 1565.

Okraj na obou stranách lístkový. 30·5 mm, katalog Belli 6387, Neustätter (1899) 64, (Vyobrazena na tab. V. č. 5.)

2. Líc: Poprsí Maxmiliana II. jako dříve, leč až po pás, krunýř bohatě ozdobený lístkovými ornamenty. Opis: MAXIMILIA ⌘ D ⌘ G ⌘ ROM ⌘ | IM ⌘ S ⌘ AV ⌘ G ⌘ H ⌘ B ⌘ Z ⌘ REX ⌘

Rub: Korunovaný dvojhlavý orl s burg. štítkem na prsou. Opis: AQVILA ⌘ ELETA ⌘ IVSTE ⌘ OMNIA ⌘ VINCIT ⌘ J566 ⌘

Okraj na obou stranách lístkový. 40 mm, katalog Neustätter (1899) 65, Medaile v zemích českých č. 19.7. (Vyobrazena na tab. V. č. 3.)

3. Líc: Poprsí Maxmiliana II. jako u čísla 2., ale větší. Opis: ✦ MAXIMI ◊ II ◊ D ◊ G ◊ RO ◊ IM ◊ S ◊ | AVG ◊ GER ◊ HV ◊ BOE & REX ✦

Rub: Kor. dvojhlavý orl jako dříve. Opis: ARCHI ⌘ DVX ⌘ AVSTRI ⌘ DVX ⌘ BVRG ⌘ MARG ⌘ MOR ⌘ J566.

Okraj na obou stranách lístkový. 52 mm, katalog Neustätter (1899) 61.

4. Líc: Ověncené poprsí Maxmiliana II. se strany pravé v krunýři až po pás. Opis: ⌘ MAXIMILIANVS ⌘ II ⌘ D ⌘ G ⌘ ROMA ⌘ IMPERA ⌘ SEM ⌘ AVG ⌘ GER ⌘ HV ⌘ BO ⌘ ETZ ⌘ REX

Rub: Kor. dvojhlavý orl jako dříve. Opis: ARCHI ⌘ DVX ⌘ AVSTRI ⌘ DVX ⌘ BVRG ⌘ MARC ⌘ MOR ⌘ J566.

Okraj na obou stranách lístkový. 52 mm, Domanig, D. Med. 230, Stempelsammlung 103/104.²⁾ (Vyobrazena na tab. V. č. 2.)

¹⁾ Odlitky medailí zaslali mi ochotně vídeňský mincovní kabinet, fa Adolf E. Cahn, Frankfurt n. M. a fa A. Riechmann & Co., Halle, jimž tímto srdečně děkuji. Stejně děkuji Národnímu muzeu v Praze, že jsem mohl dáti fotografovati řadu medailí z numismatické sbírky.

²⁾ Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien (Wien 1901). Katalog ten zveme v dalším „Stempelsammlung.“

⁷⁴⁾ Autor tohoto článku žádá čtenáře, aby si neobtěžovali s ním sdělit odlišné názory a aby jej upozornili na nový dosud neznámý materiál, případně mu poslali fotografie kusů dosud nevyobrazených na adresu: B. Přibil, Praha VI., Vinařického 6.

5. Líc: Poprsí Maxmilia II. s pravé strany. Opis vnější: DATE ◦ CAESARI QVE SVNT. Opis vnitřní: CAES MAXI

Rub: Kalich, z něhož vystupují tři plameny. Opis: DATE ◦ DEO ◦ QVAE ◦ SVNT ◦ DE po stranách kalichu ORA | TIO

20 mm, Stempelsammlung 105/106. (Vyobrazena na tab. V. č. 4.)

K těmto medailím řadí se rubem medaile na Ferdinanda I., a to k č. 1 medaile

6. Líc: Poprsí Ferdinanda I. s obnaženou hlavou s prava v krunýři. Opis: FERDINANDVS ◦ D ◦ G ◦ ROM ◦ IMP ◦ S ◦ AVG ◦ GER ◦ HVN ◦ BOH ◦ REX

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel jako u čísla 1. Opis: AQVILA ◦ ELETA ◦ IVSTE | OMNIA ◦ VINCIT ◦ 156Z.

Okraj na obou stranách listkový.

29 mm, Donebauer 1026, Markl 2080. (Vyobrazena na tab. V. č. 1.)

K čis. 5. řadí se

7. Líc: Poprsí Ferdinanda I. s leva v krunýři. Opis: DATE : CAE SARI ◦ QVAE ◦ SVNT ◦ CAE; vnitřní opis: SARIS | FER.

Rub: jako u čísla 5. Okraj listkový na obou stranách.³⁾

20 mm, Lanna 678, Hergott V, 75.

Ze soukromých medailí uvádím:

8. Líc: Poprsí Floriana Griesbecka s prava s dlouhým vousem. Opis: + FLORIAN + GRISPEK + EQVES + ETC +

Rub: Dvojí znak. Opis: VNA + SALVS + AMBOBVS + ERIT + 1567 +

32 mm, Miltner-Neumann 104. (Vyobrazena na tab. V. č. 6.)

9. Líc: Poprsí Floriana Griesbecka jako dříve. Opis: FLORIAN + GRISPEK + EQUES + ETC.

Rub: Dvojí znak. Opis jako dříve, ale ve středu nápis: VIRT | VTE ◦ E | T-LAB | ORE.

34½ mm, Miltner-Neumann 105. (Vyobrazena na tab. V. č. 10.)

10. Líc: Vše jako u č. 9, ale medaile je ovální a z r. 1568.

35/39 mm, Donebauer 3373, Berger 1490.

11. Líc: Poprsí s pr. Opis: ~ FLORIAN * GR | IESPEKH ~

Rub: Znaky, na str. 15 | 67.

24½ mm, Doneb. 3371 (ve zlatě). (Vyobrazena na tab. V. č. 9.)

Všechny medaile jsou ražené.⁴⁾

Podobnost těchto medailí se jeví v modelaci hlavy portrétu, v kresbě krunýře, hlavně však v kresbě orla, jehož tělo pokryto je šupinkami, a jeho ocasu, jenž se skládá ze tří širokých per na sobě položených a má po

³⁾ Medailka tato pochází asi z roku 1560, neboť se vyskytuje s tímto letopočtem (Markl 2222 a 2223) na rubu místo ORA | TIO.

⁴⁾ Po prvé poukázal jsem na souvislost těchto medailí v „Medaili v zemích českých“, kde jsem za onemocnělého referenta pro XVI. století, Dra Ed. Fialu, sestavil narychlo medaile tohoto století ve skupiny a přidělil medaile č. 1. — 10 Mikuláši Miličovi (skup. 19) na str. 6.

dvou postranních perech, při čemž mezi dvěma širokými péry je períčko uzoučké.⁵⁾ Zvláště charakteristickými jsou rozdělovací značky, kroužky, šestilisté růžičky a květinčky na stonku s úzkým lístkem a hustý lístkový okraj. I charakter písma, zvláště písmen A, T (H), jehož nožky u příčné čáry obvykle prohnuté jsou obráceny nahoru místo dolů, G a jiných, jakož i často se vyskytující obrácené N (M) řadí tyto práce k sobě. V číslicích je význačná číslice 1, podobající se písmenu J. Na medaili čis. 1 a 2 je hlava vladařova téměř totožná.

K medaili číslo 4 a 5 se zachovala razidla a jsou uložena ve sbírce razidel vídeňské mincovny a popsána v díle: „Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien“, čis. 103/104 a 105/106, s poznámkou, že razidla č. 103/104 byla až do roku 1857 v pražské mincovně,⁶⁾ kdežto č. 105/106 dostala se do Vídně již r. 1824 (Pražský seznam č. 47).

Hledáme-li mezi vrstevníky těchto medailí, najdeme příbuzné práce mezi jáchymovskými medailemi biblickými. Tak jsou v uvedeném díle „Stempelsammlung“, č. 131/132, popsána ražebná železa k medaili biblické z roku 1566 a to:

12. Líc: Adam a Eva v ráji pod stromem. Opis: SICVT ☼ PER ☼ ADAM ☼ PECCATVM ☼ EST ☼ PROPAGATVM ☼ IN ☼ OMNES ☼ NO ☼ ☼. V úseku kartuš.

Rub: Ukřižování. Opis: ITA ☼ PER ☼ IESVM ☼ CHRISTVM ☼ GRATIA ☼ PROPAGATVR ☼ IN ☼ OMNES ☼ R ☼ 5 ☼. V úseku na kartuši J566. Na obou stranách listkový okraj.

44 mm, Windischgrätz 4370. (Vyobrazena na tab. VI. č. 11.)

O těchto razidlech se ví, že se dostala do Vídně r. 1824 mezi razidly, jež tenkrát odvedla mincovna pražská zvláštním seznamem ze dne 23. července 1824 a že jsou uvedena v seznamu tomto jako čis. 12.⁷⁾ Tato medaile souhlasí letopočtem s našimi portrétními me-

⁵⁾ Napodobeny jsou zde hallské tolary na podívanou z roku 1541 a 1560 (Markl 2042 a 2075/2076), kde ostatně vyskytuje se i Ukřižovaný na prsou orla (Markl 2044).

⁶⁾ Stempelsammlung, str. 45.

⁷⁾ Ve „Stempelsammlung“ na str. 1177 čteme:

Verzeichnis

der im Jahre 1824 vom Münzamt in Prag an das Hauptmünzamt übergebenen
Medaillenstempel:

No	Stück	Beschreibung der Stempel
1	1	Das jüngste Gericht darstellend
2	1	Stellt vor die Erschaffung der Welt
3	1	Den Gott Vatter vorstellend
4	1	Daniel in der Löwengrube

dailemi a lze pro nápadnou podobnost rozdělovacích značek, písmen, číslic a listkového okraje tvrditi, že ji zhotovil týž umělec-medailér. Uvědomíme-li si pak náležitě charakteristické známky této medaile, shledáme, že s ní souvisejí i jiné biblické medaile. Největší příbuznost shledáváme při medaili z roku 1565:

No	Stück	Beschreibung der Stempel
5	1	Den Samson vorstellend
6	1	Die Taufe Christi am Jordan Flusse
7	1	Die heil. 3 Könige dem Kinde Jesu Opfer bringend
8	1	Auferstehung des Heilands
9	2	Avers Brustbild des Abrahams, Revers wie er seinen Sohn Isak als Opfer schlachten will
10	2	A. Wie Christus den Sohn einer Witwe v. Todten erweckt Revers dt. dt.
11	2	Eine Schau Medaille aus dem alten Testament. Avers mit der Umschrift Centurio. Magna Fide impetrat serui salutem Mat. Revers die Heilung eines Aussätzigen vorstellend mit der Jahreszahl 1565
12	2	do mit der Jahreszahl 1566. Avers die begangene Sünde der ersten Menschen. Revers die Erlösung durch Kreuzigung Christi vorstellend
13	2	Avers und Revers wie der David den Coliat mit einer Schleider erschlägt
14	2	Avers den Jonas in din Wallfisch Revers die Auferstehung Christi vorstellend
15	2	Avers Geburt Christi, Revers Heiligen 3 Könige
16	2	A. Samaritanische Weiber am Brunnen R. Unlesbar
17	2	Paul, den Haiden Gott vorstellend
18	2	Avers. Christus vorstellend Revers dessen Grab
19	1	Salvator
20	1	Die Auferstehung
21	2	Sinnbild der Eitelkeit
22	2	Christus als Lehrer
23	1	Christus Verrath in Gesemants Garten
24	2	Wie Christus zum Kaifas geführt, dann Petrus haut das Ohr dem Soldner ab
25	2	Den Heiland vorstellend
26	1	dto
27	1	Der englische Gruss
28	2	Geburt Christi
29	2	Christus Kopf
30	1	Die Kreuzigung Christi
31	2	Auferstehung
32	1	Kreuzigung
33	1	Evangelii
34	1	Jonas im Wallfisch
35	1	Kreuzigung Christi
36	1	Auferstehung

13. Líc: Abrahám a Isák kráčeji krajinou. Opis. CVIVS ° IMAGO ° FVIT ° ISAAC ° IMMOLANDVS ° IN ° MONTE ° MORIA °

Rub: Kristus nese kříž. Opis: ° CHRISTVS ° FACTVS ° EST ° OBEDIENS ° PATRIS ° VSQVE ° AD ° MORTEM ° J ° 5 ° 6 ° 5.

Na obou stranách v úseku kartuš; v líci se shoduje tato kartuš s kartuší rubu běžného č. 12.

48 mm, Donebauer 4392/93, Löbbecke (1908) 512, Mueller-Lebanon 154. (Vyobrazena na *tab. VI. č. 14.*) (Podobnou medaili zhotovil i Petr Flötner (Löbbecke (1908) 289).

V kresbě postav této medaile, zvláště kráčejícího Abrahama a Isáka a v kresbě kráčejícího Samsona a Krista shledáváme velikou příbuznost práce této medaile s medailí z roku 1558.⁸⁾

14. Líc: Samson unáší vrata města Gazy. Opis: · VT · SAMSON · OCCLVSVS · VRBI · GAZAE · PORTAS · DIRVIT · VALIDAS · IVD · XVI.

Rub: Kristus proráží bránu pekelnou. Opis: ITA · CHRISTVS · RESVRGENS · A · MORTVIS · PORTAS · INFERORVM · DEVA · STA · M · D · L · VIII ·

No	Stück	Beschreibung der Stempel
37	1	Geburt Christi
38	1	Der englische Gruss
39	1	Elisabets Heimsuchung
40	1	Medaille mit der Jahreszahl 1557
41	1	Brustbild der Elisabeth Schlick
42	1	Brustbild des Christoph Putz von Kirchamek
43	1	do des römischen Kaysers, Rudolf der andere
44	1	do des Mathias Thalmann im Jahre nach Christi Geburt 95 in seinem 43. Lebensjahre
45	1	Christus Gottes Sohn
46	1	Saulus Bekehrung
47	1	Medaille mit Kelch und Umschrift date Deo que sunt de oratio
48	1	schwebenden Christus vorstellend
49	1	Medaille mit hebraischer Schrift
50	2	do do
51	1	das Brustbild Lukretia vom Jahre 605
52	2	Neujahrs Medaille Jesukind vorstellend

Prag, den 23. July 824.

Jos. Wenzel Lauffenböck k. k. Münz-Ober-Graveur.

Wenzel Ferdinandi
K. K. Münzamtsaktuar.

⁸⁾ Razidlo k líci této medaile je uloženo ve Vídni jako č. 82. (Pražský seznam č. 5.)

Na obou stranách je v úseku kartuš, v rubu na ní rok 1558.⁹⁾
53 mm, Donebauer 4383, Löbbecke (1908) 495, Mueller 153. (Vyobrazena na *tab. VI. č. 15.*)

Kartuš této medaile, na niž zvláště upozorňuji, a ostatní její charakteristické známky jsou dobrým vodítkem ku zjištění dalších příbuzných biblických medailí, k nimž z velké části se zachovala železa ve sbírce vídeňské mincovny. Medaile biblické ještě sem hledící můžeme rozvrhnouti na

A) Medaile s letopočtem¹⁰⁾

15. 1549 Adam a Eva v ráji — Vypuzení z ráje.
63 mm, Stempelsammlung 77, Löbbecke 489, Mueller-Lebanon 141. (Líc vyobrazeno na *tab. VIII. č. 35.*)
16. 1550 Anděl smrti — Krösus a Solon.
38 mm, Lanna 1435, Erbstein 493, Riechmann (1921) 227. (Vyobrazena na *tab. VII. č. 32.*)
17. 1551 Obětování Isáka — Ukřižování.
18½ mm, Stempelsammlung 56, Doneb. 4309. (Rub vyobrazeno na *tab. VIII. č. 42.*)
18. 1551 Mojžíš před kovovým hadem — Ukřižování j. d.
26 mm, Lanna 1358.
19. 1551 Mojžíš a kovový had — Ukřižování.
35 mm, Lanna 1403, Doneb. 4359, Riechmann (1921) 228.
20. 1551 Pharaon — Boháč a Lazar.
58 mm, Lanna 1347, Doneb. 4365.
21. 1552 Pavel píše Koryntským — Obrácení Šavla.
47 mm, Doneb. 4367, Löbbecke (1908) 509, Mueller-Lebanon 151.
22. 1552 Stvoření Evy — Svatba v Cana.
41½ mm, Doneb. 4374, Löbbecke (1908) 510.
23. 1553 Poprsí Petra a Pavla — Obrácení Šavla.
26 mm. (Líc vyobrazeno na *tab. VIII. č. 43.*)
24. 1557 Daniel ve lví jámě — Pokušení Krista.
57 mm, Lanna 1351, Mueller-Lebanon 152, Stempelsammlung 84 (zde z roku 1562), Pražský seznam č. 4.
25. 1557 Anděl smrti — Krösus a Solon.
28 mm, Stempelsammlung 88, Helbing (1924) 791. (Líc vyobrazeno na *tab. VII. č. 27.*)
26. 1557 Ukřižování — Mojžíš a kovový had.
54½ mm, Donebauer 4369, Henrici (Cahn 1920) 56.

⁹⁾ Ve sbírce Erbstein s letopočtem 1562 jako č. 504.

¹⁰⁾ Necituji opisů, poněvadž se vyskytují četné varianty a u každé medaile je uvedeno, kde ji možno nalézt.

27. 1557 Ukřižování — Adam a Eva v ráji.
53½ mm, Donebauer 4368.
28. 1562 Kovový had — Ukřižování.
31 mm, Stempelsammlung 59 (zde mylně jako kremnická). (Rub vyobrazeno na *tab. VI. č. 17.*)
29. 1565 Centurio vyzývá Krista k uzdravení sluhy — Kristus hojí nemocného.
45 mm, Stempelsammlung č. 128/129, Kilian 5778, Pražský seznam č. 11. (Vyobrazena na *tab. VI. č. 16.*)
30. 1565 Ukřižování — Oběť Abrahamova.
29½ mm, Erbstein 506.
31. 1565 Nespravedlivý soudce — Lukrecie.
32 mm, Stempelsammlung 146, Kilian 5836, Pražský seznam č. 51. (Rub vyobrazeno na *tab. VIII. č. 34.*)
32. 1566 Anděl smrti. — P. Maria přijímá pastýře.
29 mm, Stempelsammlung 147, Kilian 5761, Pražský seznam č. 15. (Rub vyobrazeno na *tab. VII. č. 25.*)
33. 1568 Stvoření Evy — Svatba v Cana.
40½ mm, Doneb. 4373, L. Hamburger (1920) 777.
34. 1568 Židé před Pilátem — Vzkříšení.
39 mm, Windischgrätz 4371.

B. Medaile bez letopočtu.

35. Sv. Trojice — Shromáždění apoštolů pod střešou.
41 mm, Donebauer 4344, Erbstein 530, Lanna 1425, Věstník num. společnosti čs. tab. XII.-2. (Vyobrazeno na *tab. VIII. č. 37.*)
36. Sv. Trojice — Kristus na zeměkouli.
40 mm, Donebauer 4346 a 4347, Löbbecke (1908) 519 a 520, Věstník num. společnosti čs. tab. XII. 6 a 7.
37. Trpící Kristus uvázan ke sloupu — Hiob před rozbořeným domem.
37 mm, Doneb. 4380, Merzbacher (1900) 289.
38. Bůh utěšuje Abrahama — Melchisedech přináší Abrahamovi chleby (Útes).
30/41 mm, Stempelsammlung 68, Doneb. 4306. (Rub vyobrazeno na *tab. VIII. č. 39.*)
39. Nápis: EVANGELI | S-MAT | ·I· — P. Maria návštěvou u Anny (Útes).
30/40 mm, Stempelsammlung 69, Doneb. 4421. (Rub vyobrazeno na *tab. VIII. č. 40.*)
40. Narození Krista — P. Maria přijímá 3 krále.
26 mm, Stempelsammlung 78, Kilian 5759. (Rub vyobrazeno na *tab. VII. č. 24.*)

41. P. Maria zdraví se s Alžbětou — Zvěstování.
28 mm, Stempelsammlung 79/80, Doneb. 4334. (Rub vyobrazen na tab. VIII. č. 41.)
42. Farisejský a Publikán v chrámu — Soudce a vdova.
31 mm, Stempelsammlung 81. (Rub vyobrazen na tab. VI. č. 18.)
43. Kovový had — Ukřižování.
40 mm, Stempelsammlung 85, Doneb. 4371. (Líc vyobrazen na tab. VII. č. 26.)
44. Jonáš vyvržen rybou — Kristus povstává z mrtvých.
26 mm, Stempelsammlung 134/135, Pražský seznam č. 14. (Rub vyobrazen na tab. VII. č. 23.)
45. Jonáš vyvržen rybou — Kristus vstává z mrtvých.
40 mm, Löbbecke 496, Mueller-Lebanon 155.
46. Kristus nese kříž — Kristus a Samaritánka u studny.
38 mm, Stempelsammlung 130, Doneb. 4401. (Líc vyobrazen na tab. VII. č. 20.)
47. Abraham obětuje Isáka — Ukřižování.
32 mm, Stempelsammlung 133. (Rub vyobrazen na tab. VII. č. 29.)
48. Abraham obětuje Isáka — Ukřižování.
31 mm, Löbbecke 538. (Rub vyobrazen na tab. VII. č. 28.)
49. Kristus zabíjí hada — David a Goliáš.
48 mm, Stempelsammlung 136/137, Doneb. 4355, Lanna 1388, Mueller Lebanon 160.
50. Kristus a 3 Hebrejové — Zvěstování.
34 mm, Stempelsammlung 148/149, Pražský seznam č. 27.
51. Stvoření Evy — Adam a Eva v ráji.
43 1/2 mm, Riechmann (1921) 117.
52. Kristus léčí slepce — Židé pohrdají slovy Krista.
34 mm, Stempelsammlung 150, Doneb. 4376.
53. Eliáš křísí syna Sunamitky — Kristus vzkřísil syna vdovy.
50 mm, Stempelsammlung 151/152, Doneb. 4366, Pražský seznam č. 10. (Rub vyobrazen na tab. VI. č. 13.)
54. Kristus kárá Petra — Kristus před Kaifášem.
41 mm, Stempelsammlung 153/154, Kilian 5786, Pražský seznam číslo 24. (Rub vyobrazen na tab. VII. č. 19.)
55. Kristovo bičování — Kristus kárá Petra.
42 mm, Stempelsammlung 161.
56. Ženy návštěvou u hrobu Kristova — Ženy potkávají Krista vstavšího z mrtvých.
33 mm, Stempelsammlung 155/156, Doneb. 4357.
57. Kristovo obřezání. — Křest v Jordáně,
33 1/2 mm, Doneb. 4358, Löbbecke (1908) 513.

58. Ukřižování — Adam a Eva v ráji.
37 mm, Doneb. 4370, Löbbecke (1908) 514.
59. Lukrecie — Chilon čte v knize.
37 mm, Löbbecke (1908) 508.
60. Kristus a Samaritánka — Kristus na moři.
42 mm, Erbstein 518, Lanna 1420.
61. Kristus uzdravuje dceru ženy kananejské — Kristus a Samaritánka u studny.
33 mm, Stempelsammlung 159/160, Doneb. 4356, Pražský seznam číslo 16. (Vyobrazena na tab. VIII. č. 36.)
62. Adam a Eva — Kovový had.
18.5 mm, Stempelsammlung 60, (Vyobrazena na tab. VII. č. 22.)
63. Sv. Pavel — Obrácení Šavla.
23/32 mm, Stempelsammlung 75, Doneb. 4314.
64. Novoroční peníz — Jezulátko sedící na kříži.
20/28 mm, Stempelsammlung 70/71, Doneb. 4420
a s ním související křestní peníz Stempelsammlung 231/232.
Konečně patří sem zajisté i tyto medaile:
65. Líc: Vousaté poprsí Boha Otce ze předu držícího zeměkouli.
Opis: GOT · SCHAFT : DIE : WELT : DVRCH : SVN : VND :
GIBTS : IM : VND : SEIN : BRVDERN : ZVM, po stranách
hlavy ERD | TEIL
Rub: Beránek Boží. Opis: DAS ITS GOTTES LAMB WELCHS
DER WELT SVNDE TREGT IOHANES o I o.
53.7 mm, Löbbecke 523. (Líc vyobrazen na tab. VII. č. 21.)
66. Líc: Vousaté poprsí jako drápe.
Rub: Pět ran Kristových ve znaku drženém andělíčky.
57 mm, Doneb. 4382.

Jiný variant této medaile vyobrazen je ve dražebním seznamu firmy Dr. Jacob Hirsch, München (1914) jako č. 1827 (tab. 51). Variant tento je zajímavým proto, že má rozdělovací značky & (šestilisté růžičky), jichž bylo užito na medailích z roku 1566 (běžné číslo 2, 4 a 12).

Razidlo k líci medaile č. 65 uloženo je ve sbírce razidel vídeňské mincovny a je uvedeno v jeho popisu častěji uvedeném jako č. 83 a to jako rub k naší medaili běžné č. 14.¹¹⁾ V pražském seznamu je toto razidlo uvedeno jako č. 3.

K této medaili se řadí rubem četné medaile, z nichž uvádím jen tyto:

67. 1549 Líc: Poprsí Kristovo s leva. Opis: SALVATOR MVNDI
CHRISTI MISERER
Rub: Beránek Boží. Opis: AGNVS DEI QVI TOLLIT
PCTA MVNDI MDXLI -X
35.8 mm, Don. 4330/31, Riechmann (1921) 146.

¹¹⁾ Jde patrně o pozdější kombinaci (viz Lanna č. 1380).

68. 1551 Poprsí Kristovo v plášti ze předu s državou v ruce — Beránek Boží.
26·5 mm, Löbbecke 522. Medaile v zemích českých tab. IV. 14. 4.

69. b. 1. Poprsí Kristovo s prava — Beránek Boží.
21½ mm, Stempelsammlung 55, Doneb. 4332 (přichází též s letopočtem 1554), Pražský seznam č. 29. (Líc vyobrazen na tab. VIII. č. 44.)

Charakteristické známky všech dosud uvedených biblických medailí můžeme shrnouti takto:

V poli medaile je obraz, jenž končí úsekem vyplněným zpola rozvinutou kartuší, prázdnou nebo s letopočtem. V obrazech jsou osoby znázorňující děj živě sestaveny. Jsou-li obráceny ku předu, mají obyčejně ohnutu jednu nohu v koleně. Typicky kresleny jsou osoby znázorněné s boku. Mužské osoby mají silný plnovous, jenž činí hlavu často až nesymetricky velikou. V obrazech znázorňujících „Ukřižování“ je postavení kříže i sestavení osob při různých medailích velmi podobné. Většina medailí má hustý lístkový okraj z rovných, tenkých a ostrých lístků se skládající. Zvířata ve scénách se vyskytující jsou na různých pracích velmi podobná, jsou zobrazena ztrnule a primitivně. Malé biblické medailky zde uvedené bývají bez popisu a mají v úseku často zkrácený několikařádkový nápis.

Podotýkám výslovně, že nebylo mým úmyslem uváděti všechny medaile a jejich varianty sem hledící, jejichž výpočet je věcí těch, kdož chystají příslušné corpus. Stejně ponechávám historiku umění, aby stanovil posloupnost nedatovaných medailí. Uvedl jsem medaile potřebné k ilustraci a jsem přesvědčen, že lze jich vyjmenovati ještě mnohem více.

Všechny tyto medaile nemají značky umělcovy. Zajímá nás tedy zvláště otázka, kdo je jich zhotovitelem?

Není pochybnosti, že byly zhotoveny v Jáchymově, kde výroba medailí biblických a s ní související výroba medailí portrétních od let dvacátých 16. století zvláště se rozmohla. Že razidla k medailím těmto pocházejí z Jáchymova, dosvědčuje i to, že na většině je značka , obvyklá na razidlech mincovny jáchymovské.

Jako číslo 255 sbírky vídeňských razidel popsáno je razidlo pro rub medailky, na níž je znázorněn muž čítající mince. Tato práce shoduje se s pracemi právě uvedenými jednak písmem, jednak lístkovou obrubou. Oboustranně je medailka popsána u Donebaura č. 4342 takto:

70. Líc: Poslední soud. Opis: WER · VOR · GO | GERIHT · BE
Rub. Směnárník. Opis: ALL · ANDER · RAITVNG · VER-
GETH · M · XVIII ·
33 mm, Doneb. 4342. (Rub vyobrazen na tab. VI. č. 12.)

O medailce této se soudí mylně,¹²⁾ že pochází asi z roku 1589, poněvadž její rub se vyskytuje na rubu početního peníze Pavla z Lidlau z roku 1589 (Böhmische Privatmünzen č. 227). Že razidla k medailce této zhotovena byla daleko dříve a to v Jáchymově, dokazuje početní peníz mincovní komory jáchymovské z roku 1567 (Donebauer č. 4437), jenž má na lici i rubu stejné obrazy, jako jsou na medaili č. 70, a souvisí s řadou našich medailí tvarem písma v opisech, hlavně však typickými číslicemi v letopočtu 1567. Tento početní peníz je pak zase zřejmě z téže dílny, z níž vyšly vládní početní peníze jáchymovské a to početní peníz Ferdinanda I. z roku 1564 (Donebauer číslo 1204) a Maxmilianův z roku 1565 (Čermák číslo 81) a z roku 1568 (Čermák číslo 82). Typické písmo a tyto číslice se udržely v Jáchymově pak ještě na početním penízi z roku 1576 (Donebauer č. 1381) a dále až do roku 1605. Stejnou práci pak pozorujeme i na řadě jetonů soukromých. Uvádím jen příkladem jeton Geitzkopflera (Miltner-Neumann 75) z roku 1564, Griesbeckův (M. N. 100 a 101) z téhož roku, jetony Hochreutterovy, Puellachrovy, ba i Kadnerovy.

I na vládních mincích z našeho období shledáváme při bedlivějším pozorování příbuznost práce s uvedenými medaillemi portrétními i biblickými. Na jáchymovských tolarech a jejich dílech Ferdinanda I. z roku 1560 a 1561 mají totiž číslice shodný tvar s číslicemi na uvedených medailích. Zvláště je charakteristická číslice 1 = J. (Viz vyobrazený ½ tolar jáchymovský z roku 1650. Tab. VII. č. 30.) Na dvoukrejcarech z r. 1563 a 1564 je ve slově INF, obrácené N () . Dodavatel želez pro jáchymovskou mincovnu užívá jako rozdělovací značky v opisu kroužků buď dvou nebo jednoho (° nebo o). Tyto kroužky dodávají zvláštní charakter i četným biblickým medailím, tak že autor katalogu Loebbecke 1908 odhodlal se shrnouti tyto práce pod názvem „Meister der Interpunktion ° × o“.

Zvláště bych však upozornil na rozdělovací značky, jichž nevidíme snad nikde jinde, a to na kosočtverečky s kroužkem, jež najdeme na řadě biblických medailí hlavně před rokem 1550 zhotovených a jež vidíme i na jáchymovském tolaru z r. 1546.

Na tolarech a jejich dílech vyšlých z jáchymovské mincovny shledáváme však i podobnost ve zobrazení dvojhlavého orla s naší medailí č. 1, nejen dle šupinek na těle, nýbrž i dle typického sestavení ocasu (Viz vyobrazení na tab. VII. č. 30.). Později se sice podoba ocasu mění, leč

¹²⁾ Stempelsammlung, str. 75.

typická písmena a číslice jáchymovské najdeme r. 1568 i na 60 kr. z pražské mincovny.¹³⁾

Uvážíme-li to vše, docházíme k úsudku, že naše medaile na Ferdinanda I., Maximiliana II., Griesbecka a všechny uvedené biblické medaile zhotovila dílna, jež pracovala pro jáchymovskou mincovnu, r. 1568 dodávala pak i železa do Prahy. Ze skromných listinných dokladů můžeme souditi, že byla to dílna Nickela Milicze¹⁴⁾, o němž víme, že roku 1568 dodal 18 kusů želez do pražské mincovny a o němž se v pramenech dočítáme, že pracoval pro jáchymovskou mincovnu již od roku 1545.¹⁵⁾ O Miliczovi víme dále, že píše r. 1555 supliku české komoře, na níž se podpisuje: „Eysenschneyder und Goldschmid“, že r. 1559 daruje chrámu v Jáchymově obraz „Vzkříšení“¹⁶⁾. Poněvadž v zápisu o sňatku dcery jeho Alžběty s Janem Grafem r. 1575 se mluví již o „Filia Nickel Militzen seligen“, je jisto, že se tohoto roku již nedožil.¹⁷⁾

V archivu chebském se nalézají v jáchymovských spisech žádost z 23. března 1567, uvedená ve Stempelsammlung (str. 1306). Žádost tato je Miliczem vlastnoručně podepsána a opatřena jeho pečeti. I kvittance na 13 zl. 07½ kr. z r. 1568, jež Milicz dostal za oněch 18 kusů želez dodaných do Prahy, jež uložena je v Zemském archivu pražském, má jeho pečeť a vlastnoruční podpis. Kdežto na listině v Chebu uložené píše se „Nickel Mylicz“, podpisuje se na řečené kvitanci „Nickel Milicz“ a oba podpisy se valně různí, ač jde pouze o rozdíl jednoho roku¹⁸⁾ (viz vyobrazení).

Dopisu k české komoře z ledna 1555, o němž se ve Stempelsammlung (str. 1306) praví, že se nalézají ve Fialově sbírce autografů, uložené nyní v archivu Národního musea, jsem ve sbírce této nenašel. Znak Miliczův je vodorovně rozpůlený štít, nad nimž jsou písmena N M; v hořejším poli jsou tři ležící půlměsíčky, v dolejším tři šikmo z prava k levu položená břevna (viz vyobrazení).

¹³⁾ Není zajisté nahodilým zjevem, že razidlo k jáchymovskému ¼ tolaru tohoto typu z r. 1560 bylo uloženo v mincovně pražské a dostalo se odtud do Vidně (Stempelsammlung, str. 35).

¹⁴⁾ Dle kresby orla na pražských mincích můžeme souditi, že Nickel Milicz byl již dříve i dodavatelem pražské mincovny a to v r. 1558, 1560 a 1561.

¹⁵⁾ Eduard Fiala, Zuteilungen an böhmische Münzmeister und Münzstätten (N. Z. 28, str. 241).

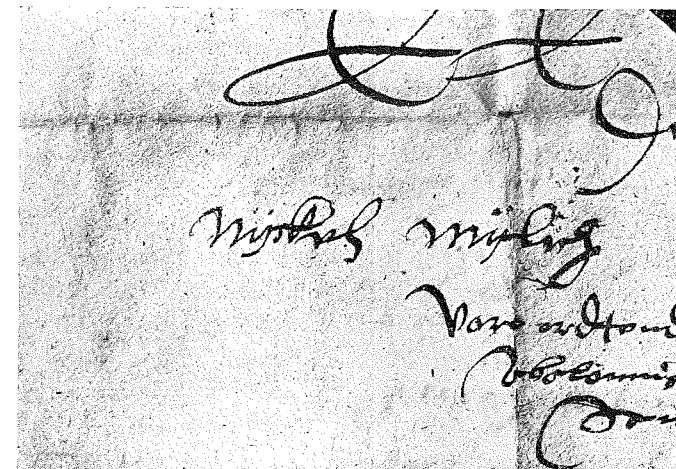
¹⁶⁾ Stempelsammlung, str. 1306.

¹⁷⁾ V literární pozůstalosti Eduarda Fialy čteme tuto poznámku: 1579, 21. června: Císař Rudolf II. dává komoře ku její správě věděti, že vdově po zemřelém jáchymovském řezači želez Niklovi Miliczovi povoluje týdně 12 grošů českých, ale ne doživotně, nýbrž na dobu, jaká se mu uždá.

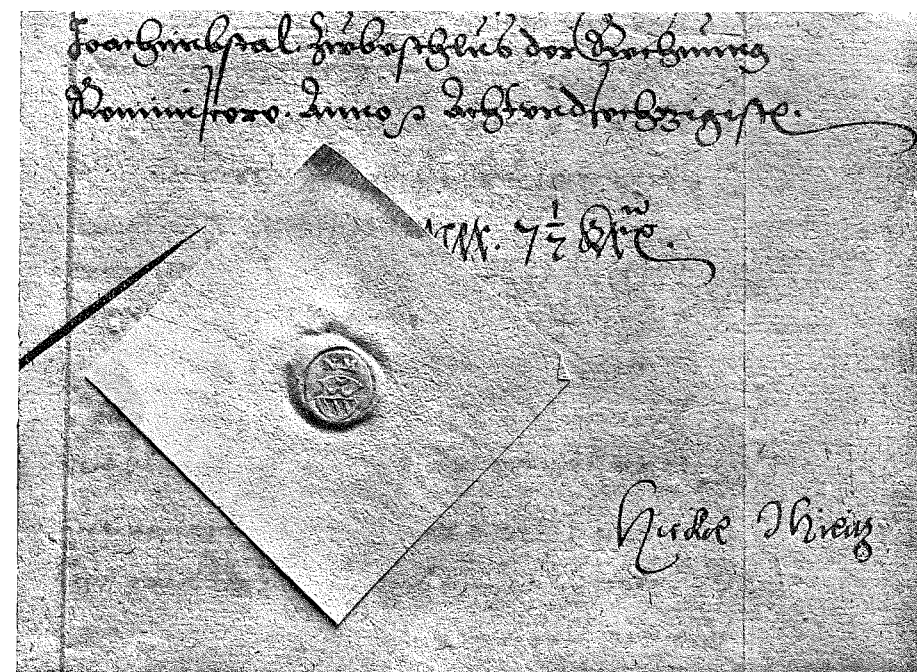
Mistodržitelský Archiv v Praze, Kopíř č. 99, fol. 113, 114.

¹⁸⁾ Fotografie podpisu z r. 1567 zaslal mi laskavě p. Dr. Karel Siegl, ředitel archivu v Chebu.

Z kroniky Jana Seltenreicha¹⁹⁾ vypisuje jáchymovský děkan Gregor

Podpis Nickela Milicze na žádosti z r. 1567 uložené v chebském archivu.

Podpis a pečeť Nickela Milicze na kvitanci z r. 1568 (zmenšeno).

Lindner, že Nickel Milicz byl v městské radě v letech 1544, 1546, 1547, 1561, školním pánem pak r. 1563 a 1564.

¹⁹⁾ Johann Mathesius oddává 30. srpna 1563 městského písaře Jana Seltenreicha (Dr. G. Loesche, Johannes Mathesius, Ausgewählte Werke IV. Praha, 1904, str. 698.)

Že Nickel Milicz je zhotovitelem všech uvedených zde medailí, lze však dokázat i jinak.

Víme, že razidla k našim medailím, pokud jsou uvedena v „Pražském seznamu“, se dostala do Vídně z Prahy r. 1824. O razidlech těchto je dále známo, že byla většina z nich zakoupena z rozkazu císaře Rudolfa II. r. 1612 od dědiců Daniela Jahna a převezena do pražské mincovny.²⁰⁾ Že koupě tato se uskutečnila, dosvědčuje listina krále Matyáše uložená v místo-
držitelském archivu pražském (Kopialbuch 117, fol. 220, 221)²¹⁾, jež zní:

„Demnach wir durch unsern rath hauptman in Joachymstal Wolfen Hölczel von Sternstain von weiland Daniel Jahns daselbst hinderlassenen erben vormunden Matthesen Jahn und Matthesen Pörner, bürgen daselbst sechzig paar Stöckh und eisen auf unterschiedliche Schauphenning oder groschen zu unser Pragerischen Münz umb zwai hundert schockh Meisznisch jedes zu 70 Kreuzer geraitet, gnedist haben erkaufen lassen und dann gedachte Vormunden anstatt Ihrer pupillen mit der bezahlung solcher Summa acht Jahr lang gegen landgebrauchigem interesze aus dem Weeg zu halten sich gehorsambist anerpoten, so habe er derowegen ihnen die gnediste zusag gethan das ihnen Ihanischen erben abberürte zweihundert schockh Meisznisch aus unsern Joachimstalschen einemberamtsgefellen nach verflussung der abgehandelten acht Jahr von dato an auf den termin Georgii des 1620 jahrs ahn allen ihren nachthail und schaden bazahlt, mitlerweil aber die davon gebührende Interesse als sechs procento, allweg zu haben jarszeiten jedes Jahr auf zween termin Georgi und Galli aus angedeuten gefellen ordentlich geraichet werden sollen Geben in der heil reichs statt Frankfurt am Main den 26. Mai 1612.“

V listině této se mluví výslovně o „*unterschiedliche Schauphenning oder groschen*“ a jde tedy patrně o razidla k jáchymovským biblickým medailím. Je tedy při řešení záhady mistra těchto medailí otázkou nejdůležitější, kdo byl Daniel Jahn, jehož dědicové prodali razidla. Na tuto otázku nalézáme odpověď opět v literární pozůstalosti Eduarda Fialy, již rodina zesnulého ochotně věnovala naší numismatické společnosti. Jsou tam totiž výpisky z křestních a svatebních knih jáchymovské fary, jež dodal Ed. Fialovi r. 1901 jednak tehdejší kronikář a děkan jáchymovský Gregor Lindner, a poznámky, jež si Fiala sám vypsals z těchto knih. Z výpisků sestavil pak Fiala rodokmen Daniela Jahna, z něhož vysvítá, že Daniel Jahn byl vnukem jáchymovského zlatníka a řezače želez Nickela Milicze.

— Johann Seltenreich byl písařem městským v Jáchymově (1574–1594) a napsal kroniku: „*Auszug der Ratschlusse die Gemein und dere Nutz betreffende vom Brande hero de Anno 1538*“, jež je uložena v jáchymovském museu. Výpisky z kroniky této jsou v literární pozůstalosti Ed. Fialy.

²⁰⁾ Stempelsammlung, str. 1174.

²¹⁾ Opis v literární pozůstalosti Ed. Fialy.

Ve výtahu z knihy sňatků čteme:

- 1586 Elisabeth Fil. Zacharias Kempf — Daniel Jahn, Prager Bürger auf der Kleinseite. Testes: Christian Plankfeld, affinis sponsi et pater sponsae. Cop. die Lunae post Dom. Sexages, Fol. 117.
1561 Zacharias Kempf — Maria Filia Nickl Militzen, testes Leonhard Kempf & Nicl. Militz Vater copul. 25. Dom. Trinitatis.
1539 Nickel Militz — Helena Filia Gregor Lyben dom. III. p. Epiph. fol. 31.

Daniel Jahn byl tedy chotěm Alžběty, dcery Zachariáše Kempfa, a Zachariáš Kempf zetěm Nickela Milicze, syna Vlka Milicze. Ze zápisů těchto vidíme, že razidla k našim medailím pocházejí z rodiny Nickela Milicze, syna Vlka Milicze, čímž je dán další důkaz, že práce výše uvedené jsou pracemi z dílny tohoto znamenitého mistra.

Víme-li, že Milicz se nedožil roku 1575, lze konec jeho činnosti snadno stanovit. Obtížnější je stanovit její počátek. Uvedl-li jsem výše datované práce jen od roku 1549, učinil jsem tak proto, že považuji za nutno zvláště se zmíniti o starších pracích.

Mezi pracemi nedatovanými uvedl jsem na prvním místě (č. 35) medaili znázorňující „Sv. Trojici“ (vyobrazena na *tab. VIII. č. 37.*) Učinil jsem tak proto, že líc této medaile přichází kombinována s medailí Hasišteinskou (Věstník num. spol. čs. tab. XII. č. 3, Domanig D. M. 641), na níž je v rubu letopočet 1547, kdy Hasistein se stal horním hejtmanem v Jáchymově, tak že medaile „Sv. Trojice“ vznikla asi před tímto rokem. Pozorujeme-li starší medaile podle značek, jež jsme označili jako charakteristické pro práce Nickela Milicze, můžeme do řady medailí tohoto umělce zařaditi ještě medaile starší, a to:

71. 1546 Uctívání Jezulátka pastýři — Uctívání Jezulátka 3 Králi. 49 mm, Domanig D. M. 741, Riechmann (1921) 136, (zde litá s přepracovaným letopočtem).
72. 1546 Poslední večeře Páně — Poslední soud. 55 mm, Riechmann (1921) 131, Av. Doneb. 4341, Rs. Doneb. 4340. (Vyobrazena na *tab. VIII. čís. 45.*)

V rubu napodobuje zde Milicz medaili Concze Welcze z r. 1545, (stvoření Evy — Poslední soud), Domanig D. M. 765, jež však vyniká jemností práce, scenickou koncepcí a plastičností nad práci Miliczovu. — Týž obraz „Posledního soudu“ je i na č. 70 a početním penízi z r. 1567.

73. 1546 Poslední večeře Páně — Poslední soud. 55 mm, Doneb. 4341, Domanig D. M. 761, Löbbecke (1908) 473 (zde s letopočtem 1562).

Pro dílnu Nickela Milicze mluví zde zvláštní rozdělovací značky, kosočtverečky s kroužkem, o nichž jsem se zmínil již dříve, lístkový okraj, charakter čísel v letopočtu a t. d. Není důvodu, proč by Nickel Milicz nebyl mohl zhotoviti i tyto práce, víme-li, že se oženil roku 1539 a zasedal již r. 1544 v městské radě, byl tedy roku 1546 váženým občanem jáchymovským a pracoval patrně již řadu let v dílně svého otce Wolfa Milicze, dodavatele razidel mincovny jáchymovské v letech 1535–1545. Přidělíme-li medaili „Poslední večere“ Nickelu Miliczovi, vysvětlíme si i okolnost, že se s ní setkáváme v ražené kombinaci s medailí na „Ukřižování“, datované rokem 1560, zřejmě to práce Miliczovy (vyobrazena v katalogu Riechmannově (1921) č. 132). Nickel Milicz změnil dokonce i letopočet na medaili „Poslední večere“ z roku 1546 na 1562 a razí tuto medaili (běžné číslo 72) patrně velmi oblíbenou jinak nezměněnou ještě v tomto roce (Löbbecke (1908) 473). Ostatně se zmiňuje Ed. Fiala v článku „Zuteilungen an böhmische Münzmeister und Münzstätten“, že byla mu známa medaile, na níž je v lici „Poslední večere Páně“, v rubu znak Miliczův s heslem GOTT MEIN HEIL.²²⁾

Zvláště bych poukázal ještě na 2 biblické medaile, a to:

74. 1549 Uctívání Krista pastýři — Uctívání Krista 3 Králi.
47 mm, Doneb. 4328, Mueller-Lebanon 142, Löbbecke (1925) 248 (zde pod „Meister M“).
75. b. 1. Uctívání Krista pastýři — Uctívání Krista 3 Králi.
49 mm, Doneb. 4329, Stempelsammlung 158, Pražský seznam č. 7. (Rub vyobrazen na *tab. VII.* č. 31.)

Medaile tyto přidělil Eduard Fiala v článku „Jáchymovští medailéři Caspar Ulich a Cunth Wels“²³⁾ stejně jak to učinil v popise sbírky Donebauerovy a jak se to stává i jinde, mistru CW, o němž dnes víme, že je to Concze Welcz. Fiala poznamenává u Donebauera správně, že práce těchto medailí se odlišuje od prací Welczových, ač vykazuje jejich charakteristický znak, že osoby se drží sloupu. Obě tyto medaile patří do skupiny prací Nickela Milicze. Nehledíme-li ani ke kartuši, patří sem dle písma v opisech, obráceného N, hlavně však proto, že razidlo k rubu medaile b. 1. je uvedeno v pražském seznamu jako č. 7, kamž se sotva mohlo dostati, kdyby pocházelo z rodiny jiné než Nickela Milicze. Srovnáme-li bedlivě práci těchto medailí s pracemi Concze Welcze, vidíme, že Nickel Milicz snaží se Welcze sice napodobiti (snad z důvodů konkurenčních), nedosahuje však jeho umění. Práce Welczovy vynikají pěknou perspektivou místnosti sloupové, měkkostí obrazů, jež však nevidíme na těchto hrubších pracích Miliczových. K těmto medailím se řadí dříve uvedená medaile z roku 1566 (běžné číslo 32, pražský seznam č. 15, vyobrazená

na *tab. VII.*, č. 25.), na níž se osoby taktéž drží sloupu, o níž však dnes nikdo nebude tvrditi, že pochází z dílny Welczovy, neboť víme, že Welcz již tenkrát ani nežil. Troufal bych si tvrditi, že i medaile z roku 1567 (Věstník *tab. III.*, č. 4), kopie to med. Concze Welcze z r. 1545 (Věstník *tab. III.*, č. 1), není daleka dílny Miliczovy, poněvadž číslice 1 = J i ostatní písmena jsou charakteristická pro Miliczovu dílnu.²⁴⁾

Vyjdeme-li z předpokladu, že uvedené medaile z r. 1546 (běžné č. 72 a 73) jsou práce dílny Miliczovy, můžeme snadno zjistiti i práce Nickelova otce, Wolfa (Vlka) Milicze. Poněvadž ražebná železa zůstala v rodině, lépe řečeno v dílně, lze z kombinace těchto posléze jmenovaných prací s pracemi staršími přiděliti některé známé medaile, jejichž mistr nebyl dosud zjištěn, Wolfu Miliczovi, a to:

- 76A. 1535 Kristus se objevuje ženám — Shromáždění apoštolů.
39½ mm, Lanna 1424, Riechmann (1921) 110. (Líc vyobrazen na *tab. IX.* č. 49.)
- 76B. 1535–1538 Korunované poprsí Davidovo — Shromáždění apoštolů.
40 mm, Löbbecke (1908) 446, Věstník n. sp. čs. XII-4. (Vyobrazena na *tab. IX.* č. 47.)
- 76C. 1536 Noa a jeho 3 synové — Rouhání se Kristovi.
43 mm, Doneb. 4414.
- 76D. b. 1. Holofernes — Judita s mečem.
32 mm, Medaile v zemích českých III. 9. 5.
- 76E. b. 1. Krösus a Solon — Anděl smrti.
41 mm, Donebauer 4300 (Vyobrazena na *tab. IX.* č. 50.). Tato medaile se přiděluje ve všech seznamech mylně L. Neufahrerovi.
77. 1539 Ukřižování — Kovový had.
52 mm. (Vyobrazena na *tab. IX.* č. 46.)
Jiný variant má Löbbecke (1908) 476, Mueller-Lebanon 105 a Donebauer 4348.
78. 1544 Ukřižování — Kovový had.
52 mm, Merzbacher (1900) 231.
79. 1544 Abraham a Rachel — Jakubův sen.
49 mm, Löbbecke (1908) 487, Lanna 1377.

Rub našeho č. 76A bývá kombinován i s lící medaile „Sv. Trojice“ (běžné č. 35), tak že má pak tato medaile letopočet 1535 (viz Donebauer 4345); leč tato kombinace vznikla asi daleko později a byla umožněna tím, že syn disponoval ještě razidlem otcem zhotoveným. Práce tyto se vyznačují rozdělovacími značkami „Květinka na stonku s úzkým lístkem“

²²⁾ Numismatische Zeitschrift, Wien, 1897 str. 248.

²³⁾ Věstník num. spol. čs. čís. 4. str. 73–78.

²⁴⁾ Medaile tato přichází i s letopočtem 1557 (Národní museum) a 1559 (Riechmann (1921) 141).

a letopočtem z římských číslic na konci legendy. Jinak je na nich použito písma a lístkového okraje běžného v dílně Miliczův.

Přidělíme-li tyto medaile Wolfu Miliczovi, není nám pak záhadou kombinace medailí, jež Ed. Fiala shrnul v článku „Bohuslav Felix Hasistein“,²⁵⁾ kde kombinována je Hasisteinská medaile i s medailí z roku 1538 (poprsím Davidovým, běžné číslo 76B), jež všechny tam Fiala mylně klade do dílny Welcz-Ulich.

Zjistili jsme tedy i práce Wolfa Milicze, v jehož osobě shledáváme se s umělcem vyspělým, znamenitým učitelem svého syna Nickela, o němž však, žel, nevíme více, než že byl dodavatelem jáchymovské mincovny.²⁶⁾ Zápis z r. 1564 o „Wolf waffenschmidt auszu Joachymstal“ se nemůže vztahovati na Wolfa Milicze, nýbrž se týká asi nějakého kováře Wolffa z Jáchymova.²⁷⁾

Vyšel jsem od portrétních medailí z roku 1562–1568 a snažil jsem se ukázat, že jsou pracemi Nickela Milicze. Nelze o tom pochybovati, že Miliczova dílna byla v oboru portrétních medailí činnou již dříve. Dobrým vodítkem bude nám tu častěji již uvedený „Pražský seznam“ z r. 1824, v němž je uvedena jako č. 9 tato portrétní medaile.

80. Líc: Poprsí Abrahamovo se strany pravé znázorněno vousatým poprsím Ferdinanda I. Opis: ABRAHAM · BRINGT · LOTHO · AVCH · AVS · DEM · STREYT · D.

Rub: Abraham se chystá obětovati Isáka, v čemž mu brání anděl. Opis: ABRAM · WIIRT · VERSVCHT · ISAAC · SEINEN · SVN · ZV · OPFERN · GEN.

Na obou stranách okraj z hrubých perel.

53 mm, Doneb. 4395, Markl 2194. (Líc vyobrazen na *tab. VIII. č. 38.*)

S touto medailí je příbuzná medaile uvedená u Markla jako č. 2195.²⁸⁾ Železo k rubu medaile právě popsané nese jáchymovskou značku **A**. Uznáváme-li, že razidla z „Pražského seznamu“ jsou z Miliczovy dílny, musíme i tyto dvě práce označiti za práce Miliczovy. Medaile ty souvisí úzce s medailí běžné č. 23 z r. 1553 a jsou asi pracovány v této době. Srovnáváme-li pak práce ty s jinými portrétními medailemi jáchymovskými, nechybíme, zařadíme-li sem medaile na Ferdinanda I., a to:

Medaili z roku 1555:

81. Líc: Ferdinand I. se strany levé. Opis: list FERDINANDVS · DG · ROMA · BOHEMINI · HVNGA · Z · REX · M · D · L V.

Rub: Jednohlavý orel. Opis: INFANS list HISPANIAR | ARCHIDVX list AVSTRIHI.

²⁵⁾ Věstník num. spol. čs. čís. 9. str. 193–195.

²⁶⁾ Stempelsammlung, str. 1306.

²⁷⁾ tamže, str. 1307.

²⁸⁾ Medaile ta byla přidělena již v katalogu Loebbecke (1908) č. 524 Nickelu Miliczovi.

48 mm, Markl 2062 Kat. L. Hamburger (1924) č. 9. (Líc vyobrazen *tab. V. č. 8.*) S medailí tou souvisí pak medaile uvedená u Markla jako č. 2049 (Hergott II-21) z roku 1546.

Uvedená medaile na Abrahama a medaile z roku 1555 na Ferdinanda I. vykazují totiž tak značnou podobnost kresby portrétu, korunýře, perličkovitého okraje, písma atd., že nelze se ubrániti přesvědčení, že práce ty pocházejí od téhož mistra. Vezmeme-li pak na pomoc biblické medaile, jež jsme přidělili Nickelu Miliczovi, tak na př. medaili z roku 1550 (běžné číslo 16), a porovnáme-li ji celou, písmo, hlavně pak letopočet vyrobený puncemi, shledáme, že z dílny Miliczovy vyšla r. 1550 též medaile:

82. Líc: Ferdinand I. se strany levé. Opis: o FERDINANDVS o D o G o ROMANO o HVNGA o BOHEM o REX o ARCHIDVX o AUSTRI o 1550.

Rub: Maximilian II. se strany levé. Opis: + MAXIMILIANVS + DG + REX + BOHEMINI o ET + ARCHIDVX + AVSTRI o ETA o SVA + ZZ 41 mm, Lanna 687, Markl 2115. (Líc vyobrazen na *tab. VII. č. 33.*)

Sem patří pak zajisté i jiné shodné práce z roku 1550 a to medaile:

83. Líc: Poprsí Karla V. se strany pravé. Opis: PROGENIES DIVVM QVINTVS SIC CAROLVS ILLE IMPERII CAESAR LVMINA AET SVAE L.

Rub: Poprsí Ferdinanda I. se strany pravé. Opis: FERDINANDVS DG ROMANOR HVNGARI BOHEMINI INFANS HISP ARC AVS REX 1550.

60.5 mm, Lanna 649, Markl 1984, Bernhart 136.²⁹⁾

84. Líc: Poprsí Karla V. se strany pravé. Opis: LVMINA x ET x ORA x CAROLI x V x IMPERATOREIS x GERMANI x 1550. x

Rub: Poprsí Filipa II. se strany levé. Opis: PHILIP x DEI x GRATIA x PRINCEPS x CAESARIS x CARO x Q x FILIVS:

41 mm, Lanna 650, Bernhart 138, jakož i medaile b. l.:

85. Líc: Poprsí Karla V. se strany pravé mezi sloupy. Opis: PROGENIES DIVVM QVINTVS SIC CAROLVS ILLE IMPERII CAESAR LVMINA ET ORA.

Rub: Poprsí Ferdinanda I. se strany levé mezi sloupy. Opis: FERDINANDVS DG ROMA HVNGA BOHEMINI INFANS HISPANIAR ARCHIDVX AVST REX.

58 mm, Lanna 646, Bernhart 137,

a medaile z roku 1551:

86. Líc: Poprsí Ferdinanda I. se strany levé. Opis: FERDINANDVS DG o ROMA o BOE HVNG REX INFANS HIS 1551.

²⁹⁾ Max Bernhardt, Die Bildnismedaillen Karls des Fünften, München 1919.

Rub: Jednohlavý orel. Opis: INFANS ° HISPANIAR ° ARC — HIDVX ° AVSTRIH ° 1551.

30 mm, Markl 2059, Helbing (1921) 15.

Zajímavou souvislost těchto prací shledáváme i v opisech. Slovo BOHEMINI místo BOHEMIAE, jež se vyskytuje poprvé na medailích z roku 1550 (běžné č. 82 a 83), se opakuje na medaili b. l. (běžné č. 85) a konečně na výše uvedené medaili z roku 1555 (běžné č. 81) a slovo AVSTRIHI místo AVSTRIAE najdeme nejen na běžném č. 81 z r. 1555, nýbrž i na běžném č. 86 z r. 1551.

Nezařazují-li do dílny Miliczovy medaile na Ferdinanda I. a Maxmilianu II. z roku 1549 (Markl 2114, Lanna 686 a Lanna 674), činím tak proto, že medaile ty mají v opisu písmo zcela odlišné od medailí dosud popsáných, podobající se sice velikostí písmu užívanému na tehdejších mincích, neshodující se však s písmem užívaným na mincích jáchymovských. Zdají se mi býti oněmi výrobky Jeronýma Dietricha, zlatníka a řezače želez ve Slavkově, o nichž známe zprávu z doby Ferdinanda I. ze 7. února 1550, již uveřejnil Ed. Fiala ve Věstníku naší Numismatické společnosti,³⁰⁾ podle níž spojil práce signované Æ s medaillemi těmi a medaillemi uvedenými zde jako č. 82, 83, 85 a přidělil všechny zlatníku Jeronýmu Dietrichovi. Ve zprávě té se mluví o ražebných železech pro různé dvě medaile a máme zde skutečně dva druhy medailí z téhož roku a z téže dílny. Dle opisu jde patrně o medaile vyrobené ku počtě Maxmilianově, jež po několik let se vydávaly a jež vyráběli různí umělci. Známe takovou medaili z roku 1546 od H. Kelse, na níž je Maxmilian 19 letý (Markl 2111), medaili z roku 1548 k 20letí³¹⁾ z dílny J. Deschlara (Markl 2112, Lanna 688), již patrně napodobil Jeroným Dietrich r. 1549 k 21letí (Markl 2114, Lanna 686) a konečně Nickel Milicz r. 1550 k 22. roku Maxmilianovu (běžné naše číslo 82). Z data uvedené zprávy (7. února 1550) lze souditi, že se nevztahuje na medaile z roku 1550, poněvadž se v ní schvaluje nejen účet za ražebná železa, nýbrž i hotová již ražba medailí, jež patrně byla provedena, uvážíme-li tehdejší dopravní poměry a úřední rychlost ve vyřizování spisů, nejpozději r. 1549.

Názor, že jen medaile z roku 1549 jsou dílem Dietrichovým, podepřel bych ještě tím, že medaile ty mají písmo podobné písmu na jetonu slavkovského rady Jiřího Albína z Niederhaidt, jenž dle regestu doporučil Dietricha ku zhotovení medailí a patrně sám si dal zhotoviti u něho svůj početní peníz (Doneb. 2254). Na stejnou dílnu lze mysliti i ze zkratky Q , již vidíme i na právě uvedeném jetonu i na medailích z roku 1549, již však na medailích jáchymovských najdeme zcela zřídka.

³⁰⁾ Eduard Fiala, Jeroným Dietrich, Věstník num. spol. čs., str. 237—242.

³¹⁾ Medaile ta přichází s vyrytým letopočtem 1550 (Věstník num. spol. tab. XVII. čís. 10.) a 1553 (Lanna 688), ač nese opis AETAT SVE 20 svědčící o tom, že byla vyrobena r. 1548.

Jdeme-li portrétními medaillemi dále, najdeme dle charakteru práce hlavně však dle rozdělovacích značek používaných na medailích biblických, z nichž zvláště upozorňuji na trojlisté růžičky z líce med. z r. 1535 (běžné č. 76A), i řadu portrétních prací Nickelova otce, Wolfa (Vlka) Milicze. Sem zařadil bych medaile:

87. 1537 Líc: Poprsí Ferdinanda I. v klobouku. Opis: FERDINANDVS ° ROMANORVM ° HVNGARIAE ° BOHEMIAE ° REX ° MDXXXVII.

Rub: Poprsí Královny Anny. Opis: ° ANNA ° REGINA ° HVNGARIAE ° CONIVNX ° FERDINANDI ° MDXXXVII.

35·5 mm, Lanna 685, Markl 2104. (Rub vyobrazen na tab. IX. č. 48.)

88. 1537 Líc: Poprsí Karla V. Opis: CAROLVS ° V ° ROMANORVM ° IMPERATOR ° SEMPER ° AVGVSTVS ° 1537 °

Rub: Dvojhlavý orel mezi sloupy Herakleovými. Opis: AQVILA ° ELECTA ° IVSTE ° OMNIA ° VINCIT ° MDXXXVII.

44 mm, Lanna 600, Bernhart 131. (Vyobrazena na tab. IX. č. 51.)

89. 1537 Líc: Poprsí Karla V. Opis: ~ CAROLVS ~ ROMANORVM ~ IMPERATOR ~ SEMPER ~ AVGVSTVS ~ 1537

Rub: Orel mezi sloupy. Opis: ~ HAEC ~ REGNA ~ CAESAR ~ ~ - ~ CHRVS ~ REGIT ~ ALAS ~ 1537

44 mm, Bernhart 132.

90. 1544 Líc: Poprsí Karla V. Opis: LVMINA ° ET ° ORA ° CAROLI ° V ° IMPERATOREIS ° GERMANIAE ° MDXLIIII.

Rub: Dvojhlavý orel mezi sloupy. Opis: CAESAREAE ° MAIESTATIS ° CAROLIS ° V ° ARMA ° AC ° INSINIA ° M ° D °

43·5 mm, Lanna 605, Bernhart 133. (Vyobrazena na tab. IX. č. 52.)

91. 1547 Líc: Poprsí Karla V. Opis: LVMINA ° ET ° ORA ° CAROLI ° V ° IMPERATOREIS ° GERMANIAE ° MDXLVII

Rub: Dvojhlavý orel. Opis: CAESAR — EAE ° MAIESTATIS — CAROLVIS ° ARMA ° AC ° INSINI.

48 mm, Lanna 607, Bernhart 134. (Líc vyobrazen na tab. IX. č. 53.)

S medaillemi č. 87 a 88 určitě souvisí medaile, jež mají táž rozdělovací znaménka a to medaile na Martina Luthera:

92. 1537 Líc: Poprsí Martina Luthera ze předu s baretem. Opis:
 ✦ DOCTOR ✦ MARTINVS ✦ LVTHERVS ✦ PRO-
 PHETA ✦ GERMANIAE ✦ MDXXXVII.
 Rub: Dva andělé se štítem, v němž je Lutherův znak. Opis:
 ✦ IN ✦ SILENTIO ✦ ET ✦ SPE ✦ ERIT ✦ FORTITVDO
 ✦ VESTRA ✦ MDXXXVII
 45 mm, Erbstein 384, Löbbecke (1908) 580, Lanna 1452.
 a medaile na Jindřicha Šlika:
93. b. 1. Líc: Poprsí Jindřicha Šlika s levé str. Opis: HEYNNRYCH ✦
 SCHLYCK ✦ GRAF ✦ VND ✦ HERR ✦ M G T D ✦
 Rub: Dva znaky. Opis: HYPOLITA ✦ SCHLYCKIN ✦
 GEPORENE ✦ GREFFIN ✦ VON ✦ HOLACH ✦
 40 mm, Lanna 1248, Miltner-Neumann 418, jakož i medaile
 s ní křížená Miltner-Neumann 419.

Sem patří zajisté i řada malých medailek b. l. uvedených u Bernharta čís. 139, 140, 141, 142 atd. Zde jsou ovšem práce otce a syna sobě tak blízké, že jich nemůžeme přesně rozlišiti, nevíme-li určitě, kdy zemřel Wolf Milicz. Dle rozdělení biblických medailí bylo by č. 91 přiděleni Nickelmu Miliczovi.

Uvedené portrétní medaile se shodují s pracemi Wolfa Milicze, ne-
 hledíme-li ani ku písmu a okraji, hlavně položením data v římských číslicích na konci legendy tak, jak přichází na jeho medailích biblických. Na medaili z roku 1537 (běžné č. 89) je letopočet z arabských číslic, ač obrácený, úplně shodný s číslicemi na biblické medaili běžné č. 76A. Na medaili běžné č. 91 najdeme v rubu v legendě dokonce typické rozdělovací znaménko Wolfovo „květinu na stonku s postranním lístkem“. Není zajisté nahodilým zjevem, že i zde často užívá se na rubu opisu AQVILA ELECTA IVSTE OMNIA VINCIT, s nímž se později shledáváme na medailích Ferdinando-
 vých a Maxmilianových z téže dílny. Nejcharakterističtější značkou prací Wolfa Milicze je však trojlístek nebo trojlístá růžička ✦, oddělující slova v opi-
 sech, jež nám může napříště zastupovati signaturu tohoto umělce.

Ve svém článku „Concz Welcz a Caspar Ulich“³²⁾ zmínil jsem se o tom, že lze dle úvahy Dra Ed. Brauna „Zwei Buchsreliefs vom Joachimsthaler Goldschmied Concz Welcz“³³⁾ souditi, že medaile Lanny č. 646, 649, 650 a 687 jsou též pracemi Conze Welce. Z předcházejícího je patrné, že jsem se tenkrát mýlil. Dnes musím nejen tyto všechno medaile, ale i medaili na bitvu u Mühlberka³⁴⁾ proti Braunovi přiděleni

³²⁾ Numismatický časopis čs. 1925, str. 125–130.

³³⁾ Archiv für Medaillen-und Plakettenkunde (A. Riechmann & Co., Halle) 1924, str. 128–133.

³⁴⁾ Numismatický časopis čs. 1925, tab. VII., 5.

Miliczově dílně, poněvadž u ní shledávám daleko větší podobnost s medaili Miliczovými než s Welczovými. Tuto medaili řadí do naší řady i opis, jenž začíná slovy LVMI · ET · ORA · CAROLI · V · IMPERATOREIS · GRE · atd. stejně jako na medailích z roku 1544 (běžné číslo 90), z roku 1547, (běžné číslo 91) a z roku 1550 (běžné čís. 84). Ba i slovo IMPERATO-
 REIS nalézáme na těchto medailích stejně jako na medaili z roku 1547 na bitvu u Mühlberka.

Jak medaile č. 87–93 souvisejí s t. zv. mistrem WS,³⁵⁾ ježž známe jen z litých kusů z roku 1541 (Loebbecke 581, Lanna 602) a 1549 (Lanna 615), nelze dnes přesně říci; mám za to, že i vznik těchto prací nebude možno hledati daleko od Miliczovské dílny a že nejde o značku umělcovu, nýbrž o pouhou okrasu v opise. Vždyť dle uvedených rozdělovacích značek možno dnes určitě tvrditi, že mezi medaile Wolfa Milicze patří i medaile na Johanna Friedricha saského a to:

94. 1536 Líc: Poprsí Joh. Friedricha. Opis: CONTRAFRAITWRA
 ✦ IOAN ✦ FRIDERICI ✦ ELECTORIS ✦ DUCIS ✦
 SAXONIAE ✦ MDXXXVI ✦
 Rub: Turnaj. Opis: NON ✦ FRVSTRA ✦ GLADIUM ✦
 GESTAT ✦ NAM ✦ DEI ✦ MINISTER ✦ EST ✦
 VLTOR ✦ AD ✦ IR ✦
 44½ mm, Löbbecke (1925) 174.
95. 1537 Líc: Týž. Opis: ✦ IMAGO ✦ IOANNIS ✦ FRIDERICI
 ✦ ELECTORIS ✦ DVCIS ✦ SAXONIAE ✦
 Rub: Turnaj, v úseku: NON ✦ FRUSTRA ✦ GLAD | IVM
 ✦ GESTAT ✦ NAN ✦ D | EI ✦ MINISTER ✦ EST |
 VLTOR ✦ AD ✦ IR ✦ | MDXXXVII.
 50 mm, Lanna 868, Löbbecke (1908), 576.

Nejsou to jen rozdělovací značky a podobnost portrétů, hlavně po-
 stavení rukou, jež medaile saského kurfirsta řadí do dílny Wolfa Milicze. I datování římskými číslicemi na konci legendy a kresby na rubu svědčí o tom, že zde zasáhla Miliczova ruka. Upozorňuji jen na ohlízejícího se koně v rubu medaile běžné č. 95 a č. 77 (tab. IX. č. 47).

Ve sbírce Loebbecke (1925) č. 192 popsán je zimostrázový model poprsí Ferdinanda I. Model ten je tak podobný Ferdinandovým medailím v tomto článku uvedeným, že je zajisté v souvislosti s dílnou Miliczovou.

Z toho, že Miliczové byli dodavateli mince a měli proto jistě vztah k osobnostem činným v českém, zvláště pak jáchymovském mincovnictví, bych soudil, že i některé portrétní medaile na soukromé ty osoby, jež se sem řadí, jsou pracemi z dílny Miliczů. Vřadil bych sem hlavně medaile na Křištofa Gendorfa, horního hejtmana a to:

³⁵⁾ Max Bernhart, Die Bildnismedaillen Karls des Fünften, str. 27. a násl.

96. 1546 Líc: Poprsí s hav. čepicí se strany levé. Opis: : CHRISTOPHORVS — AB. GENDORF · EQVES · AETAT : XLIX.
Rub: Štít se znaky pod zbrojí. Opis: : LIBER — ALITAS · AM — I — CITIÆ — | TE — S — TIS · 1 · 5 · 4 6.
33 mm, Miltner Neumann 86, Domannig D. M. 231.
97. 1549 Líc: Poprsí a opis jako dříve.
Rub: Znak. Opis: AMICITIÆ LIBER — ALITAS · TESTIS · 1549.
Miltner-Neumann 87.
98. 1549 Líc: Poprsí jako dříve. Opis: CHRISTOPHO — AB · GENDORF · EQ · AET XLIX.
Rub: Znak. Opis: AM — ICITIÆ · LIBER — ALITAS · TESTIS · 1549.
23·5 mm, Vogelsang 1160. (Vyobrazena na *tab. V. čís. 7.*)

Snad sem patří i medaile na Mikuláše Šindela z Eberharzu z r. 1544 (Miltner-Neumann 379, Domanig D. M. 196), již Domanig přiděluje Ludvíku Neufahrerovi, ač se písmem, rozdělovacími značkami a vzhledem portrétu hodí jen do řady prací dílny miliczovské a j.

I z l a t ý vánoční peníz z r. 1554, jež Ed. Fiala popisuje u Donebaura č. 4423 a přiděluje Nickelu Miliczovi, vyšel asi skutečně z této dílny. Nezjistil jsem sice želez k tomuto penízu patřících mezi razidly popsanými ve „Stempelsammlung“, leč peníz tento souvisí s Miliczovou dílnou již tím, že líc vánočního peníze z r. 1552 shodující se prací s tímto z r. 1554, je křížen s jetonem Pavla z Lindau (Miltner-Neumann č. 226), stejně jako rub medaile běžné č. 70 (Miltner-Neumann č. 227). Ač v jáchymovské mincovně se razilo jen stříbro, dal si asi bohatý zlatník Milicz zhotoviti vánoční peníz ve zlatě, jako později razil ve zlatě i medaili na Fl. Griesbecka (běžné č. 11).

Ve článku „Die ältesten Raitpfennige Ioachimsthals“ zmiňuje se Ed. Fiala, že mu z jisté soukromé sbírky, již blíže neoznačuje, je znám početní peníz Miliczův, jenž na lici má přilbicí krytý štít s Miliczovým znakem bez opisu; v rubu užito je téhož kolku, jako na chudinské známce z r. 1534. Fiala soudí, že jde o početní peníz Wolfa Milicze.³⁶⁾

* * *

Miliczové jsou zajisté z nejplodnějších umělců jáchymovských. Práce jejich vznikaly od r. 1535 až do roku 1568. Práce Vlka Milicze jsou nepopíratelně lepší prací jeho syna, jenž v letech padesátých stojí na vrcholu svého umění. Miliczové napodobují své předchůdce i vrstevníky. Sen Jakubův, Obětování Isáka, Jonáš a velryba, Stvoření Evy a

³⁶⁾ Numismatische Zeitschrift, Wien, svaz. 35. str. 332.

hlavně Ukřižování a Kovový had našly v mistru H⁺, Welczovi a Reinhartovi znamenité zobrazení, jimž se Miliczové již nevyrovňají.

II.

Sledujeme-li portrétní medaile z dalších let po smrti Nickela Milicze, nacházíme novou souvislou řadu příbuzných prací v portrétních medailích jáchymovských a to:

I. Medaile z roku 1576 na Rudolfa II.

Líc: Korunované poprsí Rudolfa II. se strany levé v krunýři. Opis: RVDOL · DER · AN · V · G · G · | ER · ROM · KAISER. Vedle hlavy AETA · SVE · Z5.

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel. Opis: AVCH + ZV + VNGERN + | VNND + BEHAIM + KO + 76.

38 mm, Doneb. 1393. (Vyobrazena na *tab. X. č. 54.*)

II. Medaile z roku 1579 na Albrechta Globnera z Globen:

Líc: Poprsí s prava. Opis: ALBRECH · VON · GLOBEN · AVF · POCHLOWIZ · v poli AETATIS SVE | 50

Rub: Znak, Opis: GEDVLT · VBER · WI | NT · ALLE · DING · 79
39 mm, Miltner-Neumann 89. (Vyobrazena na *tab. X. č. 55.*)

III. Medaile z roku 1578 na Elišku Šlikovou:

Líc: Poprsí z předu. Opis: ELISABET ⊗ SCHLICK ⊗ GREFIN ⊗ ZV ⊗ PASSAV ⊗ EIN ⊗ GEBORNE ⊗ VON ⊗

Rub: Znak. Opis: WARTENBERG ⊗ WIT | FRAV ⊗ AVF ⊗ HAVSTEIN v poli nahoře · J · 5 | 7 · 8 ·

40 mm, Miltner-Neumann 434, Stempelsammlung 253. (Líc vyobrazen na *tab. X. č. 62.*)

IV. Medaile z roku 1582 na Floriana Griesbecka:

Líc: Poprsí s prava. Opis: * FLORIAN * GRIS | PECKH *

Rub: Znak v kartuši, po stranách J5 | 8Z

34 mm, Miltner-Neumann 106, Löbbecke (1908) 423. (Vyobrazena na *tab. X. č. 57.*)

V. Medaile z roku 1583 na Engelharta z Globen:

Líc: Poprsí s leva. Opis: ENGELHART · VON · GLOBEN · ERSTE · AVSPEVT · ZV

Rub: Znak. Opis: · SCHOENFICHT · TRIN | ITATIS · ANNO · J583 ·

40·5 mm, Miltner-Neumann 90, Doneb. 3362. (Vyobrazena na *tab. X. č. 59.*)

VI. Medaile z roku 1583 na Jiřího Puellachera:

Líc: Poprsí ze předu. Opis: GEORG * PVELLACHER * AETA * SVAE * 33 + IM 83

Rub: Znak v kartuši. Opis: GOTT | ALZEIT | MEIN | BEISTANT
40 mm, Miltner-Neumann 328, Doneb. 3672. (Vyobrazena na *tab. X. č. 58.*)

VII. Jednostranná medaile z roku 1584 na Křištofa Putze:

Poprsí s leva. Opis: CHRISTOPH PVTZ V. KIRCHAMEG · G · Z · S · V · P · 84

41 mm, Miltner-Neumann 329, Doneb. 3677; Stempelsammlung 252. (Líc vyobrazena na *tab. X. č. 61.*)

VIII. Ovální medaile na císaře Rudolfa II. z roku 1590:

Líc: Poprsí Rudolfa II. ze předu s vysokým baretem. Opis: RVDOL · DER · ANDE · | VON G · G · ERVE · RO ·

Rub: Korunovaný dvojhlavý orel. Opis: · KAISER · AVCH · ZV · VNGERN · VNND · BEHAIM · KONIG · po stranách koruny J5 | 90
43/37·7 mm, Líc Stempelsammlung 251. (Vyobrazena na *tab. X. č. 56.*)

IX. Jednostranná ovální medaile na Matyáše Thalmanna z roku 1595:

Líc: Poprsí ze předu v kožichu a okruží. Opis: * MATHIAS * THALMAN * AETATIS * XXXXIII * CHRI * VERO · 95. Dole v úseku: VERBVM · INIBU | · VM · ET DOSUM · LONGE. Po stranách poprsí: DOMINE | FAC · A · ME ·

43/35½ mm, Doneb. 3941, Stempelsammlung 254, Miltner-Neumann 576.

I u těchto medailí shledáváme naprostou souvislost práce. Zvláštní je postavení hlavy se strany, při čemž umělec se snaží odvrácenou tvář vtěsnati do obrazu, takže portrét je zkreslený. Podoba vousatých poprsí na medaili Griesbecka a Globena je tak veliká, že by se hlavy ty mohly zaměřiti. I znaky na rubu jeví značnou příbuznost práce. Na medaili číslo I. jsou křídla dvojhlavého orla v rubu podobna oněm u orla na medaili č. VIII. Lístkový okraj na č. I. a II. má stejné lístky.

Ve sbírce razidel vídeňské mincovny se zachovala razidla k medailím č. III, VII, VIII a IX, z nichž čísla VII, VIII a IX jsou opatřena jáchymovskou značkou razidel . Všechna tato 4 razidla zapsána jsou v „Pražském seznamu“ z roku 1824 (č. 41-44)³⁷⁾ a dostala se do Vídně stejnou cestou, jako razidla k medailím Nickela Milicze. Nelze tedy pochybovati o tom, že pocházejí jako ostatní medaile tohoto seznamu z Jáchymova a jsou částí zakoupené pozůstalosti po Danielu Jahnovi. Po Nickelu Miliczovi, jenž zemřel tedy asi r. 1574, ujal se patrně jeho medailérské dílny jeho zeť, rytec Zachariáš Kempf, jenž se již roku 1561 oženil s dcerou

³⁷⁾ Stempelsammlung, str. 1178.

Miliczovou Marii a byl snad již dříve ryteckým pomocníkem svého tchána. Z výpisu z farních knih jáchymovských, uložených v archivu naší společnosti, vidíme, že Zachariáš Kempf byl asi mladším synem Mertena Kempfa, správce mincovny jáchymovské v letech 1542—1543 a r. 1544, jenž se oženil roku 1535 s Kateřinou Wölnerovou a se narodil tedy asi r. 1538. Roku 1596 je svědkem na svatbě Salome, dcery Tomáše Kempfa, s řezačem želez Hanušem Richtrem³⁸⁾, r. 1606 dostává ještě plat za dodaná železa. Tak si vysvětlíme, že stopy dílny miliczovské shledáváme na minci jáchymovské až do r. 1605, jak jsem výše uvedl.

Uvážíme-li to vše, můžeme rytce Zachariáše Kempfa považovati za zhotovitele razidel k medailím této skupiny.

Nelze zjistiti, věnoval-li se Zachariáš Kempf výrobě biblických medailí, poněvadž z té doby pocházejí již jen ojedinělé kusy a hlavně novoroční a velikonoční medailky. K takové medailce z r. 1584 se zachovala železa ve vídeňské mincovně, jež v seznamu „Stempelsammlung“ popsána jsou jako čís. 229/230 mezi pracemi kremnickými:

X. Líc: Jesulátko v celé postavě Opis: HIE + FRID + HEIL .: VND + SELIGKEIT

Rub: v kartuši nápis: ZVM | SELIG | EN · NEV | EN · IAR | 1584
23 mm, (Vyobrazena na *tab. X. č. 60.*)

Srovnáme-li kartuši této medailky s kartušemi na medailích Zachariáše Kempfa, vidíme, že můžeme zařaditi i tuto medailku mezi jeho práce, zvláště uvědomíme-li si, že razidla k ní pocházejí z Prahy a jsou v „Pražském seznamu“ z roku 1824 zapsána jako číslo 52. Kartuš na této medailce se podobá oné na jetonu Taubeureutterově z roku 1599 (M. N. 574), jenž také není dalek dílně Kempfově. Takové novoroční medailky byly asi obvyklými každoročními pracemi miliczovské dílny již od dob Wolfa Milicze. Známe takovou medailku na př. z r. 1540³⁹⁾, 1544⁴⁰⁾, 1546⁴¹⁾, 1556⁴²⁾ atd. —

Zachariáš Kempf nedosáhl již ani umělecké výše svého tchána a je snad posledním portrétním medailérem školy jáchymovské.

* * *

O roztrídění jáchymovských biblických medailí pokusil se již Eduard Fiala, popisuje znamenitou sbírku Maxe Donebauera r. 1888⁴³⁾. Medaile

³⁸⁾ Stempelsammlung, str. 1278.

³⁹⁾ Dražební seznam fy R. Ball nást. Berlin, 1926 č. 740.

⁴⁰⁾ Donebauer, č. 4418.

⁴¹⁾ Donebauer, č. 4419.

⁴²⁾ Erbstein, č. 500.

⁴³⁾ Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, Praha 1888 str. 482 a násl.

signované shrnul za jména umělců, pokud byla zjištěna. Již tenkrát znal Fiala význačné postavení Nickela Milicze v medailérství jáchymovském a zmiňuje se o tom, že některá z razidel k Miliczovým medailím leží ve vídeňské mincovně. Pod jménem Nickel Milicz uvádí tři medaile (běžné číslo 67 a 68), neodůvodňuje však, proč mu přiděluje právě tyto práce. Ostatní nesignované medaile dělí Fiala buďto dle znázorněného na nich obrazu nebo dle jiných charakteristických známek na skupiny, jež označuje „Meister I, Meister der Abendmahlmedaillen, der Dreifaltigkeitsmedaillen, Meister mit der ausgeschweiften Cartouche, der Christkindl-Taler, der Nachbilder Hans Reinharts des Aeltern“ a „Meister R“. Medaile portrétní, vládní i soukromé se řadily ode dávna před mince dotyčného panovníka nebo v abecední pořadí jmen osob, jež představovaly, takže vztah jejich k biblickým medailím zařazeným prostě pod heslem „Jáchymov“ zůstal celkem utajen.

V popise sbírky razidel vídeňské mincovny zařazuje Fiala štedře jáchymovské práce, jež jsou nám dnes hlavním srovnávacím materiálem, do mincovny kremnické,⁴⁴⁾ sveden snad chybějící značkou [A] na razidlech.

Od doby Donebauerovy sešlo se ještě hojně velikých sbírek jáchymovských biblických medailí, leč stejný systém těchto sbírek byl asi příčinou, že Fialovo rozřídění se udrželo až na naši dobu, při čemž popisovatelé těchto sbírek rozšiřovali je tak, že byly rozřidovány práce i dle udaných na nich let, tak jako by určitý umělec byl tvořil jen v jediném roce. V seznamu sbírky Artura Löbbecke Braunschweig (Dr. Jacob Hirsch, Mnichov 1908) rozlišuje autor mimo mistry u Donebaura uvedené ještě „Meister der Medaille mit Randkranz, mit dem Zweig, mit der Interpunktion o x o, der hochrandigen Medaillen“, ba rozlišuje i mistra medailí z r. 1544, 1549, 1550, atd. Zde se přidělují Nickelu Miliczovi ještě další medaile a to naše běžné číslo 80 a Doneb. č. 4375. V katalogu Lannově shrnuje Dr. Kurt Regling r. 1911 opět biblické medaile v celek odděleně od medailí portrétních a sestavuje nesignované práce chronologicky a dle toho, týkají-li se znázorněné scény starého či nového zákona.

Teprve v nejnovější době se věnuje biblickým medailím větší pozornost a četní odborníci hledí vyvésti je z „klatby“, do níž je vrhli ti, již se klani jen před litou medailí a považují ražené biblické medaile za úpadek a přívěsek medailérství renaissančního. Proto pěkně působil XVII. katalog firmy A. Riechmann und Co., Halle (z roku 1921), jež předvádějí větší sbírku biblických medailí připojuje i vyobrazení dřevorezby, jež byly vzorem našim umělcům. Tak pracována je medaile běžné č. 35 dle Holbeinovy dřevorezby z „Bilder zum alten Testament“, obrázek k žalmu 109, medaile běžné č. 22 dle obrazu Sebalda Behama z „Holzschnitte zum alten Testament“; k běžnému číslu 72 byla vzorem dřevorezba Hanse Holbeina mladšího z „Toten-

tanz“ a pod. Přes to však, že má zde autor katalogu pohromadě portrétní i biblické medaile, nedopracoval se valného pokroku v jejich rozřídění. Z nových prací nejlépe ještě se zamlouvá katalog sbírky H. Mueller-Lebanon zpracovaný Drem Juliem Cahnem, jenž svědčí o velkém rozhledu tohoto znamenitého numismatika v oboru medailérském.

Všichni autoři těchto katalogů rozřídí biblické medaile dle systému Fialova, od něhož se nemohou odpoutati. Nevšímají si totiž soudobé výroby mince, jež nám může dobře pomoci při zjišťování autorů nesignovaných prací medailérských vytvořených v Jáchymově, jak jsem se pokusil dokázati. Nejen mincím, nýbrž i všem ostatním ražbám soukromým i úředním nutno věnovati patřičnou pozornost, abychom se dostali k cíli. Z pojednání tohoto vidíme, v jak úzké spojitosti byla výroba medailí s výrobou mincí. Můžeme dnes velkou řadu nesignovaných medailí vřaditi do jediné dílny, jež společně vyrábí razidla k minci i medaili a v níž pracovalo několik generací. Každá z nich má sice vlastní způsob práce, nemění však nikde tradici tak, aby se nedala zjistiti příslušnost do této dílny. Je samozřejmo, že práce těch ž umělců mění se během let v detailech, podle toho, jak se zdokonaluje nebo upadá. Ve výrazu svém však zůstává umělec obvykle tak individuální, že možno jej poznati z prací starších i mladších. Je tomu tak zajisté i zde, kde dokazuji, že Wolf Milicz pracoval asi 11 let, syn jeho Nickel asi 23—25 let a Nick lův zeť až 30 let. Nevím, proč dosud badatelé v tomto oboru se báli vysloviti možnost, že medailér pracoval po řadu let přiměřenou svému věku. Ostatně z velké řady medailí, po nichž byla tehdy patrně veliká poptávka, se dá souditi, že nepracoval vše asi mistr sám, nýbrž že zaměstnával patrně i četné dělníky a že dle jich zručnosti vyšla z dílny práce buďto lepší nebo horší.

Proč všechny tyto práce nejsou signované, lze dnes těžko zjistiti. Snad jest vysvětlení hledati v úředním postavení těchto umělců, kteří pracovali pro mincovnu jáchymovskou. Nedalo by se analogií z jiné mincovny, jež byla šťastnější jáchymovské a jejíž archiv se zachoval, zjistiti, bylo-li předepsáno, že dodavatel razidel nesměl své práce označovati signaturou?

* * *

Pokusil jsem se metodou srovnávací přiděliti zde některé portrétní a biblické jáchymovské medaile rodině Miliczův, jež se zabývala výrobou medailí od let třicátých až téměř do konce 16. století. Pokus tento jistě není dokonalým a vyskytnou se medaile, jež budou zdánlivě s mými náhledy v odporu. Upozorňuji však, že medaile biblické odlévaly se ještě dlouho později a při tom byly i datovány. Tyto odlitky nesmějí býti na úkor správnému rozřídění originálů biblických medailí, nýbrž nutno je vymýtiti jako pozdější kopie zlatníků-medailérů, již vytvořili je příležitostně na zvláštní objednávku.

⁴⁴⁾ Stempelsammlung, str. 32 a násl. a 50 a násl.

Jsem přesvědčen, že článek můj při velikém zájmu o tyto medaile hlavně v cizině, vyvolá kritiku, jež snad někde shledá mé náhledy od-
važnými; doufám však, že prospěl jsem již tím, že přiměl jsem odborníky,
otázkou touto se zabývající, aby o věci uvažovali. Až sbírky těchto medailí
budou srovnány dle vyslovených zde zásad, vyskytne se mnoho otázek,
jež s části budou vysvětleny miliczovskou dílnou, s části vybrousí náhledy
mnou vyslovené ve správnou formu.

EDMUND VILÉM BRAUN:

MEDAILE NA POLOŽENÍ ZÁKLADNÍHO KAMENE KOSTELA VE VALČICÍCH.¹⁾

V díle „Die Münzen des Fürstenhauses Liechtenstein“ (Wiener Numismatische Zeitschrift 1882 a separátní otisk) popsal a vyobrazil (na tab. IV. č. 8) Dr. A. Missong kulatou, olověnou, litou medaili z r. 1631, která jest známa pouze v jediném exempláři a byla dříve chována v mincovním kabinetě v Gothě. Před několika lety byla mým přičiněním získána výměnou pro sbírku Liechtensteinských mincí a medailí panujícího knížete Jana II. z Liechtensteinu a jest dnes v knížecí galerii ve Vídni.

Na medaili vidíme na lici chrám s dvěma věžemi, s lomenicí, příčnou lodí a kaplemi, nad střechou chrámu v mracích a svatozáří poloviční figuru Madonny s dítětem.

Medaile na položení základního kamene kostela ve Valčicích.

¹⁾ Valčice (Feldsberg) pol. okres Mikulov, stanice na trati Znojmo-Břeclava. — Německy psaný článek přeložil laskavě pan Vladimír P a t e r a,

Na rubu v 17 řádcích nápis:

D · O · M ·
 VIRGINI · MATRI ·
 CAROLVS · MAXIMILIAN ·
 GVNDAKERVS · FRATRES
 PRINCIPES · A · LICHTENSTEIN
 ET NICKLSPVRG · CAROLVS ·
 EVSEBIVS CAROLI · FILIVS ·
 TEMPLVM HOC A FVNDAMENTO
 EREXERVNT LAPIDEMQVE · PRI
 MARIVM HVNC · POSVERVNT PER
 FRANCISCVM · CARDINALEM · ET
 PRINCIPEM A · DIETRICHSTEIN
 EPISCOPVM OLOMVENSEM
 SVMMO · PONTIFICE · VRBANO
 VIII · ROMANORVM · IMPERA
 TORE · FERDINANDO · II ·
 ANNO MDCXXXI.

Z něho je patrné, že roku 1631 položen byl kardinálem Františkem z Dietrichsteinu základní kámen ku kostelu na lici medaile vyobrazenému, ježž hodlali nově postaviti tři bratři Liechtensteinové: Karel, vládnoucí kníže, Maxmilian a Gundacker spolu s Karlem Eusebiem, synem vládnoucího knížete Karla. Missong vyslovuje domněnku, že medaile tato jest zhotovena pravděpodobně na položení základního kamene kostela ve Vranově u Brna, kde až do dnešního dne jest kostel s hrobkou knížecího domu Liechtensteinského. Nevysvětlitelno jest mu, že na medaili z r. 1631 přichází ještě jméno Karlovo, který zemřel již v roce 1627. Myslí, že kníže Karel učinil ještě za svého života slib, že kostel tento zbuduje. Na dotaz Missongův u kardinála Fürstenberga, arcibiskupa olomouckého, který kostel jest na medaili vyobrazen, dostalo se mu odpovědi, že ani arcibiskup ani ostatní kněží, jimž medaile ta byla předložena, nemohou říci ničeho bližšího o kostele vyobrazeném na medaili.

Domněnka Missongova ohledně Vranova jest nesprávnou, neboť Vranov náležel knížeti Maxmilianovi, jsa věnem jeho choti Kateřiny z Boskovic. Starý kostel tam byl pouze přestaven, zřízena při něm krypta a svěcen ochraně kněží Paulánů, jimž byl v roce 1633 zbudován ve Vranově nový klášter.

Na základě nově objevených archivních zpráv můžeme dnes otázku tu konečně rozřešiti. V díle Viktora Fleischera: Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler 1611—1684 ve Vídni r. 1906, str. 17 a násl. čteme, že se Karel z Liechtensteina, tehdejší nejvyšší hofmistr v Praze, zabýval již v roce 1602 myšlenkou postaviti nový kostel ve Valčicích, v místě, kde se nacházel rodinný majorátní zámek. Tenkrát byl

jemu do Prahy zaslán model kostela. Proto přichází na olověné medaili jméno knížete Karla jakožto zakladatele, třeba že stavba se uskutečnila teprve po jeho smrti a sice v měsíci květnu r. 1631, kdy položeny základy a kdy se počalo se stavbou. Pasovský biskup Karel baron Kirchberg, k jehož diecési Valčice patřily, zmocnil na žádost knížete Maxmiliána, jakožto poručníka nezletilého Karla Eusebia ku položení základního kamene olomouckého sufragána kardinála knížete z Dietrichsteina. Poněvadž týž přislíbil svou osobní účast při položení základního kamene, byla slavnost stanovena na 20. říjen 1631 a pozván i kníže Gundacker.

Tato zpráva, vzatá ze zápisů archivních, určuje jasně a přesně účel medaile. Kromě toho jest správné určení medaile potvrzeno i srovnáním vyobrazení kostela Valčického v Mitteilungen der Zentral-Kommission 1909, str. 551 s vyobrazením na medaili, jež úplně souhlasí až na věže, které byly až do roku 1909, očividně v důsledku požáru, pokryty nevkusnými nouzovými střechami v podobě nízkých pyramid. Vedle vyobrazení tehdejšího stavu kostela jest v Mitteilungen der Zentral Kommission, str. 552, jiný obraz znázorňující prý „projektovanou“ stavbu věží. Ve skutečnosti představuje kostel právě opravený, který v době, kdy ústřední komise pro ochranu památek projekt opravy a stavby zamítla, byl již úplně opraven a jehož věže byly znovu postaveny, takže snímek neukazuje „projektovanou“, nýbrž „provedenou“ stavbu. Kdyby byl znám správný historický význam a především účel medaile před opravou věží, byla by zajisté bývala naše medaile nejsprávnějším vzorem ku zcela uspokojivému, historicky bezvadnému řešení stylistickému a to ve smyslu původního stavebního projektu Jana Jakuba Tencaly. Zde máme opět důkaz, jak důležité jest při umělecko-historických studiích zabývat se důkladně zkoumáním příslušného materiálu numismatického, který bohužel zůstává tak často nepovšimnut, podobně jako materiál heraldický a sfragistický. Poukazuji zde k tomu, že se mně podařilo před krátkým časem rozřešiti pomocí dosud nepovšimnuté pečeti důležitou otázku v historii genealogie tak znamenité pro Čechy a Moravu stavitelské rodiny Parléřovy.

Co se týče medaile na položení základního kamene kostela valčického, která nyní opět se nachází v místě svého původu, ve Vídni, zdá se, že jest unikem, ovšem až na ty exempláře, které jsou v základním kameni a ty, které snad byly podány na rubu medaile uvedeným knížatům a biskupovi Olomouckému. Leč o těchto kusech není dnes ničeho bližšího známo.

O medaili samotné zachoval se i zápis z r. 1631 v knížecím Liechtensteinském domácím archivu ve Vídni, za jehož sdělení vděčím panu ministerskému radovi Dru Františku Wilhelmovi, řediteli tohoto archivu. Ze zápisu je patrné, že stavitel kostela Valčického, Jan Jakub Tencala, objednal ve Vídni 20 „Groschen oder Medayen, so bey Legung des Fundamentsteines in der neuen Kirche zu Veldtsperg von nötten sein

werden“. Účet za ně 150 říšských tolarů (= 225 fl.) vyplatil vídeňský bankovní dům Giuliani. Na rozkaz knížete Maxmilian z Liechtensteina byl peníz ten poukázán dne 2. září 1631. Bohužel není ze zápisu patrné, který vídeňský umělec medaili tuto zhotovil. Přihlížíme-li ku značnému nákladu za 20 kusů medailí, můžeme bezpečně souditi, že bylo několik z nich pravděpodobně zhotoveno z drahého kovu.

VIKTOR KATZ:

BÍLÁ HORA NA MEDAILI.

(Tab. II.)

Zdeněk Wirth počíná svoji publikaci „Klášter a poutní kostel na Bílé Hoře“¹⁾ slovy Denisovými: „Zpráva o vítězství bělohorském způsobila mezi katolíky jakési opojení. Šťastným útokem zmocnili se pevnosti, na níž tehdy, zdálo se, že závisí osud světa. Ve všech podrobnostech vítězství spatřováno zakročení Boží . . . a po všem katolickém světě neslo se k nebesům vítězoslavné Tedeum.“ Čteme-li tato slova, divíme se nemálo, že závažná událost se tak málo zrcadlí v medaili, kdežto ještě na korunovaci Bedřicha Falckého známe značnou řadu prací tehdejších umělců, Kristiána Malera, Alexandra Abondia, Lorence Schillinga a j. Vysvětlíme si to, uvážíme-li, že medaile v této době byla tržním zbožím, jež umělci vydávali vlastním nákladem, po němž však za zmatků válečných nebylo poptávky. Nedostatek drahého kovu byl pak asi příčinou, že některé medaile, jež oslavují tuto pro nás osudnou bitvu, nebyly vůbec rozmnoženy a zůstaly tak téměř neznámy.

Medaile na bitvu na Bílé Hoře lze rozdělit na dvě skupiny a to na medaile týkající se přímo bitvy a medaile oslavující založení kláštera servitů na Bílé Hoře r. 1628 na paměť vítězství Ferdinandova.

Jediným mně známým autorem medailí první skupiny je Ital Giovanni Pietro de Pomis, nar. asi r. 1565 v Lodi, jenž byl od r. 1588—1595 ve službách arciknížete Ferdinanda Tyrolského a po jeho smrti se stal dvorním malířem arciknížete Ferdinanda ve Štýrském Hradci, kde pracoval až do své smrti 6. března 1633. Skupina těchto medailí nebyla dosud publikována v českém díle. Jsou to tyto medaile:²⁾

1. Líc: Obrněné a ověněné poprsí Ferdinanda II. s prava s přeloženým límcem, řádem zlatého rouna na stuze. Na úseku ramene letopočet 1622, pod ním I · P · D · P · F. Opis: FERDINANDVS · II · — ROM · IMP · SEM · AVG · Okraj vyvýšený.

Rub: Jupiter metající blesky a Spravedlnost držící žezlo a vážky v oblacích nad giganty klesajícími k zemi, z nichž jeden, poražený na znak ztrácí žezlo a korunu a znázorňuje Bedřicha Falckého. Opis: LEGITIME—CERTANTI.

Bronz, 47 mm (Hergott II., 25—20). Tab. II., č. 4.

¹⁾ Zdeněk Wirth, Klášter a poutní kostel na Bílé Hoře, Praha, 1921, str. 5.

²⁾ Odlitky těchto vzácných medailí zaslal mi laskavě vídeňský mincovní kabinet, jemuž tímto děkuji.

2. Líc: Jako u č. 1., leč bez signatury umělce a s hladkým okrajem.

Rub: Dole dvě skřížené palmové ratolesti, uprostřed česká koruna s paprsky v oblacích. Opis: LEGITIME · CERTANTIBVS.

Stříbro, 46 mm (Hergott II., 25—27, Domanig: Porträtmedaillen, č. 173).³⁾ Tab. II., č. 3.

3. Líc: Jako u č. 2.

Rub: DEXTERA · DOMINI FECIT — VIRTUTEM. Victoria, s leva píšící na štítě podepřeném na pravém kolenu: SIC | tād | bon | ca | u | s | a | (sic tandem bona causa) stojí pravou nohou na šíji krále (Bedřicha Falckého), před ní klečícího, před nímž leží jiný štít s nápisem ANNO | 1620 | — | NOVE | BRIS | 8. Vedle krále klečící žena (Čechy) se sepjatýma rukama, na jejíž rámě pokládá levici, za ní stojící ženská postava s pravicí na prsou. Mezi ní a Viktorií žerď s českou korunou, kolem do kola trofeje. Dole nápis: IOANN · PETRVS DE POMIS | F.

Stříbro, 46 mm (Hergott II., 25—19, Domanig: Porträtmedaille, n č. 175). Tab. II., č. 2.

4. Líc: Poprsí jako dříve, leč s velikým okružím. Opis: FERDINANDVS — II · ROM · IMP · S · AVG.

Rub: Ferdinand II. v antickém brnění s přilbou, štítem a mečem poráží furii ležící na zemi, kolem níž jsou roztroušeny znaky.

Cín, 40 mm. Tab. II., č. 1.

Všecky tyto medaile uloženy jsou ve vídeňském numismatickém kabinetě.

Günther Probszt líčí v článku „Giovanni Pietro de Pomis als Medailleur“⁴⁾ činnost tohoto umělce a zmiňuje se též o historii těchto medailí takto: V journalu císařského inspektora starožitností Karla Gustava Heraeusa, jenž je uložen ve vídeňském kabinetě, píše totiž Heraeus, že vyňal r. 1712 ze skříň č. XI. císařské klenotnice ze 27 voskových portretů, mezi jinými tyto:

„2. Kaiser Ferd. II. Revers, die Riesen, so den Himmel stürmen, auf der anderen Seithen des Kaisers Symb. Diese stehet im Inventario unter dem Titel Eine in Wachs possirte Crone.

³⁾ Podobná medaile, pocházející patrně od téhož umělce a zhotovená před volbou Ferd. II. římským císařem, byla vydražena u fy Leo Hamburger 19. a 20. září 1921 jako č. 232:

Líc: Poprsí Ferdinanda II. s prava s okružím; opis:

FERDINANDUS. II. D. G. HVN. ET. BOHE REX., ARCH. AUSTIAE.

Rub: Koruna v poli krásleném rytými ornamenty; opis:

LEGITIME: CERTANTIBUS.

Medaile vyražena je na dvou stříbrných plíšcích. 37mm, 21gr.

⁴⁾ Archiv für Medaillen- und Plakettenkunde, II. roč., str. 121 a násl.

3. Die Victoria am Weissenberg zu Prag. Dexter Domini tegit virtutem.

4. Kais. Ferd. II. mit seinem Symbole.“

Jde zde patrně o modely k našim medailím č. 1, 3 a 2. Modely ty se ztratily. Friedrich v. Kenner soudí v pojednání o portrétních medailích pozdní renaissance,⁵⁾ že Heraeus, o němž je známo, že dal odlít vzácné medaile, vyňal tyto modely, aby dal i z nich zhotoviti odlitky.

Medaile ve vídeňském kabinetě, odjinud dosud neznámé, má Probszt za vzory císaři předložené, jež však nebyly zhotoveny. V tom se ovšem Probszt mylí, neboť stříbrnou medaili uvedenou zde jako č. 2 mám ve své sbírce, cínový odlitek med. č. 1 je ve sbírce p. J. Weyra. Obě tyto medaile bylo možno i shlédnouti na výstavě české medaile v r. 1924.⁶⁾ Soudím spíše, že všechny tyto medaile nebyly původně odlity a že dal je teprve zhotoviti Heraeus, při čemž byly zničeny voskové modely. Je to patrné již z toho, že na líci medailí č. 2 a 3 nejsou části jednotlivých písmen, jež asi odpadly časem s voskových modelů.

Tyto medaile vynikají, ač jsou daleky svých renaissančních vzorů — medaile č. 1 je jakousi kopií medaile Ferdinanda I. zhotovené Leone Leonim na vítězství nad šmalkaldským spolkem z r. 1547 (Lanna č. 626), znázorňující boj titanů — přece jen značně nad soudobé práce jak koncepcí, v níž zrcadlí se veliká vášeň bojů protireformačních, tak i provedením a svědčí o značné výši všestranného umělce.

Jako medaile na Bílou Horu známe u nás jen medaile, jež shrnují do skupiny druhé, t. j. medaile oslavující založení kláštera na Bílé Hoře r. 1628. Sem patří plochá stříbrná medaile. Líc: Klečící Ferdinand s obnaženou hlavou a sepjatýma rukama má vedle sebe na zemi císařskou korunu, je korunován českou korunou jezulátkem, jež drží matka Boží v náručí. Opis: SVB TVVM PRÆSIDIVM 1628 · 25 APR: Rub: Dvě vojska proti sobě znázorňující bitvu na Bílé Hoře, nad nimi opis: S · MARIA · DE · VICTORIA ·, v úseku: VICTORIA · A · FERD · II · PARTA · PRAGÆ 8 · NOV · 1620. — 32½ mm (Donebauer: 4722, 4723 a 4724). Tab. II., č. 5.

O medailce této, jakož i o průběhu bitvy bělohorské, hlavně pak o legendárním vztahu obrazu Matky Boží k této bitvě se rozepisuje zevrubně Köhler ve 40. části „Historische Münz-Belustigung“ ze dne 5. října 1729, str. 313 nazvané: „Kaiser Ferdinands II. rare Gedächtnis-Münze bey Grundlegung der Kirche und Closters auf dem Weissen Berge bey Prag, zum Andenken der daselbst gegen Pf. Friedrichen V. glücklich befochtenen Schlacht von A. 1628.“ Medailka tato, podobající se plochostí spíše minci (¼ tolaru) než medaili, je prací velmi primitivní a neumělou. Srovnáme-li ji se soudobými mincemi korunovačními na korunovaci Ferdinanda III.

⁵⁾ Jahrbuch der Kunstsammlungen des allerh. Kaiserhauses XII. (1891), 149 — 153.

⁶⁾ Viz „Medaile v zemích českých“ č. 36, str. 10.

z r. 1627, shledáme hlavně podle písma, že je prací téže dílny, jež vyrobila tyto mince. Na minci k této korunovaci (Čermák č. 626) nalézáme ve slově FERD táž písmena, jako na naší medailce. Stejná jsou i charakteristická písmena A, G, M a S. O téže dílně svědčí i číslice a rýhování na okraji obou. Byla tedy asi tato medailka zhotovena v pražské mincovně, pro niž pracovali rytci Donat Starckh, malostranský zlatník,⁷⁾ a Křištof Engelhart,⁸⁾ kteří dodávali tehdy železa pro pražskou mincovnu. Medailka naše je i prací téhož řezače, jenž zhotovil jeton na pouť do Jílového z r. 1627 (Doneb. č. 4232) a z r. 1630 (Doneb. č. 4233), jakož i jetony na přenesení ostatků sv. Norberta (Doneb. č. 4708–4710), na nichž je nad nápisem táž pětistá růžice, jako na malém korunovačním penízu Ferdinanda III. (Čermák č. 628).

Hlavním strůjcem všech těchto slavností církevních byl strahovský opat Kašpar Kvestenberk,⁹⁾ jenž byl asi i inspirátorem medailek na paměť těchto slavností ražených a také asi i medailky na založení kláštera na Bílé Hoře,¹⁰⁾ jež ražena byla ve značném množství, poněvadž ji známe v několika obměnách, jak co do kolků, tak co do váhy.

Do skupiny druhé patří i velká litá medaile bronzová — často zlačená — na níž vidíme na lici klečícího v síni Ferdinanda II. v brnění a dlouhém plášti před vysokým křížem s Ukřižovaným. S hlavy Kristovy padají na vladaře paprsky; v pozadí je draperie se spadajícími třapci; na podstavci kříže leží koruna a žezlo. Opis: FERDINANDE EGO TE NON DESERAM MDCXX. Na rubu je klášter na Bílé Hoře, nad ním v zářících oblacích Panna Marie klečící před jezulátkem a nápis: MARIA DE VICTORIA · IN ALBO MONTE. Opis: REDDITE ERGO QVÆ SVNT CÆSARIS CÆSARI · ET QVÆ SVNT DEI DEO · MATH · 22 · V · 21.¹¹⁾ Velikost 180 mm. O medaili té je pověst, zaznamenaná v anonymním článku v „Ill. Chronik von Böhmen“,¹²⁾ že vložena byla ve stříbře a zlačená do základního kamene kláštera, a že ji hrabě František Šternberk dal po zrušení poutního kostelíka havířem vydobýti z jeho základů a že pak přešla z pozůstalosti hraběte do Musea král. českého.¹³⁾ Tuto nesmyslnou pověst vyvrátil rázně Zd. Wirth v článku „K stavební historii kostela na Bílé Hoře.“¹⁴⁾ Praví: „Není nutno proto ani dokazovati, že klášter nemohl mít podobu na medaili znázorněnou, že formy architektonické tam se vyskytující jsou u nás na počátku XVII. století nemožné, že vidíme na

⁷⁾ Fiala, Katalog der Münzen- und Medaillen- Stempelsammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien 1906, str. 1231.

⁸⁾ Tamže str. 1343.

⁹⁾ Fr. Ekert, Posvátná místa král. hl. města Prahy 1883, str. 125 a 154.

¹⁰⁾ Millner-Neumann, Böhm. Privatmünzen 1852, č. 1012.

¹¹⁾ Nápis tento je již na medaili na Karla V. od Lor. Rosenbauma (Max Bernhart, Die Bildnismedaillen Karls des Fünften, München 1919 č. 91).

¹²⁾ Illustrierte Chronik von Böhmen, 2. Band, Praha 1854, str. 379–380.

¹³⁾ Dr. J. Teige, H. Kuffner, J. Herain, Na Bílé Hoře, 1910, str. 69 a 71.

¹⁴⁾ Časopis spol. přátel starožitností českých v Praze, XX., 1912, str. 186–188.

medaili výsledek čtvrtstoleté stavební činnosti, začaté a v návrhu pojaté teprve kolem r. 1710, stačí jen ukázati na pravé stáří medaile. Je z mosazi litá, silně ciselována, a vznikla podle techniky, tvaru písmen a modelace

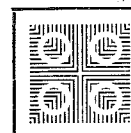
Medaile na paměť založení kostelíka na Bílé Hoře. Falsum z poč. 19. stol.

v I. polovici XIX. století. Buď je zhotovena bona fide na oslavu otevření kostelíka r. 1813, nebo 200letého výročí bitvy r. 1820, nebo je naivní falsum z této doby, tak bohaté na falsa všeho druhu, obestřené pro zajímavost legendou o vytažení ze základů kostelíka. Avers i revers i s nápisy jsou vzaty ze současných rytin a dobový charakter byl úsilovně napodoben, ale — jak je přirozené v té době — s nezdarem. Medaile tato je jen doklad kulturně historický pro I. polovinu 19. století, ale jako doklad pro dějiny kláštera a kostela na Bílé Hoře v XVII. stol. musí býti škrtnuta.“

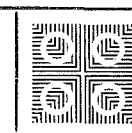
S těmito vývody Wirthovými nutno nejen souhlasiti, nýbrž poukázati na jiné medaile z téže dílny často se objevující a to medaili rožmberskou, bibersteinskou atd. Nápis k této medaili je vzat z evangelia, jež se čte v neděli, v níž byla vybojována bitva bělohorská, o čemž se zmínil již vévoda Maxmilian ve svém dopise ze dne 12. list. 1620, kde podával papeži zprávu o této bitvě.

* * *

Po 300 letech objevuje se Bílá Hora opět na medaili; tentokrát však používá mistr Josef Šejnost obrazu Bílé Hory, jež značila vždy vzpomínku na naše pokoření, jako symbolu sčítování s Rakouskem — státním převratem ze dne 28. října 1918: Před Bílou Horou, za níž se objevuje silueta kláštera bělohorského a Hvězdy a za níž vychází jako zářící slunce znak československý, klečí lid vítající svobodu, po stranách datum 28. X. — 1918. V úseku nápis: „Vláda věcí Tvých zase k Tobě se vrátila, ó lide český“. Na rubu vidíme, jak radující se mládež hází v přítomnosti sokola rakouského dvojhlavého orla do Vltavy; opis: „Proč bychom se netěšili“. Medaile tato vyobrazená na *tab. II.*, č. 6 byla ražena v bronzu a je zajímavá i proto, že je první medailí raženou v naší mincovně kremnické.

NÁLEZY.

NÁLEZ MINCÍ BARBARSKÝCH U TRNAVY.

Vlastivědné museum v Bratislavě získalo větší díl nálezů barbarských mincí typu Biatec a soudobých mincí malých učiněného r. 1925 u Trnavy, vesměs totožných s mincemi nálezů v bance Tatře v Bratislavě, popsanych v předcházejícím čísle tohoto časopisu prof. Eisnerem. Zachráněno bylo velkých kusů 30, malé 4 kusy. Zajímavý jest velký peníz s divokým kancem a některé varianty popsanych mincí s opisy Biatec a Nonos. Váha velkých mincí kolísá mezi 16.85 a 17.10 g, průměrná váha mincí malých je 2.14 g. K těmto mincím se řadí *nález mincí barbarských* téhož a podobného typu, nalezených ve *Stupavě*, z nichž zachováno sběratelem soukromým asi 20 kusů, které hodlá museum vlastivědné též koupiti.

Rudolf Machek.

NÁLEZ DENÁRŮ SPYTIHNĚVA II. a VRATISLAVA II. NA PLEŠIVCI U LOCHOVIC.

V polovici dubna r. 1923 byla nalezena při lesních pracích mezi balvany na severním svahu temene Plešivce hliněná nádoba s denáry Vratislava II. a jeho předchůdce Spytihněva II., jehož mince byly v nálezů zastoupeny počtem daleko menším. Všechných denárů bylo asi 400 kusů, vesměs krásně zachovalých. Podle typů a variantů zjistil jsem 25 různých druhů s opisy velkou většinou dosud nezjištěnými a neuveřejněnými.

Denáry *Spytihněva II.* dle Fialy, České denáry, typ III.:

1. Souhlasná kresba a opis jako denár č. 824; *tab. VIII.*, č. 18.
2. Souhlasný s předešlým, na rubu se však násadec křížku dotýká těsně poprsí v malé vzdálenosti od vnitřního kroužku.
3. Líc: jako dříve,
rub: *SCWLLSVS*, kresba stejná.
4. Líc: *SPITGNEV DVX*, kresba stejná,
rub: *SCWECESVS*, kresba stejná. První a poslední *~* raženo způsobem doposud nezjištěným.
5. Líc: *SPITGNEV DUX*, kresba stejná,
rub: *SCWECESVS*, kresba stejná.
6. Líc: *SPITGNEV DUX*, kresba stejná,
rub: *SCSWECESVS* +, kresba stejná, podobný denáru č. 825. Násadec křížku těsně u poprsí a opodál od kroužku.

7. Líc: opis a kresba jako u předcházejícího,
rub: **SCSWECE V +**, kresba stejná, násadec křížku je daleko od poprsí a dotýká se kroužku.
8. Líc: jako u předcházejícího,
rub: **uCuWECEuV +**, kresba jako u předcházejícího.
9. Líc: **2PITGNEV DUX**,
rub: **uCuWECEV u +** třetí **u** psáno jako u č. 4. Křížku na násadci chybí vlasové spojovací čáry mezi bakulkami, takže křížek jest improvizován čtyřmi bakulkami.

Denáry Vratislava II. dle Fialy, typ XIII.:

1. Souhlasná kresba a opis jako denár č. 879; tab. IX., č. 1.
2. Líc: jako u předešlého,
rub: **uCuWECEuV +**, kresba stejná.
3. Líc: jako dříve,
rub: **uCuWECEuV +**, kresba stejná.
4. Líc: jako dříve,
rub: **uCuWECEuV +**, kresba stejná.
5. Líc: **IATISLAV DV**, kresba stejná,
rub: jako u předešlého. Denár podobný jako č. 881.
6. Líc: **/ATI SLAV DV**, **=** jest bez spojovací čárky. Kresba jako u předcházejícího,
rub: jako u č. 3.
7. Líc: **AT/SLAVDV**, kresba stejná,
rub: jako u č. 3.
8. Líc: **ATI SLAVDV**, kresba stejná,
rub: **uCuVECEuV +**, kresba stejná.
9. Líc: jako u předcházejícího,
rub: **uCuVECEuV +**, kresba stejná.

Denáry Vratislava II. dle Fialy, typ XVII.:

1. Souhlasná kresba a opis jako denár č. 891; tab. IX., č. 5.
2. Líc: jako předch.,
rub: jako u předch., pouze na střapcích, s klobouku po obou stranách visících, jest po dvou tečkách nad sebou, místo pojedné.
3. Líc: jako dříve, ale kdežto u předešlých má trůn nohy hladké, jsou u tohoto denáru vyřezávané, skládají se vlastně ze čtyř kuliček nad sebou,
rub: jako u č. 2.
4. Líc: jako u č. 2. (trůn s nohama hladkýma),
rub: jako u č. 1., tečka na oděvu pod hlavou chybí.
5. Líc: jako u č. 2.,
rub: jako u č. 4., pouze na střapcích jest po dvou tečkách nad sebou.

6. Líc: jako u č. 3.,
rub: jako u č. 5.
7. Líc: jako u č. 2.,
rub: jako u č. 4., ale oblouk pod hlavou je velmi stlačený.

Všechny denáry Vratislava II. typu XVII. tohoto nálezů jsou nastříženy do hloubky 1/5-1/3 průměru vesměs na stejném místě, hledíme-li na líc mince, tedy ze spoda přes opis k nohám trůnící postavy. Růžky nastříženého místa jsou trochu odchýlnuty, takže jest viděti průřez kovem. Lze těžko říci, proč denáry byly nastříženy. Kontrola kovu zdá se býti zbytečnou. Poněvadž jsou nastříženy právě nejmladší mince nálezů, nelze předpokládati, že byly tímto způsobem vzaty z oběhu.

Nález plešivecký má jistou důležitost proto, že jest prvním a zatím jediným zjištěným a popsáním nálezem vzácných denárů Spytihněva II. na domácí půdě. Jest zajímavý tím, že neobsahuje ani jediné mince cizí, čímž potvrzuje poznatek Fialův o tuzemských nálezích mincí z XI. a XII. století. Zakopán byl asi v letech 1070—1080. Nejbližším historickým místem jsou Neumětely asi hodinu cesty na severozápad, se starým zeman-ským hradištěm, kde byly nalezeny denáry z doby pozdější: Břetislava II., Bořivoje II. a Svatopluka.

Shodou okolností se stalo, že není mně možno přesně sdělit, v kolika kusech se jednotlivý druh v nálezě vyskytl. Popis nalezených denárů jest však vyčerpán popisem mincí z mé sbírky shora uvedených a popsáných, jež jsem si po důkladném roztrídění nálezů směl vybrati, a které mi blahovolně byly darovány vlastníkem hořovického panství, na jehož půdě byly nalezeny, panem Jindřichem Schaumburgem, jemuž vzdávám své nejvřelejší díky. Stejně uznání sluší vysloviti také jeho lesnímu úřednictvu, jehož bdělosti jest děkovati, že zajímavý tento nález nebyl rozebrán nepovolanými rukama.¹⁾

Karel Turnwald.

ČESKÉ DENÁRY NALEZENÉ NA HRADIŠTI STARÉ PLZNĚ.

Nad obcí Plzencem, 10 km na jihovýchod od Plzně, zvedá se do výše 429 m nad mořem táhlý vrch zvaný Hůrka, na němž stával kdysi krajský hrad Plzeň. Vrch ten, jehož západní a jižní svah strmí přímo nad zmíněnou obcí, spadá příkře do údolí, jímž protéká řeka Úslava, dříve Bradavka zvaná, byl již svou výhodnou polohou ovládající celou krajinu předurčen od pradávna k tomu, aby se stal střediskem šířého kraje plzeňského. Nejstarší stopy osídlení dokazují nám mohylové hroby počtem 44 ve střední části vrchu s bohatým a velmi cenným inventářem.¹⁾ V jejich sou-

¹⁾ Části nálezů o 54 kusech a sice 43 denárů Spytihněva II. (Fiala VIII., 18) a 11 denárů Vratislava II. (F. IX. 1 a jeden F. IX. 2) dostalo se darem numismat. sbírce Národního musea v Praze.

¹⁾ F. X. Franc, Praeistorická doba na Plzeňsku (Popis školního okresu plzeňského str. 127—128).

sedství nalezeno r. 1921 14 bronzových mincí římských ze 3. a 4. stol. po Kr., patrně depotní pozůstatek nějakého římského obchodníka.²⁾ Na úsvitě pak našich dějin shledáváme na západní části vrchu mohutný hrad Plzeň, který byl asi do X. stol. sídlem kmenových knížat a později jako krajský hrad až do stol. XIII. sídlem úředních knížat rodu Přemyslovců i úřednictva pověřeného správou kraje plzeňského.

Na tomto hradišti, které jest z největších a nejvýznamnějších v Čechách,³⁾ podniknuty byly tři vědecké výzkumy a to r. 1890 ředitelem J. Strnadem, r. 1906 Drem B. Horákem a nejnověji Drem Friedlem, kterýžto poslední výzkum provádí se od r. 1920 téměř každoročně systematicky. Mezi nálezy při těchto vykopávkách učiněnými (odkryty základy kostelů sv. Vavřince a sv. Kříže, zbytky základů některých budov, valů, hradištní keramika, četné hroby uvnitř i vně jmenovaných kostelů a pod.),⁴⁾ zaujímají neposlední místo české denáry, jichž na různých místech hradiště dosud nalezeno dvanácte.

Při prvním výzkumu r. 1890 objeveny 3 denáry:

1. denár knížete *Jaromíra* (1004—1012), Fiala, České denáry č. textu 457 var., tab. VI., č. 17. var. Odchylka záleží pouze v tom, že poprsí na lici zobrazeno se strany pravé a legenda začíná nahoře;

2. velice špatně zachovalý, v půli přestřižený zlomek denáru knížete *Oldřicha* (1012—1037), na němž jsou pouze na jedné straně čitelná písmena LRICV...; dle těchto písmen a částečně znatelné kresby se jedná patrně o denár byzantského typu, podobný onomu u Fialy, tab. VII., č. 1.;

3. denár knížete *Vratislava II.* (1061—1092), Fiala č. textu 916, tab. IX., č. 10.

Tyto denáry jsou nyní v plzeňském museu historickém.

Druhý výzkum r. 1906 nepřinesl žádného denáru ani jiné mince.

Při výzkumu posledním, jenž dosud není ukončen, nalezeno v letech 1920—1925 celkem 9 denárů:

4. denár knížete *Jaromíra* (1004—1012), Fiala č. textu 450, tab. VI., č. 14. var. Odchylka v legendě na rubu: IOHZEHEZ : A — ZH. Nalezen 23. července 1920 před vchodem do kostela sv. Kříže, jehož základy byly odkryty, volně v zemi ležící ve hloubce asi 50 cm;

5. úlomek (2/3) denáru knížete *Vladislava I.* (1109—1125), Fiala č. textu 1579, tab. XVI., č. 3; nalezen 30. července 1920 jižně od odkrytých základů kostela sv. Vavřince;

²⁾ J. Ječný, Soupis a rozbor nálezů mincí v jz. Čechách, ve Sborníku historického musea v Plzni, 1921.

³⁾ Ze stará Plzeň byla skutečnou akropolí západních Čech, o tom svědčí darovací listina Přemysla Otakara II. klášteru chotěšovskému z r. 1266, dle níž již tehdy bylo zde 8 kostelů, z těch 3 na hradišti samém (románská rotunda sv. Petra podnes zachovaná a kostely sv. Vavřince a sv. Kříže); srv. Emler, Regesta II. č. 520, str. 201, Strnad, O založení král. města Plzně, str. 18.

⁴⁾ Pam. arch. XXII. str. 161, XXXII. str. 262 (články Dra Horáka a Dra Friedla).

6. denár *Soběslava I.* (1125—1140), Fiala č. textu 1621, tab. XVI., č. 17; nalezen 31. července 1920 jihovýchodně od kostela sv. Vavřince;

7. denár *Břetislava I.* (1037—1055) střížku užšího, Fiala č. 794, tab. VIII., č. 9; nalezen 17. srpna 1921 na západním svahu Hůrky, t. zv. prvním předhradí;

8. denár *Vladislava I.* (1109—1125), Fiala č. textu 2936, tab. XXXVI., č. 19; nalezen 18. srpna 1921 v těchže místech jako předešlý. V díle „Beschreibung böhmischer Münzen und Med.“ č. textu 1069, tab. IX., č. 27., připisuje Fiala též denár Vladislavu II. (1140—1174), avšak vzhledem k dokonalé rytbě na nalezeném denáru lze jej spíše zařaditi mezi denáry Vladislava I.;

9. stejný denár jako č. 8. nalezen 25. srpna 1922 rovněž v sídlišti prvního předhradí asi 120 m západně od rotundy sv. Petra uprostřed západního svahu v místech, kde objeveny zbytky dřevěných palisád.

10. V prvním týdnu listopadovém 1922 nalezl občan Klucký z Plzně na záp. svahu Hůrky ve vykopávkách sídliště prvního předhradí denár *Břetislava I.* střížku užšího stejného typu jako č. 7.

V těchže místech nalezeny r. 1925 ještě další 2 denáry:

11. Vzácny denár *Soběslava I.* (1125—1140), Fiala č. 1626, tab. XVI., č. 20 dne 24. července 1925 a

12. denár *Břetislava I.* (1037—1055) střížku širšího, Fiala č. 683, tab. VII., č. 24, Don. 246, dne 4. srpna 1925.

Josef Ječný.

NÁLEZ DENÁRŮ VLADISLAVA I. a II. U NEUSTUPOVA.

Asi v říjnu r. 1914 objeven byl v krajině u Neustupova (okres Votice) blíže samoty Světlé poklad českých denárků, jenž z části přišel do rukou soukromých, část pak zakoupilo Národní museum. V nálezu bylo celkem asi 400 denárů Vladislava I. a II.

Vladislav I. (1109—1125) zastoupen byl jedním typem ve dvou variantech, z nichž jeden popsán u Fialy (1584-XVI-4) i Doneb. (466), druhý liší se od prvního pouze tím, že na lici v poli pod jezdce jest umístěna tečka, na rubu pak po stranách poprsí sv. Václava a sv. Vojtěcha se nacházejí písmena E — 3, o jichž významu nelze ničeho určitého říci; možno, že se tímto způsobem označovaly jednotlivé emise.

Mezi denáry *Vladislava II.* (1140—1174) shledány 3 typy, z nichž dva vykazují opět varianty s písmenem 3 jednou na lici, podruhé na rubu, kromě toho mají některé též další znaménko v podobě uvozovky:

1. typ se vyskytl ve dvou variantech a sice:

a) Fiala č. 1653-XVII-7, Doneb. 482, písmeno 3 na rubu vpravo pod pozdviženou pravici postavy sedící na trůně, b) Fiala č. 1655 (bez onoho písmena);

2. typ vykazoval tři varianty:

IV a) Fiala č. 1656-XVII-8, Doneb. 487, b) Fiala č. 1657, písmeno **Ξ** na lici při levém rameni knížete, na rubu při levé věži nakloněné znaménko **Ω**, c) líc jako F. 1656, rub jako F. 1657, takže jej možno položit jaksi uprostřed mezi varianty a) a b);

3. typ viz Fiala č. 1687-XVII-19, Doneb. 500.

Nejčastěji byl zastoupen typ druhý, jenž tvořil asi dvě třetiny celého nálezu.

Josef Ječný.

NÁLEZ MINCÍ 15. STOLETÍ V ROVNÉM (RUBEN) U HOŘIC N. Š. NA POZEMCÍCH KLÁŠTERA VYŠŠEBRODSKÉHO.

V měsíci září 1925 zaslal lesní inspektorát kláštera řádu cisterciáků ve Vyšším Brodě Národnímu museu k prozkoumání 1096 mincí jakožto část nálezu. Na vyzvání Dr. G. Skalského nařídil jmenovaný úřad lesní správě v Rovném (Ruben) u Hořic n. Š., kde vlastně nález ten byl učiněn, aby i druhá část nálezu obsahující 671 kusů byla zaslána do Prahy,¹⁾ takže prozkoumaných mincí je celkem 1767 kusů. Se zásilkou došel i dopis lesmistra, p. Jana Kletzenbauera, podle něhož byl nález učiněn za těchto okolností: V revíru Rovné, v lesním pásmu „Inggenö“, chtěli sobě hoši pasoucí dobytek za trvalého deštivého počasí zříditi jakýsi útulek a nosili si proto z blízkého lesa z haldy kamení větší kusy. Při tom odkryli tento poklad. Dle výpovědi hochů, byly mince složeny v jakési balíčky, obal se však při doteku hned rozpadl a mince zůstaly pohromadě jen měděnkou. Mincí bylo asi původně daleko více, byly však hochy rozebrány.

Z prozkoumaných mincí bylo 61 grošů Václava IV., z těchto pak jeden dvakrát kontramarkovaný touže značkou, a to klíčem, jehož zub jest obrácen k levé straně. Ostatní mince byly české haléře t. zv. husitské se lvem (206 k.), půlhaléře se lvem (4 k.) a s korunou (též 4 k.). Moravských haléřů Albrechta V. z roku 1426 bylo 45 kusů a půlhaléřů 13. Uherských haléřů (quadrans) císaře Zikmunda měl nález 2 kusy. Další mince byly rakouské (1107 k.), bavorské (302 k.) a z oblasti jihozápadní (23 k.). Tyto mince mimočeské jsou úplně shodné se všemi nálezy u nás v XV. století zakopanými, malou výjimkou je jen 11 fenyků vřemberských vévodů Eberharda III. a IV.

Zvláštností nálezu je však veliký počet půlfenyků, jaký se snad v žádném známém nálezu dosud neobjevil. Mezi 1767 kusy je na 480 půlhaléřů a půlfenyků. Počet ten vynikne ještě více, srovnáme-li fenyky rakouské, počtem 652, a půlfenyky, počtem 455 kusů. Vedle 3 fenyků jsou vždy dva půlfenyky. V největším nálezu rakouském učiněném v Ybbssu n. D.

¹⁾ Opatství kláš. Vyššího Brodu darovalo později celý nález Národnímu museu v Praze.

bylo při prozkoumaných 3670 kusech jen asi 180 půlfenyků. Zůstane tu nerozlučitelná otázka, proč a za jakých okolností se zde tak velký počet tehdejší nejmenší mince nashromáždil. Podle fenyků Alberta III., vév. bavorského (1438—60), a Petra ze Schaumburga, biskupa Augsburského (1424—69), byl nález uložen kolem r. 1450.

Eduard Sirový.

NÁLEZ MINCÍ V TRŽKU.¹⁾

V obci Tržku v okrese klatovském byl v září 1925 učiněn malý nález mincí. Na zahradě usedlosti p. J. Drudíka, č. pop. 6, vykopaly hrající si děti kamennou misku (která při tom rozbita), na níž bylo v strouchní-vělem sáčku 200 kusů malých mincí. Z těchto bylo 7 t. zv. haléřů husitských, 1 zhořelecký, fenyků rakouských Albrechta V. 30, vídeňských mincmistra Jana Stegra 10, arcibiskupství solnohradského 34, bavorských 108, církevních pánů jihozápadních 9 a 1 úplně otřelý, neurčitelný. Nejstarší mince jest z let asi 1393, nejmladší z roku 1479, takže tento poklad mohl býti ukryt v letech 1479—80.

Všechny tyto mince jsou až asi na 3 kusy popsány v nálezu strážovském.

Eduard Sirový.

NÁLEZ MINCÍ V STARÉ BOLESLAVI.

V místech, kde stojí dnes v St. Boleslavi radnice, stával dříve statek p. Ponce, č. pop. 28. Roku 1911 se uhodilo při kopání základů v hloubce asi půl metru na poklad uložený v hliněné nádobce, která byla, jak se stává v takových případech obyčejně, rozbita. Pěčí pana Jos. Čermáka, předsedy okresního zastupitelstva v Brandýse n. L., se dostal tento nález na podzim do Národního musea, kde byl prozkoumán a roztržěn.

Obsahoval v hlavních rysech groše české a to Jana Lucemburského 1 kus, Karla I. 1 kus, dále Václava IV. 213, Jiřího Poděbradského 115 a Vladislava II. 31 kusů; grošů saskomíšeňských 67 a hessenských Ludvíků II. a III. 12 kusů. Vše ostatní byly mince malé a to: parvi Václava II. 2 kusy, Jana Lucemburského 2 kusy, Karla I. 4 kusy, haléřů z dob válek husitských 42 a konečně 3 haléře Vladislava II. Další mincí malou byly fenyky rakouské počtem 616, bavorské a církevních pánů z jižního Německa 308 a spečených, neurčitelných asi 200 kusů. Úhrn počet všech tedy 1621 kusů.

Nález sám jako všechny, které byly v druhé polovici XV. století ukryty, souhlasí malými mincemi s nálezem strážovským, s tím však rozdílem, že zakopán byl asi mezi léty 1495—1500, jak udávají dva fenyky Fridricha Brandenburg-Anspachského ražené po r. 1495, jež jsou nejmladšími z celého nálezu.

Eduard Sirový.

¹⁾ Nález zaslal do Nár. Musea laskavě p. Frant. Kubát v Jenišově Újezdě.

NÁLEZ JABLOŇOVSKÝ.

Dne 22. dubna 1923 našel domkář Rudolf Lavický v Jablůňově č. 27, okr. Velké Meziříčí na Moravě, ve hlíně u svého domku slepicemi vyhrabané část nádoby se žlutými a zelenými plísky. Z tohoto nálezu prozkoumal jsem 24 mincí zlatých a 126 stříbrných.

Nádobka, v níž byl poklad uschován, je menší džbánček nepolovaný, na hrnčířském kruhu zhotovený a do červenožluta vypálený. Uložen byl při zdi stavení a když asi později zkrácena střecha, dostal se pod okap, takže se časem rozmočil. Zůstalo pouze dno s okrajem asi 4 cm vysokým. Dno má průměr 5 cm a průměr zbylého okraje, který tvoří asi nejširší část břicha, je 9 cm; stěp je kol dokola na povrchu hustě rýhován. Z rozměrů těchto je patrné, že se jedná o nádobku nevelkou a že tedy z obsahu nebylo asi mnoho zatajeno.

Jelikož na poklad působila dlouho voda z okapu, byly stříbrné mince úplně mezi sebou i se zlatými spojeny a když je nálezce násilně od sebe odtrhoval, poškodil mnoho stříbrných. Tím se zachoval ovšem způsob uložení: nálezce tvrdí, že zlaté mince tvořily sloupek uprostřed džbánčku a že byly se stran i na povrchu zasypány mincemi stříbrnými.

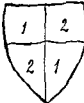
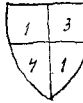
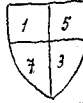
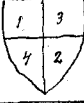
Z mincí stříbrných bylo 112 mincí domácích a 14 cizích. Domácí byly vesměs pražské groše a to: Václava IV. (1378—1419) 1, Jiřího z Poděbrad (1458—1471) 17 a Vladislava II. (1471—1516) 94. Groš Jiřího z Poděbrad je odchýlného typu, než popsal Smolík; má totiž ve slově GROSSI položené *sm*. Z cizích bylo 12 míšenských grošů a to: Fridricha II. (1428—41) 2, Viléma III. (1445—1482) 1, Fridricha II. s Vilémem III. (1440—1445) 2 a Arnošta, Albrechta se strýcem Vilémem III. (1464—1500) 7; pak 2 niddské groše Ludvíka III. Udatného (1458—1471).

Z mincí zlatých bylo všech 24 uherských zlatých (aureus, florenus) a to: Zikmunda (1387—1437) 7, Jana Hunyada gub. (1446—1452) 1, Ladislava Pohrobka (1452—1457) 5, Matyáše Korvina (1458—1490) 10 a Vladislava II. Jagellovce (1490—1516) 1. Jsou zajímavé svými mincovními znaménky, neboť 24 mincí má 19 různých znamének (viz připojenou tabulku) a i oněch 5, jež mají stejná znaménka, má odchýlnou ražbu.

Mince Zikmundovy mají vesměs znakový štít I., opis A. 1, R. I. a mincovní znaménka: 1, 2, 5 (dva), 7, 9 a 13. Váží: 3.45, 3.475, 3.52 (dva), 3.53 (dva) a 3.55 g. — Mince Janova má znakový štít II., opis A. 2, R. I., mincovní znaménko 14 a váhu 3.45 g. — Mince Ladislavovy mají znakový štít III., opis A. 3, R. I., mincovní znaménka: 3 (dva), 4, 6 a 17 a váhu 3.42, 3.51 (dva), 3.52 a 3.55 g. — Mince Vladislavova má znakový štít IV., opis A. 4, R. I., mincovní znaménko 18 a váhu 3.51 g. — Mince Matyášovy jsou rozmanitější. Znakový štít V. má těchto 5 kusů: A. 5, R. II., m. z. 10, váha 3.51 g; A. 5, R. I., m. z. 11, váha 3.57 g; A. 8, R. I., m. z. 19, váha 3.55 g; A. 7, R. I., m. z. 15, váha 3.51 g; A. 7, R. I., m. z. 15, váha 3.56 g. Madonnu VI. větší mají 2 kusy: A. 6, R. I., m. z. 15, váha 3.54 a A. 6,

R. I., m. z. 16, váha 3.52 g. Madonnu VI. menší mají 3 kusy: A. 6, R. I., m. z. 12, váha 3.51 g; A. 6, R. I., m. z. 12, váha 3.53 g; A. 6, R. I., m. z. 15, váha 3.48.

Uherské mince z nálezu jablůňovského.

1			<i>I.</i> <i>II.</i> <i>III.</i> <i>IV.</i> <i>V.</i> <i>VI.</i> Madonna, pod wł. mezi opisem hwaru s prostem.				
2	K		A. Sic: 1. ✚ SIGISMUND. D. G. R. VNGARIE 2. ✚ IOHANNES. D. H. W. R. VNGARIE. GVB 3. ✚ LADISLAVS. D. G. R. VNGARIE 4. ✚ WLADISLAVS. D. G. R. VNGARIE 5. ✚ MATHIAS. D. G. R. HUNGARIE 6. ✚ MATHIAS. D. G. R. VNGARIE 7. ✚ MATHIAS. D. G. R. VNGARIE 8. MATHIAS. D. G. R. VNGARIE				
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12	R		Znaki: 1. břeňna 3. omříj. hříš 5. orlice (4 pole) 2. lev 4. krkovec. 6. rak. polska 7. yřtí na koni.				
13							
14							
15	h		B. Pub: Kral s hojím a pablkem, se swatozrř. Opis: I. ✚ S. LADISLAVS. REX I. ✚ S. LADISLAVS. REX				
16							
17							
18							
19							

NÁLEZ MINCÍ Z POČ. VÁLKY TŘICETILETÉ V CHLUMĚTÍNĚ U SVRATKY.¹⁾

Chlumětín leží 3 km severozápadně od města Svatky, blíže moravských hranic, v mělké úžlabině, mírně svažité k jihovýchodu; spojení má jen polními cestami. — Dne 22. srpna 1925 upravoval rolník Josef Štěpánek z č. p. 31 dvůr a cestu výjezdni a při tom vyhrábl na té cestě několik mincí. Odhrabav něco málo země, odkryl zbytek nádoby s mincemi dalšími. Mince byly, jak zjistil dodatečně pan ředitel Poslt, původně vloženy do hrnce válcovitého, avšak nenaplněovaly jej zcela, jen asi do výše 4—5 cm; ostatek prostoru byl zaplněn hlinou, jejíž přischlé zbytky lpějí pevně na vnitřní straně střepů. Zlomek nádoby je nyní uložen v chrudimském museu. Nádobka sama, vlastně dno hrnce o vnějším průměru 20 cm se zbytky stěn vně 4 cm vysokých má na lomu barvu bledě žlutou do růžova, ve hlíně jsou sledy slidy; je tedy asi původu domácího. Jeť svratecké hrnčířství původu velmi starého.

Další historie nálezu je dosti zajímavá a pro naše poměry charakteristická. Vyličím ji proto podrobněji podle informací poskytnutých mně laskavě panem ředitelem Posltem. Při popisu je zachován časový postup, jak se mince dostaly do různých rukou a mohly býti zjištěny, aby tak byly zachyceny obtíže za dnešních poměrů se zachraňováním nálezů spojené a to v oblasti, o niž vzorně pečuje správa chrudimského musea. Při bližším určení jednotlivých mincí jsem ovšem vázán uvedenými zápisky a seznamem, jež mně zaslal pan Karel Chaura.

Četnictvo ve Svatce zvědělo o nálezu teprve 24. srpna, zakročilo ihned na místě a způsobilo, že nálezci spolu se starostou obce chlumětínské deponovali u četn. staničního velitelství ve Svatce trosky hliněné nádoby a 115 drobných stříbrných mincí celých a 18 úlomků, které později p. řed. Poslt převzal pro vlastivědné museum v Chrudimi a pro okresní museum v Hlinsku. Z těchto 115 drobných mincí stříbrných bylo českých: praž. groše Vladislava II. 15 k. (z nichž jen 2 celé), jeden praž. groš Ferdinanda I. a jednostr. haléř téhož pro Slezsko, 2 bílé groše a dvoukrejcar (?) Maxmiliána II., 13 bílých grošů a 21 malých grošů (z nichž dva úlomky) Rudolfa II., 6 bílých grošů a 4 malé groše Matyáše I. Polských: Kazimíra IV. (1445—1492) 2 půlgroše, Jana Alberta (?) (1492—1501) 4 půlgroše (2 zlomky), Zikmunda I. (1506—48) 3 půlgroše a 2 groše pro záp. Prusko a 2 zlomky grošů města Gdanska. Ze z e m í r a k o u s k ý c h byl štýrský jednostr. haléř Ferdinanda II., solnohradský jednostr. haléř Arnošta vév. bavorského (1540—54) a jiný Michala (1554—60) nebo Jiřího z Khünburgu (1586—87) a třetí Wolfganga Dietricha z Raitenau (1587—1612). Ze z e m í n ě m e c k ý c h: dvoukrejcar Alberta V. bavor-

¹⁾ Údaje o tomto nálezu poskytly mně laskavě p. *Josef Poslt*, ředitel vlastivěd. musea pro vých. Čechy v Chrudimi, a p. *Karel Chaura* v Praze, jimž vzdávám uctivé díky.

ského (1550—1579), dva dvoukrejčary Fridricha III. (1559—1576) a IV. falckého (1583—1610), čtyři dvoukrejčary Richarda, Falce-Simmern (1569—1598), dva dvoukrejčary Jana, Falce-Zweibrücken (1569—1604), sedm dvoukrejcarů Jiřího Jana I., Falce-Veldenz (1544—1592) a dva dvoukrejčary Jiřího Gustava (1592—1634), dvoukrejcar Křištofa virtemberského (1558—1568), dva dvoukrejčary Arnošta I. (1562—1590) a Heřmana Adolfa solmského (1562—1601), tři dvoukrejčary Reinharda II., Solms-Lich (1590—1596), dvoukrejcar Filipa I., Hanau-Lichtenberg (1588—1590), pět dvoukrejcarů Albrechta, Nassau-Weilburg (1559—1593), dva dvoukrejčary Jana Eberharda z Kronbergu, purkrabího císař. hradu Friedbergu (1577—1617), dvoukrejcar valdecký z poč. 17. stol., dvoukrejcar Jiřího Fridricha, Brandenburg-Norimberk-Ansbach-Bayreuth (1557—1603), dvoukrejcar bisk. wormsského Theodoricha II. (1552—1580) a Jiřího z Schöenburgu (1580—1595), pět dvoukrejcarů Jana IV., bisk. strassburského (1568—1592), dvoukrejcar měst Augsbuřgu (Ferdinand II.) a Kolmaru (Rudolf II.), 1/64 tolaru města Lüneburgu (Rudolf II.) a 3 různé penízky města Strassburgu z 16. stol. Konečně tu byly 3 penízky š v ý c a r s k é (města Sv. Havel z r. 1567, Šafhúzy 1597 a Zug 1606) a dva nerozluštitelné úlomky. Z těchto mincí bylo odevzdáno okres. museu v Hlinsku 37 kusů a 15 úlomků. Ostatní jsou v museu chrudimském.

Nálezci zatajili, že vedle mincí stříbrných bylo nalezeno též asi 30 kusů zlatých. Teprve když zajel do Chlumětína pan Ferd. Chaura z Prahy a nabízel za zlaté mince Fridricha falckého, o nichž se mluvilo, značný peníz, předložili mu nálezci postupně 19 kusů, jež zakoupil. Jsou to d u k á t y Maxmiliána II. pro Uhry (zn. K-B, 1565), 1 k., Zikmunda Bathoryho sedmihradského (1586), 1 k., bisk. solnohradského Parise hr. Lodrona (1620) 1 k., Fridricha, Alberta a Kristiána, Ansbach (1627), 1 k., Richarda, Falce Simmern (1577), 1 k., benátský, Marino Grimani (1595—1605) 1 k., Karla Emanuela savojského (1603) 1 k., frieslandský (1608) 1 k., tři geldrenské (1606, 1607, 1608), utrechtský (1595), 1 k., západo-frieslandský (1590) 1 k. a konečně 4 turecké (Selima I., 1512—1520, Mohameda III., 1595—1604 -2 k. a Achmeda I., 1603—1617).

Pan Chaura koupil i 106 mincí stříbrných a sice: Č e s k ý c h: 11 praž. grošů Vladislava II., praž. groš Ferdinanda I. z r. 1534, 2 bílé groše Maxmiliána II. z r. 1575 (zn. křídlo), Rudolfa II. 3 tolarů z r. 1592 (zn. křídlo) a 1611 (zn. srpek měsíce pod hvězdou a lilie), bílý groš z r. 1591 (zn. křídlo) a 5 malých grošů z r. 1581 (zn. hvězda), 1584 (zn. křídlo), 1588, 1596 (zn. půlměsíc pod růžicí) a 1601 (zn. orlí hlava), Matyáše tolar z r. 1612, Čerm. 257, bílý groš z r. 1618 (téže zn.) a 2 malé groše z r. 1617 a 1618 (zn. hvězda), stavů českých 24krejčary z r. 1619, Čerm. 326 (2 k.), Č 328 (2 k.), Č. 331 (1 k.), Č. 332 (4 k.), 2. typ 2. serie podle rozdělení Chaurova ve Věstníku Num. Spol. r. II., č. 4, str. 89 (3 k.), Čerm. 333 (1 k.), z r. 1620

2. typ 1. serie (1 k.), Čerm. 334 (2 k.), Č. 335 (3 k.), 2. typ 2. serie (2 k.), 5. typ 2. serie (1 k.), stavů moravských 24krejcar z r. 1619 (zn. C-C), Fridricha dva 48krejcar z r. 1620, Čerm. 392 a 398, 24krejcar z r. 1620, Čerm. 400 (1 k.), Č. 403 (4 k.), Č. 404 (2 k.) a jeden týž, ale opis končí MAR. LVS., Č. 406 (6 k.), jeden se znakem falcko-českým (zn. lví hlava) a jeden opavský, Čerm. 419. *Polských*: 4 kvartníky Jana Alberta (1492—1501) a nedoražený trojgroš Zikmunda III. B 159?. *Kremnický* půltolar Rudolfa II. z r. 1598, *tyrolský* 60krejcar arcivév. Ferdinanda z r. 1572. *Německých*: dvoukrejcar Ed. Fortunata badenského z r. 1591, Jiřího Fridricha braniborského z r. 1565, Jana I., Falce-Zweibrücken z r. 1586, Jiřího Jana, Falce-Veldenz, z r. 1580 a 1582 (2 k.), hrab. Solms-Lich z r. 1591 a 1594 (2 k.), groš hrab. Hanau z r. 1614, trojgroš pruský z r. 1544, tolar Augusta saského z r. 1581 a půltolar Kristiána z r. 1589, tři dvoukrejcar valdecké z r. 1589 a 1593 (2 k.), dva tolar města Frankfurtu z r. 1621 a 1622 a tolar města Lübeku z r. 1619. *Švýcarských*: tolar basilejské z r. 1621—1622 (2 k.) a tolar šafhúžský z r. 1622. *Nizozemských*: tolar frieslandský z r. 1620, holandský z r. 1611, overijselský z r. 1620, utrechtský z r. 1612, západo-frieslandský tolar z r. 1598 a půltolar z r. 1622, zeelandský tolar z r. 1591 a půltolar z r. 1621. Mimo to zjistil p. Chaura u jiných majitelů český tolar Matyášův z r. 1612, Čerm. 257, *polský* čtvrttolar z r. 1621 a *zeelandský* půltolar z r. 1622.

Pan ředitel Poslt získal pak na poč. září při dalším pátrání, při němž byl účinně podporován oběma členy četnického staničního velitelství ve Svatce, pro chrudimské museum ještě tyto mince: české: 3 pražské groše Vladislava II., 1 praž. groš Ferdinanda I. (odchylný od Čerm. 1), 1 malý groš Rudolfa II. (Čerm. 195), 1 malý groš Matyášův (Čerm. 300), 2 24krejcar českých stavů (Čerm. 331 a 332), 2 24krejcar Fridricha (Čerm. 403, druhý poněkud odchylný), slezský dvoukrejcar Ferdinanda I. z r. 1563; *německé*: groš pruského vév. Albrechta z r. 1541, 3krejcar falcko-zweibrückenský z r. 1603, 2krejcar z r. 1585, 2krejcar falcko-veldenzský z r. 1586, falcko-simmernský z r. 1578, groš hrab. Adolfa z Schauenburgu z r. 1599 a 2krejcar bisk. wormskeho z r. 1593, tedy dalších 18 kusů.

V téže době pak zjistil pan ředitel Poslt ještě 26 mincí z chlumětínského nálezu v majetku pana Přiklopila v Hlinsku, a sice českých: 2 praž. groše Vladislava II., úlomek malého groše Rudolfa II., 2 24krejcar českých stavů z r. 1619, Čerm. 327 a 328 a jeden Čerm. 333, 5 24krejcarů Fridricha z r. 1620, Čerm. 406 a 407 s mírnými úchyly, 24krejcar olomoucký téhož, Čerm. 420; *polských*: Zikmunda III. 12groš z r. 1611, 6groš z r. 1596, trojgroš z r. 1599 a nový groš z r. 1615; *raakouský* 2krejcar Ferdinanda I. z r. 1562; *německých*: císař. hradu Friedbergu 2krejcar z r. 1592, tolar brunšvicko-wolffenbüttelský z r. 1584, 2krejcar nasavsko-weilburský z r. 159?, 2krejcar falcko-zweibrückenský z r. 1603 (?), solms-lichský z r. 159?, bisk. wormskeho z r. 1595, solidus

města Norimberka kol. r. 1500 a dvoukrejcar neznámého hrabství německého z doby Rudolfa II. — Dodatečně pak určil dvě mince z majetku p. Přiklopila, jejichž otisky mu opatřilo museum hlinecké: 24krejcar stavů českých z r. 1619 se zn. Hübmerovou (podobný jako Čerm. 326) a 24krejcar Fridricha falckého z r. 1620 se zn. Škretovou (podobný jako Čerm. 403). Mimo to získalo museum hlinecké ještě 24krejcar Fridrichův, Čerm. 403.

Celkem bylo tedy z nálezu chlumětínského zjištěno a popsáno 305 mincí, všech bylo však jistě více než 350 kusů. Velká škoda je, že z 30 asi mincí zlatých víme jen o 19 kusech. Nejstarší mince v nálezu byly polské půlgroše Kazimíra IV. (1445—92) a praž. groše Vladislava II., jichž je nápadně mnoho a které tedy obíhaly velmi dlouho. Nejmladší mincí je ansbachský dukát Fridricha, Alberta a Kristiána z r. 1627, nález byl tedy ukryt někdy v tomto nebo krátce po tomto roce. Dost podivné je, že tu není českých mincí Ferdinanda II. ani z doby kiprové ani z doby pozdější. Vůbec lze podle složení nálezu souditi, že tu jde o dosti značný majetek spíše cizince (snad vojáka) nežli obyvatele domácího. Celkem je chlumětínský nález charakteristickým „pokladem“ značného časového rozpětí z počátku války třicetileté a ukazuje pěkně i pestrost mincí obíhajících u nás v oněch neklidných dobách válečných. Pozoruhodné pro nás jsou především 24krejcar českých stavů a Fridricha falckého.

Gustav Skalský.

NÁLEZ MINCÍ STOL. 16. a 17. V DUNAJSKÉ STREDĚ.

Dva rolníci bratři našli v červnu r. 1925 v Dun. Strede hrnec, obsahující asi 4 kg grošíků císaře Ferdinanda II. Každý si podržel polovinu. Nález byl bohužel ihned prodán. Nádobu, která byla již silně porušená, zničili úplně. Jedna polovina mincí zmizela beze stopy, druhou koupil zdejší zlatník p. Frostig, který přenechal nález skoro bez zisku vlastivědnému museu v Bratislavě. Byly toho necelé 2 kg — ovšem s hlinou a měděnkou na mincích. Čištění spečených mincí, jež jsem provedl cestou galvanickou, trvalo dosti dlouho, určování ovšem šlo rychle. Celkem máme přes 3000 mincí, z nichž skoro všechny jsou z doby 1626 až 1638. Jelikož mezi mincemi je několik kousků Ferdinanda III. z r. 1639, jest jasno, že poklad byl zakopán v tomto roce. Avšak vedle těchto mincí je tam po jednom grošíku Ferdinanda I. a Maximiliana II. Několik drobných mincí Rudolfa II. a Matyáše II., a dva druhy grošíků Bethlena Gabora doplňují obrázek tehdejšího oběhu peněžního na našem území. V nálezu byl i jeden měděný falsifikát. Nejvíce je grošíků z r. 1630 a sice jak s leto-počtem na líci, tak i na rubu. Zachovalost mincí je dosti dobrá, často i výborná; průměrná váha 0.495—0.512 g.

Rudolf Machek.

DVA NÁLEZY MINCÍ U ROŽMBERKA.

Nález první.

Asi $\frac{3}{4}$ hod. cesty severně od Rožmberka dojdeme po okresní silnici na pravém břehu Vltavy ku dvoru Metlice (Mödlitz) a za půlhodiny do osady Dolní a Horní Koryta (Unter-a Ober-Nirschlern) a do osady Kvasov (Puritschen) poněkud stranou ležící. Mezi těmito místy vyhledával v lese nad silnicí rolník Tomáš Danko z Horních Koryt č. pop. 4 na jaře r. 1919 kamenné plotny ku stavbě a dlažbě svého obydlí. Zpozoroval při tom pod velkou plotnou kulatou plechovou krabicí rzi poškozenou, v níž bylo přes tisíc starých stříbrných mincí. Z tohoto nálezu rolník Danko prodal a rozdal asi 700 kusů, takže mu zůstalo něco přes 300 kusů. Ve zbytku četnickou stanicí v Rožmberku zaslaném byly mimo 23 mincí českých vesměs mince jihoněmecké, nejmladší z nich z konce XVI. století.

Nás zajímají hlavně mince české. Z těch byly 3 groše Vladislava II., 2 groše Ferdinanda I. z roku 1538 a 1544, 1 dvoukrejcar téhož z r. 1563 a 17 dvoukrejcarů Maxmiliána II. z let 1565—72. Z doby vlády Rudolfa II. nebylo mincí žádných. Z mincí rakouských a německých, jichž bylo celkem 51 druhů a to všech jižních vévodství, hrabství, měst a biskupství od Rakous až do Elsaska, byly až na 7 grošů samé půlbatzny čili dvoukrejcare.

Nález druhý.

Týž rolník Danko přišel při přestavbě svého domu v Horních Korytech v dubnu 1925 ve zdi jeden metr silné u komory na zazděný džbáněk, v němž se nalézalo asi 100 kusů stříbrných, vesměs dobře zachovalých mincí, z nichž asi 20 kusů rozdal.

Mince jak z prvního tak i druhého nálezu počtem 466 kusů zaslal vrchní četnický strážmistr p. Brož z Rožmberka Národnímu museu k prozkoumání. Ač byly smíseny, daly se podle zachovalosti přesně oddělit. Tu shledáno, že tento druhý nález obsahoval téměř vesměs groše Ferdinanda II. a to čtyry vídeňské, 62 štyrské a 15 korutanských a jen dva groše štyrské Ferdinanda III. z r. 1638. Byl tudíž džbáněk tento ukryt kolem roku 1640.

Je jistě velká náhoda, když jeden a týž člověk učiní v několika letech dva nálezy, a není vyloučeno, že nás může překvapiti ještě nálezem dalším. Vypravuje totiž, že jako chlapec opravoval se svým otcem zděnou ohradu u pole, při čemž našli ve zdi několik kusů zlatých a stříbrných mincí, na něž se již nepamatuje, ví jen, že na zlatých bylo slovo „Dukatus“. Sděluje dále, že před několika lety padaly často různé stříbrné mince skulinou ve zdi do výklenku, kde se za starých časů svítilo loučí. Dal výklenek ten zazdít, aniž se však přesvědčil, jsou-li ještě nějaké mince ve zdi. Našel prý mimo to již často ve šterbinách zdi svého domu, ve sklepe a jinde porůznu staré stříbrné mince. Jsou-li sdělení tato správná, je možno, že budou v jeho domě učiněny ještě další nálezy.

Eduard Sirový.

NÁLEZ VLKOVSKÝ.

Dne 18. dubna 1922 kopala nádenice Marie Nekudová ve Vlkově (okr. Vel. Bíteš na Mor.) dílek panské stráně na „Krhovce“, aby si tam nasázela brambory, a rozkopla při tom malý džbáněk, z něhož se vysypaly zelené plíšky. Nádobka, která byla asi 20 cm pod povrchem, je dělaná na hrnčířském kruhu, vypálená do světleokrova a je uvnitř žlutohnědě polévaná, 7.5 cm vysoká, o průměru horního otvoru a dna 5.8 cm a s vypuklinou (břichem) uprostřed asi o 2 cm širší. Je to snad dětský džbáněk s ouškem. Nekudová rozkopnutou nádobku pohodila, penízky sebrala a různým osobám rozdala. Z celého nálezu dostal jsem k prozkoumání půl nádoby a 93 stříbrných mincí. Je jistě škoda, že nález nemohl být prozkoumán celý. Je zajímavý proto, že mezi oněmi 93 mincemi je jen několik variantů a žádný duplikát, což je při pokladech z této doby jistě řídkým úkazem. Podle provenience bylo z nich 33 kusů ze zemí koruny české, 19 ze zemí rakouských, 33 ze zemí německých, 4 z Polska, 3 ze Švýcar a 1 z Francie.

Mince z emí koruny české zaujímají období téměř 3 století, totiž asi od r. 1420 do 1700. Z doby husitské (1419—1437) je tu jednostranný haléf se lvem. Z doby krále Vladislava II. (1471—1516) jsou 4 různé jednostranné bílé penízky. Z doby Ferdinanda I. (1526—1564) jsou 2 slezské groše z r. 1547 a 1548, pak slezský krejcar z r. 1562. Z doby Maxmiliána II. (1564—1576) jsou 2 bílé groše z r. 1570 a 1576, pak 3 dvoukrejcare z r. 1569 (2 různé) a 1572. Vláda Rudolfa II. (1576—1612) zastoupena jest nejhojněji; jsou tu 3 bílé groše z r. 1592, 1593 a 1597, dále 12 různých malých grošů¹⁾ z let 1579, 1580 (dva), 1585 (tři), 1586, 1591, 1593, 1597, 1599 a 1600 a 2 jednostranné bílé penízky z r. 1584 a 1595. Z doby Ferdinanda II. (1619—1637) jest krejcar z r. 1628 a z doby Leopolda I. (1657—1705) trojník z r. 1697 a slezský krejcar z r. 1700.

Mince z emí rakouských zaujímají asi období 1420 až 1595. Z doby Albrechta V. (1411—1439) jest 7 různých jednostranných fenyků emise 1420—1436. Z doby Fridricha V. (1439—1452, jako ujece Ladislava Pohrobka) jsou tu 2 a z doby mezivládi solnohradského arcibiskupství (1494) 3 různé jednostranné fenyky. Z doby Fridricha IV. (1435—1493) je štyrský krejcar z r. 1485, z doby císaře Ferdinanda I. (1522—1564) hornorakouský groš z r. 1550 a dolnorak. groš z r. 1553, konečně z doby arcikníže Ferdinanda (1564—1595) jsou 3 různé tyrolské krejcare nevročené a elšaský groš též bez letopočtu.

Nejrozmanitější jsou mince z emí německých, které jsou asi z let 1400—1673. Nejčetnější (16 kusů) jsou mince sousedního Bavorska-Falcka: z doby Jindřicha IV. (1393—1450) jednostr. fenyk; z doby Al-

¹⁾ Viz Dr. Katz, O malých groších, Věstník Num. spol. č. 6, tab. VII. a VIII.: 1579 (K. 3); 1580 (K. 66 a 80); 1585 (K. 68, 69, 87); 1586 (K. 45); 1599 (K. 50); 1591 (K. 48 var.); 1593 (K. 48 var.); 1597 (K. 50 var.); 1600 (K. 52).

berta V. (1550—1579) půlpac bez letopočtu (však za vlády císaře Ferdinanda I.); z období Richarda (1569—1598) 6 půlpaců z let 1583, 1584 (dva), 1589, 1593 a jeden neznatelný; z období Jana st. (1569—1604) jsou 3 půlpace z let 1573, 1575 a 1584, pak groš z r. 1595; z doby Jiřího Jana I. (1544—1592) jsou 3 půlpace z roku 1571 a 1585 (2 různé); konečně z doby Jiřího Gustava (1592—1634) půlpac z r. 1593. — Pruského vévodství je tu groš Zikmunda I. (1506—1525) z r. 1532 a groš Alberta Braniborského (1525—1568) z roku 1531. — Z Vestfálska je mariánský groš města Höxter z r. 1554. — Z Elzaska-Lotrinska nevročený půlpac města Kolmar z doby Rudolfa II. a krejcar města Štrassburku též bez letopočtu. — Z Brunšvicka mariánský groš města Brunšviku z r. 1550. — Z Württemberska půlpac Fridricha z Mümpelgardu (1593—1608) z r. 1592. — Z Hesenska půlpac města Wormsu bez letopočtu z doby císaře Maxmíl. II. (1564—1576). — Z Dol. Slezska krejcar Kristiána (od 1564) z r. 1673. — Z Waldecka půlpac Františka, Viléma Arnošta, Kristiána a Vollrada IV. z r. 1592.

Novoknižecí rody německé zastoupeny jsou těmito mincemi: hr. z Hanau: půlpac Filipa V. (1590—1599) z r. 1595; Nassavsko, větev Ottonská: půlpac Jana st. Oraňského I. (1559—1606) z r. 1593, větev Valramská: půlpac Albrechta z Weilburgu I. (1559—1593) z r. 1590; hr. a kníž. ze Solms: půlpac Arnošta st., Jiří Eberharda, Hermana Adolfa z r. 1590 a 3 půlpace Arnošta ml. a bratří z r. 1592 a 1594 (dva různé).

Z Polska jsou 2 různé krakovské půlky Jana Alberta (1492—1501) bez letopočtu a 2 půlky Zikmunda I. (1506—1548) z r. 1507 a 1509. — Z Francie: Lotrinský groš Karla IV. (1626—1634) bez letopočtu, ražený v Nancy. — Ze Švýcarska: společný groš kantonů Uri-Schwyz-Unterwalden bez letopočtu (však před 1561) a 2 groše města Šafhúzu z r. 1590 a letopočtu neznatelného.

Všechny mince jsou velice dobře zachovány. O osudu této části nálezu, která byla četnictvem shromážděna, má rozhodnouti soud, neboť nároky na ni činí velkostatek, jemuž patřil příslušný pozemek.

J. F. Svoboda.

Komu patří nalezený poklad?

V jistém sporném případě vydala mor.-slez. finanční prokuratura toto poučení (výnos ze dne 12. dubna 1923 čis. 11243/I.):

„Občanský zákon rozlišuje sice ve čl. 388—394 mezi nálezem a v čl. 398—410 mezi pokladem a má pro poklad speciální odlišná ustanovení. Ale podle výslovného ustanovení čl. 2. dvor. dekretu ze 16. června 1849, čis. 970 platí čl. 395, 396 a 397 obč. zák., odkazující vesměs na ustanovení o nálezu, i pro poklad. (Cit. dekret praví výslovně: §§ 395, 396, 397 und 400 bleiben auch hinsichtlich des Schatzes in der Kraft etc.) Nutno tedy při nálezu pokladu zachováti tyto formální předpisy:

Nálezce pokladů má do 8 dnů (anal. čl. 389) učiniti oznámení místnímu úřadu, má-li věc větší cenu než 24 Kč (čl. 395). Opomene-li nálezce předepsaného oznámení, ztrácí nárok na svůj podíl ve prospěch toho, kdo věc udá, a nelze-li nikoho za udání odměniti, tedy ve prospěch státu (čl. 400).

Při nálezích ceny archeologické a numismatické má politický úřad zpravití zemskou vládu (čl. 3. cit. dvor. dekretu).

Hned po oznámení má místní úřad nález pokladu veřejně vyhlásiti způsobem v místě obvyklým. Nepřihlásí-li se vlastník v přiměřené lhůtě a věc má větší cenu než 50 Kč, má případ býti třikrát oznámen v novinách. Nelze-li nalezenou věc bez obavy ponechat nálezci, má věc býti uložena k soudu nebo dána k uschování třetí osobě (čl. 392, 397). Teprve rok po vyhlášení nabývá nálezce a majitel pozemku práva užívati nálezů a po uplynutí tří let úplného vlastnictví (čl. 392, 397).“

Jfs.

KURT REGLING: DIE ANTIKE MÜNZE ALS KUNSTWERK. Berlin 1924, str. 148 a XL tab.

V předmluvě autor nazývá pokusem svou práci, jež snaží se v rámci celkového uměleckého vývoje načrtnouti souvislé dějiny antické mince po stránce umělecké, a to zejména v době počátků a rozkvětu, a podati stručný přehled dalšího vývoje v době hellenistické a římské. Pokus v každém ohledu pozoruhodný, byť i ne ve všem všudy originelní (srov. autorův přehled literatury na str. 120). Je zásluhou autorovou, že provedl rozsáhlou analýsu antického umění mincovního. Hledí proto nejdříve stanoviti podmínky jeho vzniku a vývoje, jež především jsou rázu technického, neboť mince v první řadě je platidlem, předmětem obchodu a teprve v druhé řadě projevem uměleckým. Autor znovu dokazuje, že po stránce umělecké sleduje vývoj antické mince krok za krokem vývoj velkého umění a že jsou to právě jen zmíněné podmínky technického rázu, jež mohou brzdit či dokonce zastaviti tento vývoj.

Otázka vzniku mince jako uměleckého díla zajímá autora nejdříve. Třebaže mince svou nejvlastnější podstatou nečiní nároků na umělecký účín, přece již sama heraldická povaha její chová v sobě nejpříznivější podmínky pro vytvoření mince jako díla uměleckého. Tím, že stát či obec ručí za obsah a váhu mince obracejí nás k umění, vzniká již samo sebou dílo výtvarné, jež autorovi je součástí uměleckého průmyslu. A není nic přirozenějšího, nežli že toto dílo vzniká právě u Řeků, jimž se pod rukama měnilo v umělecké dílo téměř vše.

Nicméně vývoj mincovního umění podléhá ovšem ohledům hospodářské politiky. Táž heraldická povaha mince, jež vytvořila její výtvarnou hodnotu, zároveň ohrožuje její další vývoj, jsouc sama o sobě živlem konservativním. Neboť ohledy státně-hospodářské doporučovaly setrvávat při minci a neměnit její vzhled. Není tu nepřipadnou analogie autorova s továrními značkami. Naproti tomu vysoký relief na mincích 5. a 4. století svědčí, že byli to právě zase Řekové, kteří dovedli praktickou potřebu podřizovati hlediskům uměleckým. Stále zdůrazňování těchto praktických potřeb, t. j. zplošťování reliéfu za účelem lepšího balení mincí a k ochraně před brzkým opotřebením, dále konservativnost mirce, vede tedy k úpadku mincovní glyptiky.

Autor se pak zabývá technikou mince, její ražby a přípravy razidel. Při tom zdůrazňuje, že třeba mít při zařazování mince do umělecko-historického vývoje stále na paměti její povahu jakožto reliefu, provádí jeho klasifikaci, zařazuje minci a zdůrazňuje dvě technické podmínky zvláštní proti jiným druhům plochého reliefu: 1. kruhový obrys mince, jenž vyžaduje také zvláštních komposičních zákonů a 2. ostrost a přesnost rázu, způsobené tvrdostí materiálu a silou ražby. Tato vlastnost materiálu a technika diktují vývoji mincovního umění směr k jasnosti, zřetelnosti obrazu, jež v míře nemenší je podmiňována také malými rozměry mince.

Zde vyzdvihuje autor rozdíl mezi velkou plastikou a plastikou mince. Zatím co ona se spokojuje ještě jen všeobecnými, povšechnými formami, tato propracovává mincovní obraz do nejmenších detailů.

Zato však stejné podmínky, jež v jistém ohledu vývoj mincovní plastiky v poměru k velkému umění urychlily, dovedly jej po jiné stránce zdržovati, takže až do počátku císařské doby můžeme sledovati — déle než v ostatním reliefu — odklon ode všech živlů malířských, jako je znázorňování perspektivní, zkratky a protínání forem, pozadí a přídatky krajinářské. Tento odpor k malířskému stylu mizí teprve tehdy, když mincovní umění se opřelo o malířství nástěnné a o velký státně-oficiální relief císařské doby.

Technická povaha materiálu, nemožnost korekcí vyžadují přesných uměleckých představ a vylučují jakýkoli okamžitý nápad, — „impressionismus“ — praví autor. V tom tkví příkrý rozdíl s dobou moderní, jež přinesla zlepšení reprodukčních technik a strojů i ražby, takže technika a styl se už nekryjí, na škodu uměleckého účinku.

V § 3 přistupuje autor k umělecko-historickému zkoumání antické mince. Vylučuje při tom úmyslně a výslovně všechny zvláštní otázky týkající se časového a místního zařazování mincí, metrologie, historie peněz a cechů i všech otázek ostatních, jež tvoří vlastní dějiny mince. Nechce řešiti ani mythologické ani historické otázky, jež se pojí k obrazům na mincích. Obrací se cele k naznačenému již úkolu sledovati vývojovou souběžnost mincovní glyptiky s plastikou monumentální v prvních dvou periodách, za neustálého zření k působnosti naznačených retardujících vlivů. Chce ukázati její poměrnou samostatnost v době hellenistické a její novou závislost na velkém umění v době císařské. Jako opěrného systému svých vývodů užívá autor časového dělení obvyklého ve všeobecných dějinách umění na 1. dobu archaickou (asi 700—480 př. Kr., § 6—15), 2. dobu rozkvětu (asi 480—323 př. Kr., § 16—28), 3. dobu hellenistickou a dobu římské republiky (323—31 př. Kr., § 29) a 4. dobu císařskou (31 př. Kr.—476 po Kr., § 30).

V kapitolách, týkajících se doby archaické, po krátkém vyličení nejstarších počátků mince a její forem, se zabývá velmi pozorně ikonografií mince, výběrem mincovních obrazů, jenž čerpá z největší části z říše živočišné. Je veliký výčet zvířat, která se objevují na mincích doby archaické, vedle vyobrazení různých nářadí a zbraní (přilba, sekera, luk, trojzubec, lýra, třínožka atd.), vedle znamení nebeských, labyrintu a rostlin. A je to již v archaické době, kdy se vyskytuje a postupem času — pod vlivem velkého umění — stále více se uplatňuje také postava nebo hlava božstva v lidské podobě. Téměř vždy je to člověk, který se pohybuje, velmi zřídka postava sedící. Velmi podstatná úloha připadá v antickém mincovnictví hybridním tvorům. Kentaur, býk s mužskou hlavou, sfinx, harpyje, triton, minotaurus vyskytují se velmi často. Umělci archaické doby neváhali však klásti si i vyšší umělecké cíle a dovedli vměstnati v drobné plošky mincí již celé skupiny lidí se zvířaty. Jezdec, vozataj se spřežením, Evropa na býku, jezdec na delfinu, sedlák vedoucí koně, válečník na bujném oři nejsou vzácností. Při tom množství zvířat naznačoval umělec zdvojením kontur, brzy také vytvořením dvou hlav a znázorněním více než dvou noh. V provedení zůstává ovšem glyptika mincovní stále ještě za plastikou monumentální.

Než ani scénám epickým nevyhýbá se už archaická doba a tak podobně jako v současném malířství váz, tak také na mincích se začínají objevovati scény útěku Aeneova nebo Herakla v zahradě Hesperidek.

Vylíčením ikonografické bohatství archaické mince, obrací se autor k výkladu obrazů, hledá jich smysl a zjišťuje jeho povahu nejen heraldickou, ale především symbolickou a náboženskou. Tím, že místo atributu místního boha se začíná objevovati na mincích bůh sám, dostává mince znenáhla charakter posvátný.

V kapitolách dalších sleduje autor problémy čistě formální, styl obrazů na mincích a jejich komposiční zákony. Obšírně se zabývá problémem pro řešení mince nejtěžším, komposicí do kruhové plochy a to zvlášť pro obrazy zvířat, zvlášť pro postavy lidské.

V této analýze ryze výtvarné stránky mince pokračuje autor dále v kapitolách o znázorňování lidského i zvířecího těla. Přidrží se terminologie Schäferovy, jež rozeznává „vorstellige“ a „wahrnehmige“ Zeichnung, t. j. kresbu představovou, jež majíc svůj původ v představě, skládá tělo z různých částí, pozorovaných z rozličných stran způsobem pozorovateli nejběžnějším a vžitým, na rozdíl od kresby naturalisticky věrné, jež se snaží znázorniti viděný objekt tak, jak vskutku se nám jeví v přímém pohledu s jednoho místa, se všemi zkratkami a zákryty. Správně zjišťuje autor pro dobu archaickou snahu vměstnati formy lidského těla v určité schema, geometrické, lineární. Vlasy, vousy, části těla podléhají této geometrisující schematisaci forem neméně než záhyby roucha. Teprve V. století překlenulo propast mezi oběma styly — vytvořivši tříčtvrteční profil.

Sledováním vývoje obrazu lva na mincích ilustruje autor vývoj zobrazování zvířecích těl. Podrobně sleduje i způsob reprodukce lidské hlavy, šatu a zabývá se i vyplňováním prostoru pomocí atributů a písma právě jako celou komposicí a členěním mincovní plošky ve smyslu symetrie vertikální nebo horizontální, jež ovšem je již dáno povahou a tvarem znázorněného předmětu. Věnuje i jistou pozornost čistě ornamentální stránce mincí a pokouší se konečně stanoviti čtyři okruhy, jež vyznačují se určitými rozdíly stylu: 1. mateřskou zemi s ostrovy, Peloponnesos a Kretu; 2. Lykii Kyrene a část severního Řecka; 3. západní okres t. j. Itálii se Sicílií; 4. okruh neřecko-orientální.

Taková je a: i metoda Reglingovy práce, jež postupuje i pro další zmíněný časový úsek stejným způsobem.

Pro dobu rozkvětu konstatuje ovšem změny v technice, významu i výběru obrazů na mincích. Mincovníctví stává se stále více uměním vědomým, smysl obrazů přesunuje se od heraldického k náboženskému a po stránce umělecké nastává rozhodný obrát k naturalismu. Představové znázorňování je opouštěno, na místo přísné stylisace nastupuje idealita založená na stále vnitřnějším prožívání skutečnosti. Starý geometrismus ustupuje naturalismu, jenž dokonale již dovede ovládnouti prostor i formu. Naturalistickým pak zůstává již styl mincovních obrazů v době hellenistické i římské. — Portrét je charakteristickým výtvozem umění římského a jeho vývoj, či spíše výkyvy od nejpříkrřejšího realismu ke zbožňujícímu idealismu odrážejí se ovšem i na minci. Oba vývoje jdou tu paralelně až do chvíle, kdy římské portrétní umění doby císařské koncem století druhého pronikavými změnami v technice (vzrůstajícím užíváním techniky vrtací) a svým výlučně malířským charakterem vzalo glyptice mincovní možnost dalšího přejímání. — Nábožensko-symbolické personifikace zůstávají i za doby římské důležitou částí programu mincovní glyptiky. Co však posunulo její vývoj v této době, byly obrazy kommemorativní všeho druhu, tak příznačné pro římského ducha, jež staly se „kovovým obrazovým atlantem dějin římských ve válce i v míru“. Svým bohatým programem — reprodukuje a připomínají válečné a bitevní scény stejně jako dosazování králů, státnická vyjednávání, nebo triumfy či allokuce císařů nebo stavby silnic — staly se závislými na obou uměních monumentálních,

jež měla program týž: na malířství nástěnném a na státním reliedu. Odtud bere mincovní glyptika motivy krajinářské i architektonické i bohaté skupiny a sceny mytologické. Tak objevuje se prostor i objem a jejich perspektivní znázorňování na drobných ploškách mincí a medailonů. Tato recepce jde někdy i tak daleko, že na úkor stylu jsou reprodukovány v reliedu mince náměty tak ryze malířské povahy, jako je na př. reflex ve vodě (obr. č. 907).

Toto autorovo zjištění je zajisté po stránce umělecko-historické jedním z nejzajímavějších a nejcennějších. Jeho přesvědčivost však by velice získala — stejně jako ostatní vývody autorovy, týkající se paralely velkého umění a glyptiky mincovní, — připojením dokladů obrazových, nebo aspoň jejich přesných citátů. Neméně by práci prospělo úměrnější zpracování vývoje mince v obou posledních časových úsecích t. j. v době hellenistické a římské, jež není v poměru k oběma předchozím. Právě kapitola o obnově vlivu monumentálního umění na minci zasluhovala by propracování a doložení v míře rozsáhlejší. Jinak vypravena je kniha Reglingova 45 dobrými světlotiskovými tabulemi, jež reprodukuji přes 900 mincí. Seznam literatury, vyobrazených mincí, geografický restřík k nim a rejstřík věcný doplňují výzbroj knihy.

Jan Květ.

JOSEPH VOGT: DIE ALEXANDRINISCHEN MÜNZEN. GRUNDLEGUNG EINER ALEXANDRINISCHEN KAISERGESCHICHTE. I. Band. Text str. X + 234 s 5 tab.; II. Band: Münzverzeichnis. Str. IV + 185. Stuttgart 1924, W. Kohlhammer.

Kniha Vogtova, jejímž základem byla dissertace, pracovaná r. 1921 v tübingské škole jednoho z nejlepších znalců římské doby císařské, Wilh. Webera, je přímo vzorný příklad, co vše lze vytěžit pro historii všestranným studiem římských mincí. Ovšem materiál, který si spisovatel zvolil k zpracování, již napřed sliboval výtěžky, jaké nebude možno získati z ražeb jiných mincoven římského imperia. Neboť mincovna druhého největšího města římské říše a ohniska její východní polovice si zachovala tolik charakteristických známek proti jiným odbočkám mincovny římské, že jejich zpracování poskytuje opravdu základ, na němž jest možno budovati lokální dějiny alexandrejské v době římského císařství.

Na význam alexandrejských mincí pro chronologii tohoto dějinného období se přišlo již dávno. Tyto mince datují totiž podle starobylé tradice egyptské přesně podle let vlády panovníků, počítající za první rok panování dobu, ať jakkoli dlouhou, která uplynula až do egyptského Nového roku, t. j. do 1. Thóthu (29., v roce přestupném 30. srpna). Velmi mnoho z těchto dat vytěžil pro chronologii římských císařů již r. 1870 A. v. Sallet (Die Daten der alexandrinischen Kaisermünzen) a přes to, že od té doby byly v té příčině učiněny veliké pokroky horlivým studiem epigrafickým, a přes to, že přibyla pro řešení chronologických problémů této doby celá úplná nová disciplína, papyrologie, nepozbyly alexandrejské mince svého významu; neboť proti datování papyrů, sice velmi podrobnému, ale často také velmi libovolnému a kolísavému, mají data jejich přednost dat úředních. Jaké světlo vrhají do temnot 2. polovice III. století po Kr., jejíž historie je v tradici písemné zfalšována k nepoznání, ukázal nedávno Arth. Stein v Archivu für Papyrusforschung VII (1924), str. 30 nn. a Vogt nyní, docházející nezávisle k výsledkům podobným, ukazuje to znovu.

Ale není to jen chronologie, které přináší zisk studium alexandrejských mincí. Svými legendami (vždy řeckými!) i reliefy reversů jsou tyto mince opravdovou kronikou současných událostí, nálad, vládních programů atd. A třeba mají tuto vlastnost společnou s mincemi římskými, ukazuje Vogt, jak stará egyptská tradice modifikuje tento zjev na půdě alexandrejské, hlavně po stránce náboženské, ale i jinak: Hellenofilství Neronovo a Hadrianovo na př. je alexandrejskými mincemi ilustrováno boha-

těji, nežli to mohly činit mince římské, a rozumí se samo sebou, že pro zvětšení lokálních událostí a důležitostí bylo místo jen na mincích lokálních.

Menší cenu nežli u mincí římských má ikonografie alexandrejských mincí, poněvadž nezpodobují panovníky podle přírody, nýbrž obyčejně jen kopírují předlohy, poslané do Alexandreie z Říma. Opozčila-li se tato zásilka, stávalo se dokonce, že bylo pro nového panovníka užíváno portréty jeho předchůdce. Zato veliký význam pro státoprávní postavení císařských princů a žen mají mince, zpodobující příslušníky císařského dvora vedle císaře. Jejich obraz na alexandrejských mincích není ovšem známkou jejich suverénního postavení, nýbrž jen důkazem, že jim bylo propůjčeno čestné právo mincovní. Císařové si v té příčině vedli v Egyptě volněji nežli v Římě.

Vogt probírá též proměny stylu na mincích, na něž působily i tradiční náměty čistě egyptské (především kultovní), sleduje proměny ve váze a jakosti mincí, na nichž lze pozorovati hospodářský úpadek říše, zkrátka vytěžuje ze svého materiálu vše, co z něho vytěžiti lze.

Tímto způsobem probírá podrobně alexandrejské mince všech císařů římských od Augusta až do Diokletiana, osvětluje především význam jednotlivých typů srovnáváním s mincemi římskými i s jinými prameny, které uvádí s akribií škole Weberově vlastní. Některým typům zvlášť charakteristickým jsou věnovány drobné kapitoly samostatné. Na egyptské půdě není divu, že se týkají především různých božstev (na př. Héliá-Sarapida, kultu Démétrina, Sfingy, Sarapida u studně, oltáře Agathodaimonova a pod.). Vůbec pro náboženskou politiku římských císařů poskytuje kniha Vogtova nejen numismatický materiál, ale i jeho zpracování prvního řádu. Jeví se v ní jasně, jak se Augustova péče o čistotu státního náboženství od vlivů orientálních udržovala tradicí po celou dobu vlády dynastie Julské, za níž se na mince dostávaly jen symboly a božstva státnímu náboženství neškodná. Ale již r. 68-9 se na nich objevuje vedle staršího Sarapida Isis a božstva egyptská potom převládají po celou dobu vlády rodu Flaviova (zvláště za Domitiana) i později. A teprv od Marka Aurelia se počínají typy alexandrejských mincí vyrovnávat s mincemi římskými. Je to přechod k srovnání Egypta s ostatními částmi říše římské, provedený r. 212. V III. století jsou na mincích alexandrejských božstva egyptská proti římským v menšině.

Druhá část Vogtova díla obsahuje podrobný a přehledný soupis numismatického materiálu, jehož zpracováním je část I. Poskytly jej, kromě seznamu Dattariho, katalogů musea Britského (Poole), sbírky Giovanna di Demetrio (Feuardent) a Hunterovské sbírky v Glasgowě (Macdonald), hlavně poklady museí berlínského a mnichovského. Kniha je vypravena velmi pěkně, jen 4 autotypické tabulky mincí dopadly uboze.

Jos. Dobiáš.

JOSEF BRUNŠMID: DIE MÜNZEN DES GEPIDENKÖNIGS KUNIMUND. Zvl. otisk ze „Strena Buliciana“. Záhřeb 1924, 671.

DR. FRIEDRICH STEFAN: DIE MÜNZSTÄTTE SIRMIIUM UNTER DEN OSTGOTEN UND GEPIDEN. Halle (Saale) 1925. Stran 28 a 1 tab. (Zvl. otisk z Blätter für Münzfreunde, r. 1925.)

Obě práce, Brunšmidova i Stefanova jsou důležitými pokusy o vyjasnění numismatických problémů doby stěhování národů na území mezi Drávou, Sávou a Dunajem. Leč význam jejich je také zajímavý i z širšího hlediska kulturně historického, neboť ražby, které se z těchto dob zachovaly, ukazují názorně, jaký byl postup germánských dobyvatelů bývalých provincií římských v přejímání kulturních statků starého imperia. Nalezené mince jsou pádným dokladem, jak barbaři navazovali výtvarně na císařskou minci, ponechávající celkovou koncepci aversu téměř nezměněnou a sniživše toliko úroveň kresby a plastiky.

Podnět k zkoumání mincí gepidských dal Dr. Josip Brunšmid, ředitel záhřebského Národního musea, který během řady let sebral serii drobných stříbrných mincí, nalezených v území mezi Drávou, Sávou a Dunajem, jež ukazují na blízkou příbuznost sražbami ostrogotskými. Brunšmid jde ještě dále a vyslovuje hypotézu, že je možno, že existovaly ranní ražby gepidské, zejména zlaté mince, o kterých se zmiňuje „Lex Burgundiorum“. Zlatá mince toho druhu byla prý ražena za krále Ardarika a jak se domnívá Brunšmid, existuje jeden exemplář tohoto typu (zlatý triens), nalezený v Osijeku.

Když r. 473 opustili Ostrogoti Pannonii a obrátili se na Balkán, překročil germánský kmen Gepidů Dunaj a obsadil Sirmium (dnešní Mitrovici na Sávě), které se stalo sídelním městem. Na základě drobné mince stříbrné možno dnes říci bezpečně, že za vlády krále Kunimunda bylo Sirmium hlavním městem, v němž byla mincovna.

Na práci Brunšmidovu navázal svoje úvahy Dr. Stefan, jemuž se podařilo zjistiti dalších 10 kusů celých stříbrných mincí a malý zlomek. Rozdělil je na dvě skupiny, z nichž prvá je charakterisována na reversu monogramem ostrogotského krále Theodoricha (493—526). Revers druhé skupiny je nejasnější a byl označen již Brunšmidem jako ražba Kunimundova [560—567]. Veškeré tyto ražby se vyskytly na území, jež náleželo k Pannonii inferior, jejímž středem bylo Sirmium.

Zaražení mince ostrogotské spadá v nejzazším termínu do doby znovudobyti místa v r. 504. Dokladem toho jsou ražby nesoucí jméno Anastasia I. (493—518). Doba, po kterou mince byla ražena, je uzavřena jménem Justina I. (518—527). Pro další trvání mincovny není numismatických dokladů.

Za vlády Gepidů byla ražena drobná mince stříbrná v mincovně sirmijské mezi lety 546—560/564 za krále Turisinta a do roku 567 za panování Kunimundova. Pádem posledního gepidského krále v r. 567 zaniká germánské mincování v Sirmiu.

Josef Schráníl.

J. SCHRÁNIL: NĚKOLIK PŘÍSPĚVKŮ K POZNÁNÍ KULTURNÍCH PROUDŮ V ZEMÍCH ČESKÝCH V X. A XI. VĚKU. (Obzor praehistorický IV., 1925, Niederlův Sborník, str. 160—194.)

Práce Schránílova dokazuje důvtipnou kritikou a novým hodnocením nálezů, že vliv kultury pozdní karolínské, ovlivněné provinciální kulturou římskou, na památky drobného umění a řemesla prvotního lidu slovanského v zemích českých byl nepatrný, a konstatuje mnohem užší souvislost s ruskou oblastí kijevskou a se sférou kultury byzantsko-orientální na straně jedné a s kulturou vikingsko-nordickou na straně druhé. Výsledky a metodický postup jeho zkoumání sleduje se zájmem a užitek i numismatik. Uvítá především, že se česká archaeologie počíná zabývatí soustavně a kriticky nejen praehistorií, ale i rannými dějinami naší vlasti, o nichž je tak málo zpráv a jejichž mnohé temné stránky může právě p o to osvětliti svými prostředky a svojí metodou, a že spoluprací všech odvětví dějepytu vznikne jasnější obraz počátků českých dějin. Úspěch takové práce je ovšem velmi závislý na tom, aby byly nálezy v celku zachovány a svědomitě a kriticky zpracovány. Nejde jen o datování předmětů archaeologických umožněné někdy právě mincemi společně s nimi nalezenými — Schráníl uvádí několik takových příkladů —, nýbrž dále o to, aby vědeckým vyšetřením náleзовého materiálu co nejširšího, ať již archaeologického vůbec či numismatického zvláště, mohly býti zjištěny vlivy kulturní i politické, styky obchodní a hospodářské.

Konstatuje na památkách archaeologických hlavně vlivy východní a severní, dochází Schráníl k názoru, že západoevropská kultura románská vnikala k nám velmi pozvolna a s počátku jen do nejvyšších vrstev, mezi šlechtu a hlavně kněžstvo a (dodal bych) do okolí knížete. Proto byly, myslím, právě mince a mincovnictví

vůbec vlivem franckým dotčeny mnohem více, než-li drobné řemeslo ostatní, a to hned od počátku. Schráníl zamítá ovšem správně upřílišněné důsledky, které Bretholz vyvozuje z německých zkratk na českých denárech ve prospěch své známé teorie o domácím původu a nadvládě německého živlu v Čechách, poukazuje na anglosaská slova a jména anglosaských mincmistrů na denárech nordických. Poukázal bych i na anglosaské typy českých denárů (některé denáry Jaromírovy, ku př. Fiala, České denáry tab. VII., č. 2, mají v opisu dokonce jméno anglického krále Ethelreda), ražené pro styky se zeměmi severními, kde byly mince typu ethelredského na konci 10. a na počátku 11. stol. oblíbenou mincí obchodní, a na vlivy umění byzantského znatelné snad již na denárech boleslavských s ptákem, hlavně však na denárech Jaromírových a na mincích moravských. Mapka pak zahraničních nalezišť českých mincí stol. 10. a z počátku stol. 11., vyskytující se především kolem obchodní cesty do Pobaltí, na březích a ostrovech moře baltského a na východ odtud až na Rusi by účinně dokazovala severní a východní kulturní orientaci české země v té době, o níž zřetelně mluví i zprávy Ibráhím-ibn-Ja'kúbovy. Neumíme ovšem vysvětliti leckteré ještě záhady nejstaršího mincovnictví českého i po stránce typologické (ku př. mečový typ denárů boleslavských). Tu se právě numismatika neobejde bez účinné pomoci badání archaeologického.

Gustav Skalský.

Dr. WILHELM JESSE: QUELLENBUCH ZUR MÜNZ- UND GELD-GESCHICHTE DES MITTELALTERS. Halle-Saale 1924, 8°, str. XX + 320 a 16 tab.

Kdo se vážně zabývá středověkou numismatikou a komu mince nejsou jen předmětem, jež ukládá do přihrádek dle předepsaného systému, nýbrž i pramenem vážného badání historického, bude vděčným za tuto velkou práci, v níž autor shrnul výběr 298 listinných dokladů o středověkém mincovnictví roztroušeně uveřejněných v různých odborných i neoborných časopisech a dílech. Třeba že autor si hledí hlavně numismatiky německé, nezanedbává při tom zemi ostatních, tak že kniha skýtá pěkný přehled. Rozdělení je účelné: Počíná chronologickým seznamem uveřejněných listin z let 466—1509, pak následují listiny samé, pokud jsou sepsány v nezvyklé řeči, se stručným výtahem. Listiny samy jsou srovnány dle látky v oddíly: Mincovnictví ranního středověku, mincovnictví karolínské, mincovní regál v Německu, ražební práva německých měst, zrna, stříž a oběh ražeb, zavedení grošové mince, mince zlaté, mincovnictví 11.—13. stol., 14. a 15. stol. v Německu a v ostatních zemích, mincovní spolky a jednoty, technika mincovní, zkoušky a valvace, mince jako platidlo, cenová otázka, účty a konečně mince v poesii a vědecké literatuře.

Na 30 stránkách shrnuty jsou poznámky listin těch se týkající, jež jsou bohatým zdrojem tomu, kdo hledá, co o věci bylo uveřejněno. Nejdůležitější metrologické základny zakončují tento díl. O českém mincovnictví středověkém mluví listina 197, jednájící o zavedení grošové měny v Čechách z Chronicon aulae regiae Petra ze Zbraslavě „Qualiter et quare grossi denarii primo inceperint in regno Bohemiae monetari“, listina 216 ze zlaté buly Karla IV. jednájící o zavedení zlatých florenů v Čechách a listina 256 o kontramarkování pražských grošů v Halberstadtu.

Na 16 tabulkách jsou vyobrazeny nejdůležitější typy středověkých mincí, o nichž se mluví v textu. Z obrázků znázorňujících středověkou mincovnu jde na jevo primitivnost této dílny ještě ve 14. a 15. století. Sestavení řádného indexu bylo by sice velikou prací, leč práci záslužnou, neboť index ten usnadnil by značné používání této důležité knihy, jež byla nakladatelstvím A. Riechmanna & Co, pečlivě vypravena.

Viktor Katz.

DR. HÓMAN BÁLINT: MAGYAR PÉNZTÖRTÉNET 1000—1325. Buda-pešť 1916, str. 710. — Týž: **A MAGYAR KIRÁLYSÁG PÉNZÜGYEI ÉS**

GAZDASÁGPOLITIKÁJA KÁROLY RÓBERT KORÁBAN. Budapešť 1921, str. 306.

Z numismatických prací, které pro poměry válečné a poválečné nedošly u nás i jinde zasloužené pozornosti, je kniha uherského historika Bálinta Hómana o dějinách uherského peněžnictví v l. 1000—1325, tedy od počátků uherské mince až do doby velikých reforem krále Karla Roberta, svým rozsahem i obsahem jedna z nejdůležitějších. Může se málokterý národ pochlubit zpracováním některého údobí dějin svého mincovnictví tak podrobným a důkladným. Obtíže působí, že kniha je psána maďarsky a že Hóman nezpřístupňuje ani krátkým výtahem sepsaným v některé ze známějších řečí evropských aspoň hlavní výsledky svého badání. Jen malá část práce „Friesacher, Wiener und böhmische Münzen in Ungarn zwischen den Jahren 1200—1338“ vyšla německy ve vídeňské Numismatische Zeitschrift (N. F. 10. sv., 1917, str. 189—216, a N. F. 11. sv., 1918, str. 1—38). Český historik-numismatik si však musí bedlivě všimati vedle středověkého mincovnictví německého, především francko-bavorského, rakouského a polského hlavně dějin mincovnictví uherského, které vykazuje tolik příbuzných rysů a nápadných analogií, poněvadž bylo plodem příbuzného ovzduší kulturně-politického a bylo podmíněno podobným vývojem hospodářským, při čemž byl ovšem vývoj Čech, položených blíže společnému kulturnímu středisku německo-latinskému, vždy o několik desetiletí pokročilejší.

Práce Hómanova se vyznamenává tím, že stojí pevně na základech historických, vyčerpává a kriticky zhodnocuje všechny prameny psané a ražené (všimá si i příruček obchodních a vahových 14.—18. stol.) a přihlíží všude k celkovému vývoji mincovnictví evropského. Za hlavní přednost jeho badání však pokládám, že se snažil ujasnit si a pevně stanovit základní míry a váhy evropského mincovnictví, ba, že celou svoji práci opřel o důkladná šetření metrologická. Důležitost takového postupu poznali před Hómanem i jiní badatelé — vzpomínám hlavně práci Luschinových a některých numismatiků francouzských — avšak nikde jinde není studium mincí po stránce metrologické tak naprosto střediskem a východiskem všech poznatků numismatických. Kniha Hómanova nabývá tím i zajímavosti po stránce metodické. Při povaze středověkého materiálu numismatického a při nedostatku písemných zpráv je pochopitelné, že výsledky nemohou býti všude definitivními a že nové objevy a nálezy je snad v lecčems pozmení. Jistě však zůstane práce Hómanova základem a východiskem badání dalšího.

Těmito řádky jsou vymezeny hranice našeho referátu, který nemůže a nechce nikterak vyčerpati bohatý obsah knihy, zvláště kapitol zabývajících se podrobně lokálními poměry státu uherského. Jde nám tu jen o celkový vývoj a některé momenty pro naše dějiny závažné.

Národové žijící v primitivních poměrech se řídí, jakmile počínají raziti vlastní mince, obyčejně příkladem národů pokročilejších, s nimiž jsou ve styčných obchodních a kulturních. Tu je zajímavé, že král Štěpán sv., když zarazil někdy před r. 1000 uherskou minci, nenásledoval, jak bychom očekávali, skvělého vzoru bohatě vyvinutého mincovnictví sousední říše byzantské, nýbrž hledal poučení v mnohem skromnějším prostředí dvora bavorského, napodobuje mince svého tchána Jindřicha II. z doby druhé jeho vlády v l. 985—995. Vedly ho k tomu zajisté svazky rodinné a ohled na nízký kulturní stav vlastního národa. Ale sluší zdůrazniti, že jako v Čechách, připoutaných v 10. stol. kulturně mnohem více k severu a východu, rozhodla i tu ve prospěch orientace západní církevní a státní politika a dynastické zájmy křesťanského panovníka, z jehož nejdůležitějších práv bylo podle tehdejších názorů právo raziti vlastní minci.

Aby poznal základy mincovnictví a peněžní soustavy uherské, zabývá se Hóman podrobně mincovnictvím franckým, zvláště bavorským a líčí vývoj evropského mincovnictví podle dnešního stavu našeho vědění po stránce metrologické až od doby

římské. Celou první část knihy (str. 29—126) věnuje výkladu a stanovení základních mincovních vah středověké Evropy, libry a pozdější marky. Při obtížné otázce, jaká byla váha karolínské libry, se rozhoduje vážením více než 500 dobře zachovalých franckých denárů z l. 781—877 pro libru o 408 g odpovídající váze 240 denárů a získává tím východisko pro poznání začátků a vývoje peněžních soustav a finančního hospodářství státního středoevropských národů nesmírně důležité. Toto studium metrologických základů systému franckého spojené s vyšetřením prvních mincí uherských umožnilo Hómanovi poznatek významu základního, že totiž král Štěpán a jeho nástupcové nerazili vůbec celé denáry, nýbrž jen půldenáry (oboly), vyhovující spíše hospodářským potřebám doby. Několik těžších kusů vyskytnuvších se jen v nálezech zahraničních (jeden z nich je z nálezů moravského) jsou podle Hómana mincemi následními. Na základě podrobného zkoumání uherských obolů, které zachovávají až do druhé poloviny 11. stol. váhu a jakost prvních mincí Štěpánových téměř neporušenou a byly, jak ukazují nálezy, oblíbeným platidlem i za hranicemi, soudí autor, že uherské mincovnictví v době všeobecných zmatků a úpadku mince německé je dědicem systému a zdravé finanční politiky Karla Velikého. Fakt, že se mince uherské v druhé polovině 11. stol., kdy klesají vahou i jakostí, v zahraničních nálezech ve větším množství již neobjevují, mu tento závěr potvrzuje. Nelze se nedotknouti analogického vývoje mince české, v 10. a na poč. 11. stol. za hranicemi rovněž oblíbené, jejíž působnost je dříve ještě než-li mince uherské omezena na oblast domácí. Myslím, že H. význam uherské mince poněkud přeceňuje čině ji dědičkou mince karolínské. Vyskytuje se v dle dobrých denárů českých, anglosaských, řízenských, kolínských a j. převážnou mírou v oblastech, které tehdy neměly ještě mince vlastní a kam směřoval obchod evropský. Jakmile se středisko obchodního ruchu posunulo na západ a hlavně jakmile po prvním imperialistickém rozmachu vojenském a hospodářském kmenů českých a uherských po výtece ještě kočovných nastala doba vnitřní konsolidace zemědělské, mizí česká i uherská mince ze zahraničních nálezů, mění se význam a úloha její v hospodářském životě. V zcelujících a konsolidujících se dominiích knížat se počíná uplatňovati zásada, že peníz platí jen v území, pro něž byl ražen. Chceme-li vysvětliti ve středověkém životě hospodářském tak důležitý zjev zhoršování a obnovování mince, nemůžeme mluvit, jak činí v soulase s dosavadními názory i Hóman, o návratu k hospodářství naturálního. Proti tomu svědčí bohaté nálezy mincí z 11. a 12. stol. na domácí půdě objevené a veliké příjmy, plynoucí z mince do královské pokladny. Hóman sám tvrdí, že zisk z mince činí v polovině 12. stol. více než čtvrtinu všech příjmů uherského krále. Příčiny, o nichž budeme ještě mluvit v úvaze o druhé knize autorově, jest hledati hlouběji v hospodářském stavu země, v zahraničních vztazích obchodních a ve finanční politice panovníkův.

Obnovování mince počíná v Uhrách asi teprve v posledních letech vlády Ondřeje I. (1046—1060) snad vlivem českým, jak myslí Hóman; bylať dcera Ondřeje manželkou moravského Vratislava, pozdějšího krále českého. Primitivním způsobem bylo ostříhávání mince. Teprve za krále Salomona (1063—1074) bylo obnovování uvedeno v pevnou soustavu, opakovanou nejdříve každý druhý rok, ve 12. stol. pak ročně. Autor počítá, že se tak zisk z mince od dob Štěpánových jen do konce vlády Ondřeje I. zosminásobil.

V polovině 11. stol. počíná v Uhrách jako v Čechách dělení země mezi členy panující dynastie. Metrologickým vyšetřením mincí větve „královské“ Ondřeje I. a „vévodské“ Bělovy (pozdějšího Bély I., 1060—1063) dokazuje Hóman, jak linie Bělova bojovala proti linii Ondřejově na poli hospodářském lepší mincí (i k tomu je možno uvést analogie z dějin českých). Avšak i Béla byl jako král nucen zlehčiti mincovní číslo o 25%, reguloval však současně poměr k byzantskému solidu, tedy ku méně zlaté tak, že šlo ne jako dříve 60, nýbrž 80 uherských obolů na jeden solidus,

čemuž se nepochybně přizpůsobily i ceny životních potřeb. Je to jeden z důkazů, že soustava obnovování a zlehčování mince prováděná z hlubších příčin hospodářských (k dříve naznačeným přidal bych stálý nedostatek stříbra a rychlé opotřebení peněz) nevedla v rukách moudrého panovníka nutně ku katastrofě. Počítáním solidu na 40 denárů (= 80 obolů) vžila se pak v Uhrách zvláštní početní jednotka, pensa, dříve skutečný zlatý peníz byzantský (pensa auri), odlišná od dlouhého solidu bavorského o 30 denárech a krátkého solidu franckého (i v Čechách užívaného) o 12 denárech.

Zhoršování a zlehčování uherské mince pokračovalo ku konci 11. stol. tak, že Ladislav I. (1077–1095) vydával ku konci své vlády na místě obolů celé denáry, ovšem na základě velmi lehkém, aby zachránil aspoň poněkud hodnotu mince. Opět se nám ozývá analogie z dějin mincovnictví českého, kde se počínají na konci stol. 12. objevovat denáry oproti předcházejícím nápadně veliké a těžké, avšak zrna velmi špatného. Ve 12. stol. pak jsou uherské peníze z nejmenších a nejlehčích mincí v celé Evropě, takže Hóman nazývá toto století po stránce numismatické údobím drobných peněz. Počítá, že královská pokladna získávala za Bély III. (1172–1196) zavedením těchto lehkých penízků a marky o 400 denárech při výměně starých peněz 100%, při výměně neraženého stříbra 200% a cizozemských peněz až 250%. Bezohledné stupňování zisku z mincovního regálu ohrozilo přes to, že se i ve 12. stol. v Uhrách jako u nás objevují občas snahy zrno a stříž mincí zlepšiti nebo aspoň ustáliti, v době, kdy vzkvétají mezinárodní styky obchodní, hospodářský život země, ba nakonec i královskou pokladnu. Užívalo se při větších platech neraženého kovu, převážně stříbrných prutů, při drobnějších převodech pak v první polovině 13. stol. denárů friesašských, v druhé polovině 13. a na počátku 14. stol. vídeňských feniků a českých grošů, které téměř ovládly domácí trhy uherské na úkor královských penízků. Užívání prutů a cizích mincí ve stol. 12. a 13. dokazuje, že hospodářský život a styky obchodní domácí a zahraniční nemohly býti bez dobrých peněz a že tlakem těchto sil hospodářských byl prolomen princip teritoriální platnosti mince. Hóman podává velmi jemný a podrobný rozbor všech těchto mincí v Uhrách obíhajících a jejich poměru k minci domácí a k valutě neraženého kovu. Metrologickým rozbořem a bystrou interpretací pramenů dochází k výsledkům překvapujícím a nejvýše pozoruhodným. Uvedu jen stanovení váhy marky vídeňské v 2. polovině 13. stol., přenesené prý moravským markrabětem a pozdějším českým králem Přemyslem II. z Moravy do Rakous, o čemž jsem podrobněji jednal v článku o počátcích mincovnictví českého a moravského v Časop. Matice Moravské, r. 1924.

Viděli jsme již, že užívání neraženého kovu a cizích peněz při větších i menších převodech a placení, dodávám, i přírodninami poškodilo konečně i královskou pokladnu, ztenčujíc příjmy plynoucí ze směny peněz. Ondřej II. (1205–1235), tonoucí stále v peněžních nesnázích, sáhl, aby zisk z mince stupňoval, k decentralisaci ražení a k pronajímání mincoven podnikatelům židovským a ismaelitským, kteří však bezohledným vykořisťováním obyvatelstva a nezřízenou ziskuchtivostí obtížili jen rozmanžili. Za jeho syna a nástupce Bély IV. (1235–1270), současníka našeho Přemysla II. a panovníka jemu v mnohém podobného, se projevuje proto opět snaha zaražením a stabilisováním dobré mince, odpovídající jemností nejlepším denárům 11. stol., omeziti oběh cizích peněz. I tento pokus o reformu se ztroskotal. Bylo zapotřebí se zříci zhoubné tehdy již soustavy obnovování mince, kterou však v 13. stol. nedovedli ještě nahraditi jinými zdroji příjmů. Za Ondřeje II. se sice již setkáváme s mimořádnou daní (collecta monetae, collecta lucra camerae), placenou náhradou za povinné směňování těmi, kteří se užívání špatných mincí domácích bránili. Četná sprostování zbavila však tuto daň účinnosti. I v Slavonii, kde poměry peněžní byly mnohem příznivější a kde soustava nucené směny peněz ustala po vzoru štyrského současné s ražbou bánských denárů, byla v polovině 13. stol. zavedena roční daň sedmi-denárová nahrazující příjmy získané z obnovování mince. To však byly jen jednotlivé

náběhy a osamocené pokusy, které nemohly vésti k trvalému urovnání poměrů hospodářských a k ustálení soustavy peněžní hlavně proto, že drobné stříbrné denárky nestačily více zvýšeným potřebám hospodářským.

* * *

Reformu uherského peněžnictví a organizaci finanční a hospodářské správy mohl s trvalým úspěchem provésti teprve první panovník z rodu Anjou Karel Robert (1308–1342). Jeho finanční správě a hospodářské politice věnoval Hóman knihu druhou. Vyrostla přirozeně z práce první. Neboť jen podrobná znalost dějin uherských peněz od r. 1000 až do počátku 14. stol. umožnila pochopiti a správně hodnotiti smysl a cíl reforem Karla Roberta. I význam zaražení pražských grošů Václavem II. r. 1300 může být vysvětlen jen vývojem českého mincovnictví doby předcházející. Širší program práce a bohatší v té době pramenný materiál vede však i naopak k plnějšímu pochopení leckterých problémů hospodářského vývoje, finanční politiky a dějin uherského a, možno říci, i našeho peněžnictví v první polovině středověku.

S tohoto hlediska chci přičiniti v rámci našeho časopisu ku knize Hómanově jen několik poznámek. Autor přidal ostatně tentokrát své knize na str. 291–304 německý výťah, jenž seznámí čtenáře aspoň stručně s obsahem práce. Mimo to mohu snad upozorniti na výstižný referát V. Chaloupeckého v Českém Časopise Historickém, r. 1922, str. 438–442, a na svoji úvahu v Časopise Matice Moravské, r. 1925, str. 437–446.

Vycházím z poznatku, vyplývajícího z Hómanových výkladů a vytěženého i z dějin našich, že hospodářská politika středověkých panovníků byla diktována utilitaristickými ohledy finančními. Proto nevedlo krále Štěpána sv. k zaražení mince jen hledisko prestiže křesťanského panovníka honosícího se vymoženostmi kultury západní, nýbrž i zcela reálné zájmy exportní v době, kdy přebytky zásoby lidského a zvířecího materiálu byly hlavním bohatstvím národa nepřipoutaného ještě pevně k půdě. — Avšak v 11. a 12. stol. byla finanční politika uherských králů řízena zajisté především zřetely agrárně-hospodářskými. Panovníci se opírali o rozsáhlé své statky soukromé i hradní a o dávky v přírodninách a penězích z nich plynoucí. Proto byl v té době nejdůležitější problém vzrůst lidnatosti podporováním přistěhovalectví a zvýšením plodnosti země. Hóman staví pak soustavu doménního hospodářství státního tohoto údobí ostře proti soustavě stálých důchodů, královských regálů, řádných a mimořádných dávek, plynoucích především z obchodní a průmyslové činnosti vzkvétajících měst a bohatnoucích měšťanů v době pozdější. Změna směru finanční politiky uherských králů se ohlašuje podle jeho výkladu jen jaksi nesměle již v 13. stol., kdy většina soukromých a hradních panství královských a dávky a roboty na nich tkvící a ovšem i clo, peníz trhovů, dávky soudní a j. přešly do rukou mocných pánů a ústavů duchovních, takže bylo nutno hledati nové zdroje příjmů. Teprve Karel Robert však reorganizoval podle vzoru své vlasti sicilské státní hospodářství na nových základech. Učinil z feudálních velkostatků střediska organizace vojenské, finančně však se opřel o stav městský, jehož byl ochráncem a podporovatelem. — Nám jde o to poznati, jakou úlohu hrála v tomto vývoji zde letmo naznačeném mince. Můžeme při tom těžiti z úvah předcházejících.

Mince a zisky z mince jsou zajisté z nejdůležitějších regálů středověkých. Poučili jsme se v knize Hómanově o dějinách uherského peněžnictví, že obnovování mince počíná v Uhrách v druhé polovině 11. stol. a je ve stol. 12. uvedeno v soustavu tak výnosnou, že z ní králové asi v polovině tohoto století čerpají více než čtvrtinu všech příjmů. Z těchto poznatků a z materiálu nálezového jsme vyvodili, že mince neměla v hospodářském životě vůbec a v královském hospodaření zvláště nikterak

oné podřízené úlohy, o níž se stále mluví. Sám Hóman tvrdí (na str. 35), že se důchody placené hotovými penězi stále množily a že se v polovině 12. stol. již vyrovnávaly ceně důchodů přírodninových, takže význam královské pokladny neustále rostl. Snažili jsme se též pochopiti, že příčiny soustavy obnovování a zhoršování tkví především v teritoriálním omezení oběhu peněz, a viděli jsme, jak vnikaly do země dobré mince cizí, jakmile se hranice otevířely zahraničnímu obchodu, a jak se rozšířila valuta neraženého kovu když malé, bezcenné mince domácí nestačily zvýšeným potřebám hospodářským.

Jeden z nejvýznamnějších regálů byl tedy velmi dobře znám již ve stol. 11. a byl zvláště ve stol. 12. pramenem velikých příjmů. Avšak i řádné a mimořádné dávky městské byly vybírány již za Bély IV., jenž se snažil královské důchody postavit na nový základ, čemuž měla sloužiti i dobrá, stálá mince. Mám dojem, že Hóman soustředil příliš mnoho světla na vynikající jistě postavu Karla Roberta, nedoceniv snahy některých jeho předchůdců, zvláště Bély IV., mařeně ovšem válečnými zmatky uvnitř země i za hranicemi, které vedly na předělu stol. 13. a 14. k úplné anarchii peněžní a hospodářské a pro něž i sám Karel Robert se po téměř celou první polovinu své vlády nedopracoval výsledků trvalých.

Bohatě se rozvíjející hospodářský život 13. stol. nemohl více postrádati peněz dobrých a stálých. Již od konce 12. stol. pozorujeme v celé Evropě snahy nahraditi drobné penízky ceny se kolísající mincí hodnotnou a pevnou a zisky plynoucí z obnovování a zhoršování mince dárkami jinými, řádnou přímou daní a p. Hóman vidí dobře, že nestačilo zrušiti starou soustavu nucené směny peněz, když valuta malých stříbrných denárků se hroutila a každý pokus o nápravu na ní spočívající mohl míti úspěch jen přechodní. Aby však tato soustava mohla býti odstraněna, aby neražený kov mohl býti vytlačen z trhu a aby byl zaražen stálý, těžký peníz stříbrný nebo zlatý, bylo zapotřebi shromáždit velkou zásobu drahých kovů a dáti ji zrušením volného obchodu a monopolisováním domácího stříbra neb zlata do služeb úpravy valuty. Známe nedostatek drahých kovů na evropských trzích ve stol. 11. a zvláště ve stol. 12. V polovici 13. stol. zaznamenávají dějiny sice první rozkvět dolování na českomoravské vysočině u nás a v okolí Bánské Štávnice v Uhrách, vybavené Bélou IV. horním právem jihlavským, avšak teprve úžasné bohatství stříbra Kutné Hory objevené na konci tohoto století a o čtvrtstoletí později pohádkový vzrůst tavení zlata a stříbra v horách prostírajících se kolem Kremnice, kamž povolání podnikatelé a horníci z Kutné Hory, přinášející si odtamtud i své výsady, umožnily reformu mince ve směru právě naznačeném. Uznáním svobodného kutacího práva majitelů půdy, kteří odváděli pak jen část výtěžku královské pokladně, založením a rozvojem horních měst především na půdě dnešního Slovenska, rozkvětem obchodního ruchu a reorganizační soustavy celní opírající se o obchod zahraniční byly teprve na počátku 14. stol. dány všechny předpoklady pro finanční reformu spočívající na soustavě stálých řádných a mimořádných důchodů povahy regálové, získaných především obchodní a průmyslovou činností obyvatelstva městského.

Jest též zdůrazniti, že úprava valuty a reorganisace finanční soustavy, provedená Karlem Robertem, byla usnadněna tím, že se mohla řídit vzorem úsilí posledních Přemyslovců, především příkladem veliké reformy mince Václava II. Ukázal jsem v referátě o práci Hómanově dříve uvedeném, jak reforma Karla Roberta sleduje v hlavních zásadách krok za krokem vzor český a že byla prováděna v dohodě s českým králem a pomocí českou. Přispěly k tomu velikou mírou shodné zájmy obchodně-politické, obrácené proti sprostředkovatelskému postavení Vídně a otevírající českému obchodu cestu přes Uhry do Italie a obchodu uherskému cestu přes Moravu a Čechy do Německa a Flander. Touto vzájemnou shodou a přátelským postupem ovládly Čechy a Uhry, země, v nichž se těžilo více než polovina veškerého evropského stříbra a $\frac{11}{12}$ všeho evropského zlata, dokonale trhy střední Evropy.

Vzkvétající blahobyť a konsolidace vlastní země, mocné postavení mezinárodní, především pak vzrůstající význam uherského zlata oproti českému stříbru a spojené s tím zakolísání se české měny grošové v letech třicátých 14. stol. přiměly pak Karla Roberta k samostatnému postupu. Zákazem vývozu a státním monopolem drahých kovů stupňoval český král Václav II. pomocí konsorcia vlašských podnikatelů na svém dvoře uměle drahotu stříbra, zajistil tak své pokladně nesmírné příjmy a pražskému groši dominující postavení na evropském trhu. Když se v Uhrách ztroskotala reforma mince provedená r. 1323 ještě na podkladě soustavy denárové a když se nepodařilo zlomit konkurenci českých grošů vedle stříbrných prutů na uherských trzích tak oblíbených, počal Karel Robert r. 1325 asi současně s Janem Lucemburským raziti první mince zlaté, r. 1329 pak po schůzce s králem Janem první uherské groše podle vzoru grošů českých, zařídív tak své mincovnictví v souhlase s králem českým na podkladě valuty zlaté a stříbrné. Později však využil krize zlata nastávší v Evropě přerušením obchodních styků s Afrikou, zakázav docela podle vzoru českého vývoz zlata uherského a porušiv tak ustálený dotud poměr obou drahých kovů ve prospěch zlata. Tak se mohl r. 1338 osvoboditi úplně od vlivu českého a postaviti své peněžnictví na základ valuty zlaté. Vedle zlatých obíhaly pak v Uhrách stříbrné denáry jen jako mince drobná. Takovouto stabilisací poměrů peněžních a prozíravou politikou finanční položil Karel Robert pevné základy k nejšťastnějšímu a na úspěchy nejbohatšímu údobí dějin uherských za čtyřicetileté vlády Ludvíka Velikého (1342—1382).

Pozorovali jsme hlavní výsledky knihy Hómanovy s hlediska dějin peněžnictví českého. Byly-li naše úvahy z části zahroceny polemicky, nemá to býti na újmu hodnocení této pozoruhodné práce, jejíž mnohých kladných stránek jsme se mohli sotva dotknouti.

Gustav Skalský.

Otto Oliva: **FINANČNÍ POLITIKA V ČECHÁCH PO BÍLÉ HOŘE DO KALADY R. 1623.** Nákladem „Českého Čtenáře“ v Praze, 1925, str. 119.

Otázce vlivu peněz na hospodářské poměry doby novější bylo u nás věnováno pozornosti jen málo, mimo několika pronikavějších postřehů v pracích Pekařových v Knize o Kosti a v Českých katastrech se setkáváme v historické literatuře české jen s úvahami všeobecnými aneb s materiálem, jež nutno teprve zpracovati. Proto vítáme knížku O. Olivy jakožto vážný a zajímavý příspěvek k řešení té otázky v době zvláště kritické, v níž vyvrcholil v úplné anarchii a v žalostném úpadku nepříznivý vývoj předcházející, a jež je důležitým východiskem pro poznání vývoje dalšího.

Práce Olivova obohacuje naše dosavadní vědomosti o „dlouhé“ minci v Čechách čerpané hlavně z článků Newaldova (Die lange Münze in Österreich ve vídeňské Numismatische Zeitschrift 1881) a Smolíková (O „dlouhé minci“ v Čechách, Pam. Arch. 1884) značně tím, že přináší mnoho nového materiálu, z veliké části dosud nepoužitého, ze související literatury (z Dačického, Skály, Stránského a poněkud i z Beckovského), ze Sněmů českých, ze současné korespondence a z řady archivů, z nichž zvláště archiv dvorské komory, říšský finanční archiv, archiv města Prahy, býv. archiv místodržitelství v Praze a archivy roudnický, kouřimský a litoměřický poskytl hojnost důležitých zpráv. Poněvadž pak autor dává velmi často mluvití současníkům a pramenům přímo a zpeřuje své vypravování poukazem na analogické zjevy inflační a deflační z doby světové války a po ní, vyplývající namnoze ze shodných příčin věcných a pohnutek osobních, stává se jeho práce názornou a zajímavou četbou i pro kruhy širší, jimž je ostatně především určena.

A tak líčí Oliva poutavě, jak prosincovým patentem Karla z Lichtenštejna z r. 1620 začíná nová era ve finanční politice české zlehčováním mince, aby se snadněji dostalo platebním povinnostem, a jak v březnu 1621 počíná Jakub Baš-sevi, představený židovské obce pražské, nákupem pagamentu svoji činnost při mincovně. Zákazy vývozu drahých kovů a lepších mincí starých, jejichž cena stále stoupala,

měly připravovati půdu konsorciu, jehož hlavní členové byli vedle Lichtenštejna Jan de Witte, Albrecht z Valdštejna, Pavel Michna z Vacinova a ovšem Baš-sevi, které počalo v lednu 1622 vydávati nové znehodnocené mince a získávalo ohromné sumy nákupem a prodejem stříbra a tím, že staré dobré mince stahovalo do mincoven a vybíjelo minci špatnou. Pokles a nadbytek peněz, ilustrovaný a vypočítávaný autorem na základě přečetných dokladů současných, zvláště zpráv patentů Lichtenštejnových a souvěké korespondence, se projevil všeobecným vzestupem cen, přinášejícím jednotlivcům zisk, většinou však ztráty a bídu, a vlnou drahoty, takže se nařizuje soupis obilí a viktualii a zakazuje jejich vývoz ze země. Dobrá stará mince jde přes všechny základy za hranice a k nám vnikají špatné drobné peníze cizí, zvláště slezské, které musil lid bráti v plné hodnotě. Větší mince stoupaly stále v ceně, poněvadž drobné byly znehodnoceny nadobro. Za tuto špatnou minci kupovány konfiskované statky... Bída, stupňovaná četnými kontribucemi, rostla. Znehodnocené peníze odmítal konečně, kdo mohl, zvláště vojsko, které přijímalo jen dukáty a dobré říšské tolary, čímž stupňovalo jejich ažio. V r. 1623 činil pokles peněz podle odhadu úředního (skutečně byl mnohem větší) 500–600%, kupní síla jejich klesla však o tisíce, při obilí až o 4000%. Tyto poměry přiměly konečně císaře, že nařídil, aby od 1. dubna 1623 přešlo mincování do správy státní a aby byly opět vybíjeny peníze dobré. To se ovšem mohlo státi jen kaladou, bankrotem, jímž bylo postiženo především obyvatelstvo chudší, neboť bohatí, zpraveni o chystaném převratě, zbavili se včas mince znehodnocené. V prosinci t. r. byl konečně vyhlášen bankrot, jímž hodnota jednotlivých mincí snížena na 13–11%. Drahoty stoupaly až desateronásobně, poněvadž bylo za zboží požadováno právě tolik v minci dobré jako dříve v minci špatné.

To je asi hlavní obsah vypravování Olivova provázeného četnými doklady a podrobnými výpočty. Škoda, že autor nesestavil statistický materiál znázorňující postup zlehčování mince a pohyb cen přehledně na tabulkách. Vyslovím-li nyní některá přání a učiním-li námitky, jsem si dobře vědom, že autor byl vázán populárním rázem knížky a nemohl tudíž říci tak mnohé a říci to tak, jak jistě i jemu tanulo na mysli. Chtěl bych jen jeho výklady doplniti a s hlediska numismatického upozorniti na problémy, které nemohly býti dořešeny.

Finanční politika, která vedla v Čechách k znehodnocení a k úpadku peněz, byla konečným článkem vývoje sahajícího až hluboko do 16. stol. Může býti posuzována a odsuzována jen v souvislosti s hospodářskými a peněžními poměry současné Evropy v století předcházejícím, které tak mistrně vylíčil Gustav Freytag ve svých *Obrazech z německé minulosti*. Zlehčování mince a drahoty nebyly před Bílou horou zjevy tak přechodnými, jak soudí autor v úvodní kapitole na základě práce Jiřího Wiebe *Zur Geschichte der Preisrevolution des 16. und 17. Jahrhunderts*. Země střední Evropy byly po objevení Ameriky vyřazeny ze světového obchodu, monopol drahých kovů konkurencí amerického stříbra ztratil význam (1550 se těžilo v Čechách, Rakousku a Německu jen 8% všeho stříbra na místě dřívějších 80%) a nastává pravé drancování dolů, aby byl zisk aspoň přechodně stupňován co nejvíce. Mincovníctví a peněžnictví je v úpadku, jenž vrcholí v době kiprové. Dalo by se to dobře doložiti mincovními řády habsburských panovníků počínaje Ferdinandem I. a kursem stálých dukátů a starých tolarů měřených znehodnocenou mincí drobnou. Nastává nedostatek dobré mince, již vyčerpané doly nemohou nahraditi. Znamením tohoto úpadku je činnost pověstného Bartla Albrechta, který za Maxmiliána II. a Rudolfa II. v rakouských a českých mincovnách skupoval a zadržoval drahý kov, zvyšoval tak jeho cenu, aby jej v příznivé chvíli s ohromným ziskem obyčejné panovníkovi prodal. Jeho činnost připomíná velmi praktiky konsorcia Lichtenštejnova. Pro stálý nedostatek drobné mince domácí vnikala do země špatná mince cizí, která zase dobrou českou minci větší tlačila za hranice. V této situaci, přirostlé úpadkem mincov-

nictví okolních států, nelze tak zcela odmítnouti názor dvorské komory vyslovený již na konci 16. stol., že by bylo s prospěchem, aby česká mince byla na zrn zlehčena, aby nebyla vyvážena do ciziny. Rozervané poměry mincovní a hospodářské v Německu, v Rakousku, v Čechách a zvláště ve Slezsku, které provází, jak v takových kritických dobách bývá, rozšíření přepychu a rozmařilosti, připravily tak půdu dlouhé minci, nedbale vyražené, opatřené vysokou číslicí cenovou, která pak zaplavila střední Evropu.

O postupu zlehčování mince lze čerpati poučení nejen ze zpráv současníků a z archivů, ale i přímo z numismatického materiálu samého, jímž můžeme mnohdy vysvětliti a někdy i korigovati nesrovnalosti v údajích pramenů ostatních. Proč autor pomínul úplně velikou práci Čermákovu-Skrbkovu o mincích král. českého za panování rodu habsburského, kde je mnoho zpráv zejména z archivu kutnohorského a v níž nalezneme důležitý materiál statistický o tom, kolik a jaké mince byly v českých mincovnách vybity v jednotlivých letech a kolik jich šlo na hřivnu? Studium mincí ukázalo by pobělohorskou inflaci v pravém světle. Tak má vídeňský kabinet více než 40 variantů groše jednoho ročníku z jednoho nálezu a z jedné mincovny. Bylo by dobře vědět, které mince české i cizí a v jakém množství u nás obíhaly. Naše nálezy potvrzují zprávy, jak oblíbeny byly hlavně asi ve vojsku cizí dukáty, tolary a lepší česká mince starší. Mince samy ukazují, jak se postupovalo při devaluaci. Již v r. 1621 se vyrazilo na tolarech místo dosavadního čísla 120 číslo 150, na zlatnících místo 60 vždy 75 atd. Údaje, kolik mincí se razilo z hřivny, osvětlily by lépe způsob zlehčování, postup drahoty a zjistily by přesněji praktiky konsorcia, které položilo pražskou hřivnu o 253 g narovno hřivně vídeňské o 280 g. Pozornost širokých kruhů čtenářstva by pak jistě upoutalo, že na větších mincích doby kiprové není českého znaku, jež vidíme jen na některých groších, na půl- a čtvrtkrejcarech. Tak lze studiem mincí přidati lícní hospodářského a peněžního úpadku pobělohorského nejen zajímavý rys, ale i opříti ji o pevnější základ.

Aby následky znehodnocení tehdejší měny učinil co nejvíce názornými, přepočítává Oliva všude kupní sílu peněz 17. stol. na koruny předválečné, bera za základ rovnici kopa grošů = 28 K, přibližně stanovenou Pekařem v *Knize o Kosti* (r. 1911) pomocí cen mzdy a obilí na Kostecku v druhé polovině 17. stol. (Pekařovi šlo o to zjistiti, oč klesla kupní síla tehdejších peněz oproti druhé polovině 14. stol. a nabádá sám k největší opatrnosti). Oliva činí tuto rovnici základem svých výpočtů ze zač. 17., ba přenáší ji i na chaotické poměry pobělohorské, kdy překotné znehodnocování měny a stoupání cen by vyžadovaly revize takové rovnice takřka ode dne ke dni. Sám přece vypočítává, že mince byly znehodnoceny v úředním odhadu více než o 600% a obilí že bylo dražší až o 4000%!

Oproti takovému přepočítávání na měnu dnešní jest však vysloviti námitky zásadní. Otázka často kladená, jak lze určitou sumu starých mincí vyjádřiti v penězích našich, je ve skutečnosti z nejobtížnějších a nejhochlostivějších otázek dějin hospodářských. Je tak obtížná, že někteří badatelé (Babelon!) pokládali za nemožné dáti na ni odpověď jen poněkud uspokojivou, jiní pak (Walther, *Der Geldwert in der Geschichte*) se uchylují k metodám velmi komplikovaným, založeným na stupnicích kupní ceny podle sociálního rozvrstvení obyvatelstva a podle upotřebitelnosti zboží, sice nesporně zajímavým, ale pro historika obtíže beztak značné ještě rozmnožujícím. Zdá se, že se musíme zříci redukování na naše peníze, jež dává jen jakési měřítko pro časový úsek velmi úzký (jaké budou představy o předválečných korunách rakouských za 10, 20 let a jaké možná i o koruně naší!), a poněvadž je příliš komplikováno poměrem zlata a stříbra v posledních desetiletích a v dobách dřívějších. Nezbyvá než reduke na stříbro nebo zlato, při čemž je stříbro měřítkem jaksi životnějším zvláště pro doby valuty stříbrné, zlato však měřítkem stálejším. Musíme se ovšem opírat o vyšetření mincí, nikoliv o nařízení o minci, skutečnosti málokdy

odpovídající. Otázka pak je taková: kolik zboží lze koupiti v různých dobách za stejné množství drahého kovu? Vyjádříme-li toto množství kovů v mincích doby, o níž jde, není tím kupní síla peněz ovšem ještě stanovena už proto, že nominální cena peněz má značný vliv na tvoření cen, nepřizpůsobujících se hned úbytku zrna obsaženého v mincích. Poněvadž ani nestačí stanovit mzdy nádeníka a ceny obilí, měřitel to nejoblíbenějších, protože zdánlivě konstantních, podléhajících však změnám subjektivním a kolísání na trhu, nezbyvá dále, než sestavit při náležité kritice pramenů, z nichž čerpáme, ceny co největšího množství předmětů z téže doby a z téže oblasti, převedených na společnou míru a vyjádřených gramy jemného stříbra anebo zlata. Takovou cestou třídíme a připravujeme materiál a klademe základy co nejširší a nepevnější k budoucím dějinám cen, jaké měl na mysli kdysi již Luschin.

Gustav Skalský.

DR. FRITZ DWORSCHAK: BEMERKUNGEN UND NACHTRÄGE ZUM MEISTER DES HEIDEGGER UND ZUM MONOGRAMMISTEN S. B. (SEVERIN BRACHMANN). Archiv für Medaillen- und Plakettenkunde IV., Halle n. S. 1923-24, str. 63-79, tab. VIII. a IX. — Týž: **DIE RENAISSANCE-MEDAILLE IN ÖSTERREICH (MIT EINEM EXKURS ÜBER HUBERT GERHARD ALS MEDAILLEUR).** Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien 1926, Neue Folge, Band I, str. 213-244, tab. XXIV-XXXII.

V referátě o IV. ročníku „Archiv für Medaillen und Plakettenkunde“ jsem slíbil, že o článku Dra Fritze Dworschaka pojednám zvláště, až vyjde ku práci této dodatek. Dodatek ten lze označiti spíše jako práci hlavní, do níž možno článek o Severinu Brachmannovi zařaditi. Přiznávám, že jsem měl pocit závisti, když jsem viděl otisk letošní práce D. Jak dlouho to bude trvati, než se dočkáme u nás podobných publikací! „Chudé“ Rakousko má však v tomto směru svoji tradici, již zůstává věrno i dnes, kdy je omezeno na malý kousek světa. Publikace vydaná umělecko-historickými sbírkami vídeňskými působí v řadě podobných publikací našich dojmem „staré šlechty.“ Nebyla to však jen vnější forma, již platila moje závist. Za Rakouska byli jsme provinciálním městem a dle toho se s námi jednalo. Kdežto vídeňské sbírky byly rozmnožovány a bohatě vybavovány, zůstali jsme u nás odkázáni na nějaký ten dárek z milosti. Hlavně obor numismatický Národního musea byl u nás úplně zanedbáván, tak že se dneš jen těžce vymaňuje z těchto mrákot agilností svého správce a rozvojem numismatické společnosti. Kdežto ve Vídni disponoval numismatický kabinet úplnou literaturou, u nás nebylo ani nejnужnějších pomůcek. Závist moje platila těm, kdož mohou ve Vídni dnes užívatí plodů této práce celých generací, kdežto my stále narážíme při pracích numismatických na nepřekonatelné překážky.

Vidím D., jak s entousiasmem vykládá o mistru S. B. a raduje se z úspěchů své lopotné práce, k nimž mu srdečně blahopřeji. Mistr S. B. je jeho mistr. Podařilo-li se D. na konec ještě rozluštit i jméno tohoto monogramisty, jistě si zasloužil tohoto výsledku. Blíže zmíním se o mistru tom až v řadě mistrů ostatních.

D. pojednává ve své objemné práci o lité rakouské renesanční medaili v tehdejší rakouském území a zahrnuje samozřejmě do toho i mistry pracující tenkrát v nynějším Československu. Počátek této medaile v Rakousku klade D. do třicátých let 16. století, kdy ražená medaile, jež vyšla z Hallu v Tyrolsku a rozšířila se po mincovnách ostatních, hlavně českých, již upadá ve kvalitě. Litá medaile přichází z jižního Německa a povětšinou ovládají cizí mistři tam vyškolení tento obor umění. D. sledává spojitost jednak mezi Vídni a Prahou, jednak mezi Innsbruckem a Štýrským Hradcem. Ve Vídni je průkopníkem renesanční medaile sochař *Komrad Osterer*, jenž sice je s počátku osamocen patrně vlivem převládající ještě medaile ražené, jež však brzy následují cizí mistři *Ludvík Neufahrer*, *Joachim Deschler* a patrně Deschlerův žák *Severin Brachmann*.

Ludvík Neufahrer: Zajímavý rub medaile na Sigmunda Waltspergera, již D. datuje asi do r. 1535, svědčí jen o správnosti náhledu mnou vysloveného, že medaile Donebauer 4300 není prací Neufahrerovou, jemuž dosud se mylně přidělovala. Nutno konečně spráteliti se s tím, že Neufahrer s Jáchymovem nemá ničeho společného. Obrazu posledního soudu užili častěji i mistři jáchymovští Welcz a Milicz a bylo ho užito i na jiných pracích. Biblických medailí, jež lze přidělití Neufahrerovi (srv. Katalog „Medaile v zemích českých“) bude po řádném rozřídění dle dnešních zkušeností poskrovnu. Medaile č. 5 s poprsím Holofernesovým a s Juditou v rubu (tab. III. 9,5) je dle růžiček v opisu zřejmě práce Wolfa Milicze, č. 6, 7 a 8 jsou práce téhož mistra. Kam patří č. 10 (David a Goliáš) nemohu dle litých kusů, jež se mi dosud dostaly do rukou, stanovit, prací Neufahrerovou však medaile tato jistě není. Zůstává jen signované č. 9, jež vymyká se z obvyklých forem medailí jáchymovských. Kombinace medaile Husovy (M. N. 158) je asi z řady oněch pozdějších odlitků, u nichž nelze stanovit zhotovitele. Neufahrer stává se r. 1554 pražským mincmistrem a neprovozuje pak již až do své smrti r. 1563 umění medailéřského. — *Joachim Deschler*: Od tohoto výtečného medailéra, jenž však s českými zeměmi nepřišel do bližšího styku, uveřejňuje D. medaili na Sigmunda sv. p. z Herbersteinů z Johanea ve Št. Hradci. — *Lorenc Rosenbaum*: Z prací tohoto mistra, jež D. uvádí, zajímá zvláště medaile na Maxmiliana a Marii dle Leone Leoni, jež ve Vídni má v rubu obraz znázorňující „zvědy“. Přichází však i v kombinacích jiných. Na bronzovém kuse, jež mám ve své sbírce, je v rubu vousatý muž sedící ve zříceninách, u jeho nohou je okřídlený anděl smrti opírající se pravíci o lebku, vzadu hořící oltář (Lanna 729, Hergott VIII — XXIX). Táž medaile přichází kombinována i s jiným lícem figurálním, kde opět je oheň na oltáři (Hergott VII — XI). Nově přiděluje zde D. Rosenbaumovi medaili na Maxmiliána II. z r. 1568 (Donebauer č. 1228), jež se dosud řadila do prací Abondiových. Medaile ta se vyskytuje i s jiným kolkem bez letopočtu kombinována s portrétem Marie, jež Habich přidělil Antoriu Abondiovi. Biblická medaile znázorňující zjevení Krista na hoře Tábor a uzdravení Lazara, již D. dle signatury LR připisuje Rosenbaumovi, připomíná práci i vzhledem medaile Donebauer 4349 a 4350 (Riechmann [1921] 143 a 144), jež dosud byly přidělovány kremnickému mistru Lukáši Richtrovi. Rozhodneme-li se pro toho či onoho, nutno medaile ty spojit. S důvody, jež Habich uvádí pro Rosenbauma, nutno soublasiti. — Práce rakouských medailérů *Michaela Fuchse*, *Hans Wilda* a *Samuele Friese* se nedotýkají přímo českých zemí. O posledním dalo by se souditi, že ztrávil konec svého života na české půdě, nedá se však zjistiti, které medaile bylo by mu přidělití. — *Severin Brachmann*: Nás nejvíce zajímá mistr S. B., v němž D. zjistil medailéra Severina Brachmanna. Budeme-li ho zvátí jednou českým mistrem či ne, o tom rozhodnou další studia archivní, jimiž se snad zdaří zjistiti jeho původ. Brachmann opatřil své práce vyrobené v Čechách českými opisy, což svedlo Fialu, že hledal souvislost těchto prací s dílnou Jiříka staršího z Řasné, jenž užíval českého jazyka na jetonech ve své dílně vyrobených. D. stopuje Brachmannovu práci od r. 1548 až do r. 1590. Prvých deset let cestuje tento mistr po různých zemích, pracuje ve Slezsku a Vídni. Od r. 1558 portretuje řadu občanů a šlechticů v Praze. V Čechách pracuje Brachmann s přestávkami až do r. 1580, uchyluje se pak do Štýrského Hradce a Vídne, kde se r. 1583 žení, vrací se sice r. 1585 na krátko do Čech, poslední práce však svědčí o tom, že žil po té až do konce své činnosti ve Vídni. Řadu těchto klenotů medailéřského umění 16. století hostí sbírka našeho Národního musea, jež rozmnožila se koupí sbírky Fialovy o medaili na Ornise z Lindberka, Veroniku Beřkovskou a Václava Eckhera (B. P. M. 44). Jako monogramistu zjistil tohoto umělce již Ermann, Domanig zařadil část jeho prací jako díla mistra s charakteristickým H, Habich spojil oba a zjistil práce z let 1569-1588, až konečně D. dokázal, že mistr S. B. je totožným i s mistrem Haideggera a že přičísti mu je i práce Fialou shrnuté v celek. Jen několik málo prací tohoto mistra je signováno S. B. a práce ty dávají svými charakteristickými znaky celé skupině ráz. V řadě nově přidělených prací

Brachmannovi uvádí D. též medaili na Marii, vdovu po Ludvíku II., jež do r. 1556 byla místodržitelkou v Nizozemí a zemřela r. 1558. D. považuje tu medaili za práci posmrtnou. S tímto přidělením se nemohu sprátně shodnout. Medaili jsem zařadil původně do prací Nickela Milicze, později však jsem ji vyškrtl, poněvadž jsem si nebyl jist, je-li přidělení správné, hlavně proto, že revers její bývá kombinován s medailí na Maximiliána II. z r. 1549 (Lanna 674), o níž soudím, že není daleka dílny Jeronýma Ditticha, medailéra slavkovského. Celý vzhled, okraj i biblická scéna na rubu připomíná Jáchymov, kde anděl v oblacích se často objevuje. Medaile na Marii je blízká medailím na Gendorfera, vznikla asi s nimi současně a sice vzhledem ke kombinaci z r. 1549 před tímto rokem; je ražena zajisté v Jáchymově.

Zvláště zajímavá je medaile na zvonaře Jana Briccia, užívaná jím jako signatura na četných zvonech kraje příbramského, o níž D. soudí, že vznikla v Brachmannově dílně. Nápis je latinský, na líci: „Briccius aeris funditor a Stanimonte“, na rubu „Deus adiutor et protector meus 1575“ a po stranách helmy zdobící jeho znak zkrácené B(rikci) Z(vonař) z C(ynberka). Dík práci D. můžeme s pýchou pohlížeti na velkou řadu prací Severina Brachmanna, jenž medailérství naše povznesl na výši a zůstane vždy v přední řadě umělců 16. století.

Antonio Abondio: Italský tento mistr zatlačuje na počátku druhé polovice 16. století německé mistry ode dvora a stává se r. 1566 císařským konterfetterem. K řadě jeho medailí, jež sestavil Fiala a doplnil Habich, přidává D. několik prací dosud neuveřejněných. Zvláště zajímavý je voskový portrét benediktinského opata Alexandra a Laon. — *Raphael Ranghieri*, vídeňský medailér, jež D. zjistil badáním v archívech v mistru RR, je Abondiovův žák a působil asi v pozdějších letech i v Praze, jak soudí D. dle medailí na osoby z okolí Rudolfa II. Mimo tyto hlavní mistry pracovala asi ještě řada zlatníků, jež bude blíže zjistiti.

Ve skupině Inšpruk-Štyrský Hradec uvádí D. medailéry *Christopha Amendu*, *Huberta Gerharda*, *Pavla van Vianen* a *Giovanni Pietro de Pomis* a jeho napodobitele.

Hubert Gerhard: Zjištění prací tohoto znamenitého sochaře věnuje D., jak již z titulu je patrné, hlavní část svého pojednání. Připisuje mu velké medaile na Albrechta V. bavorského a jeho manželku Annu a medaile s nimi související, zvláště práce na Ferdinandu tyrolském, jež byly vzorem i pro jeho minci. Hlavní podporu svého názoru, podepřeného s obvyklou důkladností, sledává ve zlateném stříbrném reliéfu z vídeňské sbírky liechtensteinské, zobrazujícím velmistra řádu německého Maxmiliána; o tomto reliéfu se zachoval písemný doklad, že je prací Huberta Gerharda. Umělec se však nedotýká přímo českých zemí. — *Pavel van Vianen*: Tento krajan Huberta Gerharda, pocházející z Utrechtu, pracoval u pražského dvora Rudolfa II. a Matyáše od r. 1603—1614. Z prací jeho vynikají zvláště velké alegorické medaile, z nichž k medaili znázorňující Rudolfa II. jedoucího na koni druží D. dvě krásné medaile další, z nichž jedna oslavuje dobytí Tírgowestu Bathorym r. 1595 a dobytí Rábu Schwarzenberkem r. 1598, druhá předvádí soud Paridův a Jupitera s Danaí. Van Vianen připisuje D. ovální medaile na Matyáše a Annu, jež srovnává k tomu účelu s ovální medailí na Rudolfa II., nejznámější to prací tohoto umělce. — *Pietro de Pomis*: Tímto umělcem o jehož činnosti v Čechách jsem se zmínil ve svém článku o medaili na Bílou Horu, končí litá medaile italská zavedená Abondiem a práce domácích umělců upadá tak, že z medailí nelze ani poznati znázorněné jimi osoby, jež poznáváme jen z prací vyrobených v cizině.

Práce D., jež je pouze předzvěstí pro chystané Corpus německé medaile, svědčí o neúnavné práci autorově a jeho zvláštním nadání vystihnouti právě ony momenty, jež jsou důležité pro zdárný výsledek. V archiválních výzkumech byla píle D. odměněna šťastnými objevy. Jsem přesvědčen, že tento badatel v oboru medailérství, v němž za krátko si získal zvučného jména stejně jako v oboru středověkého mincovnictví, přispěje ještě k rozřešení mnohých záhad.

Viktor Katz.

EDMUND WILHELM BRAUN: DIE DEUTSCHEN RENAISSANCE-PLAKETTEN DER SAMMLUNG ALFRED WALCHER RITTER VON MOLTHERN IN WIEN. Text str. 75 a 73 tabulky. Videň, Schroll & Co. 1918.

Historie vývoje německé plakety v době renesanční čekala dosti dlouho na zpracování a dosud není práce, jež by tento vývoj sledovala v celé souvislosti. Konrád Lange, Karel Domanig, Fr. Friedr. Leitschuh, Vilém Vöge a Georg Habich zabývali se dílem norimberského Petra Flötnera († 1546), nejvýznačnějšího z německých mistrů medailérů století 16. Fuhse se pokusil na základě materiálu Germánského musea provést třídění německých plaket ze druhé poloviny stol. 16., jež vycházely zejména z dílen mistrů norimberských a augsburských. Nicméně k definitivnímu zpracování thematicu nelze přikročiti bez systematického sebrání rozsáhlého materiálu, roztroušeného po velkých museích nejen německých ale i francouzských, anglických a italských. Publikace Braunova je příspěvkem k této přípravné práci, a to příspěvkem cenným, nejen počtem a kvalitami publikovaného materiálu ale i postřehy, jež dovedl autor z tohoto materiálu vytěžit. Plakety sbírky Walcherovy znovu ukazují, jak právě v jižním Německu, zejména ovšem v obou bohatých a důležitých centrech jihoněmeckého života, v Norimberku a Augsburgu, těšila se drobná plastika vynikajícímu rozkvětu. V úvodním textu se dostává zjištěními autorovými osobám mistra Petra Flötnera a monogramistů HG a IS, jež Braun stotožňuje s norimberským zlatníkem Jonase Silberem, nového osvětlení. Pomocný aparát s četnými odkazy literárními, jakož i dobré reprodukce činí publikaci Braunovu pro studium drobné plastiky německé ve století XVI. pomůckou nepostradatelnou.

Jan Květ.

* * *

Svaz československých museí v Praze počal vydávati redakcí Dra Karla Gutha časopis **MUSEJNÍ OBZOR** (ročník I., sešit I. v Praze 1925), jenž se má podle úvodních slov *Dra Fr. Macháčka*: *O musejním Svazu a jeho časopise*, „stati předně pobídkou k intensivní práci, přiměti prostě již svojí existenci k shrnutí, k přehledu činnosti dosavadní, k vytčení programu činnosti pro nejbližší dobu a konečně bude nutno, aby se stal také tribunou těm, kdož dobré myšlenky i činy budou chtiti uplatniti...“ Časopis vítáme vřele i na tomto místě, neboť prospěje jistě i zdárnému vývoji numismatických sbírek našich museí. — První číslo obsahuje dále četnými vyobrazeními doprovozené články *Alb. Stockého*: *Konservace musejních předmětů*, kdež se v I. části promlouvá o musejní laboratoři a konservačních metodách keramiky, skla a kamene, a *J. F. Svobody*: *Značená keramika v museích západní Moravy*; rubriky: *Musea, literatura, aukce, ochrana památek, zprávy osobní a zprávy ze Svazu*.

Ský.

Ve **VĚSTNÍKU MORAVSKÉHO MUSEA V BRNĚ**, 1924, roč. III., (řídí Jar. Helfert) vyšel článek *J. F. Svobody*, *O sbírce numismatické*, věnovaný správcům venkovských museí moravských.

Právě na Moravě poučila nás středověká numismatika o právních poměrech, o nichž by se byla historie jinak nedozvěděla. Úkolem numismatiky bude vysvětliti ještě četné záhady jednak vzhledem k značnému počtu moravských denárů dosud neurčených, jednak vzhledem k numismatice našich sousedů rakouských. To však bude možno jen tehdy, budou-li moravské nálezy mincí středověkých zvláště pečlivě chráněny a dostanou-li se do rukou dobrým a spolehlivým odborníkům, kteří budou míti vždy na zřeteli jen a jen prospěch vědecký. Proto vítáme staf *J. F. Svobody* ve *Věstníku Moravského musea zemského v Brně* o numismatice hlavně moravské, určenou správcům venkovských museí, jež autor hledí přiměti k tomu, aby věnovali patřičnou pozornost vybudování numismat. sbírek, hlavně však nálezům. S.

se pokouší stručně nastíniti, jak nutno nakládati s nálezy, leč soudím, že dobrá vůle jeho nestačí, aby bylo vždy zabráněno zlu. Uvážíme-li, co mincí se zkazí v rukou sběratelů, kteří mají často o konservaci jejich zkušenosti pranepatrné, nedovedu si mysliti, že by bylo na prospěch věci, kdyby správce venkovského musea jinak numismatikou se nezabývali, na základě tohoto stručného návodu pouštěl se do pokusů s čištěním nálezu. Zejména jest varovati před užíváním drátěných kartáčků a neopatrným zacházením s čpavkem. Způsob konzervace numismatického materiálu bylo by vyložiti neodborníkům obsírněji na základě velikých zkušeností s náležitým zřetelem k různým kovům, jejich zachovalosti a k jejich uložení a to nejlépe v kursech doprovázených praktickými ukázkami. Za dnešních poměrů třeba doporučiti, aby nález byl odevzdán osvědčenému odborníkovi, jenž se zkušeně chopí díla, nález řádně očistí a popíše. Doznejme si, že popisy nálezů sepsané neodborníky a jejich zprávy o nálezech mají pro numismatické práce cenu často velmi problematickou. Zde musí zájmu věcnému ustoupiti zřetele osobní a egoistické. Jest se prostě obrátiti na ústav, jenž k tomu je povolán. V tomto směru musíme vychovávat správce a úředníky museí, sběratele i širší vrstvy. Se stanoviska sběratelského bych vítal námět, aby musea nehromadila množství mincí úplně stejných a aby se celé poklady vzácných mincí neukládaly v musejních vitrinách. Jakožto ukázky nálezů stačí zajisté nálezy mincí hojně se vyskytujících. V tomto směru bude ještě potřebí mnoho práce.

Autor sestavuje pracně moravské ražby, aby podal těm, jimž řádky své adresuje, přehled a roztřídění mincí, jichž si mají zvláště všimati. Zde bych ovšem vytknul nedostatečnou znalost literatury zejména prací novějších. Tak se na př. připomíná opět ničím nedoložený úděl Usovský se všemi báhorkami s tím souvisejícími. I když snad autor neuznává opačných názorů o věci vyslovených, bylo přece jeho povinností, aby na ně poukázal. — Otázku způsobu umístění mincí ve venkovských museích rozhodne vždy nejlépe otázka osvětlení. Má-li návštěvník něco z vyložených mincí viděti, měly by mince býti uloženy přímo u okna. Nejlépe se k tomu hodí zasklené skříně umístěné přímo před okny, při čemž skříně ty nesmí býti příliš široké, aby návštěvník mohl viděti i mince ležící na straně od něho odvrácené.

ROČENKA NÁRODOPISNÉHO A PRŮMYSLOVÉHO MUSEA MĚSTA PROSTĚJOVA A HANÉ (vydáváná kuratoriem) r. 1925, přináší článek *Ant. Gottwalda, Osídlení Prostějovska v dobách předhistorických*, důležitý pro numismatiku proto, že má zprávy o nalezištích „duhovek“ a mapu se zakreslenými nálezy římských mincí na Prostějovsku. — Dle zprávy o činnosti musea čítá numismatická sbírka městského musea prostějovského 2518 kusů zařazených.

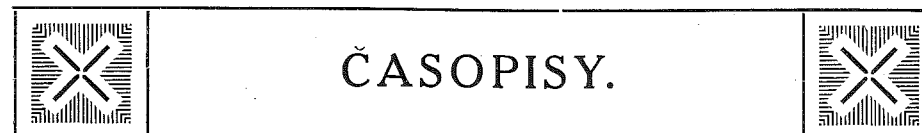
Ve **VLASTIVĚDNÉM SBORNÍKU ČESKÉHO JIHOVÝCHODU PELHŘIMOV—PACOV**, r. 1925, roč. IV., č. 1 a 2, nás zajímá článek *Jana Frieda, Zlaté poklady* (str. 13—14, 21—23). Autor líčí podrobnosti o velkém nálezu zlatých mincí v lese zvaném „Kobližek“ u Kamenice n. L. z r. 1922, o němž bylo referováno svého času ve Věstníku num. spol. (str. 170—171), a používá této příležitosti, aby se zmínil i o jiných velkých nálezech zlatých mincí v Čechách a na Moravě. Připomíná nález podmokelský, plzeňský a třeštský, při čemž uvádí, že i poblíže Pelhřimova bylo r. 1923 nalezeno 9 kusů duhovek. Je zajímavé, jak všechny tyto nálezy byly rozchváčeny a jak málo z nich se dostalo do museí. V třeštském nálezu byl dle Fialových zápisů dokonce unikát, zlatý útes malého korunovačního penízu Bedřicha Falckého. Kam se poděl?

Viktor Katz.

Do 4. svazku časopisu *Československý Regionalismus* (str. 15—16) (vydává revue „Parlament“ r. 1926), věnovaného Českým Budějovicům, napsal *Dr. Viktor Katz* článek o *Budějovické mincovně (1569—1606)*, v němž shrnuje dnešní naše vědomosti

o dějinách a ražbách této mincovny do nedávna velmi skrovné a zmatené, rozmnožené pak a ujasněné z velké míry právě autorem článků. *Dr. Katz* uvádí nejprve krátce zprávy listinné a zabývá se pak mincemi samými. Studium práce a slohu ražeb a porovnáním mincovního materiálu pražského a budějovického dochází k pevnému stanovění a roztřídění ražeb budějovických v letech nahoře uvedených. Článek proto vřele doporučujeme našim numismatikům-sběratelům. A radujeme se, že se i v rámci časopisu s úkoly všeobecnými takovým způsobem budí zájem o české mince a jejich historii.

Ský.

Arethuse, revue trimestrielle dirigé par Jean Babelon et Pierre d'Espezel, r. 1925. — *P. d'Espezel: Sur un médaillon de Louise de Savoie mère de François Ier*. (F. 6., str. 1. s 2 tab.). Na základě několika podobných medailí ze začátku XVI. století hledí autor řešiti otázku, lze-li s jistotou určit jednu medaili za originál, jinou za kopii, a dokazuje, že v nazírání na originál a kopii nebyli umělci té doby tak konservativními, jako později. — *Appleton Ch.: La monnaie romaine et les XII tables*. (F. 6, str. 11.). Právnicko-historická studie o změnách hodnot, pokut peněžních, řídících se dle ceny dobytka, podle původních zápisů zákona 12 desek a podle pozdějších komentářů. — *A. Blanchet: Une Faustine à Rome au milieu du XVIe siècle*. (F. 7., str. 41.). Popis medaile s poprsím ženy v líci a nápisem Faustina Ro. O. P., v rubu s motivem Ledy a nápisem Si Jovi quid homini. Nejde o portrét žádné klassické Faustiny ani ženy Antonia Pia ani Marca Aurelia, nýbrž pravděpodobně o portrét krásné kurtizány Faustiny, kterou opěvují některé galantní memoiry Francouzů, žijících v XVI. století v Římě. — *Ch. Buttin: Epée a garde d'acier ciselée de médaillons sur fond d'or* (F. 7., str. 50. s 2 tab.). Kord z polovice XVIII. století práce pařížské, vyzdobený na rukověti osmi portréty současných vládařů; mezi nimi je i František Lotrinský. Portréty jsou ciselovány vesměs dle známých současných medailí. — *M. Dayet: Un tétradrachme arsacide inédit* (F. 7., str. 62. s 1 tabulkou). Autor popisuje dosud neznámou tetradrachmu parthského Arsakovce Fraata II. (136—127 před Kr.) z velkého nálezu blíže Teheranu, obsahujícího asi 27 kil stříbrných mincí. — *O. Janse: Un fragment de vase sigillé Gallo-romain décoré d'un motif emprunté a une monnaie antique* (F. 7., str. 67.). Na střepu vázy gallo-římské znázorněn motiv orla požirajícího rybu. Podobný motiv vidíme na mincích Olbie a jiných měst, ležících poblíže Černého moře, a odtud patrně vzor hrnčiče gallského. — *S. Mirone: L'influence de la sculpture et de la peinture sur les types monétaires de la Grande Grèce et de la Sicile au Ve siècle av. J. C.* (F. 8., str. 69. s 1 tab.). Podrobný popis mincí řeckých a sicilských z V. století před Kr., pokud je na nich zobrazena postava mužská neb ženská v pohybu neb v klidu, sedící neb schoulená, a analýsa pravděpodobných vzorů postav těch, ať již z vynikajících velkých neb drobných soch současných, ať z kreseb váz neb zachovaných fresek. Práce velmi podrobná, nedokončená. — *V. Tourneur: Simon Costière et Pierre Woeiriot*. (F. 8., str. 85. s 1 tab.). Popis medaile 97 letého zlatníka Costière a přidělení její rytci a zlatníku Woeiriotovi.

Mý.

Berliner Münzblätter. Vydává Emil Bahrfeldt. Neue Folge, 1925, s. v. XLV., str. 173—358, t. b. 98—102. — *Dr. Wilhelm Jesse: Zur Geschichte*

des wendischen Münzvereines (str. 173—177, 204—209, 312—318). Autor zkoumá krytický rukopis mincovní kroniky ze XVI. stol., jež zjistil v rukopise o právech městských Hinricha vammne Holte v hamburské obchodní bibliotéce, a srovnává jej s dosud známými prameny o mincích vendické mincovní jednoty. — *H. Heise, Celle: Der Peiner Münzfund*, (str. 177—182). Zevrubný popis nálezu mincí hildesheimských, brunšvických, mincí města Goslaru, Göttingen, zakopaného asi r. 1519. — *Leon Ruzicka: Einstempelungen auf römischen Konsular-Denaren und auf barbarischen Silbermünzen* (str. 182—186, a str. 198—204). Autor pokračuje v popise těchto „kontramarek“ ze sbírky Dessewffy, ze sbírky vídeňského kabinetu mincovního a sbírky vlastní a dochází k závěru, že kontramarky na římských rodinných denárech jsou označeni ceny, aby byl mincím těm umožněn oběh v barbarských zemích. Zásady objevující se často na mincích barbarských považuje za značky zamezující, aby tyto mince obíhaly v Macedonii. — *Emil Bahrfeldt: Pommersche und mecklenburgische Denare aus dem XIV. Jahrhundert* (str. 195—198, 247—251). Autor přiděluje některé němé ražby Mecklenburku a biskupství Schwerinskému. — *Dr. Karl Kennepohl: Beiträge zur Geld- und Münzgeschichte des Bistums Osnabrück* (str. 215—221). Promlouvá o mincovnictví tohoto biskupství v době denárů S. Colonia, z nichž některé anonymní tohoto typu tam přiděluje. — *Emil Bahrfeldt: Wallenstein lässt in Eisleben münzen* (str. 221—224). Autor uveřejňuje z magdeburského státního archivu korespondenci mansfeldského mincmistra Antonia Koburgera s hrabětem Krištofem Friedrichem, z níž je patrné, že bylo Albrechtu z Valdštejna povoleno raziti minci v mincovně Eisleben. Z dopisů není patrné, zda tohoto povolení užil. — *Dr. Fritz Dworschak: Leonhard Posch (1750—1831) und sein Wiener Kreis* (str. 231—237). Osvětluje činnost tohoto znamenitého sochaře a medailéra. — *Walther Giesecke: Vermeintliche sicilische Tridrachmen* (str. 237—240). Opravuje náhled, vyslovený ve svém spise Sicilia Numismatica, že tři tečky na mincích z Leontinói a Gely značí tři drachmy, neboť zjistil, že na minci Leontinói jsou jen 2 tečky, jimiž označen je počátek nápisu, mince Gely pak byla padělek. — *R. K.: Mitteldeutscher Pfennigfund des fünfzehnten Jahrhunderts* (str. 251—253, 269—273). Saský nález grošů a haléřů. — *Dr. J. Reich: Medizinische Münzen und Medaillen* (str. 264—269). Autor uvádí medaile na nemoci zaviněné hladem a na příčiny hladu, morové tolary, na různé jiné nemoci a jejich léčení. — *Emil Bahrfeldt: Der Priebrower Hacksilberfund* (str. 273—280, 298—299). Opět jeden z tak četných hromadných nálezů severně od naší vlasti objevený, tentokrát na ohbí Odry, vykopaný r. 1914. Obsahoval mimo více než 1 kg zlomků stříbra 734 g celých a 685 g zlámaných mincí. Byly to povětšinou mince německé, k nimž přimíseny byly mince z jihu i severu, ba i mince římské. Z českých mincí byly zde tyto denáry: Boleslavové: Fiala I. 22, II. 4 a 24, III. 16 a 24, IV. 17, V. 21 a Fiala 324 a 344; Jaromír VI. 14 a 24. — *Dr. Walther Giesecke: Eine unbekannte Goldmünze von Tauromenion* (str. 287—291). Spisovatel díla Sicilia Numismatica popisuje a vyobrazuje dosud nepublikovanou zlatou minci města Tauromenion, o níž soudí, že pochází z III. století př. Kr. — *Ortwin Meyer: Hannoversche Brakteaten und die Belegenheit der stadthannoverschen Münzhäuser* (str. 291—297). Pojednává o hanoveránských ražbách a o tom, kde byla mincovna. — *Hoffmann: Eine unbekannte Portraitmedaille Luthers* (str. 300—301). Medaile z r. 1717. — *Emil Bahrfeldt: Die deutsche Silbermünzprägung vom Jahre 1925* (str. 311—312). — *Paul Feiland: Die Münzprägung der „Freien Stadt Danzig“ 1923* (str. 318—321). — *Walter Schwinkowski: Meissnische Pfennige und Heller der Groschenprägung bis 1500* (str. 327—330, 346—353). Popisuje a vyobrazuje na tab. 102 dosud známé míšenské haléře, z nichž k nejstaršímu známému dosud jen v jediném kuse, byl vzorem český parvus Václava II. — *E. Stange: Münzfund von Bünde in Westfalen* (str. 331—333). 67 kusů mincí, nejmladší z r. 1725. — *Paul Feiland: Gibt es einen halben Brandtaler von Thorn?* (str. 343—344). Soudí, že 5dukát z r. 1630/31 je odrazek dosud neznámého půltolaru. — *Dr. Engelke-Hannover: Ein Münzprivileg des Herzogs Julius zu Braunschweig und Lüneburg*

für die Heinrichstadt (Wolfenbüttel) (str. 344—346). — *Emil Bahrfeldt: Portraitmedaille auf Eustachius Wollowicz, Bischof von Wilna 1626* (str. 353—354) od Jana Engelharta.

Kz.

Blätter für Münzfreunde. Monatsschrift für Münz- und Schatzmünzkunde 1925, 60. ročník, Halle a/S. Vydavatel: Dr. H. Buchenau. nakladatel: A. Riechmann & Co. — *A. Luschin-Ebengreuth: Deutsche Gepräge aus den Friesacher Funden von Detta und Abapusza* (str. 193—198). Popisuje cizí hlavně německé mince, jež se našly ve velikých nálezech friesašských haléřů, učiněných r. 1880 v Detta blíže Temešváru a r. 1912 v Abapusza, a vyobrazuje některé z nich v textu. — *Philipp Lederer: Beiträge zur antiken Münzkunde* (str. 198—203, 209—217). Pokračování z předešlého ročníku. — *Tornau: Mansfeldische Kipperkupfermünzen mit dem Arnsteiner Adler* (str. 203—204). *Eine kurfürstlich sächsische Kippermünzstätte in Eilenburg* (str. 205). — *H. Freydank: Eine Medaille auf die Beschießung Halles im Jahre 1813* (str. 217—220). — *H. Buchenau: Untersuchungen zu den spätmittelalterlichen Münzreihen von Pfalz, Mainz usw.* (str. 225—231, 241—250, 275—284, 289—302, 310—313). Autor pokračuje ve své práci, částečně vydané r. 1916, o vývoji mohučsko-falckých feniků v údobí od polovice XV. století až do r. 1509. Počiná č. 102 a končí č. 174, doprovázejí své vývoje obrázky na připojených tabulkách. — *Friedrich Stefan: Die Münzstätte Sirmium unter den Ostgoten und Gepiden* (str. 231—239, 250—269, stab. č. 298). (Viz referát J. Schránila v t. č.) — *F. Friedensburg: Drei merkwürdige Pfennige von Magdeburg* (str. 273—275) s vyobrazením v textu. — *H. J. Lückger: Kölnische Münzen Salischer Zeit* (str. 305—310). — *H. Buchenau: Unbekannte und seltene Münzen* (str. 314—315, 343—348). Pokračování z r. 1923, str. 482: Řezenský denár Ludvíka „Ditēte“ (899—911) s R E v kaplici, jež vysvětluje autor jako „regina“, zajímá nás zvláště, poněvadž RE přichází i na našich denárech Boleslava II. (Smolík č. 137 a 138). — *B. Peus: Ein Münsterscher Denar- und Wittenpfennigfund* (str. 315—318, 323—328). Popisuje nález, učiněný v Münsteru, zakopaný asi r. 1420. — *Tornau: Ein Halberstädter Brakteatenfund* (str. 288—332 s tabulkou č. 302). — *Wilh. Pieper: Kleine Beiträge zur Münzkunde Westfalens* (str. 332—333). — *P. Bamberg: Zwei wenig bekannte thüringische Pastoren-Medaillen* (str. 333—336). — *F. v. Schrötter: Über die Edelmetallversorgung deutscher Münzstätten im XVIII. Jahrhundert* (str. 337—343). — *P. J. Meier: Der Magdeburger Editha-Pfennig* (str. 348). — *G. Braun von Stumm: Die Münzen der Abtei Hornbach nebst Beiträgen zur Münzgeschichte des Speiergaues zur Hohenstaufenzeit* (str. 353—362). — *H. Buchenau: Vom Münzwesen des deutschen Reiches* (str. 362—363). — *A. König: Ein Goldfund aus dem 30jährigen Kriege* (str. 364—365). Popisuje 26 zlatých mincí z tohoto nálezu. — *M. v. Bahrfeldt: E. J. Haeblerlin †* (str. 369—372). Životopis a ocenění činnosti tohoto 5. pros. 1925 zesnulého numismatika, jenž se svým dílem Aes grave stal nesmrtelným. Připojen seznam jeho numismatických prací. — *H. Geyer: Egerer Münzen aus dem Fund Wondreb 1921* (str. 372—377). Nález ten obsahoval 1 kg stříbrných mincí, z nichž asi polovice byly chebské mince, polovice řezenské denáry. Zakopán byl v letech 1240—1260. Autor popisuje zevrubně 11 mincí chebských z doby císaře Friedricha II. a krále Konráda IV. a 7 mincí řezenského společenství z let 1231—1260, jež vyobrazuje na připojené tabulce. — *R. Ohly: Ein Münzmandat des Landgrafen Ludwig I. von Hessen aus dem Jahre 1444* (str. 377—382) s dodatkem vydavatele listu. — *H. Jos. Lückger: Siegel der Stadt Wassenberg* (str. 382—383).

Kz.

Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien. Vydává numismatická společnost vídeňská dvouměsíčně pro své členy. Svazek XV. (1924—1925). — *A. O. Loehr: Numismatik und Denkmalschutz* (str. 242—243). Výtah z přednášky o opatřeních, učiněných rakouskou vládou na ochranu

památek se zvláštním zřetelem k numismatice. — *A. Friedman, Statistik der Nickelmünzen* (str. 245, 263, 270, 271, 272). — *E. Zambaur, Die ersten Dünnmünzen* (str. 251—253). — *F. Friedensburg: Eine zauberische Münze* (str. 251—253). Výklad k minci Dannenberg č. 1251. — *Die polnische Medaille im XX. Jahrhundert* (str. 253—255). — *A. Loehr: Moderne Medaillen* (str. 257—260). V článku podává autor i pochvalný referát o výstavě medailí, pořádané naší společností, a o katalogu, vydaném k této výstavě. — *Kubitschek: Der Goldfund von Arras* (str. 265—268). Nález z roku 1922, obsahující asi 300 aureů, římských zlatých medailonů a několik řetězů na krk, okrášlených zlatými mincemi a kamejemi. — *Münsterberg: Münzfund aus Damastion* (str. 268—269). Nález 12 tetradrachem illyrského města Damastion. — *Holschek: Ein Beispiel von Münzfälschungen* (str. 269), o mincích přerytých. — *Dworschak: Goldfund von Senftenberg* (str. 273). Nález 130 uherských dukátů až do r. 1486. — *A. Loehr: Münzen und Währungen* (str. 274—278). Přehled mincí a měn na základě stavu ze dne 1. září 1924, sestavený dle systémů měnových. — *Dr. Karl Pink: Neue Typen und Varianten von päpstlichen Münzen* (str. 282—283). — *A. Loehr: Fund von Untergrub bei Göllersdorf* (str. 283). Nález tolarů do r. 1575 (4 z českých mincoven). — *Dworschak: Der Münzfund von Gross-Riedental bei Kirchberg am Wagram* (str. 283—284). Drobné mince do r. 1635 (18 českých, 84 moravských grošů). — *Dworschak: Der Münzfund von Berg in Niederösterreich* (str. 284). 467 kusů habsburských drobných mincí od Matyáše až do Leopolda I. — *A. Loehr: Randverzierung auf den österreichischen Zehnkronenstücken* (str. 289—290). — *Roll: Beiträge zur Geschichte des Münzwesens im Erzstift Salzburg* (XV. Sigismund Graf von Schrattenbach) (str. 290—293, 298—299). — *Münsterberg: Krainischer Münzfund* (str. 294). 12 římských denárů. — *Oberst Zambaur: Bilderverbot im Islam und die mohammedanischen Bildmünzen* (str. 297—298). — *Dworschak: Drei Münzfunde aus der Mitte des XV. Jahrhunderts* (str. 299—303, 306—307). 1. Der Münzfund von Nöstach bei Altenmarkt a. d. Triesting (ražby první polovice XV. století). 2. Der Münzfund von Rohrbach im Mühlviertel (Oberösterreich). 2577 kusů mincí rakousko-štyrských až do r. 1460. (v obou nálezech byly české, t. zv. hu:itské haléře). 3. Der Münzfund von Mannsdorf bei Orth a. d. Donau (1573 kusů ražeb rakousko-štyrských). — *R. Münsterberg: Aus Welzls Römersammlung* (str. 305—306); zajímavá data o osudu mincí této velké sbírky.

Kz.

Mitteilungen für Münzsamler. Nachrichtenblatt. Organ několika numismatických společností v okolí Frankfurtu n. Moh. Redaktor taj. stav. rada Knitterscheid. Ročník II., 1925 č. 13.—24. — *Ortwin Meier-Hannover: Eduard Fiala †* (str. 124—125). — *H. Buchenau: Hessische Münzfragen im Mittelalter* (str. 130—133, 142—144, 151—153). Pojednává jednak o době hessenských feniků, jednak o minci grošové. — *Dr. Wilhelm Jesse: Die deutschen Münzvereine des Mittelalters* (str. 140—142). Mincovních úmluv a spolků, jichž účelem bylo zabezpečiti minci pokud možno nejširší oběh, bylo uzavřeno v Německu mnoho, již ve XII. a XIII. století, pevného základu dosáhly však tyto úmluvy až ve druhé polovici XIV. století. V letech 1370—1425 stávají se úmluvy ty téměř každoročním pravidelným zjevem. Organizace jejich se různí a ku správnému jich pochopení nutno studovati nejen listinný materiál, nýbrž i mince. — *A. Koenig: Worms oder Speyer?* (str. 142). Popisuje dosud neznámý polobrakéat. — *Dr. P. J. Meier-Brannschweig: Heinrich der Löwe als Münzherr* (str. 150—151). — *Dr. Friedrich Clemens Ebrard: Eduard Fellner zum Gedächtnis*. (str. 160—162). Nekrolog 11. ledna 1925 zesnulého znamenitého numismatika, spolupracovníka na díle „Die Münzen von Frankfurt am Main“, citovaného vždy jen dle autorů „Joseph und Fellner“. — *Wilhelm Kubitschek: Konsekrationsmünzen aus der Millenniumsfeier Roms* (str. 162—163). Dodatek k práci z r. 1924. — *W. Brambach: Die Münzpolitik Constantins des Grossen* (str. 170—172). — *Knitterscheid: Vom Reinigen und Behandeln der Münzen* (str. 180—185, 190—192). V článku tomto uvádí

autor literaturu, jednající o této pro všechny numismatiky tak důležité otázce, a promlouvá pak o čištění mincí zlatých, stříbrných, o tom, jak ražba ohmataných mincí stříbrných stane se opět znatelnou, jak možno pozlacené mince zbaviti zlacení a o čištění mincí měděných a mosazných. Konečně mluví o tom, jak třeba zacházeti s nálezy a o výrobě odličků atd. Zajímavý je návod, jak možno čištěné měděné mince znovu patinovati. Minci, již jsme v plameni rozehráli, vložíme opatrně do tekutiny (80 g vody, 14 g octa, 4 g měděnky a 2 g čpavku), v níž ji necháme asi minutu. Po té ji osušíme, okartáčujeme a položíme na denní světlo, při čemž minci nutno i obracet. (Na prudkém slunci mince taková zčerná!) Samozřejmě nevznikne pravá patina, ale mince ztmaví a ztratí nepříjemnou, křiklavě červenou barvu. — *Peter Kalenberg: Der Münzfund von Erpel a. Rhein* (str. 200—202, 223—225, 233—234). Nález 1719 drobných mincí, z nichž nejmladší je z r. 1684. — *Dr. W. Diepenbach: Die Geschichte des Münzkabinetts der Stadt Mainz* (str. 202—203, 214—216, 221—223). — *Knitterscheid: v. Madai, seine Vorgänger und Nachfolger* (str. 210—214). Pojednává o předchůdcích a následnících slavného autora „Vollständiges Thalercabinet“. — *B. Peus: Die Wittenpfennige in Westdeutschland* (str. 230—231, 241—242). — *C. Kaufmann: Isenburgische Münzbeamten im Jahre 1618* (str. 232—233).

Kz.

Numismatische Zeitschrift. Vydává numismatická společnost ve Vídni. Nové série sv. 17., r. 1924, (str. 152, 4 vyobrazení textová). — *Josef Brunšmid: Die Münzen des Gepidenkönigs Kunimund* (str. 1—5, vyobr. 1). Připisuje čtyři mince králi gepidskému Kunimundovi († 567). Dvě z nich nalezeny byly v starověkém Sirmiu, druhé nedaleko, také na území Gepidů. — *August Loehr: Geldkrisen* (str. 6—18). Autor prochází na příkladech různými druhy těchto krisí v různých druzích platidla od nejstarších dob do našich dnů. Stanoví jejich příčiny a hledá, všímaje si otázek státního pořádku, hospodářských podmínek i vědeckých směrnic, nové cesty, jak předejiti skutečným krisím peněžním, na které působí, podle něho, všechny složky kulturní. — *Günther Probst: Innerösterreichs Münzpolitik von 1564 bis 1619* (str. 19—80). Svou práci rozdělil autor na čtyři hlavní oddíly, k nimž přidal dodatek. První oddíl pojednává o politických poměrech, podmínkách hospodářských, o obchodu a obchodních stycích i peněžním obratu země. Druhý (Währung, Geldumlauf, Geldtheorie, Sanierungsprojekte) poukazuje na hlavní otázky mince země vnitrorakouských: na obtíže peněžní politiky arcivévodů, troskotajících na vůli stavů, na obtíže valutární, poměr mince domácí k cizím, a na snahy — i různé pokusy — o zlepšení mince, i na poměr nominální hodnoty mince ke skutečné. Třetí (Historischer Ablaut) stopuje podrobně průběh událostí (vydávání a význam jednotlivých mandátů mincovních) hlavně pod arcivév. Karlem a Ferdinandem. Čtvrtý (Der steirische Erzberg, Auser und die ungarische Dreier) poukazuje ve třech pododděleních na hospodářsky zvlášť významné okrsky na severu (železná a solná), na zvláštnost hranic východních proti Uhrám i oblíbených tůkřejcarů uherských. V dodatku jsou otištěny výtahy všech mincovních nařízení vnitrorak. určené doby a tři samostatné exkursy (Ausnahmsverfügungen, die ungarische Dreier betreffend, Verlautbarung der Mandate a Geldumlauf). — *Wilhelm Kubitschek: Der Schatzfund von Arras* (str. 84—89) obírá se nejdůležitějším kusem nálezu a poukazuje na souvislost opisu s jedním z panegyrik Eumeniových. — *Baldwin Saria: Aus dem Belgrader Nationalmuseum* (str. 90—96, vyobraz.). Ein Fund römischer Antoniniane aus Serbien. Zmiňuje se o dvou nálezech, článek platí však jednomu, učiněnému patrně po r. 1905. Ein neuer Aureus des Vetrano. Byl nalezen v hrobce mezi Niší a Sofií r. 1924(?) s malým br. Maximiana Hercula a jinými věcmi. — *Arnold Luschin-Ebengreuth: Die Zeitfolge der stummen Friesacher Pfennige im XII. Jh.* (str. 97—102, vyobr.). Přináší na základě dvou nálezu nové poznatky k otázce fresašských feniků. Nálezy byly zakopány okolo r. 1180 a 1190 a jsou velmi zajímavé pro určení

váhy friesašských ražeb a stáří jednotlivých druhů, které Luschin ihned stanoví. — *Wilhelm Kubitschek: Siebenbürgischer Goldmünzenfund aus dem Jahre 1713* (str. 103—108). Kaiser Sponsianus, Gordianus, Philippus iunior und die gens Plautia. Nález slouží za pozadí pro upozornění na napodobování římských a barbarských mincí. — *Literarische Anzeigen* (str. 109—143). Upozorňují na rozsáhlé referáty Kubitschka, dále na Dworschakův referát Bornova: Das Zeitalter des Denars, práce velmi důležité svým thematem, jejíž zásluhu plně oceňuje, ale s níž nesouhlasí ve všech vývodech. — *No v é s e r i e s v. 18., r. 1925, str. 154, 1 vyobr. textové a 16 tab.* — *Otto Voetter: Die Kupferprägung der Diokletianischen Tetrarchie aus der Münzstätte Roma* (str. 1—26, tab. I.—X.) Sestavuje ražby měděných mincí od Diokleciana, hlavně jeho reformy do doby Konstantina Velikého a rozděluje jednotlivá období v přehledy. — *Rudolf Münsterberg: Neuerwerbungen der Sammlung antiker Münzen 1920 bis 1924* (str. 27—36, tab. XII.). Podává přehled v posledním pětiletí nově získaných, alespoň důležitějších mincí. — *Týž: Über die Namen der römischen Kaiser auf den griechischen Münzen* (str. 37—48). Autor přispívá k otázce, již se dosud nedostalo dostatečné pozornosti, všimaje si nejdříve jména, pak titulu panovníka římského na řecké minci a konečně oceňuje i důležitost opisu po stránce orthografické, z části i gramatické. — *R. Vasmer: Beiträge zur muhammedanischen Münzkunde* (str. 49—84). Ve dvou samostatných kapitolách 1.) Die Münzen der Abu Dā' udiden. 2.) Über die Münzen der Wolga-Bulgaren podává spisovatel nové určení mincí východních z části na novém čtení jednotlivých opisů, znesnadněném písmem samým, postaveném na vlastních rozsáhlých studiích, jak vysvětluje hlavně v otázce mincí Bulharů povolžských. — *Ludovico Laffranchi: Concordia zwischen staatlichen Münzateliers des IV. Jh. n. Chr.* (str. 85—90). Poukazuje a dokazuje zároveň ve dvou kapitolách dvě taková spojení mezi Kyzikem a Treveri, Ticinem a Heracleou. — *Wilhelm Kubitschek: Gesoriacum = Bononia* (str. 91—92). Jest doplňkem článku v N. Z. 57, str. 89. — *Hans Freiherr von Koblitz: Münzfund aus Südtirol* (str. 93—94, tab. XIII., odděl. C). Obsahuje 51 kusů, 47 tyrolských, dva gorické, jeden lotrinský a jeden bolognský. — *A. O. Loehr: Die Finanzierung des Siebenjährigen Krieges. Ein Versuch vergleichender Geldgeschichte* (str. 95—110). Po krátkém úvodu, ve kterém autor prochází vývojem stříbrné mince německé a poukazuje na ideový podklad hospodářských otázek poloviny stol. XVIII., obírá se finančními poměry Pruska (o nichž jsme lépe informováni, než o poměrech Rakouska), Rakouska, konečně, krátce, i Francie a Anglie, poukazuje, kde a jak byla hledána úhrada nákladů válečných, kde a jak úvěr pro částky nezaplacené. — *Fritz Dworschak: Carl Radmitsky (1818—1901)* (str. 111—120, vyobr. v textu, tab. 14—16). Podává přehled životopisu a práce vídeňského medailéra, s dodatkem, ve kterém uveřejňuje známky gymnasiálních vysvědčení téhož a jeho dva dopisy. — *Harold Mattingly: Graf Salis und seine numismatische Methode* (str. 121—126). Vzpomíná jako největší zásluhy hr. Salise jeho metody, kterou naznačil. — *Erich Polaschek: Zwei römische Münzschatze aus Wien* (str. 127—132, tab. 13., odděl. B). Oba nálezy byly uchovány požárem. Prvý obsahuje vedle jiných hlavně mince Valentiniana II., Valense a Gratiana, druhý mince Konstantina až Theodosia. — *Wilhelm Kubitschek: Münzstempel des Nationalmuseums in Sofia* (str. 133—135, tab. 13, odděl. A). Článek platí třem razidlům (jednomu reversnímu tetradrachmy Filipa II. a dvěma s hlavou cis. Augusta), uloženým v museu sofijském a známým posledně z práce Mušmóvovy. — *Arthur Stein: Konsulatsangabe auf griechischen Münzen* (str. 196). — *Literarische Anzeigen* (str. 137—154). V dlouhé řadě referátů zařazen i krátký o prvním dvojčísle Num. čas. čsl.

E. N.

Numismatisches Literatur-Blatt. Rediguje prof. Dr. Max Bahrfeldt, nákladem A. Riechmanna & Co., Halle (Saale). 42. ročník 1925. č. 240—246. — Přináší zprávy o numismatických časopisech, dílech a článcích. V srpnu 1925 slavil časopis 50leté trvání.

Kz.

Revue belge de numismatique et de sigillographie. 77. ročník 1925. Bruxelles. — *M. Hoe: Le monnayage de Philippe II. en Flandre* (str. 7 s 5 tabulkami). Přesný popis ražeb Filipa II. ve Flandřích (1555—1577) a po bouřích nizozemských (1584—1598) s mnohými účty mincovny v Bruges. — *V. Tournieur: Jan Symons, médailleur anversois* (milieu du XVIe siècle) (str. 45, s 1 tab.). Autor usuzuje, že tvůrcem několika sobě podobných medailí portrétních s podobou vynikajících osob antverpských v XVI. stol. může býti pouze současný kovolijec a sochař a ne zlatník, ježto všechny medaile sem spadající jsou z olova neb bronzu a žádná ze stříbra. Dle archivních studií určuje jeho jméno i působnost. — *V. de Munter: Frantz Vermeulen et son oeuvre* (str. 5, s 1 tab.). Ocenění prací nedávno zemřelého vynikajícího medailéra belgického. — *A. Mahieu: Numismatique du Congo* (str. 162, s 5 tab.). Pokračování článku o železných zbraních domorodců v Congu, které sloužily za náhradu mincí, majíce dle tvaru a velikosti různou hodnotu přesně určenou. Výčet různých měděných ozdob, drátů, a útesů, dále perli, šípů, potravin a domácích potřeb, jež sloužily jako náhražka běžných platidel v Congu. Popis misijnářských nouzových peněz a prvních bankovek v Congu používaných. — *V. Tournieur: Conrad Bloc médailleur anversois* (str. 199, s tab.). Studie o antverpském umělci XVI. století. — Vedle různých kratších poznámek numismatických přináší R. B. referát o našem časopise num.

Mý.

Revue numismatique. IV. Série, XXVII (1924). † Ernst Babelon (str. 2—3). — *Salvatore Mirone: Copies de statues sur les monnaies de la Grande Grèce* (str. 3—28 s tab. 1.). Pokračování v serii článků, které spisovatel uveřejnil r. 1919 v Rivista italiana di numismatica a v II. 1920, 1921 a 1922 v Revue numismatique o uměleckých dílech sochařských, zobrazených na mincích západních Řeků. Probrav v uv. článcích mince sicilské, počíná s rozбором mincí jihoitalských. Scénu Apollóna, střílejícího z luku na hada Pythóna, zobrazenou na rubu mince urotónské, pokládá za napodobení sousoší Pythagora z Rhegia, o němž mluví Plinius, Nat. hist. XXXIV. 59, 10, a témuž umělci nebo jeho škole přičítá sochy Apollónovy, které byly předlohou pro rub několika mincí metapontských. — *Comte de Castellane: Sou d'or de Julien l'Apostat frappé à Antioche en 363* (str. 29—32). — *J. Bailhache: L'atelier temporaire du Mont-Saint-Michel sous Charles VI et Charles VII* (str. 33—54). Mincovna na Hoře sv. Michala byla zřízena 1420, aby konkurovala mincovně v Saint-Lô, znovu otevřená za anglické okupace Normandie Jindřichem V., a přestala pracovat r. 1423. Možná že byla uvedena opět v činnost 1426, ale dlouho před rokem 1451 stála již zase. Poslední zmínka o její někdejší existenci je z roku 1453. — *Adrien Blanchet: Les jetons dessinés par le peintre Louis II Boulogne et le sculpteur Edme Bouchardon* (str. 55—105, s tab. II.—VI.). Autor popisuje detailně dvě sbírky původních nálezu uchovaných v národní bibliotéce pařížské, které byly oficielním vzorem medailérům k mnohým medailím historickým z doby panování Ludvíka XV. Byly tedy medaile francouzské XVIII. století většinou výsledkem spolupráce navrhovatele malíře a prováděče medailéra, jehož inspirace byla tím pochopitelně snížena. — *A. Dieudonné: L'oeuvre numismatique d'Ernest Babelon (1854—1924)* (str. 145—204, s tab. V. a VI.). — *J. Bailhache: La monnaie de Saint-Lô, 1351—1693* (str. 205—229). Počátek dějin mincovny v Saint-Lô (v Normandii), namnoze podle neuveřejněných dosud archiválních pramenů až do roku 1381. — *Edm. Poupé: Un as d'Hadria* (str. 230—231, s tab. 7.). Neznámá dosud varianta, rozmnožující počet 11, publikovaných od Haebelerina 1910. — IV. Série XXVIII. (1925). — *S. Mirone: Copies de statues sur les monnaies de la Grande Grèce* (str. 1—16, tab. I.). Další pokračování objemné studie o kopii soch na řeckých mincích. Autor určuje vzor sochy Afrodity zobrazené na mincích lokrijských, Athény na mincích tarentských a. j. — *A. David Le Suffleur: Monnaies grecques récemment acquises par le Cabinet des Médailles (1921—1924)* (17—25 s tab. II a 133—142 s tab. V.). —

Col^{le} Allotte de la Faye: *Monnaies incertaines de la Sogdiane et des contrées voisines* (str. 26—50 a 143—169 s tab. IV.) Nedokončená studie dosud nejistých mincí sogdiánských (v území nynějšího Samarkantu), s pěknou reprodukcí písma aramejsko-sogdiánského. — J. Bailhache: *La Monnaie de Saint-Lô* (1351—1693) (str. 51—89 a 170—203 s tab. VII.). Pokračování dějin mincovny v Saint-Lô za panství anglického a po znovuzískání Francií v letech 1390—1558. — A. Blanchet: *Les recueils de médailles édités par Godonnesche et Fleurimont* (str. 204—211). Historie soupisu medaili vydaných na oslavu vlády Ludvíka XV. a líčení nesnází, které s vydáním soupisu toho měli neoprávněni vydavatelé.

Dbš a Mý,

Rivista Italiana di numismatica e scienze affini. Založena 1892 S. Ambrosolim. Vydává Società numismatica Italiana di Milano. Ročník XXXVII., 1924, — A. David le Suffleur: *Ernst Babelon (1854—1924)* (str. 7—15). Nekrolog znamenitého francouzského numismatika s hodnocením jeho prací. — Salvatore Mirone: *Monete Italiane e Siciliote inedite o rare del R. Museo Archeologico di Parma* (str. 16—30). Popisuje dosud nepublikované a vzácné mince italské a sicilské z musea v Parmě, jež vyobrazuje na 2 tabulkách. Zvláště zajímavé a krásné jsou 2 dekadrachmy syrakuské, s označením umělců. — P. L. Fiorani-Gallotta: *La presumibile epoca dell' occupazione gallica nel territorio lodigiano* (str. 31—43). — G. Cornaggia: *Un contemporaneo falsificatore di monete antiche* (str. 37—46). Autor se zmiňuje o známých falsátorech antických mincí, o Giovanni Cavino, Beckerovi, Luigi Cigoi a j. sděluje, že v nové době se objevily v prodeji razidla k padělkům antických mincí, jež vyobrazuje. Dle těchto razidel se pokouší sestavit řadu vyrobených jimi padělků římských aureů, medailonů a řeckých mincí syrakuských. — Augusto Calabi: *Luigi Sechi medagliista* (str. 47—60). Životopis a posudek prací tohoto r. 1853 nar. a r. 1918 zemřelého znamenitého medailéra se soupisem a popisem jeho prací, z nichž šest vyobrazuje v krásných celostránkových reprodukcích. — *Různé zprávy.* — *Zprávy o činnosti num. společnosti.*

Kz.

Spink & Son's Numismatic Circular. London, Vol. XXXIII., 1925. — A. W. Hands: *Notes on the mythological types on roman republican coins* (str. 1 a násl., 97n., 289n., 377n., 473n.). Pokračování obsáhlé studie o mythologických typech, zobrazených na římských mincích republikánských s četnými poukazy na klassickou literaturu. V ročníku 1925 probírá autor obraz Feronie, bohyně svobody, Accy Larentie, pěstounky Romula a Rema, Medusy, nemejského lva etc. — *Biographical dictionary of medallists, coin-, gem-, and seal-engravers, ancient and modern, with references to their works. Supplement* (str. 4n., 101n., 193n., 293n., 380n., 478n., s mnohými ilustracemi). Tato jedinečná obsáhlá práce naplňující již několik desetiletí obsáhlý časopis Spinkův a přinášející abecedně detailní biografii a seznam prací vynikajících medailérů a řezačů mincí, kamenů a pečeti všech věků dospívá v dodatcích k písmenům P—W. — H. Garside: *British imperial copper and bronze coinage 1838—1920* (str. 33). Dodatky k přesnému soupisu variantů drobné mince britské. — C. D. Sherborn: *Eight new byzantine bronze* (str. 117). Popis osmi dosud neznámých mincí byzantských. — H. Garside: *Coins of the British Empire* (str. 118). Popis běžných a nových mincí britského imperia. — G. Castellani: *Un chirografo di Clemente VIII e la medaglia del Giovedì Santo* (str. 210 s vyobr.). Popis dopisu papeže Clementa VIII. z rodu Aldobrandi, jímž objednával zlaté a stříbrné medaile, které rozdával 12 chudým při mytí nohou na Zelený čtvrtek roku 1600. — W. C. Wells: *The moneyer Geoffrey and Northampton mint* (str. 217). Na základě archiválních studií vztahujících se k jménu Geoffrey, mincmistra z XII. století, jehož jméno se objevuje na denárech Jindřicha I., dospívá autor k úsudku, že postavení mincmistra v Anglii bylo vážené a že často byli mincmistři i té doby původu šlechtického. — Dr. W. Giesacke: *Moneta*

(str. 309). Historicko-filologická studie o původu latinského slova „moneta“. — Dr. Bailhache: *The coinage of Saint-Lo* (str. 388 n. 487 n.). — W. C. Wells: *The moneyer Thurferth and the Hamtun mint* (str. 495). Studie o původu mincmistra Thurfertha, jehož jméno se vyskytuje na několika denárech z X. století. — H. Garside: *Charles II. Farthings* (str. 313); *Charles II. Five Guineas* (str. 497). Popis mincí Karla II. ze XVII. století.

Mý.

The Numismatic Chronicle. V. series, 1925. London, No. 17. — G. F. Hill: *Greek coins acquired by the British Museum in 1924* (str. 1—21 s tab. I. a II.). Popis přírůstků řeckých mincí v Britském museu za rok 1924. — O. Ravel: *On a hoard of uninscribed Agathoclean „Pegasi“* (str. 22—28 s tab. III.). Popis anepigrafických mincí syrakuských s hlavou Athéninou na lici a pegasem na rubu z nálezů (rozptýleného), učiněného roku 1921 u Pachina (u Syrakus). R. rozeznává 11 různých typů pro avers a 9 pro revers. Proti výkladu Gieseckovu („Sicilia numismatica“), že tyto lehké „pegasy“ (6·30—6·86 g) razili Mamertini po smrti Agathokleově (288/7) pod vlivem římským, aby upravili cestu římským quadrigatům (6·784 g), dokazuje A. z naprosté shody ráže jejich se zlatými statéry Agathokleovými, že obojí mince byly raženy Agathokleem (305—289) současně. — A. Zograph: *The Tooapse hoard. With some notes on the Lysimachean Staters struck at Byzantium* (str. 29—52 s obr. a 6 tab. vah). Popis 52 kusů lysimachovských statérů, ražených v Byzantii, které se z nálezů mezi Tuaps a Soči (v severových. koutě Černého moře), učiněného r. 1908 a obsahujícího 90—96 kusů, dostaly do petrohradské Eremitáže. Jsou raženy jediným párem razidel; průměrná váha 8·467 g je zastoupena též největším počtem kusů (12 po 8·47 g, 7 po 8·46 g). Byly raženy až po smrti Lysimachově. Podle poklesu váhy a upadající techniky rozeznává Z. mezi byzantskými statéry lysimachovskými tři skupiny, které se často táhnou až do doby Mithridata Velikého. Poklad z Tuapsu patří do skupiny střední, kterou Z. z dohadu klade do konce III. a do I. pol. II. stol. př. Kr. — E. A. Sydenham: *The Aes grave. Its chronology and theory* (str. 53—77). Návrh nové chronologie Aes grave. S. odmítá spojování lodní přídy, zpodobené na reversu všech děl, s vítězstvím nad Antiaty r. 338 př. Kr., poněvadž tento ojedinělý úspěch a vybojování nad to na souši nemohl ovládnouti svým symbolem římské mincovnictví na celé 1/2. století, lodní příď zůstává stálým symbolem na reversu římských mincí až asi do roku 81. S. ji uvádí v souvislost se zřízením úřadu Duoviri navales r. 311, kterým teprve Římané ohlásili své nároky na vládu námořní. K zaražení mince mohl přispěti i výbuch války s Etrusky toho roku, jako i jindy byly u Římanů mincovní reformy v souvislosti s krisemi válečnými. Od Římanů bylo aes grave velmi brzy přejato i v Latii, Campanii, Umbrii, Apulii a Etrurii. Tyto mince jsou však mnohem vzácnější nežli římské, poněvadž byly vyráběny kratší dobu a pro menší území nežli ony. Původním číslem mincovním byla attická libra (327·45 g), jak soudí též Grueber, ale nedokonalost techniky mincovní způsobovala, že praxe nebyla ve shodě s tímto základem. Assy librální se vydávaly až do roku 275 nebo ještě o několik roků později, (272/1), jak ukazuje S. srovnáním s t. ř. římsko-kampanským didradrachmami (jejich ražení rozděluje S. na delší dobu nežli Mattingly [srov. Nč. I. 153] a klade je do let 306—275). Potom nastává náhlý pokles na polovičku váhy a ve velmi krátkých intervalech (jak jest patrné ze vzácnosti příslušných kusů proti assům librálním) klesá aes grave do roku 242 na jednu šestinu původní váhy. Příčinou byla snaha, nepraktickou minci, která stačila primitivním poměrům střeđoitalským, srovnat s pokročilejší bronzovou mincí jižních sousedů řeckých. Z téhož důvodu bylo r. 268 počato s ražením mincí stříbrných. R. 242 byla výroba litých peněz úplně nahrazena mincemi raženými. — Helen Farquhar: *Additional notes on silver counters of the seventeenth century* (str. 78—120 s tab. VI.). Dodatek k pojednání téže autorky o stříbrných početních mincích XVII. století, vyšlému v NCh. 1916. a) Stříbrný jetton s portrétem Alžběty, dcery Jakuba I., krále anglického a jejího chotě

Fridricha Falckého, „zimního“ krále českého. Ačkoli má Fridrich jen titul falckraběte rýnského a Alžběta falckraběnky rýnské, datuje F. jeton podle účesu a ústroje portretovaných osob až do let 20tých XVII. stol. (1622—29); b) Jetton s portrétem Gustava Adolfa, krále švédského a jeho ženy Marie Eleonory asi z let 1628—1629; c) Početní peníze, zobrazující vyvolávače londýnské; d) Jettony s hlavami rodiny Stuartovské; e) K čemu sloužily početní peníze. — V *Miscellaneous polemika mezi C. T. Seltmanem a E. S. G. Robinsonem* o tom, jaká část mincí v starověku vydaných se zachovala do našich dob a publikace dosud neznámého *denáru Jindřicha, hraběte northumberlandského* (1139—53). — Z *výroční zprávy* Král. numism. společnosti překládám doslovně projev předsedy Prof. Sira Ch. Omana o † Ed. Fialovi: „Dr. Fiala byl specialistou o mincích českých a psal mnoho o mincovně pražské. Přispěl jednou do naší *Chronicle* zajímavým článkem o českých stříbrných denárech s nápisem *ÆDELRED REX ANGLOR*, naprosto výjimečně to mimořádně často napodobovaný typ. Psal též o německé středověké a novodobé numismatice a jeho monumentální dílo o mincích a medailích rodiny Welfů je zajímavé pro anglické čtenáře, obsahující podrobné doklady o ražených kurfirstů hannoverských, kteří byli též králi anglickými. Byl opravdu jeden z nejpřednějších numismatiků na pevnině.“ — N. 18. — A. H. Lloyd: *The legend ZIZ on siculo-punic coins* (str. 129—150). Autor vidí v sporné legendě (panské) ZIZ některých mincí sicilských od tetradrachmy dolů, která značí „zářivý“ a bývá často vykládána jako punské jméno města Panormu, obdobu s anglickým názvem „shiner“, užívaným aspoň od XVIII. stol. pro stříbrňák. Karthagiňané tak nazývali lesklé stříbrné peníze západních Řeků, s nimiž udržovali obchodní styky, a když začali podle řeckého vzoru razit i sami peníze pro Sicílii, označovali tím jménem všechny tyto peníze vůbec. Nejstarší kusy byly raženy v 1. pol. V. stol. př. Kr. Velká část mincí s legendou ZIZ mohla sice být ražena v Panormu, ale jen proto, že to bylo přední punské město na ostrově. Razila je však i jiná řecká města sicilská, pokud se dostala dočasně pod nadvládu Karthagiňanů. — A. H. Lloyd: *A recently discovered hoard of Greek and siculo-punic coins* (str. 151—172, s tab. V.—XII). Popis nálezů učiněného roku 1924 u Cefalù na Sicílii. Obsahuje 17 tetradrachem syrakuského Agathoklea, 28 sicilsko-punských, 21 barbarských imitací a 1 tetradrachmu s Alexandrem makedonským. Mince byly raženy v II. 345—304, poklad zakopán kolem roku 300. — P. H. Webb: *The Linchmere hoard* (str. 173—235, s tab. VIII.). Popis nálezů učiněného r. 1924 v hrabství Sussexkém. Obsahuje 812 mincí římských, z nichž 278 pochází z mincoven pevninských, všech ostatních 524 antoninianů císaře Carausia z mincoven britanských (488 z Londýna, 46 z Camaloduna-Colchestru). Byl zakopán pravděpodobně r. 290 po Kr. — L. W. G. Malcolm: *On a hoard of silver coins found at Welsh Back, Bristol* (str. 236—264). Nález mincí z let 1526/46—1688. — G. F. Hill: *Edward Courtenay* (str. 265—267, s tab. IX.). Jednostranná olověná medaile s portrétem E. Courtenaye, hraběte devonského, z r. 1556, signovaná od Pastorina de' Pastorini ze Sieny (1508—1592). — *Vicaji D. B. Taraporevala: A Persian gold medal* (str. 268—274 s 2 obr.). Největší dosud známá perská medaile skvělé práce umělecké, ražená v Tabrizu r. 1826. — Římské Museo nazionale získalo přes 1000 razidel na výrobu falešných mincí antických (řec. 232, řim. 520) i moderních (294). Pro výstrahu sběratelů je vydá Istituto italiano di numismatica.

Děš.

The Numismatist. Vydává The American Numismatic Association. Frank G. Duffield, editor. Federalsburg MD. U. S. A. Vol. 38., 1925. No. 9—12. — D. C. Wismer: *Descriptive list of obsolete paper money* (No. 9 str. 433 a další). Pokračování v podrobném popisu papírových peněz, obíhавších ve Spojených Státech Amerických s krásnými reprodukcemi. — A. H. Yoder: *Substitutes for American coins* (No. 9, str. 442). Autor s pýchou pravého Američana tvrdí, že Amerika je jediným státem na světě, v němž lze zaměnit bankovku za přesnou

hodnotu stříbra neb zlata, která je na nich označena. Probírá pak různé směnné produkty všech říší přírody, které byly v užívání ve Spojených Státech (kožešiny, ryby, dobytek, tabák, obilí, nože etc.). První kovové mince americké byly raženy roku 1652 v Massachusettu. Byly v oběhu asi 30 let. Později raženy privátní tokeny a vydávány privátní papírové peníze. V oběhu byly kovové peníze států evropských, od roku 1792 opět kovové mince americké. V době válek občanských mince mizejí a nastupují papírové náhražky, které klesají až na 35% původní ceny. Od roku 1913 absolutní stabilisace měny dollarové, založené v roce 1879. — C. N. Schmall: *The earliest known overdates on coins* (No. 11., str. 565 s mnoha ilustracemi). Studie o nejstarším datování a předatování středověkých mincí. Neuvádí žádných mincí českých a je méně výstižnou než podobná studie Dr. Katze v č. 1., str. 17. N. Č. Č. — Dr. A. Loehr: *The significance of numismatics as collecting activity and as scientific research* (No. 10., str. 531). Autor promlouvá o původu sbírek numismatických v Evropě, o vlivu státu a církve na vzhled mincí, o zajímavých prvních bankovkách italských zastaváren a o výsledcích systematického sběratelství ilustrovaných příkladem vídeňského kroužku sběratelského, kde každý člen sbíral mince pouze jednoho římského císaře a kde tím způsobem získáno na př. 40.000 kusů císař. Proba atd. — Th. Belote: *The numismatic group of the national historical collections* (No. 10, str. 534). Numismatika americká je pochopitelně daleko mladší než evropská a tvoří zvláštní oddělení historického národního musea ve Washingtonu vedle oddělení starožitností, krojů, vojenství, námořnictví, filatelie, a sbírky obrazů, vztahujících se k historii Ameriky.

Vedle těchto delších článků přináší The Numismatist řadu vyobrazení nových medailí amerických, spoustu drobností a poznámek numismatických, podrobný referát do nejmenších detailů osobních o výroční schůzi American numismatic association, čítající 1000 členů, různé básničky numismatické a p. Citaje i doslovně dopis, který odeslala numismatická společnost naše numismatistické společnosti americké s žádostí o výměnu časopisů. Uvádím některé *drobnosti* z časopisu amerického: V anglickém parlamentě byla podána interpelace, proč mincovna razí pro sovětskou republiku stříbrné mince čistoty 75%, kdežto pro vlastní potřebu v čistotě pouze 50%. — Přes 5.000.000 kusů stříbrných 2-zlotých polských bylo raženo v Americe, z nich omylem skorem polovice s obráceným rubem. — 50.000.000 stříbrných dollarů cirkuluje v Americe, publikum však raději používá bankovek, poněvadž dollarové mince jsou příliš veliké, 10.000.000 mincí nedávno vydaných mincovnou brzy se opět vrátilo centru. — Guatemala vydala po 25ti letech stříbrné mince s podobou ptáka kvezala v hodnotě stříbra 1 dolaru amerického. — Během července 1925 bylo v americké mincovně raženo 735.000 zlatých dollarů, 290.000 stříbrných dollarů, 1.866.000 niklových pětcentů, 6.394.000 měděných centů. — Americká vláda vydává ročně 20 vagonů dollarových bankovek. Papír bankovek amerických je dělán z hadrů, obsahujících 75% zbytků lněných a 25% zbytků bavlněných. Ježto doba oběhu papírových bankovek toho složení je poměrně krátká, koná vláda pokusy s jinou směsí esparty a j. — Americká vláda pomýšlí na to vydati místo velkých neoblíbených stříbrných dollarů menší ze směsiny zlata a stříbra, nebo dollary stříbrné se zlatým okrajem. — Dollarová bankovka změní majitele 10krát častěji než pětidollarová, 30krát častěji než 10dollarová a 100krát častěji než stoddollarová.

Mý.

Zapiski numizmatyczne. Orgán Związku numizmatyków lwowskich založeného dne 10. února 1925. Vychází čtvrtletně redakcí Rudolfa Mękického ve Lvově. Ročník I. (1925) čís. 1—4. — Dr. Marjan Gumowski: *Bolesław Chrobry współzrządcą cesarstwa* (str. 1—5). V pozoruhodném článku tomto vysvětluje autor ražbu denárů Boleslava Chrabrého se jmény císaře Otty III. a Adelhaidy. Denáry ty byly raženy v mincovně říše římské,

kyž r. 1000 císař Otto III. jmenoval Boleslava Chrabrého při jeho korunovaci ve Hvězděně spoluvládce římské říše. Posavad měli numismatikové (mezi nimi i náš † Ed. Fiala) tyto mince za mince následní. — *Rudolf Mękicki: Medale w łańcuchach uniwersytetu lwowskiego 1817* (str. 5—8). Popsány jsou tu medaile nalézající se v řetězech hodnostářů universitních věnované rakouským císařem Františkem I., práce to J. Harnische, které se při požáru university dne 3. listopadu 1848 ztratily. — *Wiktor Chomiński: Lwowskie zbiory numizmatyczne w XIX. wieku* (str. 8—12). Popis sbírek veřejných i soukromých a osudy jejich. — *Fr. Biesiadcki: Spis rękopisów numizmatycznych znajdujących się w akademii umiejętności w Krakowie* (str. 13—14). — *Tadeusz Solski: Bony galicyjskie z lat 1848 i 1849* (str. 14—16). Náhrádkám mince věnována jest značná pozornost. Kromě četných drobných zpráv o nich v kronice jsou v Z. N. uveřejněny ještě z oboru toho tyto tři články: *Tadeusz Solski: Bony miasta Lwowa z 1914 r.*; *Ks. Józef Sas T. J.: Bony konwiktu O.O. Jezuitów w Chyrowie*; *M. Kuczyński: Spis metalowych monet prywatnych, wydanych na ziemiach polskich w latach 1914—1920.* — *Rudolf Mękicki: O nowych monetach polskich uwag krytycznych kilka* (str. 16—19). — *Dr. Kazimierz Sochaniewicz: Terminologia czerwonoruskich miar nasylnych (zbożowych) v XV. a XVI. wieku* (v čísle 2., str. 39—42 a 3-str. 67—71). — *Wiktor Chomiński: Trojak Mołdawski wojewody Stefana Kazwana z r. 1509* (str. 43). Zajímavý třígroš, jehož líc nese obraz a opis vévody Štěpána Kazvana, rub pak jest vzat ze současného polského třígroše Zikmunda III. — *Władysław Terlecki: O nieznannej monecie kolonii greckiej Panticapeum* (str. 44—45). Popisuje neznámou doposud didrachmu řeckého města Pantikapaeum (nynější Kerč při Černém moři). — *W. Ch.: Nieznane znaki na trojakach koronnych Zygmunt III.* (str. 45). Třígroše Zikmunda III. jsou minci, vyskytující se ve velkém počtu. Walewski mince ty popsal a konstatoval na 1000 variantů. Ve článku tomto popsány 2 dosud neznámé varianty, pocházející z mincovny olkušské. — *Emil Bahrfeldt: Medal portretowy Eustachego Wołłowicza z r. 1626* (str. 71—72 z *Berliner Münzblätter* č. 276). — *Nowe monety metalowe wolnego miasta Gdańska z r. 1923* (str. 72—73). Popsány mince vydané po zavedení vlastní měny městem Gdanskem. — *Rudolf Mękicki: Z nowych nabytków Galerji Narodowej miasta Lwowa* (str. 87—90). Popis 29 medailí a plaket novodobých, získaných koupí Národní Galerii města Lvova r. 1925. — *Wiktor Chomiński: Rozwój handlu numizmatycznego i ceny monet polskich* (str. 90—96). Autor rozepisuje se o sběratelství mincí vůbec a uvádí odhady profesora Stückelberga o množství mincí nacházejících se ve sbírkách evropských (Čechy 30.000 kusů ve sbírkách veřejných, 25.000 kusů ve sbírkách soukromých). Pojednává pak podrobně o vývoji sběratelství v Polsku a o cenách mincí polských, které vlivem zálib sběratelských docílily cen přímo pohádkových, převyšujících často mnohonásobně skutečnou cenu mince, a jsou nyní nejdražšími ve světě. Ku konci článku vysloveno politování, že obchod mincemi polskými jest zcela v cizích rukách, a doporučuje se vydání katalogů sbírek a ocenění mincí dle jejich vzácnosti. Za nejdůležitější považuje pisatel doplnění katalogu Hutten-Czapského, dle něhož se řídí označení a ocenění mincí v obchodě. Stává se často, že mince, která není ve zmíněném katalogu uvedena, je označena jako doposud neznámá a nepopsaná, ač se vyskytuje v jiných sbírkách. Článek vystihuje velmi případně sběratelské poměry polské, které jsou v mnohém podobné poměrům našim. — *Paweł Feiland: Czy istnieje póttolar obłężniczy Toruński?* (str. 96—97) z *Berliner Münzblätter* č. 276). — Kromě těchto větších článků podávají Z. N. zprávy o nálezech v rubrice „Wykopalska“, kde bychom si přáli podrobnější popis nálezů, hlavně mincí cizích, které jsou často uváděny hromadnou cifrou; zprávy o sbírkách v rubrice „Muzea i zbiory“. Rubrika „Inwentaryzacja Numizmatyczna“ přináší popisy jednotlivých dosud neznámých mincí polských a nových medailí, ražených k různým událostem. Velká pozornost se věnuje novým mincím polským. Každé číslo jest zakončeno časovými zprávami numismatickými, referáty o knihách a aukčních katalozích, o časopisech a bibliografii numismatických děl polonik. Ročník I. má 5 tabulek a několik

vyobrazení v textu. Přejeme srdečně novému časopisu numismatickému ve světě slovanském hojného rozšíření a dlouhého trvání.

— te —

Zeitschrift für Numismatik. Sv. XXXV., sešit 1—4, str. 344, tab. 14. — *Fritz Herrmann: Die Silbermünzen von Larissa in Thessalien* (str. 1—69, tab. I.—VIII.). Rozděluje mince Larissy do osmi skupin, z nichž všechny (až na druhou) mají svá pododdělení a jsou aspoň přibližně časově určené. Nejdůležitější otázkou je právě začátek mincovnictví Larissy a časové ohraničení jednotlivých skupin. Počátek klade do doby rozmachu říše perské, do let 500—479, kdy bitvou u Plataj končí perský vliv. Vydatnou oporou tohoto mínění jest změna rázu mince. Druhý velký oddíl trvá Hermannovi od roku 479 do 344/3 — do podmanění Thessalie Makedonci. Pro ohraničování jednotlivých oddílů hledá pomoc v současných uměleckých památkách řeckých, jichž si široce všímá. — *J. Menadier: Die Münzstätte der Otto-Adelheidpfennige* (str. 70—76). Polemisuje s Buchenauem (Mit. zur Brakteatenkunde. Bl. f. Mfr. 59, 1. I. 1924) o mincovně v Gittelde a jejím významu pro ražby Otto-Adelheid i o časovém zařazení těchto. — *Arthur Suhl: Mausheimer Fund* (str. 77—83). Nález obsahuje 150 feniků řeckých (starších a mladších), schwarzburských (starších i mladších), würzburgských (?), neurčitých, vídeňských a erlangských Václava IV. (9 kusů). — *Karl Groszmann: Die Wittgensteiner Münzprägungen des Grafen Gustav von Sayn-Wittgenstein-Hohenstein in den Jahren 1680-91* (str. 84—106). Navazuje na stať v XXXIII. sv. Z. f. N., všímá si nejprve historie ražeb v Berleburce z let 1681—82 pod mincmistrem Falcknerem, v druhé kapitole přenesení mincovny do Schwarzenau a později — po pronajetí mince dvořan hraběcímu — na zámek Wittgenstein a obtíži i nesprávnosti, jimiž mincovnictví toto procházelo, i ukončení jeho r. 1689. — *Alfred Noss: Die Münzprägung der Abtei Siegburg* (str. 107—113). Obírá se pokusy tohoto opatství o samostatné mincovnictví a jich výsledky. — *Kleine Mitteilungen* (str. 114—117): K. Regling. Lenos. Eine Berichtigung zu Holstenius. — D. v. Schrötter: Münzfund von Spandau (Sasko, Honstein, Tyrol, Nizozemí, Polsko, Riga). — Týž: Die Friedrichsor von 1759. — *Literatur* (str. 118—136). V čele jsou dva referáty Reglingovy (Vogt: Die Alexandrinischen Münzen I. Bd. a Baldwin: The goldstaters of Lampsakos). Mezi jinými obsažností vyniká referát A. Suhlho: F. von Schrötter: Die Münzen Friedrich Wilhelms des Großen Kurfürsten u. Friedrichs III. von Brandenburg. — *J. Menadier: Das E. v. Wasserscheibensche Münz- und Medaillen-Kabinet im Kaiser Friedrich-Museum zu Görlitz* (str. 137—143). — *Hans Nuszbaum: Fürstenporträte auf italienischen Münzen des Quattrocento* (str. 145—192, tab. X.—XII.). Probírá portréty ražeb milánských a ferrarských (vlastně estenských), všimaje si zároveň předchůdce ražeb s portréty, peníze Fridricha II. Nejen stylu, ale i otázkou věrnosti portrétu jest věnována značná pozornost. — *H. Gaebler: Zur Münzkunde Makedoniens* (str. 193—216). VI. Die Prägung der Stadt Olynthos und des chalcidischen Bunder. — Die Lage von Orthagoria. Rozhoduje o přiřčení jednotlivých mincí (odmítá zároveň některé pro Olynthos) a časově zařazuje. Určuje pak mincovnu Orthagoria na místo dnešního Makri nedaleko Dede-Agače. — *F. Hiller von Gaertringen und G. Klaffenbach: Das Münzgesetz des ersten athenischen Seebundes* (str. 217—221). Obsahuje poznámky k tomuto zákonu. — *Ph. Lederer: Einige Seleukidenmünzen* (str. 222—229), tab. IX. Přispívá k mincovnictví několika Seleukovců v třetím a druhém stol. př. Kr. — *F. Schrötter: Zur Münzkunde von Öttingen* (str. 230—238). Příspevek k dějinám mincovnictví v Öttingu v době t. zv. malé kiprové doby. — *Nekrology* (str. 239—240. Wilhelm Knechtel †. — Richard Gutt †. — René du Bois-Reymond: Bogen und Bogenschieszen auf griechischen Münzen (str. 241—252, tab. VIII.). Podává přehled toho, jak se jeví luk, jeho forma i jeho postavení ve střelbě na řeckých mincích. — *Kurt Regling: Zur griechischen Münzkunde* (str. 253—271, tab. XIV. 3—7). V. Markianopolis. Lychnidos. Illyr. Tralleis = Goldstater. Exercitus Dalma-

ticus). Nadpisy udávají zároveň obsah. Ve stati Lychnidos stanoví místo této mincovny do Ochridu. Ve čtvrté stati velký bronz na rev. s nápisem Exerc. Dalmaticus jest mu zároveň historickým dokladem cesty Hadrianovy do provincie Dalmacie. — *Enno Littmann: Eine neue Goldmünze des Königs Israel von Aksum* (str. 272—274, tab. XIV., 8). — *Bauer: Die russischen Münzfunde aus dem letzten Jahrzehnt* (str. 275—288). Uvádí přehled nálezů ruských, které seřazuje podle obsahu a postupu časového: mincí řeckých, římských, arabských, byzantských, německých, perských i vlastních ruských. — *Knapke: Preussisches Münzwesen 1569—1640* (str. 284—294). I. *Paul Gulden, ein Herzoglich P. ussischer Münzmeister*. Článek patří životopisu P. Guldena, mincmistra Jiřího Bedřicha, poručníka Albrechta Bedřicha Pruského a jeho ražbám (1586—93). — Týž: *Zwei ostpreussische Münzfunde* (str. 295—299). I. Der Münzfund von Stenkien (Královec, Gdansk, Litva, Polsko, Uhry: šestikrejcar Leopolda I., 1672, Kremnice). — II. *Fridericianischer Münzschatz von Olschienen* (Berlín, Vratislav, Královec). — *F. v. Schrötter: Der Goldfund von Burg Frenz* (str. 300—304, tab. XIV. 9). Nález, učiněný r. 1867, obsahoval běžné mince poč. 17. stol. (ukryt byl po 1614) a sice: z rýnského území, Holandska, Anglie, Francie, Portugalska, Sicílie. Zvláštního upozornění doznává dosud neznámý zlatý Oty I. hr. Salma a peníz Eduarda IV. angl. s kontramarkou z Groningen. — *Literatura* (str. 305—326): Lederer: Imhoof-Blumer, Flusz-und Meergötter etc. doplňuje ve svém rftu dvěma popisy (tab. XIV. 1 a 2).

E. N.

MUSEA. & VÝSTAVY. ZPRÁVY SPOLKOVÉ A JINÉ.

V umělecko-průmyslovém museu pražském uspořádal prof. Dr. A. Šálač na poč. t. r. výstavu *pražských antik řeckých a římských*, mezi nimiž je i sbírka antických mincí Karlovy university a sice různé (hlavně makedonské) mince řecké a jedna tabulka denárů římských. Zprávy vyskytnuvší se v denním tisku, že výstava obsahuje téměř všechny pražské památky antické kultury, jest poopravit v ten smysl, že značná sbírka antických mincí Národního musea není tu zastoupena vůbec. Kusá výstava mincí budí však přání, aby numismatické oddělení Národního musea mohlo záhy přikročit k přehlednému znázornění celkového vývoje mincovnictví řeckého a římského.

Numismatický odbor Kroužku přátel starožitností v Plzni pořádal r. 1925 tyto večírky s přednáškami a ukázkami ražeb:

28. března 1925 „*O ražbách hrabat Šliků*“ (Dr. J. Ječný); tohoto večírku účastnil se osobně milý host, člen výboru čsl. společnosti numismatické, p. inž. Stan. Vávra z Prahy, jenž svoji vzácnou ochotou umožnil účastníkům večírku shlédnouti překrásné a vzácné ražby z vlastní sbírky a to nejen ražby šlikovské, nýbrž i jiné české vzácné ražby, zejména tlusté tolary, násobky dukátů a pod.

16. května 1925 „*České korumovační peníze a medaile*“ (L. Lábek) a předběžné zprávy o nových nálezech na Plzeňsku (Dr. J. Ječný).

7. října 1925 „*Ražby olomouckých biskupů a arcibiskupů*“ a „*Rozbor nových nálezů na Plzeňsku*“ (Dr. J. Ječný) s ukázkami zejména kontramarkovaných pražských grošů Václava IV.

26. listopadu 1925 „*Antické mince na českém jihozápadě*“ a „*Haléř Jindřicha Šlika*“ (Dr. J. Ječný).

Nejmenší návštěva 11, největší 21 osob.

Jy.

V Collège de France přednáší Th. Reinach jednou týdně o vynikajících sochách antických ve vztahu k typům mincí s praktickým cvičením. V L'École des Chartes přednáší konservátor kabinetu medailí M. A. Dieudonné o středověkém mincovnictví francouzském.

V dubnu a květnu 1925 pořádána byla v Paříži výstava 204 medailí 12 současných medailérů francouzských. Pozoruhodné jsou symbolické sportovní medaile L. C. Mascaux svým novým pojetím (na př. athlét — slon nesoucí kládu).

Sovětská republika ruská věnovala francouzskému kabinetu medailí vzory všech svých ražeb běžných mincí i peněz papírových.

V Moskvě v šesti sálech historického musea pořádána v roce 1925 výstava numismatická finančním komisariátem sovětským. Obsahovala řadu unikátů ze státních i soukromých sbírek (Arethuse).

V říjnovém sešitě Arethusy 1925 podává J. Babelon zprávu o našem Numismatickém časopise a o výstavě medailí v Praze 1924.

Mý.

NOVÉ RAŽBY.

Svobodné město Gdansk. V roce 1923 dalo město Gdansk raziti vlastní mince a zavedlo zvláštní měnu. Počítá se na zlaté gdanské po 100 haléřích. Z mědi byly raženy mince po 1 a 2 haléřích, z niklu po 5 a 10 haléřích, ze stříbra ½, 1, 2 a 5zlatové mince; tyto poslední se rovnají jmenovitou hodnotou 4 angl. šilinkům ve zlatě. Ze zlata pak raženy mince 25zlatové = 1 libře angl., jichž bylo raženo 1000 kusů (800 hlazeným kolkem). Mincovní ráz gdanský se zakládá na rázu anglickém 1 zl = 4/5 šilinku = 9/10 angl. penny. Stříbrné mince byly raženy v Utrechtu v Holandsku, ostatní pak v berlínské státní mincovně.

Litva: Roku 1925 byly raženy mince drobné po 50, 20, 10, 5 a 1 centu ze zlatožlutého bronzu (měď a hliník, viz NČČ. I., str. 159); všechny mají na lici nápis LIETUVOS RESPUBLIKA, jezdce s mečem a štítem, patriarchální kříž, pod tímto znak staré pohanské Litvy a letopočet 1925 mezi lístky. Na rubu na 50 a 20centech po ječném klasu vedle šikmé laty, stranou udání hodnoty. Na 5 a 1centech je okrouhlina s udáním hodnoty před kvítkem mezi PENKI CETAI, případně VIENAS CENTAS. Okraje jsou hladké. Váha 50^{ti} c 5, 20^{ti} c 4, 10^{ti} c 3, 5^{ti} c 2 a 1 c 1.6 g.

Lotyšsko: Stahováním storublových bankovek (dvoulatových) nahrazovaných stříbrnými mincemi povstává v Lotyšsku nedostatek těchto, poněvadž venkovské obyvatelstvo je náchylné k uschovávání peněz z drahého kovu. Kdežto lotyšská banka dává stále jedno a dvoulatové mince do oběhu, činí se zároveň příprava k ražení mincí 5latových, ježto pětsetrublové (10latové) bankovky mají býti vzaty z oběhu 1. ledna 1926.

Maďarsko: Maďarský stát hodlá zavést zlatou měnu a nový mincovní systém. Jednotkou bude Pengö o 100 Garas. Z 1 kg zlata bude raženo 3800 Pengö. Na lici zlatých mincí bude anděly nesený znak s opisem Magyar Kiralysag (Maďarské království) a rok, na rubu hodnota ve květinové výzdobě. Mimo to budou raženy 50 groše (5 g) z aluminia a bronzu, 20 (4 g), 10 (3 g) groše a 1 a 2groše ze směsi niklu a mědi.

Turecko: Nová mince je desetipiastr (rok 1341 = 1924): Na lici vidíme písmo okolo křivé klasové lodyhy, na rubu hodnotu vedle dubové ratolesti, nahoře půl-

měsíc s hvězdou, uvnitř perlovou obrubu; okraje mince jsou vroubkované, 28 mm, 7½ g, žlutý bronz niklový. Dosavadní sultánův monogram je odstraněn.

Belgické Kongo: Dle královského nařízení ze dne 28. prosince 1920: franky a 50centimy niklové (25 dílů niklu a 75 dílů mědi) s nápisem „Albert roi des Belges“, případně v řeči vlámské „Koning der Belgen“, ověšená hlava králova v levo. Na rubu nápis: Congo — Belge, vlámsky Belgisch Congo, udání hodnoty 1 F nebo 50 CES, vlámsky 50CEN. Uprostřed mezi tímto palmový strom. Letopočet (1920 — 1921). Okraje vroubkované. 1 F = 29m/m, 10 g; 50c = 24 m/m, 6.5 g. Kolky řezal Iul. Lazac v Brusselu.

Šc.

NUMISMATICKÝ TRH.

Dražby:

Amsterdam: Fa. J. Schulman vydražila v listopadu m. r. znamenitou sbírku nizozemských ražeb a sbírku mincí zlatých a nouzových (katalog měl 22 tabulek), v lednu t. r. 1095 kusů mincí říšskoněmeckých z let 1800—1914 (katalog o 10 tab.), v únoru t. r. 1020 kusů mincí jižní a centrální Ameriky, medailí na letectví a knihtisk (katalog o 11 tab.). 10. května l. r. počne dražba sbírky M. I. Hordijk Iaczn. z Dortrechtu. (Katalog má 26 tabulek).

Berlin: Fa Robert Ball nást. dražila v lednu l. r. obsáhlou sbírku mincí a medailí všech zemí, v níž bylo i několik zajímavých jáchymovských medailí. Seznam měl 42 tabulek.

Frankfurt n. Moh.: Fa Adolph E. Cahn vydražila v březnu t. r. německé serie sbírky Ashurst Bowie, Philadelphia, a medaile a plakety sbírky Th. Whitcombe Greene, Bath. (Seznam o 27 tabulkách). 27. dubna t. r. vydraží sbírku Richard F. Peltzra (medaile svob. zednářů, střelecké a lovecké mince a medaile, mince a medaile na dopravu). Katalog má 18 tabulek.

Fa Leo Hamburger vydražila v lednu t. r. V. díl sbírky Vogel obsahující mince rýnských zemí. (15 tab.) Sběrka římských mincí, vydražená v říjnu t. r., vynikala krásnou zachovalostí mincí, z nichž část byla vyobrazena na 71 tabulkách.

Fa Adolpha Hesse nást. prodala v lednu t. r. v dražbě sbírku řeckých a římských mincí známého sběratele Arthura Löbbecke (Brunšvik) a jeho numismatickou knihovnu (katalog o 24 tabulkách) a v únoru t. r. velkou německou sbírku všeobecnou čítající 5568 čísel. Zde prodán byl z českých mincí: Kutnohorský ½tolar Maxmiliána II. z r. 1576 za 18 M., jách. ½tolar Rudolfa II. (Kadner) z r. 1580 za 32 M., groš Ludvíka II. (se šlik. štítkem) za 11 M. a jáchym, groš českých stavů z r. 1619 za 19 M.

Fa Sally Rosenberg dražila v lednu t. r. význačné všeobecné sbírky, zvláště bohaté na mince hessenské, saské, mansfeldské a j. a numismatickou literaturu. Katalog byl o 23 tabulkách. 19. dubna t. r. vydraží mince a medaile z majetku středoněmeckého musea. Seznam má 6 tabulek.

Hannover: Fa H. S. Rosenberg konala v prosinci m. r. dražbu sbírky mincí a medailí brunšvicko-lüneburských. Seznam měl 34 tabulek.

Kolín n. Rýnem: Umělecká aukční síň Math. Lempertz konala v únoru t. r. aukci řeckých a římských mincí ze sbírky † p. van Vleuten, Bonn. Seznam měl 14 tabulek.

Mnichov: Zvláštní zmínky zasluhuje dražba fy Otto Helbing nást. konaná v březnu t. r. (katalog o 67 tab.) Z českých vzácností nutno upozorniti zvláště na

pražský desetidukát Rudolfa II. z r. 1604, četné dvoutolary Rudolfa II., pětidukát Matyáše II. z r. 1616 a dvoutolary tohoto panovníka, dukát Bedřicha Falckého, 1½lovecký tolar Ferdinanda II., deseti a pětidukáty Ferd. II., dukát Ferdinanda II. z r. 1620, dukát (du Bois) z r. 1630, brněnský tolar Ferdinanda III. z r. 1646 (Richt-hausen), stříbrný početní peníz Hölzla ze Sternsteinu a mnoho j.

Norimberk: C. F. Gebert, dražba 89—94.

Paříž: Iules Florange a Louis Ciani vydražili v únoru l. r. sbírku mincí řeckých a římských.

Stockholm: Fa D. Holmberg, dražba 134—135.

Prodejní katalogy vydali: Robert Ball nást. Berlin: Münze und Medaille č. 5. — W. Bonnes Celle (Hannover): Verz. verkäuflicher Münzen u. Medaillen I. — Brüder Egger, Vídeň: Verzeichnis verkäuflicher Münzen u. Medaillen č. 48, 2500 čísel. — Leon Fuldauer, Brusel: Bulletin Numismatique č. 4—7. — Max Kiehn, Köln: Verzeichnis verkäuflicher Münzen und Medaillen č. 2. — Dr. F. F. Kraus, Braunschweig: Braunschweiger Münzverkehr č. 5/6. — Hans Meuss, Hamburk: Verzeichnis verkäuflicher Münzen u. Medaillen, dodatek k XIII. katalogu. — Dr. Eugen Merzbacher nást. Mnichov, Münchner Münz-Verkehr č. 24. — A. Riechmann & Co., Halle (Saale): Verzeichnis verkäuflicher Münzen u. Medaillen č. 31—33. Numismatische Literatur. —

Kz.

ZPRÁVY OSOBNÍ.

27. července 1925 zemřel v Kremnici Jan Čejka, medailér čl. mincovny. Narodil se 1878 ve Vidni. Navštěvoval českou školu spolku „Komenský“ ve Vidni X., vyučil se a byl potom 2 roky činným jako rytec. Po té vstoupil do umělecko-prům. školy ve Vidni, odkudž po 3 letech přestoupil na vysokou školu pro umění medailérské (prof. R. Marschall), kde pobyl 5 let; v roce 1907/08 získal státní cenu kompoziční. V roce 1910 se osamostatnil otevřev atelier v budově „Českého domu“ (Hotel Post) ve Vidni I., Drachengasse 3. Roku 1919 povolán byl jako medailér čl. mincovny do Kremnice. Na medailérské výstavě pořádané roku 1924 v Praze vystavoval 16 předmětů z oboru medailérského. Jeho pozůstalost umělecká čítá okrouhle něco přes 40 děl. Náměty svoje čerpal hlavně z prostředí českovídeňského, jak nasvědčuje celá řada portrétů osobností působících v životě Čechů vídeňských a různé práce mající v námětu vztah k životu české menšiny ve Vidni. Jsou to práce, které vyšly lité a jen malá část byla ražena. Nejznámější z jeho prací jsou: Plaketa pro spolek Komenský ve Vidni se stojící postavou Komenského, kolem něhož se kupí nahé dětské postavy, jedna z nejzdařilejších jeho prací, pak medaile pres. Masaryka k jeho 70. narozeninám, plaketa Fr. Tomáška a plaketa „Práce“, představující stojící postavu dělníka od pasu obnaženého, opírajícího se o kladivo, v pozadí jest továrna. Čejka byl i milým společníkem a výborným turistou a všichni návštěvníci Kremnice znali jeho štíhlou, rázovitou postavu. — Čest budiž jeho památce.

Josef Šejnost.

VĚSTNÍK NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.

Členská schůze 4. září 1925.

Přítomni 22 členové. Předseda p. ředitel *Pilát*, který věnuje posmrtnou vzpomínku našim zemřelým členům pp. akad. sochaři *Janu Čejkovi* a Dru *Desideru Korbulymu*. Přednáší pan Dr. *Gustav Skalský* o profesoru *Josefu Smolíkově*, jehož 10. výročí úmrtí připadá na den 12. září r. 1925. Vylíčil nejdříve jeho činnost v oboru numismatickém všeobecně a stanoviv jeho místo ve vývoji numismatického badání českého, promlouvá pak zvláště o jeho vzorném zpracování nálezu a charakterisuje jeho pracovní metodu. (Část přednášky byla uveřejněna v tomto časopise, ročník I. str. 85).

Ze správního výboru 11. září 1925.

The American numismatic association oznamuje velmi milým dopisem svého presidenta, že přistupuje na výměnu publikací a zaslá nám svůj časopis „*The Numismatist*“. Projednány běžné záležitosti spolkové. Přijati noví členové: *Frant. Sedláček* v Bratislavě, *Julius Günzburger* Kolín n. R., Musejní spolek „*Včela čáslavská*“ v Čáslavi, *Frant. Vítek* v Pardubicích, *Methoděj Kikrle* v Brně, *Okresní jednota musejní* v Brandýse n. L., *J. Čermák* tamže, MUDr. *Alber*, Woltorf.

Debatní večer 18. září 1925.

Přítomni 23 členové a 2 hosté. Předseda p. Dr. *Mastný*. Pan ředitel *Bedřich Přibyl* pokračuje ve své přednášce ze dne 5. června a promlouvá o náboženské medaili české. Poukázav na náboženské vlivy na našich denárech zmiňuje se o poutních odznacích vyskytujících se již na sklonku středověku. Líčí vývoj i rozmach medaile náboženské u nás (Poutní medaile z doby protireformační, peníze intronisační a konečně svatostky), jakož i zánik její v době josefinské. (Obě přednášky uveřejněny v tomto čísle našeho časopisu.)

Členská schůze 2. října 1925.

Přítomno 29 členů a 2 hosté. Předseda p. ředitel *Pilát*. Přednáší p. *Ludvík Dolanský* o mincovnictví francouzském v době velké revoluce a za imperia Napoleona I. Vylíčil mincovní poměry z posledních let vlády *Ludvíka XVI.* popisuje zevrubně mincovnictví a ražby po roce 1789 pocházející z údobí národního shromáždění. Doba ta až po rok 1795 jest na ražby velmi bohatá a zajímavá nejen v ohledu mincovním, nýbrž i finančním a národohospodářským. Do údobí toho spadá zejména zavedení decimální soustavy do mincovnictví (zákon ze dne 24. srpna 1793). Vláda direktoria a od 4. září 1797 doba konsolátu neposkytuje již ražby v míře tak hojné jako první epocha Velké Revoluce. Vyhlášením císařství dne 18. května r. 1804 nezměnila se mince ve svém vzhledu, pouze opisy přizpůsobeny novému stavu. Přednášku doprovobenou četnými vhodně volenými ukázkami zakončil p. přednášející pojednáním o mincovnictví a ražbách v zemích Napoleonem I. anektovaných. Jsou to: Janov, Řím, Piemont, Holandsko a jeho kolonie.

Ze správního výboru 9. října 1925.

Poděkováno p. Dru. *Gustavu Skalskému* za pečlivé a obětavé redigování našeho časopisu Numismatického došedšího všude, jak doma tak i za hranicemi, nejlihtotivějšího uznání. Vyřizena běžná agenda společnosti. Zakoupeny pro knihovnu

díla: Voigt: Beschreibung d. böhm. Münzen, 4 díly, Friedensburg-Seger: Schlesische Münzen u. Medaillen, Markl: Mince Ferdinanda I., Dannenberg: Münzkunde, Luschin: Die Münze, Sallet: Die antiken Münzen, Mader: Versuch über die Brakteaten, Lad. Červinka: Mince a mincovnictví markrabství Moravského, Smolik: Nález denárů v Chrástanech. Za nové členy přijati: Dr. *Alb. Stocký* a *Jaroslav Katz* v Praze, *Heřman Schneider* v Břeclavi, *Karel Lippay* v Budapešti, *Jan Žúrka* v Lipníku, *Vlad. Žampach* ve Zlíně a *Moravské umělecko-průmyslové museum* v Brně.

Debatní večer 16. října 1925.

Přítomno 21 členů. Předseda p. ředitel *Pilát*. Pan Dr. *Kristian Turnwald* promlouvá o nálezu denárů *Spytihněva II.* a *Vratislava II.* učiněném v měsíci dubnu r. 1923 na vrchu *Plešivci* u *Lochovic* (viz zprávy o nálezech v tomto svazku).

Členská schůze 6. listopadu 1925.

Přítomno 36 členů a 1 host. Předseda p. ředitel *Pilát*. Akademický sochař a medailér pan *Josef Šejnost* přednáší o mincovní technice našich nejstarších denárů. Na základě prozkoumání našich mincí ze století X. dochází pan přednášející ku závěru, že razidla pro tyto mince nebyla ryta, nýbrž puncována, při čemž používáno bylo několika jednoduchých punců, jimiž byla jednotlivá písmena (po případě i obrazce) sestavována. Poněvadž těchto punců bylo používáno po delší dobu, soudí přednášející, že by se dala pomocí jejich zjistiti posloupnost našich středověkých mincí, zvláště pak tam, kde z nálezu doposud zjistiti se nedala. Pan přednášející podrobil důkladnému měření první naše denáry a objasňuje zjištěné okolnosti na zdařilých obrazech. (Přednáška je uveřejněna v tomto čísle časopisu.)

Ze správního výboru 13. listopadu 1925.

Jednáno o běžných záležitostech společnosti a za členy přijati: pp. *Karel Pištora* a *Sdružení peněžního úřednictva* v Praze, *Městská musea* v *Příbrami* a *Náchodě*, *Alois Hoch* v *Jičíně*, *Jos. Holman* v *Dolní Rovni*, *Mincovní kabinet* v *Berlíně*, *Edmund Nordheim* v *Hamburku*, *C. G. Thieme* v *Drážďanech*, *Henry Seligman* v *Hannoveru*, *Musejní spolek Lehoczkého* v *Mukačevě*, *Horácké museum* v *Novém Městě na Moravě*, Dr. *Erich Polaschek* ve *Vidni* a *městská knihovna* ve *Frankfurtě nad Mo-*

Debatní večer 20. listopadu 1925.

Přítomno 20 členů. Předseda p. ředitel *Pilát*. Jednatel sděluje, že náš člen, akad. sochař, pan *Josef Šejnost* konal právě přednášku o mincovní technice našich nejstarších středověkých mincí na valné schůzi Českého klubu historického, kdež přednáška jeho a výsledek zkoušek jím provedených přijat byl přítomnými p. historiky s velikým uspokojením. Přednáší p. *Ed. Sirový* o mincích našich nejbližších sousedů západních ve XII.—XIV. století. Jsou to ražby chebské, vévodů z Meranien, ražby východních měst bavorských a České Falce. Mince se vyskytují často ve sbírkách našich sběratelů a jsou jimi obyčejně chybně přidělovány. Vinu mají různí spisovatelé, kteří mince ty přidělují libovolně. Pan přednášející předkládá spisek *Lábkův*: „*Hůrka* u *Plzně*, bývalý hrad *Plzeň*“, při němž nalézá se tabulka s mincemi v domnělé mincovně plzeňské raženými. Mince ty však svojí technikou náležejí našim nejbližším západním sousedům.

Ze správního výboru 30. listopadu 1925.

Na této mimořádné schůzi jednáno o tom, jak se má společnost naše postavit k případné oslavě milénia české mince, vzhledem k tomu, že jest přednáškou páně Šejnostovou prokázána pravděpodobnost, že mince české razil nejpozději r. 929 kníže

Václav Svatý. Přes písemný protest p. Ant. Plundra usneseno upozorniti na věc Národní Radu Československou dopisem, aby zařídila další, uzná-li to za vhodné.

Členská schůze 4. prosince 1925.

Přítomno 21 členů. Předsedá p. ředitel *Pilát*. Pan *Ludvík Dolanský* podává *Přehled středověkých mincí francouzských králů od Hugona Capeta až po Františka I.* Obsáhlou přednášku svoji dělí na dva večery. Ličí poměry politické a mincovní za posledních Karlovců a na počátku vlády Hugona Capeta (987), probírá události numismatika zajímaví a ražby francouzských panovníků, které dělí na dvě velké epochy: EPOCHU DENÁRU a epochu GROŠE. *Epocha denáru* se dělí na dvě údobí. Prvé od Hugona Capeta až po dobytí krajiny Touraine (1205) je charakterisováno denáry rázu místního, raženými ve jménu krále a tvořícími jakýsi úvod k pravé minci královské. Doba ta vykazuje nejrozličnější typy. V druhém údobí od Filipa Augusta až ku mincovní reformě svatého Ludvíka (1205–1266) požívá běžná mince královská, denáry pařížské a tourské, rovného práva s minci feudální a nemá jiné přednosti, než-li jednotnou zevnější formu a mnohem rozšířenější oběh. *Epocha groše*. Prvé údobí od reformy sv. Ludvíka po Karla V. (do r. 1380) se vyznačuje převahou mince královské nad feudální, neboť jedině král razí minci zlatou a svůj proslavený tourský groš. Mince v té době jest často obnovována a střídá se mince zrna dobrého s minci špatnou. Sloh mincí jest krásně gotický, jak vidno na četných ukázkách. O druhém údobí ražeb epochy grošové slibuje p. přednášející pohovořiti v některé ze schůzí příštích.

Ze správního výboru 11. prosince 1925.

Jednatel referuje o schůzi svolané Národní Radou Československou, na níž jednáno o důstojné oslavě milénia české mince. Projednány běžné záležitosti společnosti, zejména vydání časopisu v roce 1926, vzhledem k tomu, že p. redaktor Dr. Gustav Skalský bude dlíti příštím rokem delší dobu na studijních cestách zahraničních. Za nové členy přijati pp.: prof. Dr. *Boh. Němec*, JUDr. inž. *Jos. Peters* a *Frant. Štěpán* v Praze, prof. Dr. *Zygmunt Zakrzewski* a *Frant. Zygartowski*, oba v Poznani, *Městské museum v Báňské Bystřici*, *Musejní spolek města Rakovníka a politického okresu rakovnického v Rakovníce*, *Musejní spolek v Telči* a *Umělecko-průmyslové museum v Plzni*.

Debatní večer 18. prosince 1925.

Přítomni 23 členové a 1 host. Předsedá p. Dr. *Mastný*. Předložena výměnou došla Rivista italiana di numismatica. Přednáší p. Dr. *Viktor Katz*, *Úvod do studia antické numismatiky (mince řecké)*. Zmiňuje se o rozsahu řeckého mincovnictví a jeho systematické. Promlouvá o ražbách doby archaické, doby rozkvětu umění ražebního, o době hellenistické a o době císařské. Upozorňuje na mince zvláště význačné. Přednášku doprovází ukázkami těchto ražeb.

Pan předsedající končí tuto poslední schůzi v roce 1925 přáním mnoha zdaru v novém roce.

Výbor.

V roce 1925 byli členy Numismatické společnosti československé.¹⁾

a) čestný člen:

† Ph. Dr. h. c. *Eduard Fiala*, rada a konservátor v Praze.

b) členové zakládající:

- 1924 *Auersperg Ferdinand*, velkostatkář, Slatiňany u Pardubic.
- 1924 *Auersperg Josef František*, velkostatkář, Slatiňany u Pardubic.
- 1920 *Deym Bedřich*, JUDr., velkostatkář, Praha II.-939.
- 1919 † *Fiala Eduard*, Dr. h. c., vlád. rada, konservátor, Praha VI., Plavecká 1666.
- 1919 *Gruss Kr.*, maj., Rud. a *Otokar Mikš*, numismatikové, Mnichovice u Prahy.
- 1920 *Harrach Frant.*, velkostatkář, Velké Meziříčí.
- 1920 *Albrecht Marquis de' Hohenkubin*, Vídeň, Weihburggasse 32.
- 1919 *Chaura Karel*, numismatik, Praha II., Vojtěšská č. 15.
- 1919 *Jonas Robert*, Vítkov-Slezsko.
- 1919 *Katz Viktor*, JUDr., vrchní pošt. rada, Praha VII., Sochařská 333.
- 1921 *Kohorn Viktor*, továrník, Úpice.
- 1919 *Kovařík Jan*, rada zems. soudu v. v., Smíchov, Smetanova č. 1.
- 1920 *Kroměříž: Arcibiskupská knihovna.*
- 1920 *Krumlov Český: Schwarzenberský ústřední archiv.*
- 1920 *Kubes Karel*, maj. fy. A. *Kubes*, Kroměříž.
- 1919 *Laufer Adolf*, numismatik, Praha II., Krakovská ul. 23.
- 1919 † *Neumann K. C.*, inženýr, Král. Vinohrady.
- 1919 *Novák Josef*, velkoobchodník, Praha II., Vodičkova ul. 699.
- 1921 *Prokop Antonín*, Nusle, Oldřichova ul. 21.
- 1919 *Rožánek Robert*, zlatník, Čes. Budějovice.
- 1922 *Suský Eduard*, řed. měst. důchodu, Sl. Ostrava.
- 1919 *Šejnost Josef*, akad. sochař, Praha I., Masarykovo nábř. 20.
- 1919 *Vávra Stanislav*, inž. a stavitel, Praha I., Žatecká ul. 2.
- 1920 *Weger Jan*, okresní hejtman, Nová Paka.
- 1919 *Weyr Frant.*, architekt, Praha II., Riegrovo nábř. 16.
- 1919 *Weyr Jiří*, studující, Praha II., Riegrovo nábř. č. 16.
- 1919 *Zounek Josef*, statkář, Mrzky, p. Č. Brod.

c) členové řadní:

- 1920 *Benešov u Prahy: Městské museum.*
- 1925 *Berlín: Münzkabinett, C-2, Lustgarten.*
- 1920 *Beroun: Městské museum.*
- 1924 *Blatná: Okresní spolek musejní.*
- 1925 *Boleslav Mladá: Městské museum.*
- 1925 *Brandýs n. L.: Okresní jednota musejní.*
- 1925 *Bratislava: Historický seminář university Komenského.*
- 1925 *Bratislava: Spoločnosť vlastivedného Muzea Slovenského.*

¹⁾ Letopočet před jménem značí rok, kdy člen přistoupil. — Změny adres a případná přání oznámena buďtež jednatelem.

- 1925 Bratislava: Státní referát na ochranu pamiatok na Slovensku.
 1920 Brno: Moravské zemské museum.
 1925 Brno: Průmyslové museum.
 1925 Brno: Státní památkový úřad, Zelný trh 8.
 1925 Brno: Zemský archiv markrabství Moravského.
 1925 Brod Český: Okresní jednota musejní.
 1925 Březnice: Musejní spolek.
 1925 Budějovice České: Městský archiv.
 1920 Budějovice České: Městské museum.
 1925 Budějovice Moravské: Krajinské museum.
 1920 Bydžov Nový: Musejní spolek, (Městské museum).
 1925 Bystrica Banská: Mestske museum.
 1925 Čáslav: Musejní spolek „Včela čáslavská“.
 1925 Domažlice: Městské museum.
 1922 Dvůr Králové: Městské museum.
 1925 Frankfurt a. Main: Stadt-Bibliothek.
 1925 Hodonín: Masarykovo museum.
 1922 Horažďovice: Musejní společnost.
 1921 Hora Kutná: Archeologický sbor „Vocel“.
 1925 Hořice: Archeologický a musejní spolek.
 1925 Hradec Jindř.: Sdružení přátel starého Hradce Jindřichova.
 1920 Hradec Králové: Městské historické museum.
 1920 Hradec Králové: Městské průmyslové museum.
 1920 Humpolec: Musejní společnost pro okres humpolecký.
 1919 Chrudim: Průmyslové museum pro východní Čechy.
 1919 Jičín: Musejní spolek.
 1920 Josefův: Musejní spolek.
 1919 Klatovy: Historické a národopisné museum.
 1925 Kremnice: Městský archiv.
 1921 Kremnice: Mincovna republiky československé.
 1925 Litomyšl: Městské museum.
 1921 Litovle na Moravě: Městské museum.
 1920 Louny: Městské museum.
 1922 Meziříčí Velké: Krajinské museum.
 1925 Město Nové na Moravě: Horácké museum.
 1925 Mukačevo: Musejní spolek Lehoczského.
 1920 Mýto Vysoké: Městské museum.
 1925 Náchod: Městské museum.
 1923 Olomouc: Česká státní reálka.
 1925 Olomouc: Studijní knihovna.
 1920 Opava: Slezské zemské museum.
 1919 Pardubice: Městské museum vlastivědné.
 1921 Pelhřimov: Musejní spolek.
 1925 Písek: Městské museum.
 1920 Plzeň: Museum města Plzně.
 1925 Plzeň: Umělecko-průmyslové museum.
 1925 Počátky: Městské museum.
 1920 Poděbrady: Museum Poděbradska.
 1925 Praha IV.: Archiv pražského hradu, Hrad.
 1925 Praha IV.-132.: Archiv kláštera Strahovského, (archivář Dr. Th. R. Perlík).
 1924 Praha: Archiv hl. města Prahy.
 1925 Praha: Českoslov. státní archiv zemědělský.
 1925 Praha II.: Český zemský archiv, (Národní museum).
 1925 Praha: I., Klementinum: Klub historický.
 1925 Praha: Městská knihovna hl. města Prahy.
 1925 Praha: Knihovna Ministerstva financí.
 1921 Praha II.-1554.: Museum hl. města Prahy.
 1925 Praha II.: Národní museum.
 1925 Praha II. Příkopy č. 14.: Sdružení peněž. úřednictva.
 1925 Praha IV.: Státní památkový úřad pro Čechy. Klášter na Strahově č. 132.
 1925 Praha I.: Umělecko-průmyslové museum Obchodní a živnost. komory, Sa-
 nytrová č. 73.
 1925 Praha II.: Všeobecná česká bankovní jednota.
 1925 Prostějov: Průmysl. a národopisné museum města Prostějova a Hané.
 1925 Přerov: Městské museum.
 1925 Příbram: Městské museum.

- 1925 Radnice u Rokycan: Musejní družstvo „Kašpar Šternberg“.
 1925 Rakovník: Musejní spolek města Rakovníka a polit. okresu rakovnického.
 1920 Rokycany: Městské museum.
 1920 Roudnice: Lobkovická biblioteka a archiv.
 1920 Skuteč: Musejní spolek.
 1919 Slaný: Musejní a liter. spolek „Palacký“.
 1920 Soběslav: Museum městské.
 1922 Sušice: Městské museum.
 1925 Tábor: Městské museum.
 1925 Telč na Moravě: Musejní spolek.
 1920 Turčiansky sv. Martin: Muzeálna slovenská spoločnosť.
 1925 Užhorod: Školský odbor civilní správy Podkarpatské Rusi.
 1924 Vídeň: Münzkabinett.
 1919 Znojmo: Městské museum.
 1921 Žamberk: Městské museum pro okres žamberský.

* * *

- 1919 Anton Antonín, obchodník, Nová Paka.
 1925 Alber, Dr. med., Woltorf bei Peine, Německo.
 1923 Albrecht Ludvík, kap. jezd. pl. č. 3, Nové Zámky.
 1925 Anýž Franta, závody pro umělecko-průmyslové práce kovové, Praha VII.
 1922 August Bedřich, inž., Tlačevo 383.
 1924 Bakalář Karel, řed. č. prům. a hosp. banky, Opava.
 1925 Ball Robert, nástupce, numismatik, Berlín, W-66.
 1925 Batěk Eduard, revisor Českoslov. st. drah, Nusle, Sezimova 11.
 1920 Bechyně Josef, kontr. šek. úřadu, Vinohrady, Lužická 19.
 1920 Berger Jaroslav, techn. úřed., Dejvice, Dejvická 31.
 1922 Berka Stanislav, povozník, Karlín, Karlova ul. 9.
 1920 Bezděk Bohuslav, Bratislava, Palackého sady 18.
 1919 Běhálek Eduard, hosp. rada, Jindř. Hradec.
 1924 Bock Karel, vrchní okresní cestmistr, Zábřeh, Morava.
 1919 Bouček Gustav, rada vrch. zems. soudu v. v., Plzeň, Skrétova č. 32.
 1921 Bauše Frant., evid. rotmistr, Plzeň, Zahradní 55.
 1925 Brabec Heřman, kapitán, Čes. Budějovice, Vrchlického 689.
 1919 Brablec Bohuslav, farář, Janovice, p. Baška (Slezsko).
 1925 Březa Rudolf, akad. sochař, Vinohrady, Slezská č. 2.
 1919 Březina Rudolf, maj. tiskárny, Praha, u Karlova mostu.
 1925 Buchtela Karel, řed. archeol. ústavu, Praha VII., č. 910.
 1925 Cahn Adolf E., Frankfurt n. M., Niedenau 55.
 1922 de la Camara Felix Achilles, šéf Šolc a spol., Praha VI, Svobodova 4.
 1920 Castelin Karel, Smíchov, Zborovská 54.
 1922 Castelin Dr. Karel Benno, Smíchov, Zborovská 54.
 1925 Cerný Ernst, Denver-Colo 2023, U. St. A. Lafayette Str.
 1924 Cyprián Josef, Přívoz-Mor. Ostrava, Orebická 857.
 1925 Čáslavský Bedřich, Praha I., Celetná ul. č. 10.
 1920 Čepelák Frant., učitel, Zásmyky.
 1925 Čermák Josef, předseda Okr. spr. komise, Brandýs n. L.
 1925 Červinka J. L., Ing., st. konservátor, Kojetín na Hané.
 1925 Čížek Jaroslav, ředitel banky Slavia, Praha II., 978.
 1919 Čížek Václav, oficiál st. drah, Nusle, Sezimova ul. 459.
 1920 David Josef, společník fy J. David a spol., Olomouc, Štefánikova 29.
 1923 Deutsch Hugo, Dr., št. lékař, Kurtakesy, župa Nitra.
 1923 Dillerová Gisela, Zámek Branky (Valaš. Meziříčí).
 1924 Dobiáš Jos., Dr., universitní profesor, Vinohrady, Švihanka 2.
 1925 Dobrý Josef, inž., konsulent ministerstva financí, Praha XVIII.-252.
 1920 Dolanská Lola, Smíchov čp. 716.
 1920 Dolanský Ludvík, Smíchov čp. 716.
 1919 Domorázek Frant., farář, Vácov u Čkyně.
 1920 Doubrava Vilém, prok. Vršovice, Vinohradská č. 1.
 1925 Drlík Frant., prok. Čes. prům. a hosp. banky, Praha I., Celetná 33.
 1925 Dubánek Alex., úřed. České banky, expos., Slaný č. 108.
 1925 Dušek J. V., akad. sochař, Tábor č. 1200.
 1923 Dvořák Boh., JUDr., okresní soudce, Praha III., Vrchní zemský soud.

- 1925 Dvořák Frant., Dobruška, Husova 36, u Ml. Boleslavi.
 1925 Egger Brüder, numismatikové, Vídeň I., Opernring 7.
 1921 Eichler Vilém, Praha II., na Hrobci. č. 5. (Barcelona, Calle José A. Clavé 3 der).
 1925 Eisner Jan, Dr., profesor gymnasia na Grösslingu, Bratislava.
 1922 Ferles J., hodinář, Terežín.
 1919 Fiala Kamil, MUDr., dermatolog, Poděbrady.
 1921 Fridrich Vilém, major, Plzeň, Bendova 30.
 1925 Fučík Josef, rada zemského soudu, Smíchov 329.
 1923 Gajdušek Karel, insp. pojišťovny, Píseň, Havlíčkova 9.
 1922 Geyer Oskar, inž., Rybáře u Karl. Varů, Hlavní tř. 121.
 1925 Grabow Ludwig, obchod. mincemi, Rostock v Meklenburku, Vogelsang.
 1921 Grimm Frant., obchodník, Hora Kutná.
 1925 Guth Karel, Dr., ředitel odd. Národ. musea, Praha II., Václavské nám. č. 1700.
 1925 Günzburger J., Köln-Lindenthal, Kerpener Str. 83, Německo.
 1919 Gyra Ferdinand, typograf, Vinohrady 189/18, Klicperova 18.
 1920 Hájek Jaroslav, studující, Tovačov, (Morava).
 1925 Hamburger Leo, numismatik, Frankfurt n. M., Scheffelstrasse 24.
 1922 Hampl Karel, Česká Lípa, Mlýnská 38.
 1920 Hank Otto, nadpor. čs. ženij. prap. č. 2, Kroměříž.
 1925 Havránek Matuš, Dr., Píseň.
 1919 Hegenbart Frant., úřed. Ringhoffer. záv., Smíchov, Klicperova ul. 228.
 1925 Helbing Otto, nást., numismatik, Mnichov, Barerstrasse 20.
 1919 Hellich Jan, em. lékárník, Poděbrady.
 1920 Herr Karel, rukavičkář, Terežín.
 1921 Herzán Al., geometr, Třebíč, Žerotínova 20.
 1925 Hess Adolf, nást. numismatik, Frankfurt n. Mohanem, Mainzerlandst. 49.
 1920 Himmel Al., cejchovní úředník, Praha III., Karmelitská 387.
 1925 Hirsch Jakob, Dr., numismatik, Genéve 5 rue Levrier.
 1922 Hlásek Emil, vládní rada v. v., Smíchov, Zborovská 42.
 1919 Hlaváček Jan, vicepres. pošt. řed., Praha VII., Rudolfova tř.
 1920 Hlobil Stan., učitel, Slížany, p. Morkovice.
 1925 Hoch Alois, ředitel měst. školy v. v., Jičín.
 1922 Hojtaš Otto, Smíchov, Zborovská 22.
 1921 Holeček Karel, Praha II., v Tůních 1a.
 1925 Holman Josef, vrch. čet. strážmistr, Dolní Roveň.
 1920 Hollschek Karel, setník v. v., Vídeň VI., Dürergasse 14.
 1923 Holub Svatopluk, assistant čsl. st. drah, Louny, Boženina, 583.
 1925 Horáček Jindř., místopředs. Legiobanky, Vinohrady, Fochova 56, palác Radio.
 1919 Horák Václav, řed. kanc. kraj. soudu, Plzeň, Husovo nám. č. 4.
 1921 Hostaš Karel, Dr., advokát a konservátor, Klatovy.
 1923 Hrdina Franeek F., akad. uč. hudby, Úvaly, na Homolce.
 1921 Hron Josef, posluchač kom. inž. Plzeň, Olšová 28.
 1925 Hrouda Vojtěch, úřed. banky Slavia, Praha II/978.
 1925 Hule Jaroslav, Smíchov, Švédská ul. č. 6.
 1925 Chybík Jindř., sekret. Obchodní komory, Brno.
 1920 Imlauf Aug., insp. řed. st. drah, Hradec Králové I.
 1923 Iran Bohuš, Ing. vrdýn st. mincovny, Křemnice.
 1922 Janda Vladimír, stud., Praha II., Podskalská 331.
 1921 Janovský Hubert, čs. major, Praha II., Žitná 43.
 1919 Janovský Rud., řed. spoř. města Holešova, Holešov na Moravě.
 1919 Javůrek Jaromír, vrch. poštovní, Vinohrady, Brandlova 3.
 1919 Ječný Josef, JUDr., měst. tajemník, Plzeň, Kroftova 30.
 1923 John Karel, kanc. ředitel vrch. z. soudu, Praha III., Malostranské n. 27.
 1925 Jokl Frant. ml., tov. na sukna a vlněné látky, Humpolec.
 1919 Jungmann Karel, účet. měst. pivovaru, Hora Kutná.
 1923 Kadeřávek K., studující, Tejnice, p. Kounice.
 1921 Kafka Emil, inspekt. st. drah, Nymburk, nádraží.
 1925 Kalivoda Frant., respicient pohl. finanční strážce, Piliš, p. Rapovce žp. XVIII,
 1925 Kalus Ludvík, profesor rg., Kyjov na Moravě.
 1924 Karásek St., Podolí, Stros Mayerova, vedle host. „u Klíče“.
 1925 Karnet & Kyselý, továrna odznaků, Žižkov, Husova tř. 46 n.
 1925 Káš Josef, Dr., lázeňský lékař, Mladá Boleslav.
 1925 Katz Jaroslav, stud., Praha VII., Veletržní 46.
 1920 Katz Leop., JUDr., zemský advokát, Praha II., Národní 24.
 1925 Kettner Jos., prok. Interkontinentale, Praha II., Václavské n. č. 2.
 1925 Kikrie Methoděj, Brno-Tuřany č. 161.

- 1924 Kisch Bruno, Prof. Dr., Köln a. R. Lindenthal, Lindenburg.
 1919 Klapka Karel, ředitel akc. spol. „Fož“, Bratislava.
 1925 Kletzl Jan, Ing., Brno, Černá 5.
 1923 Knapp Vojt., bank. závod, Komárno, Nador utca 4.
 1925 Kohn Leo, obch. železem, Praha VIII., Fügnerova 384.
 1919 Kolář Václav, komisař fin. stráže v. v., Michle 363.
 1919 Kolenatý Eman., říd. uč., Vinohrady, Nitranská 6.
 1920 Kosán Jan, Žižkov, Orebitská 7.
 1920 Koschatka Frant., inž. řed. Poldiny huti, Kladno.
 1923 Kouba Frant., úřed. zem. polit. správy, Vinohrady, Hálkova 27.
 1922 Kouba Karel, úředník, Kralupy.
 1924 KRAFTOVÁ Finy, Smíchov, Husova 22.
 1925 Krása Frant., MUDr., měst. lékař, Krupina, Slovensko.
 1920 Kratochvíl Jan, nadlesní, Obyš, Žebrák.
 1925 Kraus Frant., Ferd. Dr. Phil., numismatik, Braunschweig, Wilhelmstr. 1b.
 1921 Kretschmer Otto, továrník, Nusle.
 1925 Kroiher František Jan, senátor, Praha II., Hybernská 20.
 1919 Kroupa Jan, JUC., přisedící sirotčí stolice, Trčanský Sv. Martin, Slovensko.
 1920 Krtička Jan, učitel, Malá Skalice 79, p. Č. Skalice.
 1920 Krupka Václav, strojmistr, Praha-Podolí 121.
 1924 Křemen Emil, techn. úřed. středomor. elektr., Píseň.
 1925 Křivan Daniel, řed. Moldavia-Generali, Smíchov, Zborovská 60.
 1925 Kube Rudolf (Dr. C. T. Hoffmann), numismatik, Berlin S. W. 48, Wilhelmstrasse 33.
 1925 Kubec Antonín, obchod. starozitostmi, Praha II., Jungmannovo nám. 22.
 1919 Kučera Frant., hostinský, Čechovice 42, p. Mostkovice u Prostějova.
 1919 Kudara Rudolf, vrchní berní správce, Česká Skalice.
 1919 Kulhánek Karel, účetní fy Wohanka a spol., Praha II., Smečky 28.
 1925 Květ Jan, Dr., asistent Národ. musea, Praha II.
 1919 Lábek Ladislav, obchod papírem, Plzeň, Třída č. legion. 2.
 1925 Lambert Josef, vrchní účetní „Intercontinentale“, Praha II., Václ. n. 2.
 1925 Lambl Adolf, ředitel akc. pivovaru, Smíchov, tř. Svornosti 26.
 1925 Lambl Vladimír, disponent Čes. eskomptní banky, Smíchov, pod Kinskou 76.
 1919 Latzel Frant., lékárník, České Budějovice.
 1925 Leisek Alex., Prof., akadem. medailér, Litoměřice.
 1921 Leminger Otakar, Ing., čs. vládní rada báňského hejtmantství, Praha I., Haštalská ul. č. 28.
 1925 Lippay Karel, lékárnický plukovník v. v., Budapešť X., Szabóky 34.
 1923 Liskovec Frant., učitel, Tábor.
 1919 Lobkowicz Frant., podplukovník, Praha III., 174, Sněmovní 7.
 1919 Lorber Eduard, zlatnický závod, Kladno.
 1921 Macoun Jarosl., Ph. Mr. lékárník, Sobotka.
 1919 Machek Rud., MUDr., zubní lékař, Bratislava, Uhorská 2/II.
 1923 Malý Frant., učitel, Nová Říše u Telče (Morava).
 1923 Marek Leop. J., správce šamotárny, Dubí u Kladna.
 1919 Mareš Josef, učitel, Vinohrady, Lucemburská 4 n.
 1925 Mařík Bohusl., Dr., prezident Živnost. banky, Praha I., Konvikt. 2.
 1919 Mastný Antonín, MUDr., Praha II., Myslíkova 17.
 1925 Mauhal Jan, Dr., vrch. želez. a obvodný lékař, Tr. Teplá.
 1919 Mazura Karel, Brno, Javorová 10.
 1921 Mazura V. R., Žamberk.
 1925 Medvecký Jan, Dr., veřejný notář, Zvoleň.
 1925 Mencl V., zubní atelier, Nové Město n. Met.
 1925 Merzbacher Eugen, Dr., nástupce, numismatik, Mnichov, Karlstrasse 10.
 1925 Meus Hans, obch. mincemi, Hamburg, Gr. Bleichen 36/I.
 1924 Mělnický Ant., elektromontér na dráze, Čes. Třebová.
 1925 Mickerts Max, vrch. řed. v. v., Brno, Tivoli 6.
 1921 Mowawetz Richard, Úpice.
 1924 Moulis Josef, komisař st. drah, Plzeň, řed. st. drah, II. odd.
 1925 Násadník Frant., sensál, Karlín, Žižkova 4.
 1925 Nejedlý Zdeněk, prof., Dr., Smíchov 1102.
 1922 Neth Bedřich, berní ředitel, Pardubice.
 1924 Neubarth Jos., Ing., Plzeň, Klatovská tř. 34.
 1925 Němec Boh., Prof. Dr., Smíchov, Václavka 6.
 1925 Němec Jos. Lad., prof., Praha I. 208, ul. Karol. Světlé 38.
 1924 Němeček Karel, inspektor, Olomouc, Resslova č. 1.

- 1919 Nitsche Radomír, měřický vrch. rada, Přerov.
 1925 Nohejlová Emanuela, Dr., Chrudim.
 1923 Noll Josef, statkář, Horní Počernice.
 1925 Nordheim Eduard, Hamburg, Heimhunderstr. 86.
 1925 Novák Oldřich, prok. banky, Benešov u Prahy.
 1925 Novák Rudolf, Plzeň, Sedláčkova 5.
 1925 Novotný Ant., Dr., Brno, Nemocnice, Žlutý Kopec.
 1925 Novotný Frant., architekt, Praha II., Poříčí 23.
 1925 Oliva Otto, Dr., prof., Vinohrady, Čermákova 8.
 1925 Ondráš Vladimír, Paseka, Sanatorium, Morava.
 1919 Papoušek Frant., řed. Jednoty, Opava, Ensova ul. 9.
 1923 Paprstein Vladimír, notář, Hradec Králové.
 1925 Parvonič Robert, vrch. insp. st. drah, Plzeň.
 1920 Patera Vladimír, bank. úředník, Praha VII.-849.
 1919 Patočka Robert, centr. ředitel, Mníšek pod Brdy.
 1923 Paukert Stino, akad. sochař, Praha VII., Tovární 1265.
 1924 Pächter Artur, prok. České banky Union, Praha.
 1923 Pelc Vladimír, stud. gymnasia, Slezská Ostrava-Záměstí.
 1919 Pelhřimovský Ed., vrch. insp. min. želez., Praha-Karlín, Riegrova 7.
 1925 Petran Jan, Dianaberg, p. Přimda.
 1925 Peters Josef, JUDr., Ing., Praha XII., Purkyňovo n. 19.
 1925 Pichl J. B., Praha VII., pod Letnou 10.
 1919 Pilát Rud., řed. Živnobanky, Praha I., Mikulášská 10.
 1920 Pinkava Lad., Ing., úředně autor. civ. geometr, Náchod 134.
 1925 Pištora Karel, závod rytecký, Praha I., ul. Karol. Světlé 45.
 1920 Plavec Karel, JUDr., advokát, Praha II., Vodičkova 20.
 1920 Plunder Ant. Josef, Pardubice č. 638.
 1920 Podlaha Ant., Dr., metrop. kanovník, Praha IV.-35.
 1922 Pokorný Josef, nadučitel, Pavlov, p. Radotín, Morava.
 1922 Polák Josef, Dr., Košice, Husitské nám. 5.
 1925 Polaschek Erich, Dr., kustos. městských sbírek, Vídeň IV., Rainergasse 13.
 1924 Polesný K., zák. čs. gymnasia reál., Znojmo, Komenského č. 4.
 1921 Polívka Karel, pošt. vrchní oficiál, Praha II., Bredovská č. 2.
 1925 Potůček Frant., klenotník, Hradec Králové.
 1922 Preisler Jan, prokur. spořit. městské, Radnice u Plzně.
 1925 Procházka Frant., restaurátér, Praha VII., Belcrediho 56.
 1919 Procházka Karel, vrch. odb. rada zeměd. rady, Praha II., Štěpánská 30.
 1920 Procházka Roman Leo, Praha IV., Loretská 7.
 1919 Přibík Vlad., řídící učitel v. v., Malá Chuchle.
 1919 Přibil Bedř., mag. ředitel, Praha VI., Vinařického ul. č. 6.
 1925 Raclavský Jan, obchodník, Olomouc, Wilsonovo nám.
 1923 Rádl Martin, přednosta měst. inventárního úřadu, Plzeň, „U rolnické“ č. 11.
 1920 Radlinský Milan, Dr., senátní prezident Nejv. spr. soudu, Praha, Smíchov, Zborovská 64.
 1921 Remeš Karel, skup. před. úraz. děl. poj., Vinohrady, Slezská č. 3.
 1925 Riegel Otakar, JUDr., advokát, Ústí n. Orl.
 1921 Riss Gustav, bank. úřed. Sporobanky, Duchcov, náměstí.
 1922 Ritter Ant., zlatník, Karlín, Královská 6.
 1925 Rosenbaum Ant., Inž., Smíchov Komenského 21.
 1925 Rosenberg H. S., numismatik, Hannover, Richard Wagnerstr. 22.
 1925 Rosenberg Sally, numismatik, Frankfurt n. M., Bürgestr. 9/11.
 1923 Rozehnal Lad., JUDr., řed. banky, Brno, Na vyhlídce 12.
 1922 Rožánek Jan, Nové Zámky, Slovensko.
 1921 Rožánek Jarosl., JUC., tov., Smíchov, Zborovská 32.
 1919 Ruttner Václ., hlavní poklad. „Slavie“, v. v., Praha II., Krakovská 9.
 1922 Rutšek Aurel, okresný náčelník, Kysucké Nové Město.
 1920 Růžička Apollo, emer. vrch. řed. Živnobanky, Praha 563/III.
 1922 Růžička Emanuel, kontr. tabák. režie, Kutná Hora Sv. Jakubská 562.
 1923 Říha Josef, prokur. Měst. spoř. holičské, Holice 1/414.
 1921 Řípa Václav, tajemník velkost., Vysoké Chvojno.
 1925 Sauer Cyril, JUDr., advokát. koncipient, Uh. Hradiště.
 1920 Sauer Ferdinand, správce okres. nem. pokl., Napajedla (Morava).
 1925 Sedláček Jan, ofic. st. drah, Bratislava, Koliba.
 1921 Schlik Jindř., velkost., Jičíněves u Jičína.
 1925 Schneider Heřman, závod. zlat., Břeclav, Palackého 50.
 1925 Schott-Wallerstein S., numismatik, Frankfurt n. M., Grünestr. 30.

- 1921 Schránil Josef, Dr., adjunkt Národ. musea, Praha II., č. 1700.
 1919 Schrötter Karel, vrchní poštovní v. v., Vysoká n. Jizerou.
 1925 Schulman J., numismatik, Amsterdam, Keizersgracht 448.
 1920 Schück Karel, Pardubice, Smilova ul. 308.
 1921 Schwarzenberg Adolf, Dr., Praha III., Nerudova, Čern. palác.
 1925 Seligmann Henry, numismatik, Hannover, Georgstr. 20.
 1919 Sirový Eduard, díloved. fy Novák a Jahn, Praha VII., Heřmanova 588.
 1922 Skalský Gustav Dr., kustos numism. sbírky Národního musea, Praha II.,
 1919 Skarnitzl Ed., Ph. Dr. a MgPh., univers. asistent, Smíchov. Dienzenhof. sady 3.
 1924 Slaměník Amos, MUDr., zubní lékař, Přerov (Morava).
 1922 Sojka Josef, přednosta banky, Praha VII., Belcrediho 50.
 1925 Soška Stanislav, rotmistr zdrav. služby, Praha IV., odb. div. nem. č. 1.
 1925 Soukup Jan, učitel Střešovice 375, na Andělkách.
 1923 Soumar Aug., Dr., vrchní okres. komisař, Klatovy.
 1925 Stanislav Josef, úřed. Masné pokl., Praha VII., Ústřední jatky.
 1925 Stefan Friedrich, Dr., profesor, Graz, Grabenstrasse 8/II.
 1925 Stocký Jiří, ministr, ředitel Národního musea, Praha II.
 1920 Strachotinský-Strachotín Jan J., Praha III., Chotkova 12.
 1920 Straka Adolf, ředitel kúru, Kvasice-Morava.
 1925 Stránský Jindřich, Brno, Masarykova 32.
 1925 Stratil Adolf, účetní Morav. agr. a prům. banky, Břeclava, Nádražní 19.
 1925 Stretti Viktor, akad. malíř, Praha II., Riegrovo nábr. 10.
 1921 Striebe Bedřich, kanc. řed. baň. rev. úřadu, Most, Jezerní 1168.
 1925 Stříbrný Jiří, ministr, Praha VII., Oveňská ulice č. 1.
 1923 Suchánek Bohumil, poručík hosp. správy pl. č. 51, Jičín.
 1920 Svoboda Josef, inž., min. rada, Praha II., Havlíčkova 1027/ č. 7 n.
 1920 Šedivý Karel, JUDr., advokát, Jindř. Hradec.
 1921 Šíma Miloslav JUC., rada okres. výboru a konservátor, Žamberk.
 1925 Šimák Josef, V., prof., Dr., Praha II., Tyršova 6.
 1925 Šimonek Ant., disponent, Hrochův Týnec.
 1920 Šittler Ant., Dr. Theol., kanovník, Praha-Vyšehrad.
 1919 Šmíderský-Hein Vladimír, správce úřadu techn. fin. kontroly, Levoča.
 1923 Šnapka Karel, modní závod, Měr. Hory, Palackého 544 (Morava).
 1925 Šneiberg Frant., maj. hlavní trafiky, Hradec Králové.
 1923 Šolc Václav, JUDr., advokát, Turnov.
 1925 Šolcová Zdeňka Dr., Praha II., v Tůních č. 9, III. posch.
 1923 Špánek Karel, rytec, Praha II., Na Struze 3.
 1921 Španěl O., profesor, Střešovice-Vořechovka.
 1921 Štabla Matěj, inženýr, Brno, Česká 6.
 1925 Štěpán Frant., disponent Škodovky, Praha.
 1925 Štolba Josef, inspektor čsl. st. drah, Kolín.
 1924 Šturma Frant., úřed. střelovky akc. sp. Škodových závodů, Plzeň 6.
 1920 Šubrt Rudolf, tov. dělník, Dobruška 336, u Ml. Boleslavi.
 1919 Šulc Boh., účetní fy A. Hynek, Praha II., Novomlýnská 7.
 1925 Šulc Kamil, JUDr., advokát, Brno, Masarykova tř. 37.
 1925 Štusa Jos., Dr., universitní profesor, Smíchov, Arbesovo nám. 1.
 1920 Tampier Rud., vrch. berní správce, Jindř. Hradec 29/III.
 1920 Teubel Jules, MUDr., Vořechovka 221.
 1921 Thomayer Josef, závod želez. Lobzy, Letná u Plzně.
 1919 Tichý Ant., MUDr., primář, Pelhřimov.
 1925 Tománek Rud., MUDr., zubní lékař, Uh. Hradiště, Františkánská 204.
 1923 Tomášek Josef, bank. úřed., Karlín, Čelakovského 505.
 1925 Tomášů Jaroslav, velkost., Řepín u Mělníka.
 1925 Tomek Jindř., před. lid. poj. „Čechoslavia“, Praha-Nusle, Sezimova 459.
 1925 Tomík Mikuláš, JUC., notář, Trenčianska Tepla.
 1921 Trapp Josef, továrna na umělé mlýnské kameny, Plzeň III., Komenského ul.
 1925 Truksa Josef, měřič. vrchní komisař, Liptovský Sv. Mikuláš.
 1925 Tůma Ant., řed. pomoc. úř. min. financí, Žižkov, Libušina 48.
 1923 Turnwald Krist., JUDr., Smíchov, Petřinská 3.
 1923 Vaněk Vojt., ředitel spořit., Holice.
 1924 Varta Ondřej, odb. hosp. učitel, Místek-Morava.
 1925 Vepřík Josef, kapitán žel. pluku, Pardubice.
 1925 Veselský Frant., nadpor. děl. pl. č. 107, Olomouc.
 1925 Vítek Frant., stav. asistent, Pardubice, Na Skřivánku v Ráji 890.
 1924 Vogl Jan, berní ředitel, Praha II., Národní tř. 4.
 1925 Vondruška Fr., Dr., kaplan, Čes. Budějovice.

- 1925 Votruba Jan, Alex., koncertní mistr, člen „Národního divadla“, Vinohrady, Mánesova ul. 81.
 1919 Vyvlečka Josef, kancléř a konsistor. rada, Olomouc, Mariánská 8.
 1921 Waněk Karel, Plzeň V., Mikulášská tř. 9.
 1921 Weil Richard, Úpice.
 1919 Wiener Richard, ředitel továrny, Lázně Bělohrad.
 1925 Wiesenberger Karel, JUDr., advokát, Praha II., Myslíkova 15.
 1925 Wimmer Ant., pošt. úředník, Kladno 1.
 1919 Wirth Zdeněk, Dr., min. rada, Praha II., Vojtěšská 7.
 1923 Wolf Edmund, L. Kralova-Lehota.
 1920 Wolf Jindřich, maj. realit, Unhošť č. 15.
 1925 Wratislav Jos. Osv., maj. velkost., Dirná, p. Soběslav.
 1925 Zakrzewski Zygmunt, Prof., Dr., Poznaň.
 1920 Zahálka Emilián, prof. st. obcn. školy, Nitra, Slovensko.
 1919 Záhoř Jindř., MUDr., zdrav. rada, fysikus hlav. města Prahy, Praha VII., Janovského 1116.
 1920 Zapletal Frant., Videň VI., Sandwirtgasse 2.
 1926 Zázvorka Miroslav, Smíchov, Nábřeží Legií č. 9.
 1925 Zeman Jan, profesor, Praha II., na Moráni 7.
 1925 Zygartowski Frantiszek, Poznaň.
 1924 Zwiczil Marie, Brno, Legionářská 33.
 1923 Žáček Frant., Chlumec n. C., Kolínská 99.
 1925 Žampach Vladimír, správce pojišťovny, Zlín.
 1925 Žurka Jan, obchodník, Lipník/B.

RESUMÉ.

DR. J. DOBIÁŠ: UNE NOUVELLE TROUVAILLE DE MONNAIES D'OR BARBARES („DUHOVKY“) EN BOHÊME.

L'auteur décrit un petit trésor de huit (à l'origine neuf) monnaies d'or barbares, trouvé à Leskovice, au Sud-Est de la Bohême, en 1923. Toutes les monnaies trouvées là appartiennent au groupe plus lourd de types les plus connus de Stradonice, portant au revers l'image en forme de coquille, au droit une protubérance qui est probablement une dégénérescence progressive d'une figure quelconque qu'on ne peut plus préciser.

La protubérance au droit de la monnaie (fig. 6) fait l'impression d'un portrait; l'auteur pense que ce n'est que par hasard. L'endroit, où le trésor fut trouvé, le rend encore plus intéressant. D'abord, c'est l'unique trouvaille analogue au Sud-Est de la Bohême, puis, le trésor fut trouvé au voisinage immédiat d'un ruisseau, où on trouve, ainsi qu'à ses alentours des traces de lavages d'or anciens. Mais on n'en peut pas conclure que ces monnaies furent fabriquées par l'or trouvé là car on n'y a pas jusqu'à présent fait une autre découverte préhistorique, prouvant que ces endroits furent peuplés avant le XIIe siècle après J.-C. Quatre monnaies de ce trésor sont déposées au Musée National à Prague, quatre au Musée de Pelhřimov (Pilgram). En outre l'auteur donne un recueil de tous les endroits en Bohême, jusqu'à présent connus, où l'on a trouvé les monnaies d'or barbares.

p. 1—7.

DR. J. JEČNÝ: MONNAIES ANTIQUES AU SUD-OUEST DE LA BOHÊME.

L'auteur décrit 29 trouvailles de monnaies antiques (grecques et romaines) jusqu'à présent connues, ce qui complète les recueils déjà publiés par les Dr. Schráníl et Eisner. Ces trouvailles sont d'une telle manière disposées géographiquement qu'on peut, d'après leur position reconstruire, deux principales directions des voyages des marchands romains au Sud-Ouest de la Bohême. On peut suivre une direction de Regensburg en Bavière vers le Nord-Est par Folmava et les collines situées entre Radbuza et Úhlava vers Plzeň, l'autre de Passau par le „chemin d'or“, ainsi nommé, à Prachatice, puis le long de la rivière Otava à Horažďovice et de là le long la rive de Úslava de nouveau à Plzeň. Les monnaies romaines trouvées vont, par leur origine, du IIe siècle av. J.-C. jusqu'au commencement du Ve siècle après J.-C. (la plupart sont du IIIe et du IVe siècle après J.-C., quelques monnaies plus anciennes ont été probablement apportées avec elles). Il n'y avait qu'une monnaie grecque, celle de la ville de Syracuse du Ve siècle av. J.-C., elle y fut plus tard apportée par le commerce. Les trouvailles par masses semblent être des restes des dépôts des commerçants romains. On les a probablement établis dans certaines stations. Ces trouvailles admettent l'opinion que le Sud-Ouest de la Bohême fut peuplé à l'époque des cinq premiers siècles après J.-C.

p. 8—20.

DR. J. EISNER: DÉNOMBREMENT DES ENDROITS DE TROUVAILLES DES MONNAIES ROMAINES EN SLOVAQUIE ET EN SUB-CARPATIE.

L'auteur démontre la nécessité de connaître les endroits des trouvailles des monnaies romaines et les circonstances attenantes de la trouvaille, et donne une énumération de tous ces endroits jusqu'à présent connus dans les deux pays, nommés ci-dessus.

p.

JOSEF ŠEJNOST: LE CÔTÉ TECHNIQUE DES DENIERS TCHÈQUES ET LE PROBLÈME DES DENIERS DE SAINT-VENCESLAS.

Artiste-médailleur, l'auteur a eu l'idée de mesurer tous les types des deniers tchèques à partir de Boleslas Ier jusqu'à l'époque des bractéates et il a constaté qu'ils sont tous composés d'après un schéma unique, c'est-à-dire, que le diamètre du cercle intérieur qui sépare la figure du milieu d'avec l'exergue mesure exactement la moitié du diamètre de la pièce entière; on trouve même la trace de la pointe du compas campée au milieu. Mais, sur le denier avec le nom de Venceslas que reproduit l'ouvrage de Fiala, pl. IV, 11 le diamètre du cercle intérieur n'est qu'un tiers de celui du denier entier. Or, il est de type ancien, carolingien. Ne serait-il pas le premier en date de la série des deniers tchèques véritable pièce du prince Venceslas le Saint?

Tous les deniers tchèques ont le bord élargi par suite de coups de marteau dirigés toujours contre la pile d'un certain nombre de ces deniers, retenus avec tenaille et limés ensuite, pour arriver au poids prescrit pour la pile. Il y a donc une sorte d'entailles sur ce bord épaissi des deniers tchèques, leur marque spéciale. Sur ces deniers, surtout sur ceux du Xe et du XIe siècles, reviennent les mêmes figures pour composer les lettres: petits croissants (pour composer la lettre S), petits triangles (pour former les bouts élargis des lettres), petits coins (pour composer les fûts des lettres). Donc les figures des deniers tchèques ne sont pas gravées, mais bien frappées à l'aide de poinçons ainsi combinés. Ces poinçons, rares au commencement, durent servir un temps assez considérable et un mesurage exact pourrait prouver leur identité. A cet effet, l'auteur s'est servi d'un petit compas avec pointes d'acier, s'ouvrant automatiquement à l'aide d'un ressort et qu'on resserre à l'aide d'une petite vis. De la sorte, les dimensions ne varient pas sous la loupe. Suivant cette méthode, il a, d'abord, mesuré le denier de S. Venceslas appartenant à M. V. Katz et les deniers de Boleslas Ier qui portent l'image d'une épée aux deux côtés. Mais le résultat de cet examen a été négatif. Au contraire, un denier de Boleslas Ier, celui que M. Smolík regarde comme le plus ancien du règne de ce prince, présente les coins fabriqués à l'aide des mêmes poinçons que le denier de Venceslas: le poinçon triangulaire irrégulier présente, dans ces deux cas, les mêmes dimensions 1'7, 1'5, 1'4 mm et, aussi, les croissants sont identiques. Mais ces poinçons disparaissent peu à peu et sont remplacés par d'autres: le denier dit de S. Venceslas ne peut donc pas succéder à ces nouveaux deniers, il les précède au contraire, étant une véritable pièce du prince Venceslas. Il fut frappé probablement à Prague, car le denier du successeur de S. Venceslas, Boleslas Ier, fabriqué à l'aide de poinçons identiques, porte le nom de cette ville.

On connaît cinq deniers de Venceslas, deux à Prague (propriétaires MM. Katz et Kulhánek), trois en Allemagne, dont on a les copies à Prague. Tous les cinq sont faits à l'aide de la même paire de coins, bien que feu Fiala y ait encore vu trois types différents. Quant à leur qualité, le meilleur est celui de M. Kulhánek, qui est presque en argent pur (950/1000). Suivent deux deniers de Berlin: 875/1000 et 812/1000. Celui de M. Katz n'a que 750/1000. Cela résulte de l'état primitif des choses à cette époque. Chaque denier conservé provient d'une autre provision d'argent. Les coins des deniers de S. Venceslas ont pu suffire à la frappe de quelques 5000 deniers, ce qui revient au poids de plus de 5 kilos d'argent. Un seul monnayeur et son aide ont pu donc faire la besogne. Il n'y a pas de parenté immédiate avec les deniers des Bavarois et des Francs, qui forment leurs lettres à l'aide d'un poinçon oblong fabriqué exprès

tandis que le poinçon dont il s'agit dans notre cas présente la forme d'un coin, qui fut fabriqué probablement, d'un bout de couteau ou d'épée. Il se peut qu'un ecclésiastique ait connu à l'étranger l'art de frapper la monnaie, avec le martelage et le limage des bords des pièces, et qu'il ait ensuite enseigné ces procédés au maréchal ferrant du prince Venceslas, dont „l'hôtel des Monnaies“ pouvait entrer, avec l'arsenal entier, dans la forge princière.

p. 35—47.

ING. ST. VÁVRA: QUELQUES NOTES HISTORIQUES SUR LES ATELIERS ET FRAPPES TCHÈQUES (Pl. I.).

I. Elias du Bois, monétaire de Prague 1630—1631.

On a jusqu'à présent pensé que Elias du Bois était monétaire à l'atelier d'Eggenberg à Krumlov. D'après un document trouvé aux archives de la Monnaie de Prague, l'auteur constate que du Bois fut de 1630 à 1631 monétaire de Prague et que les monnaies de cette époque, portant sa marque „tête de sanglier“, sont des produits de la Monnaie pragoise.

II. Les Kreutzer de Maximilien II sans une marque monétaire furent frappés à la Monnaie de Prague.

Préparant l'édition d'un „Corpus nummorum Bohemicorum“, l'auteur étudie attentivement les Kreutzer de Maximilien II et constate que tous ceux qui ne portent aucune marque monétaire furent frappés à la Monnaie de Prague. Jusqu'à présent on les a attribués à l'atelier de Budějovice et de Jáchymov selon les ponctuations de la légende; cependant on les trouve souvent hybrides, associés aux Kreutzer, ayant la marque du monétaire pragois Harder. Il ne s'agit que des produits de différents fournisseurs de coins.

III. Frappes de l'atelier pragois vacant en 1594 et 1600.

Les ducats pragois du millésime 1594 et 1600 portent, au lieu d'une marque monétaire, un symbole en forme d'un „lionceau“. L'auteur en conclut qu'il s'agit des monnaies frappées pendant les vacances à la Monnaie. La première vacance fut au commencement de l'an 1594 après la mort de Lazar Erker, la seconde en 1600 après la déposition de Susanne Erker jusqu'à l'élection de Hans Lasanz de Friedenegg. En outre l'auteur décrit et reproduit quelques monnaies tchèques inédites.

p. 48—51.

DR. J. JEČNÝ: HELLER DE HENRI ŠLIK.

L'auteur ajoute aux fréquentes frappes de la maison de Šlik un Heller uniface, inédit, daté de 1629. Il fut évidemment frappé par le monétaire Putzer de Putzenau à Nuremberg sous Henri de Šlik.

p. 52.

A. PROKOP: QUELQUES RARES MONNAIES DE NICOLAS II. (Pl. III et IV).

L'auteur, numismate passionné qui vécut à St. Pétersbourg, décrit de rares monnaies russes frappées sous le dernier tsar comme essais: pièces d'or de 5, 10 et 15 „Russes“ (pl. III, fig. 1—3). Le tsar en faisait cadeau au Comte Ivan Tolstoï. En outre l'auteur décrit encore d'autres rares monnaies d'or de Nicolas II (pl. III fig. 4—11), petites monnaies en cuivre et en nickel frappées comme essais à Berlin (pl. IV, fig. 12—17), un rouble de Gangut (pl. IV, fig. 22) et un rouble en mémoire d'Alexandre III (pl. IV, fig. 23).

p. 53—54.

B. PŘIBIL: MÉDAILLES RELIGIEUSES (Pl. XI—XII).

I.

Négligence de collectionner les médailles religieuses. Manque d'œuvres tchèques de cette branche importante de folklore. J. P. Baierlein est le premier en Allemagne (1857) qui s'occupe systématiquement des médailles d'églises, de couvents, de lieux de pèlerinages bavarois etc. Publication par L. Kunze (1885) d'un système de médailles religieuses du monde entier dans le sens de la religion catholique d'après les tableaux qu'elles désignent. Différences d'opinions d'autres auteurs. — But et moyen d'employer les médailles religieuses, différentes formes de médailles religieuses comme jetons et emblèmes. On ne peut séparer les médailles religieuses des autres reliques (scapulaires, reliquaires etc.), ceux-ci non en métal, au contraire il faut les étudier ensemble. Nécessité d'étudier les branches auxiliaires surtout dans les archives. La religion et la foi en moyens protecteurs. La foi en rites, en sorcelleries. Fonction des prêtres. Images des divinités et noms des prêtres sur les plus anciennes monnaies. Lutte du christianisme contre les coutumes païennes — l'église s'accommode. Images des saints sur les médailles et sur les monnaies dans des temps les plus reculés du christianisme.

Créateur des médailles: Vittore Pisano. Propagation de l'art de la médaille artistique au XVIe siècle. Nuremberg, Augsbourg, Jáchymov (Joachimsthal). Pierre Seel et son école. Maîtres-médailleurs italiens du XVIIIe siècle. Premiers pèlerinages, les premiers emblèmes et médailles de pèlerinage, anciens lieux de pèlerinage.

Ordres religieux, médailles à l'effigie du saint favori ou du fondateur de l'ordre. Travaux de couvent: reliquaires, images saintes, scapulaires etc. Confréries et leurs fonctions. Le Rosaire et sa signification. Patronages. Saints comme patrons contre les maladies. Ex voto-offrandes dans les lieux de pèlerinage. Inventaires des images miraculeuses. Croix de St. Ulric. Médailles de St. Bénédicte. Scapulaires, amulettes talismans. Lutte entre l'état et l'église dans la deuxième moitié du XVIIIe siècle. Abolition des ordres religieux, confréries et pèlerinages. Décadence des médailles religieuses.

II.

Nos premières monnaies: les deniers portent des symboles religieux. Significations des symboles au moyen-âge. Culte des saints sur les deniers tchèques; leurs noms indiquent l'église et par conséquent la seigneurie.

Emblèmes de pèlerinage du XIIe siècle jusqu'au XVe. Emblème de Vyšehrad. 150 ans d'interruption de pèlerinages pendant les guerres des Hussites.

L'école des maîtres-médailleurs de Jáchymov est florissante au XVIe siècle, puis elle s'éteint. Après 1620 la contre-réformation apporte une nouvelle sorte de médailles religieuses relatant diverses fêtes ecclésiastiques. Leur valeur artistique tombe au XVIIe siècle.

Médailles d'intronisation. Quantité de divers ordres religieux en Bohême. Grand éclat des fêtes religieuses au XVIIe et XVIIIe siècle. Les jésuites deviennent arrangeurs des fêtes ecclésiastiques, organisateurs des pèlerinages en communauté et fondateurs de nouveaux lieux de pèlerinage, de nouvelles sociétés et de confréries.

Propagation en Bohême des médailles de Pierre et Paul Seel et de celles de leur école, favoritisation des travaux du médailleur anonyme I. N. Propagation des médailles religieuses italiennes dans les lieux de pèlerinage des jésuites. Éclat des médailles religieuses baroques. La médaille de Vestner en mémoire du centenaire de Notre-Dame de Lorette à Prague. Piété baroque. Canonisation de Saint Jean Népomucène et propagation des médailles relatives. Imitations des Šekels hébraïques au XVIIIe siècle par des médailleurs tchèques inconnus, comme emblèmes de pèlerinage au Saint-Sépulcre à Görlitz, à Petřín etc. Couronnement des images

saintes. Empreinte composée de cire et d'argile comme centre de reliquaires. Formes en plomb bien conservées au couvent des Ursulines à Prague.

Abolition de l'ordre des jésuites en 1773 et abolition des lieux de pèlerinage et confréries sous Joseph II en 1783—90. Les médailles religieuses vont en s'éteignant. A la fin du XVIIIe siècle apparaît la mode des médailles de baptême. Aperçu de médailles religieuses de la première partie du XIXe siècle.

Propagation en Bohême des amulettes en forme de médailles ou de reliefs. Quantité de médailles de St. Bénédicte contre la peste et autres maladies. Médailles aux images saintes pour des buts profanes. St. Hubert sur les médailles du Comte de Sporck etc. Abondance d'images des saints sur des sceaux des villes et villages, des corporations et sur les blasons des seigneurs. Première exposition des médailles religieuses à l'exposition ethnographique à Prague en 1896. A la seconde exposition des médailles en 1924 les médailles religieuses n'étaient pas exposées séparément. Collections de Kilian et Donebauer et leur importance. Classification systématique des médailles religieuses tchèques. Groupes importants selon la localité: I. Prague et ses environs. II. Autres lieux en Bohême, en Moravie, en Silésie. III. Étranger (en ce qui concerne la relation des lieux à l'étranger aux saints et aux endroits en Bohême). Subdivision des groupes selon leur usage: A. Médailles commémoratives. B. Emblèmes religieux des ordres religieux et des pèlerinages. C. Amulettes et talismans. D. Diverses associations laïques (leurs médailles aux images et symboles religieux). E. Jetons et marques. F. Médailles variées et douteuses.

p. 55—84.

DR. V. KATZ: CONTRIBUTION À L'HISTOIRE DE L'ART DES MÉDAILLEURS DE JÁCHYMOV (JOACHIMSTHAL) AU XVIe SIÈCLE (Pl. V—X).

L'auteur essaye de constater les noms des artistes des médailles à l'effigie et des médailles bibliques non signées dont l'origine est attribuée à Jáchymov. Il commence par le groupe des médailles à l'effigie provenant des années 1562—1568 (numéro courant 1—11, fig. 1—6, 9 et 10), il y trouve tant de similitude qu'il les attribue à l'œuvre d'un seul artiste. Il trouve la même manière sur les médailles bibliques représentées sous num. cour. 11 et 14, auxquelles est annexée par son travail caractéristique une suite d'autres médailles bibliques des années 1549—1568. Quelques-unes sont datées et les autres ne le sont pas. Elles sont notées sous num. cour. 15—69. Elles furent, jusqu'à maintenant, dans les descriptions des collections différemment divisées, d'après ce qu'elles représentent, de la cartouche, de différents points, du bord etc. On les a même divisées en grands et en petits groupes, et même en groupes d'après leur millésime. Dans cette série appartient la médaille num. cour. 70 (fig. 12) d'après laquelle fut frappé probablement le jeton de Jáchymov 1567 (Donebauer num. 4437) et d'autres ressemblants. L'auteur appelle l'attention sur la similitude remarquable du travail entre les médailles sus-dites et entre les monnaies frappées à la même époque à Jáchymov. Il prouve cette similitude par différents détails caractéristiques, particulièrement par les signes en forme de „losanges avec point“ qu'on trouve tantôt sur les médailles, tantôt sur les monnaies. Il en déduit que les médailles notées ont été frappées dans l'atelier de Nickel Milicz, ainsi que les monnaies de la même époque pour Jáchymov, et en 1568 même pour Prague. L'auteur confirme son opinion par une preuve documentaire comme suit: La plupart des coins employés pour la frappe des médailles bibliques, notées plus haut sont déposés à la Monnaie de Vienne depuis 1824, ou ils y ont été transportés avec un recueil spécial de Prague. L'empereur Rodolphe II resp. Mathias a acheté ces coins pour Prague en 1612 de l'héritage de feu Daniel Jahn à Jáchymov. L'auteur trouve dans les papiers de

feu Ed. Fiala des notes tirées des livres nuptiaux de Jáchymov, où on peut constater que ce Daniel Jahn était le petit-fils de Nickel Milicz. La fille de celui-ci, Marie s'étant mariée en 1561 avec Zacharias Kempf, avait eu pour fille Elisabeth qui avait épousé Daniel Jahn en 1568. Les coins déposés à Vienne tirent alors leur origine directement de la famille de Milicz et on peut les diviser selon les dates parmi les membres de cette famille qui s'occupaient de l'art de médailles. L'auteur examine critiquement les médailles bibliques non signées, frappées avant l'an 1549. Il attribue celles qui sont frappées jusqu'en 1546 à Nickel Milicz. Les médailles hybrides, non datées sont par lui attribuées au père de Nickel, Wolf Milicz, fournisseur de la Monnaie de Jáchymov 1535—1545, à qui il attribue les médailles bibliques num. cour. 76—79.

L'auteur examine encore des médailles à l'effigie. Il attribue num. cour. 80—86 à Nickel Milicz et num. cour. 87—93 à Wolf Milicz. Il appelle l'attention aux signes caractéristiques du style d'atelier de Wolf Milicz, tels que, le placement du millésime en chiffres romains à la fin de la légende, et la ponctuation spéciale dans le texte en forme de fleuron ou feuillette trilobe qu'on trouve sur les médailles bibliques (fig. 49 et 50), ainsi que sur les médailles à l'effigie (fig. 48 et 51). D'après ces signes, il faut attribuer même la médaille de Jean Frédéric de Saxe (num. cour. 94. et 95) à l'atelier de Wolf, et celle de Gendorf à l'atelier de son fils Nickel.

Là où l'auteur, par ses affirmations, diffère des opinions d'autres auteurs qui s'occupaient des mêmes recherches (oeuvres de Jeroným Dietrich, médailleur de Slavkov), il tente de fixer et de prouver son opinion avec beaucoup d'effort.

Dans la seconde partie de ses études, l'auteur s'occupe du groupe des médailles à l'effigie dont la plupart est représentée sous num. cour. 54—62. Il les attribue au gendre de Nickel Milicz Zacharias Kempf qui fut nommé fournisseur de la Monnaie de Jáchymov après Milicz. Il en conclut que ces travaux ressemblent à ceux de l'atelier de Milicz, et que quelques coins de ces travaux ont été acquis de l'héritage de feu Daniel Jahn et déposés à Vienne. Enfin, l'auteur donne un recueil et établit l'origine de la division des médailles de Jáchymov jusqu'à présent en usage. Cette division, n'étant qu'une aide dans l'embarras aux arrangeurs des catalogues, est devenue inutile par ce travail de l'auteur.

p. 85—114.

DR. E. W. BRAUN: MÉDAILLE COMMÉMORATIVE SUR LA FONDATION DE L'ÉGLISE À VALČICE.

La galerie du prince Liechtenstein à Vienne acquit par échange du Cabinet des médailles à Gotha une médaille datée 1631, frappée à l'occasion de la pose de la première pierre d'une église que les trois frères Liechtenstein, Charles, Maximilien et Gundacher avaient eu l'intention d'ériger et qui est représentée sur le droit de cette médaille.

Jusqu'à présent on a cru qu'il s'agissait d'une église à Vranov près de Brno, mais maintenant il est prouvé par des derniers renseignements d'archives que déjà en 1602 le prince Charles de Liechtenstein avait conçu le projet de fonder une église à Valčice (où se trouvait le château du majorat), et s'en était même procuré un modèle. Ce ne fut qu'en 1631 qu'on a commencé à construire cette église, lorsque le cardinal prince de Dietrichstein en posa la première pierre. Il est noté dans les archives du prince Liechtenstein, que l'architecte de l'église à Valčice, Jean Jacques Tencala, a fait une commande de vingt exemplaires des médailles mentionnées ci-dessus au prix de 150 „Reichsthalers“, mais malheureusement le nom du médailleur n'a pas été cité. L'auteur regrette vivement qu'on n'a pu constater plus tôt que cette médaille concernait l'église de Valčice, car les clochers de cette église, détruits par un incendie, auraient pu être reconstruits dans le style d'origine.

p. 115—118,

DR. V. KATZ: LA MONTAGNE BLANCHE (BÍLÁ HORA) SUR DES MÉDAILLES (Pl. II).

L'auteur réunit toutes les médailles connues qui ont rapport à la bataille de la Montagne Blanche (6. XI. 1620 chute de l'indépendance tchèque) et les divise en deux groupes: 1. Médailles célébrant la victoire des Habsbourgs. 2. Médailles concernant la fondation du cloître des Servites en 1628. Les médailles du premier groupe furent créées par Giovanni Pietro de Pomis (pl. II, fig. 1—4). L'auteur prétend que ces pièces, se trouvant à présent à Vienne, ont été fabriquées par Heraeus d'après les modèles de cire qui furent ensuite détruits par lui. Au second groupe appartient: la petite médaille (pl. II, fig. 5) et la grande médaille en bronze (voir texte). Mais Z. Wirth les déclarait comme fausses, provenant de la première moitié du XIXe siècle. Il n'accepte pas la légende d'après laquelle elles furent trouvées dans les fondations de l'église. Trois cents ans plus tard maître J. Šejnost emploie l'image de la Montagne Blanche pour une médaille qui glorifie le renversement de l'État du 28 Octobre 1918 (pl. II, fig. 6).

p. 119—124.

Trouvailles:

	Page
R. Machek, Trouvaille de monnaies barbares près de Trnava	125
K. Turnwald, Trouvaille de deniers de Spytihněv II et Vratislav II à Plešivec près de Lochovice	125—127
J. Ječný, Deniers tchèques trouvés à l'emplacement de Vieux-Plzeň	127—129
J. Ječný, Trouvaille de deniers de Vladislav I et II près de Neustupov	129—130
E. Sirový, Trouvaille de monnaies du XVe siècle à Rovno (Ruben) près Hořice n. Š.	130—131
E. Sirový, Trouvaille de monnaies à Tržko	131
E. Sirový, Trouvaille de monnaies à St. Boleslav	131
J. F. Svoboda, Trouvaille de Jablůňov	132—133
G. Škalský, Trouvaille de monnaies du commencement de la Guerre de Trente ans à Chlumětín près Svratka	134—137
R. Machek, Trouvaille de monnaies du XVIe et XVIIe siècle à Dunajská Streda	137
E. Sirový, Deux trouvailles de monnaies près de Rožmberk	138
J. F. Svoboda, Trouvaille de Vlkova	139—140
Iřs., A qui appartient un trésor trouvé?	140—141
Littérature	141—161
Revue	161—174
Musées — Expositions — Nouvelles différentes — Nouvelles frappes — Ventes numismatiques — Personnel	174—177
Procès-verbaux de la Société numismatique tchécoslovaque	178—180
Liste des membres	181—188

Redaction: Dr. G. Škalský, Prague II, Musée national.

Administration: Dr. V. Katz, Prague VII, Sochařská 333.

Abonnement: Kč 40.—.

PROGRAM PŘEDNÁŠEK V R. 1926.

15. ledna: Ludvík Dolanský: O francouzských ražbách od Hugona Capeta až do Františka I. (Část druhá.)
5. února: Dr. Karel Turnwald: O mincích dyrrachijských.
19. února: Eduard Sirový: O několika nálezech mincí učiněných v poslední době v Čechách.
5. března: Karel Castelin: O mincích patriarchů aquilejských.
26. března: Dr. Gustav Skalský: Spor o denáry knížete Václava sv. před sto lety.
16. dubna: Dr. Viktor Katz: O medailérovi Severinu Brachmannovi.